พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๔

อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ปฐมปัณณาสก์

เสขพลวรรคที่ ๑

๑. สังขิตตสูตร

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของเสขบุคคล ๕ ประการ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตัปปะกำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของเสขบุคคล ๕ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเราจักเป็นผู้ประกอบด้วยกำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลังคือ โอตตัปปะ กำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา อันเป็นกำลังของพระเสขบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วิตถตสูตร

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของเสขบุคคล ๕ ประการนี้ ๕ ประการนี้เป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา กำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตัปปะ กำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ ศรัทธาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้วทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นจะยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่ากำลังคือ ศรัทธา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ หิริเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีหิริ ย่อมละอายต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ย่อมละอายต่อการประกอบธรรมอันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่ากำลัง คือ หิริ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ โอตตัปปะเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีโอตตัปปะ ย่อมสะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ย่อมสะดุ้งกลัวต่อการประกอบธรรมอันเป็นบาปอกุศล นี้เรียกว่ากำลัง คือ โอตตัปปะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือวิริยะเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรมทั้งหลาย เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม นี้เรียกว่า กำลัง คือ วิริยะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กำลัง คือ ปัญญาเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องหยั่งถึงความเกิดขึ้นและดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสเป็นเครื่องให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่ากำลัง คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลายกำลังของพระเสขบุคคล ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเราจักเป็นผู้ประกอบด้วยกำลัง คือ ศรัทธากำลัง คือ หิริ กำลัง คือ โอตตัปปะ กำลัง คือ วิริยะ กำลัง คือ ปัญญา อันเป็นกำลังของพระเสขบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ทุกขสูตร

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความเดือดร้อน คับแค้น เร่าร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้ทุคติ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตัปปะ ๑ เกียจคร้าน ๑ มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความเดือดร้อน คับแค้น เร่าร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้ทุคติ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอยู่เป็นสุขไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้น ไม่เร่าร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้สุคติ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ๑มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้น ไม่เร่าร้อนในปัจจุบัน เมื่อแตกกายตายไปพึงหวังได้สุคติ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ภตสูตร

[๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมถูกนำมาทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทิ้งไว้ฉะนั้น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ไม่มีหิริ ๑ ไม่มีโอตตัปปะ ๑เกียจคร้าน ๑ มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมถูกนำมาทิ้งไว้ในนรก เหมือนสิ่งของที่เขานำมาทิ้งไว้ฉะนั้นดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ได้รับเชิญมาไว้บนสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาวางไว้ฉะนั้น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีหิริ ๑ มีโอตตัปปะ ๑ ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ได้รับเชิญมาไว้บนสวรรค์ เหมือนสิ่งของที่เขานำมาวางไว้ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สิกขสูตร

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป ลาสิกขาสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ เธอย่อมถึงฐานะอันน่าติเตียน ซึ่งถูกกล่าวหาอันชอบแก่เหตุ ๕ประการในปัจจุบัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ ท่านไม่มีแม้ศรัทธาในกุศลธรรม ๑ไม่มีแม้หิริในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม้โอตตัปปะในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม้ความเพียรในกุศลธรรม ๑ ไม่มีแม้ปัญญาในกุศลธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป ลาสิกขาสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ เธอย่อมถึงฐานะอันน่าติเตียน ซึ่งถูกกล่าวหาอันชอบแก่เหตุ ๕ ประการนี้แลในปัจจุบัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกข์ โทมนัส มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ ย่อมประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ เธอย่อมถึงฐานะอันน่าสรรเสริญที่ชอบแก่เหตุ ๕ ประการในปัจจุบัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ เธอมีศรัทธาในกุศลธรรม ๑มีหิริในกุศลธรรม ๑ มีโอตตัปปะในกุศลธรรม ๑ มีความเพียรในกุศลธรรม ๑มีปัญญาในกุศลธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีบางรูป แม้มีทุกข์โทมนัส มีหน้านองด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ ย่อมประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เธอย่อมถึงฐานะอันน่าสรรเสริญที่ชอบแก่เหตุ ๕ ประการนี้แลในปัจจุบัน ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สมาปัตติสูตร

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การถึงอกุศลย่อมไม่มี ตลอดเวลาที่ศรัทธาในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด ศรัทธาเสื่อมหายไป อัสสัทธิยะ (ความไม่เชื่อ)ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอกุศลย่อมมี การถึงอกุศลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่หิริในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด หิริเสื่อมหายไป อหิริกะ (ความไม่ละอาย) ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอกุศลย่อมมี การถึงอกุศลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่โอตตัปปะในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด โอตตัปปะเสื่อมหายไป อโนตตัปปะ (ความไม่สะดุ้งกลัว) ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอกุศลย่อมมี การถึงอกุศลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่วิริยะในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด โอตตัปปะเสื่อมหายไป อโนตตัปปะ (ความไม่สะดุ้งกลัว) ย่อมกลุ้มรุมเมื่อนั้น การถึงอกุศลย่อมมี การถึง

อกุศลย่อมไม่มีตลอดเวลาที่วิริยะในกุศลธรรมยังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด วิริยะเสื่อมหายไป โกสัชชะ (ความเกียจคร้าน)ย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้น การถึงอกุศลย่อมมี การถึงอกุศลย่อมไม่มี ตลอดเวลาที่ปัญญายังตั้งมั่นอยู่ แต่เมื่อใด ปัญญาเสื่อมหายไป ปัญญาทรามย่อมกลุ้มรุม เมื่อนั้นการถึงอกุศลย่อมมี ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. กามสูตร

[๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยมากสัตว์ทั้งหลาย หมกมุ่นอยู่ในกาม กุลบุตรผู้ละเคียวและคานหาบหญ้าออกบวชเป็นบรรพชิต ควรเรียกว่าเป็นกุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวช ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาควรได้กามด้วยความเป็นหนุ่มและกามเหล่านั้นก็มีอยู่ตามสภาพ คือ เลว ปานกลางและประณีต กามทั้งหมดก็ถึงการนับได้ว่าเป็นกามทั้งนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเด็กอ่อนนอนหงาย พึงเอาชิ้นไม้หรือชิ้นกระเบื้องใส่เข้าไปในปาก เพราะความพลั้งเผลอของพี่เลี้ยง พี่เลี้ยงพึงสนใจในเด็กนั้นทันที แล้วรีบนำเอาชิ้นไม้หรือชิ้นกระเบื้องออกโดยเร็ว ถ้าไม่สามารถนำออกโดยเร็วได้ ก็พึงเอามือซ้ายจับ งอนิ้วมือข้างขวาแล้วแยงเข้าไปนำออกมาทั้งที่มีโลหิต ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าจะมีความลำบากแก่เด็ก เราไม่กล่าวว่า ไม่มีความลำบาก และพี่เลี้ยงผู้หวังประโยชน์ มุ่งความสุขอนุเคราะห์ พึงกระทำอย่างนั้นด้วยความอนุเคราะห์ แต่เมื่อใด เด็กนั้นเจริญวัย มีปัญญาสามารถ เมื่อนั้น พี่เลี้ยงก็วางใจในเด็กนั้นได้ว่า บัดนี้ เด็กมีความสามารถรักษาตนเองได้แล้ว ไม่ควรพลั้งพลาด ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ที่เราต้องรักษาเธอ ตลอดเวลาที่เธอยังไม่กระทำด้วยศรัทธาในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยหิริในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยโอตตัปปะในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยวิริยะในกุศลธรรม ไม่กระทำด้วยปัญญาในกุศลธรรม แต่เมื่อใด ภิกษุกระทำด้วยศรัทธาในกุศลธรรม กระทำด้วยหิริในกุศลธรรม กระทำด้วยโอตตัปปะในกุศลธรรมกระทำด้วยวิริยะในกุศลธรรม กระทำด้วยปัญญาในกุศลธรรม เมื่อนั้น เราก็ย่อมวางใจในเธอได้ว่า บัดนี้ ภิกษุมีความสามารถรักษาตนเองได้แล้ว ไม่ควรประมาท ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. จวนสูตร

[๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ไม่มีศรัทธาย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ภิกษุผู้ไม่มีหิริ ... ภิกษุผู้ไม่มีโอตตัปปะ ... ภิกษุผู้เกียจคร้าน ... ภิกษุผู้มีปัญญาทราม ย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม๕ ประการ ย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือภิกษุผู้มีศรัทธา ย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ภิกษุผู้มีหิริ ...ภิกษุผู้มีโอตตัปปะ ... ภิกษุผู้ปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้มีปัญญา ย่อมไม่เคลื่อนย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อคารวสูตรที่ ๑

[๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้ไม่มีที่เคารพไม่มีที่ยำเกรง ย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ไม่มีศรัทธา เป็นผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ย่อมเคลื่อนไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ภิกษุผู้ไม่มีหิริ ... ภิกษุผู้ไม่มีโอตตัปปะ ... ภิกษุผู้เกียจคร้าน ... ภิกษุผู้มีปัญญาทราม เป็นผู้ไม่มีที่เคารพไม่มีที่ยำเกรง ย่อมเคลื่อนไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ย่อมเคลื่อน ไม่ตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรงย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้มีศรัทธา เป็นผู้

มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง ย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรมภิกษุผู้มีหิริ ... ภิกษุผู้มีโอตตัปปะ ... ภิกษุผู้ปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้มีปัญญาเป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง ย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง ย่อมไม่เคลื่อน ย่อมตั้งมั่นในพระสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อคารวสูตรที่ ๒

[๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ไม่มีศรัทธา เป็นผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุผู้ไม่มีหิริ ... ภิกษุผู้ไม่มีโอตตัปปะ ... ภิกษุผู้เกียจคร้าน ... ภิกษุผู้มีปัญญาทราม เป็นผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง เป็นผู้ไม่ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญงอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้มีศรัทธาเป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุผู้มีหิริ ... ภิกษุผู้มีโอตตัปปะ ... ภิกษุผู้ปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้มีปัญญา เป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเสขพลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สังขิตตสูตร ๒. วิตถตสูตร
๓. ทุกขสูตร ๔. ภตสูตร
๕. สิกขสูตร ๖. สมาปัตติสูตร
๗. กามสูตร ๘. จวนสูตร
๙. อคารวสูตรที่ ๑ ๑๐. อคารวสูตรที่ ๒ ฯ

พลวรรคที่ ๒

๑. อนนุสสุตสูตร

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราบรรลุถึงบารมีอันเป็นที่สุดเพราะรู้ยิ่ง ในธรรมที่ได้รู้สดับแล้วในกาลก่อนจึงปฏิญาณได้ กำลังของตถาคต ๕ ประการนี้ที่เป็นเหตุให้ตถาคตผู้ประกอบแล้ว ปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร กำลัง ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑กำลัง คือ หิริ ๑ กำลัง คือ โอตตัปปะ ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของตถาคต ๕ ประการนี้แล ที่เป็นเหตุให้ตถาคตผู้ประกอบแล้ว ปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร

จบสูตรที่ ๑

๒. กูฏสูตร

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ หิริ ๑ กำลัง คือ โอตตัปปะ ๑กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของพระเสขะ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดากำลังของพระเสขะ ๕ ประการนี้กำลัง คือ ปัญญาเป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวมสิ่งที่เป็นเลิศ เป็นยอดเป็นที่รวบรวมแห่งเรือนยอด คือ ยอด ฉันใด บรรดากำลังของพระเสขะ ๕ประการนี้ กำลัง คือ ปัญญา ก็เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม ฉะนั้นเหมือนกันดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า พวกเราจักประกอบด้วยกำลังคือศรัทธา ... กำลัง คือ หิริ ... กำลัง คือ โอตตัปปะ ...กำลังคือวิริยะ ... กำลัง คือ ปัญญา อันเป็นกำลังของพระเสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

๓. สังขิตสูตร

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือ สมาธิ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. วิตถตสูตร

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือสมาธิ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง คือ ศรัทธาเป็นไฉนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่ากำลัง คือ ศรัทธา ก็กำลัง คือ วิริยะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม ... ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่ากำลัง คือ วิริยะ ก็กำลัง คือ สติเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติ ประกอบด้วยสติเครื่องรักษาตัวชั้นเยี่ยม ระลึกตามแม้สิ่งที่ทำแม้คำที่พูดไว้นานได้ นี้เรียกว่ากำลัง คือ สติ ก็กำลัง คือ สมาธิเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เพราะวิตกวิจารสงบไป บรรลุทุติยฌาน อันเป็นความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกวิจารมีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เพราะปีติสิ้นไป เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌาน อันไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ นี้เรียกว่า

กำลัง คือ สมาธิ ก็กำลัง คือปัญญาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญาประกอบด้วยปัญญาที่หยั่งถึงความเกิดและความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส เป็นเครื่องให้ถึงความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่ากำลัง คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ทัฏฐัพพสูตร

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือกำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือสมาธิ ๑ กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พึงเห็นกำลัง คือ ศรัทธาในที่ไหน พึงเห็นในโสตาปัตติยังคะ [องค์เป็นเครื่องให้บรรลุความเป็นพระโสดา] ๔ พึงเห็นกำลัง คือ ศรัทธาในที่นี้ พึงเห็นกำลัง คือ วิริยะในที่ไหนพึงเห็นในสัมมัปปธาน ๔ พึงเห็นกำลัง คือ วิริยะในที่นี้ พึงเห็นกำลัง คือ สติในที่ไหน พึงเห็นในสติปัฏฐาน ๔ พึงเห็นกำลัง คือ สติในที่นี้ พึงเห็นกำลังคือสมาธิในที่ไหน พึงเห็นในฌาน ๔ พึงเห็นกำลัง คือ สมาธิในที่นี้ พึงเห็นกำลัง คือ ปัญญาในที่ไหน พึงเห็นในอริยสัจ ๔ พึงเห็นกำลัง คือ ปัญญาในที่นี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปุนกูฏสูตร

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลัง คือ ศรัทธา ๑ กำลัง คือ วิริยะ ๑ กำลัง คือ สติ ๑ กำลัง คือ สมาธิ ๑กำลัง คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล บรรดากำลัง ๕ประการนี้แล กำลัง คือ ปัญญาเป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม เหมือนสิ่งที่เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม เหมือน

สิ่งที่เป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวม แห่งเรือนยอด คือ ยอด ฉันใด บรรดากำลัง ๕ ประการนี้ กำลัง คือ ปัญญาเป็นเลิศ เป็นยอด เป็นที่รวบรวมฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. หิตสูตรที่ ๑

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเองไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเองไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. หิตสูตรที่ ๒

[๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญานทัสนะด้วยตนเอง แต่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. หิตสูตรที่ ๓

[๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ ไม่เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะด้วยตนเอง ไม่ชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน ไม่ชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. หิตสูตรที่ ๔

[๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ธรรม ๕ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยปัญญา เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะด้วยตนเอง และชักชวนผู้อื่นในการถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเอง และชื่อว่าปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบพลวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ปัญจังคิกวรรคที่ ๓

๑. คารวสูตรที่ ๑

[๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ไม่มีความประพฤติเสมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะ ให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่รักษาศีลให้บริบูรณ์แล้ว จักอบรมสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่อบรมสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสัมมาสมาธิให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้มีที่เคารพ มีที่ยำเกรง มีความประพฤติเสมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุรักษาศีลให้บริบูรณ์แล้ว จักอบรมสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุอบรมสัมมาทิฐิให้บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสัมมาสมาธิให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. คารวสูตรที่ ๒

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุผู้ไม่มีที่เคารพ ไม่มีที่ยำเกรง ไม่มีความประพฤติเสมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ได้นั้น

ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลขันธ์ให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่รักษาศีลขันธ์ให้บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสมาธิขันธ์ให้บริบูรณ์ได้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุไม่เจริญสมาธิขันธ์ให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญปัญญาขันธ์ให้บริบูรณ์ได้นั้นไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ภิกษุมีที่เคารพ มีที่ยำเกรง มีความประพฤติเสมอในเพื่อนพรหมจรรย์ จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุบำเพ็ญธรรมของพระเสขะให้บริบูรณ์แล้ว จักรักษาศีลขันธ์ให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุรักษาศีลขันธ์ให้บริบูรณ์แล้ว จักเจริญสมาธิขันธ์ให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อที่ภิกษุเจริญสมาธิขันธ์ให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญปัญญาขันธ์ให้บริบูรณ์ได้นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุปกิเลสสูตร

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ซึ่งเป็นเหตุให้ทองเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อน ใช้การไม่ได้ ไม่สุกใส เสียเร็ว จะทำเป็นเครื่องประดับไม่ได้ มี ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เหล็ก ๑ โลหะ ๑ ดีบุก ๑ตะกั่ว ๑ เงิน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งเศร้าหมองแห่งทอง ๕ ประการนี้แล ซึ่งเป็นเหตุให้ทองเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อน ใช้การไม่ได้ ไม่สุกใส เสียเร็ว จะทำเป็นเครื่องประดับไม่ได้ เมื่อใด ทองพ้นจากสิ่งเศร้าหมอง ๕ ประการนี้ ย่อมอ่อน ใช้การได้ สุกใส ทนทาน จะทำเป็นเครื่องประดับก็ได้ คือ ช่างทองต้องการเครื่องประดับชนิดใดๆ เช่น แหวน ตุ้มหู สร้อยคอ สังวาลย์ ก็ทำได้ตามต้องการ ฉันใด อุปกิเลสแห่งจิต ซึ่งเป็นเหตุให้จิตเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อน ใช้การไม่ได้ ไม่ผ่องใส เสียเร็ว ไม่ตั้งมั่นโดยชอบเพื่อความหมดสิ้นไปแห่งอาสวะ ก็มี ๕ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน อุปกิเลส ๕ ประการเป็นไฉนคือ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถิ่นมิทธะ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะ

๑ วิจิกิจฉา ๑อุปกิเลสแห่งจิต ๕ ประการนี้แล ซึ่งเป็นเหตุให้จิตเศร้าหมองแล้ว ย่อมไม่อ่อนใช้การไม่ได้ ไม่ผ่องใส เสียเร็ว ไม่ตั้งมั่นโดยชอบ เพื่อความหมดสิ้นไปแห่งอาสวะ แต่เมื่อใด จิตพ้นจาก อุปกิเลส ๕ ประการนี้ ย่อมอ่อน ใช้การได้ผ่องใส ทนทาน ตั้งมั่นโดยชอบ เพื่อความหมดสิ้น ไปแห่งอาสวะ และภิกษุจะน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้ แจ้งได้ด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จใน ธรรมนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าภิกษุหวังอยู่ว่า เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลายประการ คือ คนเดียว เป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝา กำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์ พระอาทิตย์ ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก ก็ได้ เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในอิทธิวิธีนั้นๆ โดย แน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงฟังเสียง ๒ อย่าง คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตธาตุอันบริสุทธิ์ ล่วงโสตของมนุษย์ เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในทิพโสตนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงกำหนด รู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจาก ราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็พึง รู้ว่าจิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็พึงรู้ว่าจิต ปราศจากโมหะ จิตหดหู่ ก็พึงรู้ว่าจิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็พึงรู้ว่าจิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคต ก็พึงรู้ว่าจิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็นมหรคต ก็พึงรู้ว่าจิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็พึงรู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าหรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็พึงรู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิ ก็พึงรู้ว่าจิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิ ก็พึงรู้ว่าจิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้น ก็พึงรู้ว่าจิต หลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็พึงรู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในเจโตปริยญาณนั้นๆ โดยแน่นอนถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงระลึกชาติ ก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้างสองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติ

บ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้างแสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ว่าในภพโน้น เรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น ได้เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆมีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น ได้เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เราพึงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ๔ ด้วยประการฉะนี้ เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในบุพเพนิวาสานุสติญาณ ๕ นั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์กำลังเคลื่อน กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ พึงรู้หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริตวจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ถือมั่นการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ถือมั่นการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ สัตว์เหล่านั้น เมื่อตายไป เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เราพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังเคลื่อน กำลังอุปบัติ เลวประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ พึงรู้หมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในจุตูปปาตญาณนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเธอหวังอยู่ว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เมื่อธรรมเครื่องสืบต่อมีอยู่ไม่ขาดสาย เธอก็จะบรรลุผลสำเร็จในเจโตวิมุติปัญญาวิมุตินั้นๆ โดยแน่นอน ฯ

จบสูตรที่ ๓

ทุสสีลสูตร

[๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มีนิพพิทา และวิราคะ ของภิกษุผู้มียถาภูตญาณวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อนิพพิทาและวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้มีนิพพิทาและวิราคะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ที่มีกิ่งและใบวิบัติแล้ว แม้กะเทาะของต้นไม้นั้น ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้กะพี้ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้แก่นก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาและวิราคะ ของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสนะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว เมื่อนิพพิทาและวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้มีนิพพิทาและวิราคะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยขาดแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลายสัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมาสมาธิ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่นิพพิทาและวิราคะ ของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาและวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิพพิทาและวิราคะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ที่กิ่งและใบบริบูรณ์ แม้กะเทาะของต้นไม้นั้นก็ถึงความบริบูรณ์แม้เปลือกก็ถึงความบริบูรณ์ แม้กระพี้ก็ถึงความบริบูรณ์ แม้แก่นก็ถึงความบริบูรณ์ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยธาภูตญาณทัสสนะ ของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมาสมาธิ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยเมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่ นิพพิทาและ

วิราคะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยยถาภูตญาณทัสสนะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาและวิราคะมีอยู่วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยนิพพิทาและวิราคะ ย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุคคหสูตร

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิ อันองค์ ๕ อนุเคราะห์แล้ว ย่อมเป็นธรรมมีเจโตวิมุติเป็นผล มีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ และเป็นธรรมมีปัญญาวิมุติ เป็นผล มีปัญญาวิมุติเป็นผลานิสงส์ องค์ ๕ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ สัมมาทิฐิอันศีลอนุเคราะห์แล้ว อันสุตะอนุเคราะห์แล้ว อันการสนทนาธรรมอนุเคราะห์แล้ว อันสมถะอนุเคราะห์แล้ว อันวิปัสสนาอนุเคราะห์แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมมาทิฐิอันองค์ ๕ เหล่านี้แล อนุเคราะห์แล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผล มีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ และมีปัญญาวิมุตติเป็นผล มีปัญญาวิมุติเป็นผลานิสงส์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. วิมุตติสูตร

[๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการนี้ ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้นอาสวะที่ยังไม่สิ้นย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้บรรลุ เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายพระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารีผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป แสดงธรรมแก่ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอย่อมเข้าใจอรรถเข้าใจธรรมในธรรมนั้นตามที่พระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารี ผู้อยู่ในฐานะครูแสดงแก่เธอ เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรมย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์แล้ว ย่อมเกิดปีติ เมื่อใจเกิดปีติกายย่อมสงบ

ผู้มีกายสงบแล้ว ย่อมได้เสวยสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๑ ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะที่ยังไม่สิ้นไป ย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมได้บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้บรรลุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารี ผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ ก็แต่ว่าภิกษุย่อมแสดงธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร เธอย่อมเข้าใจอรรถเข้าใจธรรมในธรรมนั้น ที่ภิกษุแสดงธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ ...เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๒ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารีผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ แม้ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร ก็แต่ว่าภิกษุย่อมทำการสาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร เธอย่อมเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ในธรรมนั้น ตามที่ภิกษุสาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ ... เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๓ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารีผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร แม้ภิกษุก็ไม่ได้ทำการสาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร ก็แต่ว่าภิกษุย่อมตรึกตรองใคร่ครวญธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาด้วยใจ เธอย่อมเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรมในธรรมนั้น ตามที่ภิกษุตรึกตรองใคร่ครวญธรรมตามที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาด้วยใจ เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรมย่อมเกิดปราโมทย์ ... เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๔ ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง พระศาสดาหรือเพื่อนสพรหมจารีผู้อยู่ในฐานะครูบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรมแก่ภิกษุ ภิกษุก็ไม่ได้แสดงธรรมเท่าที่ได้สดับได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่าอื่นโดยพิสดาร ภิกษุก็ไม่ได้สาธยายธรรมเท่าที่ได้สดับได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยพิสดาร แม้ภิกษุก็ไม่ได้ตรึกตรอง ใคร่ครวญธรรมเท่าที่ได้สดับ ได้ศึกษาเล่าเรียนมาด้วยใจ ก็แต่ว่าสมาธินิมิตอย่างใดอย่างหนึ่ง เธอเล่าเรียนมาด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ทรงไว้ด้วยดี แทงตลอด

ด้วยดี ด้วยปัญญา เธอย่อมเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรมในธรรมนั้น ตามที่เธอเล่าเรียนสมาธินิมิต อย่างใดอย่างหนึ่งมาด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ทรงไว้ด้วยดี แทงตลอดด้วยดี ด้วยปัญญา เมื่อเธอเข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อเกิดปราโมทย์แล้วย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจเกิดปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมได้เสวยสุข เมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๕ ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาทมีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ที่ยังไม่หลุดพ้นย่อมหลุดพ้นอาสวะที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมได้บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้บรรลุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการนี้แล ซึ่งเป็นเหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ ที่ยังไม่หลุดพ้นย่อมหลุดพ้น อาสวะที่ยังไม่สิ้น ย่อมถึงความสิ้นไป หรือเธอย่อมได้บรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม ที่ยังไม่ได้บรรลุ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สมาธิสูตร

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญารักษาตน มีสติ เจริญสมาธิหาประมาณมิได้เถิด เมื่อเธอมีปัญญารักษาตน มีสติ เจริญสมาธิหาประมาณมิได้อยู่ ญาณ ๕ อย่างย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ญาณ ๕ อย่างเป็นไฉนคือ ญาณย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตนว่า สมาธินี้มีสุขในปัจจุบัน และมีสุขเป็นวิบากต่อไป ๑ สมาธินี้เป็น อริยะ ปราศจากอามิส ๑ สมาธินี้อันคนเลวเสพไม่ได้ ๑สมาธินี้ละเอียด ประณีต ได้ด้วยความสงบระงับ บรรลุได้ด้วยความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น และมิใช่บรรลุได้ด้วยการข่มธรรมที่เป็นข้าศึก ห้ามกิเลสด้วยจิตอันเป็นสสังขาร ๑ ก็เราย่อมมีสติเข้าสมาธินี้ได้ มีสติออกจากสมาธินี้ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญารักษาตน มีสติ เจริญสมาธิอันหาประมาณมิได้เถิด เมื่อเธอทั้งหลายมีปัญญารักษาตน มีสติเจริญสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ญาณ ๕ อย่างนี้แล ย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อังคิกสูตร

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุปฐมฌาน เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื่น เอิบอิ่ม ซาบซ่าน ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนพนักงานสรงสนานหรือลูกมือพนักงานสรงสนานผู้ฉลาด จะพึงใส่จุรณสีตัวลงในภาชนะสำริดแล้ว พรมด้วยน้ำหมักไว้ตกเวลาเย็นก้อนจุรณสีตัวซึ่งซึมไปจับติดทั่วทั้งหมด ย่อมไม่กระจายออกฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแล ทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื่น เอิบอิ่ม ซาบซ่านด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐข้อที่ ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขที่เกิดแต่สมาธิอยู่ เธอทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื่น เอิบอิ่มซาบซ่าน ด้วยปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกจะไม่ถูกต้อง เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกที่มีน้ำปั่นป่วน ไม่มีทางไหลมาได้ ทั้งในด้านตะวันออก ด้านใต้ ด้านตะวันตก ด้านเหนือ และฝนก็ไม่ตกเพิ่มตามฤดูกาล แต่สายน้ำเย็นพุขึ้นจากห้วงน้ำนั้นแล้วจะพึงทำห้วงน้ำนั้นแหละให้ชุ่มชื่น เอิบอาบ ซาบซึมด้วยน้ำเย็น ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งห้วงน้ำนั้นทั้งหมด ที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นนั่นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื่น เอิบอิ่ม ซาบซ่าน ด้วยปีติ และสุขอันเกิดแต่สมาธิ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิจะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๒

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื่น เอิบอิ่ม ซาบซ่านด้วยสุขอันปราศจาก

ปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่สุขอันปราศจากปีติจะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนในกออุบล กอบัวหลวง หรือกอบัวขาว ดอกอุบล ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว บางเหล่าซึ่งเกิดในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ อันน้ำหล่อเลี้ยง ดอกบัวเหล่านั้น ชุ่มชื่น เอิบอาบ ซาบซึมด้วยน้ำเย็นตลอดยอด ตลอดเง่าไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งดอกอุบล ดอกบัวหลวง หรือดอกบัวขาว ทั่วทุกส่วนที่น้ำเย็นจะไม่พึงถูกต้อง ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแล ย่อมทำกายนี้แหละให้ชุ่มชื่นเอิบอิ่ม ซาบซ่าน ด้วยสุขอันปราศจากปีติ ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่สุขปราศจากปีติจะไม่ถูกต้อง นี้เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๓

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌานอันไม่มีสุข ไม่มีทุกข์ เพราะละสุขละทุกข์ และดับโสมนัสและโทมนัสก่อนๆ ได้มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอนั่งแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงนั่งคลุมตัวตลอดศรีษะด้วยผ้าขาว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายทุกๆ ส่วนของเขา ที่ผ้าขาวจะไม่ถูกต้อง ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแล เธอนั่งแผ่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหนๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้อง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๔

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมถือด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ใคร่ครวญด้วยดี แทงตลอดด้วยดี ซึ่งปัจจเวกขณนิมิตด้วยปัญญาเปรียบเหมือนคนอื่นพึงเห็นคนอื่น คนยืนพึงเห็นคนนั่ง หรือคนนั่งพึงเห็นคนนอนฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแล เธอย่อมถือด้วยดี ทำไว้ในใจด้วยดี ใคร่ครวญด้วยดีแทงตลอดด้วยดี ซึ่งปัจจเวกขณนิมิตด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นการเจริญสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ข้อที่ ๕

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสัมมาสมาธิที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว อย่างนี้ ภิกษุจะโน้มน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่โดยแน่นอน เปรียบเหมือนหม้อน้ำตั้งอยู่บนที่รอง เต็มด้วยน้ำเสมอขอบปากพอที่กาจะดื่มได้ บุรุษผู้มีกำลัง พึงเอียงหม้อน้ำนั้นไปรอบๆ น้ำก็พึงกระฉอกออกมาได้หรือ ฯ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อสัมมาสมาธิอันประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้เธอโน้มน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ เปรียบเหมือนสระน้ำที่ภูมิภาคอันราบเรียบ กว้างสี่เหลี่ยม กั้นด้วยทำนบเต็มด้วยน้ำเสมอขอบปากพอที่กาจะดื่มได้ บุรุษผู้มีกำลังพึงเปิดทำนบสระนั้นทุกๆ ด้าน น้ำก็พึงไหลออกมาได้หรือ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อสัมมาสมาธิอันประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เธอโน้มน้อมจิตไป เพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ เปรียบเหมือนรถม้าที่เทียมแล้วจอดอยู่ทางใหญ่ ๔ แยก มีพื้นราบเรียบมีประตักวางไว้ข้างบน คนฝึกม้าผู้ขยันชำนาญในการฝึกขึ้นขี่รถนั้นแล้ว ถือเชือกด้วยมือซ้าย ถือประตักด้วยมือขวา พึงขับรถให้เดินหน้าบ้าง ให้ถอยหลังบ้าง ได้ตามต้องการฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อสัมมาสมาธิอันประกอบด้วยองค์ ๕ อันประเสริฐ ที่ภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ เธอโน้มน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังอยู่ว่า เราพึงแสดงฤทธิ์ได้หลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ พึงใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงได้ยินเสียง ๒ ชนิด คือเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพยโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ คือ จิตมีราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะ ฯลฯ หรือจิตไม่หลุดพ้น ก็พึงรู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็น

อันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เราพึงระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ฯลฯ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ถ้าเธอมุ่งหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอย่อมถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. จังกมสูตร

[๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการจงกรม ๕ ประการนี้๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เดินจงกรมย่อมเป็นผู้อดทนต่อการเดินทางไกล ๑ย่อมเป็นผู้อดทนต่อการบำเพ็ญเพียร ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาพาธน้อย ๑ อาหารที่กินดื่ม เคี้ยว ลิ้มแล้วย่อมย่อยไปโดยดี ๑ สมาธิที่ได้เพราะการเดินจงกรมย่อมตั้งอยู่ได้นาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเดินจงกรม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นาคิตสูตร

[๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่ออิจฉานังคละ ได้ยินว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้บ้านพราหมณคาม ชื่ออิจฉานังคละ พราหมณ์และคฤหบดี ชาวบ้านอิจฉานังคละได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมศากยบุตร ทรงผนวชจากศากยสกุล เสด็จถึงบ้านอิจฉานังคละ ประทับอยู่ที่ไพรสณฑ์ ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้พราหมณคาม

ชื่ออิจฉานังคละ ก็เกียรติศัพท์อันงามของท่านพระสมณโคดมพระองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลกเป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตามทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย เห็นปานนั้น เป็นการดีแล ดังนี้ ครั้งนั้นพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ เมื่อล่วงราตรีไป จึงพากันถือของเคี้ยวของฉันเป็นจำนวนมาก เข้าไปทางไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ครั้นแล้ว ได้ยืนชุมนุมกันที่ซุ้มประตูด้านนอก ส่งเสียงอื้ออึง สมัยนั้น ท่านพระนาคิตะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระนาคิตะว่า ดูกรนาคิตะ ก็พวกใครส่งเสียงอื้ออึงอยู่นั้น คล้ายพวกชาวประมงแย่งปลากัน ท่านพระนาคิตะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละเหล่านั้น พากันถือของเคี้ยวของฉันเป็นจำนวนมาก มายืนประชุมกันที่ซุ้มประตูด้านนอก เพื่อถวายพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เราไม่ติดยศ และยศก็ไม่ติดเรา ผู้ใดแลไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่ความตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบากนี้ ผู้นั้นพึงยินดีสุขที่ไม่สะอาด สุขในการนอน และสุขที่อาศัยลาภ สักการะ และการสรรเสริญ ฯ

นา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคทรงรับ ขอพระสุคตจงทรงรับ บัดนี้ เป็นเวลาที่พระผู้มีพระภาคจะทรงรับ พระผู้มีพระภาคจักเสด็จไปทางใดๆ พราหมณ์และคฤหบดีชาวนิคมและชาวชนบท ก็จักหลั่งไหลไปทางนั้นๆ เหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกลงมา น้ำก็ย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม ฉันใดพระผู้มีพระภาคจักเสด็จไปทางใดๆ พราหมณ์และคฤหบดีชาวนิคมและชาวชนบทก็จักหลั่งไหลไปทางนั้นๆ ฉันนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะศีลและปัญญาของพระผู้มีพระภาค ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เราไม่ติดยศ และยศก็ไม่ติดเรา ผู้ใดแลไม่พึงได้ตามความปรารถนา ไม่พึงได้โดยไม่ยาก ไม่พึงได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่ความตรัสรู้ ที่เราพึงได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่อยาก ได้โดยไม่ลำบากนี้ ผู้นั้นพึงยินดีสุขที่ไม่สะอาด สุขในการนอน และสุขที่อาศัยลาภ สักการะ และการสรรเสริญ ดูกรนาคิตะ อาหาร ที่กิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้มแล้วย่อมมีอุจจาระและปัสสาวะเป็นผล นี้เป็นผลแห่งอาหารนั้น ความรักมีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส และอุปายาส ที่เกิดขึ้นเพราะสิ่งที่รักแปรปรวนเป็นอื่นเป็นผล นี้เป็นผลแห่งความรักนั้น ความเป็นของปฏิกูลในอสุภนิมิต ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุผู้ขวนขวายการประกอบตามอสุภนิมิต นี้เป็นผลแห่งการประกอบตามอสุภนิมิตนั้นความเป็นของปฏิกูลในผัสสะ ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในผัสสายตนะ ๖ อยู่ นี้เป็นผลแห่งการพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในผัสสายตนะนั้นความเป็นของปฏิกูลในอุปาทาน ย่อมตั้งอยู่แก่ภิกษุผู้พิจารณาเห็นความเกิด และความดับในอุปาทานขันธ์ ๕ นี้เป็นผลแห่งการพิจารณาเห็นความเกิดและความดับในอุปาทานขันธ์นั้น ฯ

จบปัญจังคิกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. คารวสูตรที่ ๑ ๒. คารวสูตรที่ ๒
๓. อุปกิเลสสูตร ๔. ทุสสีลสูตร
๕. อนุคคหสูตร ๖. วิมุตติสูตร
๗. สมาธิสูตร ๘. อังคิกสูตร
๙. จังกมสูตร ๑๐. นาคิตสูตร ฯ

สุมนวรรคที่ ๔

๑. สุมนสูตร

[๓๑] ครั้งนั้นแล สุมนาราชกุมารี แวดล้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน และราชกุมารี ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส สาวกของพระผู้มีพระภาค ๒ คน มีศรัทธา มีศีล มีปัญญาเท่าๆกัน คนหนึ่งเป็นผู้ให้ คนหนึ่งไม่ให้ คนทั้งสองนั้น เมื่อตาย ไปแล้ว พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นเทวดาเหมือนกัน พึงมีความพิเศษ แตกต่างกันหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสุมนา คนทั้งสองนั้นพึงมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ ผู้ให้เป็นเทวดาย่อมข่มเทวดาผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการคือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ ดูกรสุมนา ผู้ที่ให้เป็นเทวดา ย่อมข่มเทวดาผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้ ฯ

สุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าเทวดาทั้งสองนั้นจุติจากเทวโลกนั้นแล้ว มาสู่ความ เป็นมนุษย์ แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ ฯ

พ. ดูกรสุมนา คนทั้งสองนั้นมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ ผู้ให้เป็นมนุษย์ ย่อม ข่มคนไม่ให้ได้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ ด้วยอายุ วรรณะ สุขยศ และอธิปไตยที่เป็นของ มนุษย์ ดูกรสุมนา ผู้ให้เป็นมนุษย์ย่อมข่มคนผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้ ฯ

สุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นออกบวช แต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่เป็น บรรพชิตเหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ

พ. ดูกรสุมนา คนทั้งสองนั้นมีความพิเศษแตกต่างกัน คือ คนที่ให้เป็นบรรพชิต ย่อมข่มคนที่ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการ คือ เมื่อออกปากขอย่อมได้จีวรมาก เมื่อไม่ออกปากขอ ย่อมได้น้อย เมื่อออกปากขอย่อมได้บิณฑบาตมากเมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย เมื่อออกปาก ขอย่อมได้เสนาสนะมาก เมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย เมื่อออกปากขอย่อมได้บริขารคือ ยา ที่เป็นเครื่องบำบัดไข้มากเมื่อไม่ออกปากขอย่อมได้น้อย และจะอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ เหล่าใด เพื่อนพรหมจรรย์เหล่านั้นก็ประพฤติต่อเธอด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เป็นที่

พอใจเป็นส่วนมาก ไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมนำสิ่งเป็นที่พอใจมาเป็นส่วนมาก ย่อมนำสิ่งไม่เป็นที่พอใจมาเป็นส่วนน้อย ดูกรสุมนา ผู้ให้เป็นบรรพชิตย่อมข่มผู้ไม่ให้ด้วยเหตุ ๕ ประการนี้ ฯ

สุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ถ้าคนทั้งสองนั้นบรรลุอรหัตแต่คนทั้งสองนั้น ทั้งที่ได้บรรลุอรหัตเหมือนกัน พึงมีความพิเศษแตกต่างกันหรือ

พ. ดูกรสุมนา เราไม่กล่าวว่ามีเหตุแตกต่างกันใดๆ ในวิมุตติ กับวิมุตติ ข้อนี้ ฯ

สุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญไม่เคยมี ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อนี้กำหนดได้ว่า ควรให้ทาน ควรทำบุญ เพราะบุญเป็นอุปการะแม้แก่เทวดา แม้แก่มนุษย์ แม้แก่บรรพชิต ฯ

พ. อย่างนั้นสุมนา อย่างนั้นสุมนา ควรให้ทาน ควรทำบุญ เพราะบุญเป็นอุปการะแม้แก่เทวดา แม้แก่มนุษย์ แม้แก่บรรพชิต ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ดวงจันทร์ปราศจากมลทิน เดินไปในอากาศย่อมสว่างกว่าหมู่ดาวทั้งปวงใน
โลก ด้วยรัศมี ฉันใด บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วย ศีล มีศรัทธา ก็ฉันนั้น
ย่อมไพโรจน์กว่าผู้ตระหนี่ทั้งปวงในโลกด้วยจาคะ ฯ เมฆที่ลอยไปตาม
อากาศ มีสายฟ้าปลาบแปลบ มีช่อตั้งร้อย ตกรดแผ่นดินเต็มที่ดอนและ
ที่ลุ่ม ฉันใด สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สมบูรณ์ด้วยทัสนะ เป็น
บัณฑิต ก็ฉันนั้น ย่อมข่มผู้ตระหนี่ได้ด้วยฐานะ ๕ ประการ คือ อายุ
วรรณะ สุข ยศ และเปี่ยมด้วยโภคะ ย่อมบันเทิงใจในสวรรค์ในปรโลก
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. จุนทิสูตร

[๓๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล ราชกุมารีชื่อว่าจุนที แวดล้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน และกุมารี ๕๐๐

คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราชกุมารพระนามว่าจุนทะ พระภาดาของหม่อมฉัน กล่าวอย่างนี้ว่า หญิงหรือชายเป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากปาณาติบาต เว้นขาดจากอทินนาทาน เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เว้นขาดจากมุสาวาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ผู้นั้นตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติอย่างเดียวไม่เข้าถึงทุคติ ดังนี้ หม่อมฉันจึงขอทูลถามว่า ผู้ที่เลื่อมใสในศาสดาเช่นไร เมื่อตายไปแล้วจึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุคติ ผู้ที่เลื่อมใสในธรรมเช่นไร เมื่อตายไปแล้วจึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุคติ ผู้ที่เลื่อมใสในสงฆ์เช่นไร เมื่อตายไปแล้วจึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุคติ ผู้ที่ทำให้บริบูรณ์ในศีลเช่นไร เมื่อตายไปแล้ว จึงเข้าถึงสุคติอย่างเดียว ไม่เข้าถึงทุคติ ฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรจุนที สัตว์ที่ไม่มีเท้าก็ดี มี ๒ เท้าก็ดี มี๔ เท้าก็ดี มีเท้ามากก็ดี มีรูปก็ดี ไม่มีรูปก็ดี มีสัญญาก็ดี ไม่มีสัญญาก็ดีมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่ก็ดี มีประมาณเท่าใด พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าสัตว์เหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ก็วิบากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้ที่เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ธรรมที่เป็นปัจจัยปรุงแต่งก็ดี ที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่งก็ดี มีประมาณเท่าใด วิราคะ คือ ธรรมอันย่ำยีความเมา กำจัดความกระหายถอนเสียซึ่งอาลัย เข้าไปตัดวัฏฏะ เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่คลายกำหนัด เป็นที่ดับ นิพพาน บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าธรรมเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในวิราคธรรม ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ก็วิบากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ฯ หมู่ก็ดี คณะก็ดี มีประมาณเท่าใด สงฆ์สาวกของพระตถาคต คือ คู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น ชนเหล่าใดเลื่อมใสในสงฆ์ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ก็วิบากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้ที่เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ ศีลมีประมาณเท่าใด ศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว คือ ศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อยเป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฐิไม่ลูบคลำ เป็นไปเพื่อสมาธิบัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่าศีลเหล่านั้น ชนเหล่าใดย่อมทำให้บริบูรณ์ในอริยกันตศีล ชนเหล่านั้นชื่อว่าทำให้บริบูรณ์ในสิ่งที่เลิศ ก็วิบากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิ่งที่เลิศ ฯ

บุญอันเลิศ คือ อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุขและกำลัง ย่อมเจริญแก่
บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมที่เลิศ เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศคือ เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า
ผู้เลิศ ผู้เป็นทักขิเณยบุคคลชั้นเยี่ยม เลื่อมใสในพระธรรมที่เลิศ อัน
ปราศจากราคะ เป็นที่เข้าไปสงบ เป็นสุข เลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้เลิศ
เป็นนาบุญชั้นเยี่ยม ให้ทานในสิ่งที่เลิศ ปราชญ์ผู้ถือมั่นธรรมที่เลิศ ให้
สิ่งที่เลิศ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ย่อมถึงสถานที่เลิศ บันเทิงใจอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓.อุคคหสูตร

[๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ชาติยาวัน ใกล้เมืองภัททิยะ ฯ ครั้งนั้นแล ท่านอุคคหเศรษฐีผู้เป็นหลานท่านเมณฑกเศรษฐีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่อันควรส่วนข้าง หนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุ ๓ รูปจงทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์ ในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุษณีภาพ ท่านอุคคหเศรษฐีทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคมทำประทักษิณแล้วหลีกไป ครั้งนั้นแลพอล่วงราตรีนั้นไป เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้วถือบาตรจีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอุคคหเศรษฐี ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาแต่งตั้งไว้ครั้งนั้น ท่านอุคคหเศรษฐีหลานของเมณฑกเศรษฐี ได้อังคาสพระผู้มีพระภาคให้อิ่มหนำสำราญ ด้วยขาทนียโภชนียาหารอย่างประณีตด้วยมือของตนเอง เมื่อทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงเสวยเสร็จแล้ว ทรงลดพระหัตถ์จากบาตรแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กุมารีเหล่านี้ของข้าพระองค์ จักไปอยู่สกุลสามี ขอพระผู้มีพระภาคทรงกล่าวสอน ทรงพร่ำสอนกุมารีเหล่านั้น ซึ่งจะพึงเป็นประโยชน์สุขแก่กุมารีเหล่านั้นตลอดกาลนาน ฯพระผู้มีพระภาคจึงตรัสสอนกุมารีเหล่านั้นต่อไปดังนี้ว่า ดูกรกุมารี เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า มารดาบิดาของสามีที่เป็นผู้ปรารถนาประโยชน์ หวังความเกื้อกูลอนุเคราะห์ด้วยความเอ็นดู เราทั้งหลายจักตื่นก่อนท่านนอนทีหลังท่าน คอยรับใช้ท่าน ประพฤติเป็นที่พอใจท่าน พูดคำเป็นที่รักต่อท่านดูกรกุมารีทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึง

ศึกษาอย่างนี้แล ฯ เพราะเหตุนั้นแหละเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ชนเหล่าใดเป็นที่เคารพของสามี คือ มารดา บิดาหรือสมณพราหมณ์ เราทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เมื่อท่านมาถึงที่ก็จักต้อนรับด้วยที่นั่งหรือน้ำ ดูกรกุมารีทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า การงานภายในบ้านของสามี คือ การทำขนสัตว์ หรือการทำผ้า เราทั้งหลายจักเป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการงานนั้นๆ จักประกอบด้วยปัญญาเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานนั้นๆ อาจทำ อาจจัด ดูกรกุมารีทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักรู้การงานที่อันโตชนภายในบ้านของสามี คือ ทาส คนใช้ หรือกรรมกรทำแล้วว่าทำแล้ว ที่ยังไม่ได้ทำ ว่ายังไม่ได้ทำ จักรู้คนป่วยไข้ว่ามีกำลังหรือไม่มีกำลัง และจักแบ่งของเคี้ยวของบริโภคให้ตามเหตุที่ควร ดูกรกุมารีทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักยังทรัพย์ ข้าวเปลือก เงิน หรือทองที่สามีหามาได้ให้คงอยู่ ด้วยการรักษา คุ้มครอง จักไม่เป็นนักเลงการพนัน ไม่เป็นขโมย ไม่เป็นนักดื่ม ไม่ผลาญทรัพย์ให้พินาศ ดูกรกุมารีทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ ดูกรกุมารีทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

สุภาพสตรีผู้มีปรีชา ย่อมไม่ดูหมิ่นสามีผู้หมั่นเพียร ขวนขวายอยู่เป็นนิตย์
เลี้ยงตนอยู่ทุกเมื่อ ให้ความปรารถนาทั้งปวง ไม่ทำสามีให้ขุ่นเคือง ด้วย
ประพฤติแสดงความหึงหวงสามี และย่อมบูชาผู้ที่เคารพทั้งปวงของสามี
เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ประพฤติเป็น
ที่พอใจของสามี รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ นารีใดย่อมประพฤติตามความ
พอใจของสามีอย่างนี้ นารีนั้นย่อมเข้าถึงความเป็นเทวดาเหล่ามนาปกายิกา ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สีหสูตร

[๓๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กุฏาคารศาลาป่ามหาวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล สีหเสนาบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสามารถบัญญัติผลแห่งทานที่จะพึงเห็นได้ในปัจจุบันหรือหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าสามารถ ท่านสีหเสนาบดี แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูกรท่านสีหเสนาบดี ทายกผู้เป็นทานบดี ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของชนเป็นอันมาก แม้ข้อนี้เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง สัตบุรุษผู้สงบย่อมคบหาทายกผู้เป็นทานบดี แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง กิตติศัพท์อันงามของทายกผู้เป็นทานบดีย่อมขจร แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง ทายกผู้เป็นทานบดี จะเข้าไปสู่ที่ประชุมใดๆ คือที่ประชุมกษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี สมณะ ก็ย่อมเป็นผู้องอาจไม่เก้อเขินเข้าไป แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ฯ

อีกประการหนึ่ง ทายกผู้เป็นทานบดี เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ แม้ข้อนี้ก็เป็นผลแห่งทานที่จะพึงได้ในสัมปรายภพ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้ว สีหเสนาบดีจึงทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ๔ ข้อ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสบอกแล้ว ข้าพระองค์ย่อมเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคในผลแห่งทาน ๔ ข้อนี้ก็หามิได้แม้ข้าพระองค์เองก็ทราบดี คือ ข้าพระองค์เป็นทายก เป็นทานบดี ย่อมเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของชนเป็นอันมาก สัตบุรุษผู้สงบย่อมคบหาข้าพระองค์ ผู้เป็นทายกเป็นทานบดี กิตติศัพท์อันงามของข้าพระองค์ผู้เป็นทายก เป็นทานบดี ย่อมขจรทั่วไปว่า สีหเสนาบดีเป็นทายก เป็นทานบดี เป็นผู้บำรุงพระสงฆ์ ข้าพระองค์ผู้เป็นทายก เป็นทานบดี จะเข้าไปสู่ที่ประชุมใดๆ คือ ที่ประชุมกษัตริย์พราหมณ์ คฤหบดี สมณะ ก็ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้าไม่เก้อเขินเข้าไป ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง ๔ ข้อนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสบอกแล้วข้าพระองค์ย่อมเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคในผลแห่งทาน ๔ ข้อนี้ ก็

หามิได้ แม้ข้าพระองค์เองก็ย่อมทราบดี ส่วนผลแห่งทานที่จะพึงเห็นเอง (ข้อที่ ๕) ที่พระผู้มีพระภาคตรัสบอกข้าพระองค์ว่า ทายกผู้เป็นทานบดีเมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ข้าพระองค์ย่อมไม่ทราบ ก็แต่ว่าข้าพระองค์ย่อมเชื่อต่อพระผู้มีพระภาคในข้อนี้ ฯ พระผู้มีพระภาคตรัสย้ำว่า อย่างนั้นท่านสีหเสนาบดีๆ คือทายกผู้เป็นทานบดี เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

นรชนผู้ไม่ตระหนี่ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชนเป็นอันมากย่อมคบหานรชนนั้น นรชนนั้นย่อมได้เกียรติ มียศ เจริญ เป็นผู้ไม่เก้อเขินแกล้วกล้าเข้าสู่ที่ประชุมชน เพราะเหตุนี้แล บัณฑิตผู้หวังสุข จงขจัดมลทิน คือ ความตระหนี่แล้วให้ทาน บัณฑิตเหล่านั้นย่อมประดิษฐานในไตรทิพย์ ถึงความเป็นสหายของเทวดา ร่าเริงอยู่ตลอดกาลนาน บัณฑิตเหล่านั้น ได้ทำสิ่งที่มุ่งหวัง ได้ทำกุศลแล้วจุติจากโลกนี้แล้ว ย่อมมีรัศมีเปล่งปลั่ง เที่ยวชมไปในอุทยานชื่อนันทนวัน ย่อมเพรียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕เพลิดเพลินรื่นเริงบันเทิงใจอยู่ในนันทนวัน สาวกทั้งปวงของพระสุคตผู้ไม่มีกิเลส ผู้คงที่ ทำตามพระดำรัสของพระองค์แล้ว ย่อมร่าเริงทุกเมื่อ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ทานานิสังสสูตร

[๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของชนหมู่มาก ๑สัปบุรุษผู้สงบย่อมคบหาผู้ให้ทาน ๑ กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรทั่วไป ๑ ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ ๑ ผู้ให้ทานเมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งการให้ทาน๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชื่อว่าดำเนินตามธรรมของสัปบุรุษ สัปบุรุษผู้สงบผู้สำรวมอินทรีย์ ประกอบพรหมจรรย์ ย่อมคบหา

ผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัปบุรุษเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมเป็นที่บรรเทาทุกข์
ทั้งปวงแก่เขา เขาได้ทราบชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หาอาสวะมิได้ปรินิพพานใน
โลกนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. กาลทานสูตร

[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ทายกย่อมให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน ๑ ทายกย่อมให้ทานแก่ผู้เตรียมจะไป ๑ ทายกย่อมให้ทานในสมัยข้าวแพง ๑ ทายกย่อมให้ข้าวใหม่แก่ผู้มีศีล ๑ ทายกย่อมให้ผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลทาน๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้มีปัญญา รู้ความประสงค์ ปราศจากความตระหนี่ ย่อมให้ทานในกาลที่
ควรให้ เพราะผู้ให้ทานตามกาลในพระอริยเจ้าทั้งหลาย ผู้ปฏิบัติซื่อตรง
ผู้มีใจคงที่ เป็นผู้มีใจผ่องใสทักขิณาทานจึงจะมีผลไพบูลย์ ชนเหล่าใด
ย่อมอนุโมทนาหรือช่วยเหลือในทักขิณาทานนั้น ทักขิณาทานนั้นย่อมไม่มี
ผลบกพร่อง เพราะการอนุโมทนาหรือการช่วยเหลือนั้นแม้พวกที่อนุโมทนา
หรือช่วยเหลือ ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญเพราะฉะนั้น ผู้มีจิตไม่ท้อถอยจึง
ควรให้ทานในเขตที่มีผลมาก บุญทั้งหลายย่อมเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย
ในปรโลก ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. โภชนทานสูตร

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะเป็นทาน ชื่อว่าให้ฐานะ๕ อย่างแก่ปฏิคาหก ๕ อย่างเป็นไฉน คือ ให้อายุ ๑ ให้วรรณะ ๑ ให้สุข ๑ให้กำลัง ๑ ให้ปฏิภาณ ๑

ครั้นให้อายุแล้วย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์ ครั้นให้วรรณะแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งวรรณะทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์ ครั้นให้สุขแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งสุขทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์ ครั้นให้กำลังแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งกำลังทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์ครั้นให้ปฏิภาณแล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งปฏิภาณทั้งที่เป็นทิพย์ทั้งที่เป็นมนุษย์ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกผู้ให้โภชนะเป็นทานชื่อว่าให้ฐานะ ๕ อย่างนี้แล ฯ

ปราชญ์ผู้มีปัญญา ให้อายุย่อมได้อายุ ให้กำลัง ย่อมได้กำลัง ให้วรรณะ
ย่อมได้วรรณะ ให้ปฏิภาณย่อมได้ปฏิภาณให้สุขย่อมได้สุข ครั้นให้อายุ
กำลัง วรรณะ สุข และปฏิภาณแล้วจะเกิดในที่ใดๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน
มียศ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัทธานิสังสสูตร

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธา ย่อมมีอานิสงส์ ๕ ประการ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัปบุรุษผู้สงบในโลกทุกๆ ท่าน เมื่อจะอนุเคราะห์ย่อมอนุเคราะห์ผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่อนุเคราะห์ผู้ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑เมื่อจะเข้าไปหา ย่อมเข้าไปหาผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่เข้าไปหาผู้ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑ เมื่อจะต้อนรับ ย่อมต้อนรับผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่ต้อนรับผู้ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑ เมื่อจะแสดงธรรม ย่อมแสดงธรรมแก่ผู้มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ย่อมไม่แสดงธรรมแก่ผู้ไม่มีศรัทธาก่อนผู้อื่น ๑ กุลบุตรผู้มีศรัทธาเมื่อไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีศรัทธาย่อมมีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไทรใหญ่ที่ทางสี่แยก มีพื้นราบเรียบ ย่อมเป็นที่พึ่งของพวกนกโดยรอบ ฉันใด กุลบุตรผู้มีศรัทธาก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นที่พึ่งของชนเป็นอันมาก คือ ภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก อุบาสิกา ฯ

ต้นไม้ใหญ่ สล้างด้วยกิ่ง ใบ และผล มีลำต้นแข็งแรง มีรากมั่นคง
สมบูรณ์ด้วยผล ย่อมเป็นที่พึ่งของนกทั้งหลายฝูงนกย่อมอาศัยต้นไม้นั้น
ซึ่งเป็นที่รื่นรมย์ใจ ให้เกิดสุขผู้ต้องการความร่มเย็น ย่อมเข้าไปอาศัย

ร่มเงา ผู้ต้องการผลก็ย่อมบริโภคผลได้ ฉันใด ท่านผู้ปราศจากราคะ
ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ เป็นบุญเขตในโลกย่อม
คบหาบุคคลผู้มีศรัทธา ซึ่งสมบูรณ์ด้วยศีล ประพฤติถ่อมตน ไม่กระด้าง
สุภาพ อ่อนโยน มีใจมั่นคง ฉันนั้นเหมือนกัน ท่านเหล่านั้น ย่อม
แสดงธรรมเครื่องบรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาเข้าใจทั่วถึงธรรมนั้นแล้ว
ย่อมเป็นผู้หมดอาสวกิเลส ปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ปุตตสูตร

[๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดา บิดา เล็งเห็นฐานะ ๕ ประการนี้ จึงปรารถนาบุตรเกิดในสกุล ฐานะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้วจักเลี้ยงตอบแทน ๑ จักทำกิจแทนเรา ๑ วงศ์สกุลจักดำรงอยู่ได้นาน ๑ บุตรจักปกครองทรัพย์มรดก ๑ เมื่อเราตายไปแล้ว บุตรจักบำเพ็ญทักษิณาทานให้ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย มารดา บิดา เล็งเห็นฐานะ ๕ ประการนี้แล จึงปรารถนาบุตรเกิดในสกุล ฯ

มารดาบิดาผู้ฉลาด เล็งเห็นฐานะ ๕ ประการจึงปรารถนาบุตรด้วยหวังว่า
บุตรที่เราเลี้ยงมาแล้ว จักเลี้ยงตอบเรา จักทำกิจแทนเรา วงศ์สกุลจักดำรง
อยู่ได้นาน บุตรจักปกครองทรัพย์มรดก และเมื่อเราตายไปแล้ว บุตร
จักบำเพ็ญทักษิณาทานให้ มารดาบิดาผู้ฉลาดเล็งเห็นฐานะเหล่านี้ จึง
ปรารถนาบุตร ฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัปบุรุษ ผู้สงบ มีกตัญญูกตเวที เมื่อ
ระลึกถึงบุรพคุณของท่าน จึงเลี้ยงมารดาบิดา ทำกิจแทนท่าน เชื่อฟัง
โอวาท เลี้ยงสนองพระคุณท่าน สมดังที่ท่านเป็นบุรพการี ดำรงวงศ์สกุล
บุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีลย่อมเป็นที่สรรเสริญทั่วไป ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สาลสูตร

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นสาละใหญ่อาศัยขุนเขาหิมวันต์ ย่อมเจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยกิ่งและใบ ๑ย่อมเจริญด้วยเปลือก ๑ ย่อมเจริญด้วยกะเทาะ ๑ ย่อมเจริญด้วยกระพี้ ๑ ย่อมเจริญด้วยแก่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นสาละใหญ่อาศัยขุนเขาหิมวันต์ ย่อมเจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการนี้แล ฉันใด ชนภายในอาศัยเจ้าบ้านผู้มีศรัทธาย่อมเจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการ ฉันนั้นเหมือนกันแล ความเจริญ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ๑ ย่อมเจริญด้วยศีล ๑ ย่อมเจริญด้วยสุตะ ๑ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ๑ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายชนภายในอาศัยเจ้าบ้านผู้มีศรัทธา ย่อมเจริญด้วยความเจริญ ๕ ประการนี้แล ฯ

ต้นไม้ทั้งหลาย อาศัยบรรพตศิลาล้วนในป่าใหญ่ ย่อมเจริญขึ้นเป็นไม้ใหญ่
ชั้นเจ้าป่า ฉันใด บุตร ภรรยา มิตรอำมาตย์ หมู่ญาติ และคน
ที่เข้าไปอาศัยเลี้ยงชีพทั้งหลายในโลกนี้ ได้อาศัยกุลบุตรผู้มีศรัทธา สมบูรณ์
ด้วยศีล จึงเจริญได้ ฉันนั้นเหมือนกัน ชนเหล่านั้นเห็นศีล จาคะและ
สุจริตทั้งหลาย ของกุลบุตรผู้มีศีล จาคะและสุจริตนั้น เมื่อประจักษ์
ชัดแล้ว ย่อมประพฤติตาม ชนเหล่านั้น ครั้นประพฤติธรรมอันเป็นที่
ไปสู่สวรรค์ สุคติ ในโลกนี้แล้วย่อมเป็นผู้เพลิดเพลิน เพียบพร้อม
ด้วยกาม บันเทิงใจในเทวโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสุมนวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

มุณฑราชวรรคที่ ๕

๑. อาทิยสูตร

[๔๑] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เลี้ยงตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำบริหารตนให้เป็นสุขสำราญ เลี้ยงมารดาบิดาให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำบริหารให้เป็นสุขสำราญ เลี้ยงบุตร ภรรยา ทาสกรรมกร คนใช้ ให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำบริหารให้เป็นสุขสำราญ นี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เลี้ยงมิตรสหายให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำ บริหารให้เป็นสุขสำราญ นี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม ป้องกันอันตรายที่เกิดแต่ไฟ น้ำ พระราชา โจร หรือทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ทำตนให้สวัสดี นี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม ทำพลี ๕ อย่าง คือ

๑. ญาติพลี [บำรุงญาติ]

๒. อติถิพลี [ต้อนรับแขก]

๓. ปุพพเปตพลี [บำรุงญาติผู้ตายไปแล้วคือทำบุญอุทิศกุศลให้]

๔. ราชพลี [บำรุงราชการ คือบริจาคทรัพย์ช่วยชาติ]

๕. เทวตาพลี [บำรุงเทวดา คือทำบุญอุทิศให้เทวดา]

นี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขน อาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม บำเพ็ญทักษิณามีผลสูงเลิศ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไปด้วยดีในสมณพราหมณ์ผู้เว้นจากความมัวเมาประมาท ตั้งอยู่ในขันติและโสรัจจะ ผู้มั่นคง ฝึกฝนตนให้สงบระงับดับกิเลสโดยส่วนเดียวนี้เป็นประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ข้อที่ ๕ ฯ

ดูกรคฤหบดี ประโยชน์ที่จะพึงถือเอาแต่โภคทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ถ้าเมื่ออริยสาวกนั้นถือเอาประโยชน์แต่โภคทรัพย์ ๕ ประการนี้ โภคทรัพย์หมดสิ้นไปอริยสาวกนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้ถือเอาประโยชน์แต่โภคทรัพย์นั้นแล้วและโภคทรัพย์ของเราก็หมดสิ้นไป ด้วยเหตุนี้ อริยสาวกนั้น ย่อมไม่มีความเดือดร้อน ถ้าเมื่ออริยสาวกนั้นถือเอาประโยชน์แต่โภคทรัพย์ ๕ ประการนี้โภคทรัพย์เจริญขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า เราถือเอาประโยชน์แต่โภคทรัพย์นี้แล้ว และโภคทรัพย์ของเราก็เจริญขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมไม่มีความเดือดร้อน ด้วยเหตุทั้ง ๒ ประการฉะนี้แล ฯ

นรชนเมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ว่า เราได้ใช้จ่ายโภคทรัพย์เลี้ยงตนแล้ว ได้ใช้
จ่ายโภคทรัพย์เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยงแล้ว ได้ผ่านพ้นภัยที่เกิดขึ้นแล้ว ได้ให้
ทักษิณาอันมีผลสูงเลิศแล้ว ได้ทำพลี ๕ ประการแล้ว และได้บำรุงท่าน
ผู้มีศีล สำรวมอินทรีย์ประพฤติพรหมจรรย์แล้ว บัณฑิตผู้อยู่ครองเรือน
พึงปรารถนาโภคทรัพย์ เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้น เราก็ได้บรรลุ
แล้ว เราได้ทำสิ่งที่ไม่ต้องเดือดร้อนแล้ว ดังนี้ชื่อว่าเป็นผู้ดำรงอยู่ในธรรม
ของพระอริยะ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในโลกนี้ เมื่อเขาละจาก
โลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใจในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัปปุริสสูตร

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเมื่อเกิดในสกุล ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดาแก่บุตรภริยา แก่ทาส กรรมกร คนรับใช้ แก่มิตรสหาย แก่สมณพราหมณ์ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือน มหาเมฆ ยังข้าวกล้าทั้งปวงให้งอกงาม ชื่อว่าย่อมมีมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก ฉันใด สัปบุรุษเมื่อเกิดในสกุล ย่อมเกิดมาเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่ทาส กรรมกร คนรับใช้ แก่มิตรสหาย แก่สมณพราหมณ์ ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

สัปบุรุษผู้ครอบครองโภคทรัพย์ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก
เทวดาย่อมรักษาเขาผู้อันธรรมคุ้มครอง เป็นพหูสูต สมบูรณ์ด้วยศีลและ
ความประพฤติ เกียรติย่อมไม่ละเขาผู้ตั้งอยู่ในธรรม ใครจะสามารถติเตียน
เขาผู้ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล มีวาจาสัจ มีหิริในใจ เปรียบ
เหมือนแท่งทองชมพูนุท แม้เทวดาก็ชม แม้พรหมก็สรรเสริญเขา ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อิฏฐสูตร

[๔๓] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ธรรม ๕ ประการนี้น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก ๕ ประการเป็นไฉน คืออายุ ๑ วรรณะ ๑ สุขะ ๑ ยศ ๑ สวรรค์ ๑ ดูกรคฤหบดี ธรรม ๕ ประการนี้แล น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก ฯ

ธรรม ๕ ประการนี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก เรามิได้กล่าวว่าจะพึงได้เพราะเหตุแห่งความอ้อนวอน หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนา ถ้าธรรม ๕ ประการนี้ น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้โดยยากในโลก จักได้เพราะเหตุแห่งความ

อ้อนวอน หรือเพราะเหตุแห่งความปรารถนาแล้วไซร้ ในโลกนี้ ใครจะพึงเสื่อมจากอะไร ดูกรคฤหบดี อริยสาวกผู้ต้องการอายุ ไม่ควรอ้อนวอนหรือเพลิดเพลินอายุ หรือแม้เพราะเหตุแห่งอายุ อริยสาวกผู้ต้องการอายุ พึงปฏิบัติปฏิปทาอันเป็นไปเพื่ออายุ เพราะปฏิปทาอันเป็นไปเพื่ออายุที่พระอริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้อายุ อริยสาวกผู้นั้นย่อมได้อายุที่เป็นของทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ ไม่ควรอ้อนวอนหรือเพลิดเพลินวรรณะ หรือแม้เพราะเหตุแห่งวรรณะ อริยสาวกผู้ต้องการวรรณะ พึงปฏิบัติปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อวรรณะ เพราะปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อวรรณะ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้วรรณะ อริยสาวกนั้นย่อมได้วรรณะที่เป็นของทิพย์ หรือเป็นของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการสุข ไม่อ้อนวอนหรือเพลิดเพลินสุข หรือแม้เพราะเหตุแห่งสุข อริยสาวกผู้ต้องการสุข พึงปฏิบัติปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อสุข เพราะปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อสุขที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สุข อริยสาวกนั้นย่อมได้สุขที่เป็นของทิพย์หรือของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการยศ ไม่ควรอ้อนวอนหรือเพลิดเพลินยศ หรือแม้เพราะเหตุแห่งยศ อริยสาวกผู้ต้องการยศ พึงปฏิบัติปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อยศเพราะปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อยศที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้ยศอริยสาวกนั้น ย่อมได้ยศที่เป็นของทิพย์ หรือของมนุษย์ อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ ไม่ควรอ้อนวอนหรือเพลิดเพลินสวรรค์ หรือแม้เพราะเหตุแห่งสวรรค์อริยสาวกผู้ต้องการสวรรค์ พึงปฏิบัติปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ เพราะปฏิปทาอันเป็นไปเพื่อสวรรค์ ที่อริยสาวกนั้นปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อให้ได้สวรรค์ อริยสาวกนั้นย่อมได้สวรรค์ ฯ

ชนผู้ปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูง
และความเพลินใจ พึงทำความไม่ประมาทให้มากยิ่งขึ้น บัณฑิตทั้งหลาย
ย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในการทำบุญ บัณฑิตผู้ไม่ประมาทแล้ว
ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์
ในสัมปรายภพ ผู้มีปัญญา ท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะบรรลุถึงประโยชน์
ทั้งสองนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มนาปทายีสูตร

[๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปสู่นิเวศน์แห่งอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาตบแต่งไว้ ครั้งนั้น อุคคคฤหบดีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่าผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็ขาทนียาหารชื่อสาลปุบผกะของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับขาทนียาหารของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว อุคคคฤหบดีได้กราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็เนื้อสุกรอย่างดีของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับเนื้อสุกรอย่างดีของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว อุคคคฤหบดีได้กราบทูลอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจดังนี้ ก็นาลิยสากะขาทนียาหารซึ่งทอดด้วยน้ำมัน ของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับนาลิยสากะขาทนียาหารของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็ข้าวสุกแห่งข้าวสาลีที่ขาวสะอาด มีกับมาก มีพยัญชนะมาก ของข้าพระองค์ เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับข้าวสุกแห่งข้าวสาลี ของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็ผ้าที่ทำในแคว้นกาสีของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับผ้าของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ผู้ให้ของที่พอใจย่อมได้ของที่พอใจ ดังนี้ ก็เตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ลาดด้วย

ผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดใหญ่มีหมอนข้างทั้งสองของข้าพระองค์เป็นที่พอใจ และข้าพระองค์ก็ย่อมทราบดีว่า สิ่งเหล่านี้ไม่ควรแก่พระผู้มีพระภาค เตียงไม้จันทน์ของข้าพระองค์นี้มีราคาเกินกว่าแสนกหาปณะ ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับเตียงของข้าพระองค์นั้นเถิด พระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์รับแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงอนุโมทนาด้วยอนุโมทนียกถาดังต่อไปนี้

ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ใดย่อมให้เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน
ข้าว น้ำ และปัจจัยมีประการต่างๆ ด้วยความพอใจ ในท่านผู้ประพฤติ
ตรง สิ่งของที่ให้ไปแล้วนั้นย่อมเป็นของที่บริจาคแล้ว สละแล้ว
ไม่คิดเอาคืน ผู้นั้นเป็นสัปบุรุษทราบชัดว่า พระอรหันต์เปรียบด้วยนาบุญ
บริจาคสิ่งที่บริจาคได้ยากแล้ว ชื่อว่าให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ
ดังนี้ ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ครั้นทรงอนุโมทนาด้วยอนุโมทนียกถากะอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลีแล้ว จึงเสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป ต่อมาไม่นานอุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี ก็ได้ทำกาละ และเมื่อทำกาละแล้ว เข้าถึงหมู่เทพชื่อมโนมยะหมู่หนึ่ง ก็สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นอุคคเทพบุตรมีวรรณงาม เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว ยังพระวิหารเชตวัน ทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามว่า ดูกรอุคคะ ตามที่ท่านประสงค์สำเร็จแล้วหรือ อุคคเทพบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตามที่ข้าพระองค์ประสงค์สำเร็จแล้ว พระเจ้าข้า ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสกะอุคคเทพบุตรด้วยพระคาถาความว่า

ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ
ผู้ให้ของที่ดีย่อมได้ของที่ดี และผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่
ประเสริฐ นรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดี และให้ของที่ประเสริฐ
นรชนนั้นจะบังเกิด ณ ที่ใดๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อภิสันทสูตร

[๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๕ ประการนี้ เป็นเหตุนำสุขมาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุบริโภคจีวรของผู้ใด เข้าเจโตสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญ ห้วงกุศลของผู้นั้น หาประมาณมิได้ เป็นเหตุนำสุขมาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ภิกษุบริโภคบิณฑบาตของผู้ใด ... ภิกษุบริโภควิหารของผู้ใด ... ภิกษุบริโภคเตียง ตั่งของผู้ใด ... ภิกษุบริโภคคิลานปัจจัยเภสัชของผู้ใด เข้าเจโตสมาธิอันหาประมาณมิได้อยู่ ห้วงบุญ ห้วงกุศล ของผู้นั้นหาประมาณมิได้ เป็นเหตุนำสุขมาให้เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญ ห้วงกุศล ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุนำสุขมาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขก็การที่จะถือเอาประมาณแห่งบุญของอริยสาวกผู้ประกอบด้วยห้วงบุญ ห้วงกุศล ๕ประการนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล มีประมาณเท่านี้ เป็นเหตุนำสุขมาให้ เกื้อกูลแก่สวรรค์ มีวิบากเป็นสุข ยังอารมณ์เลิศให้เป็นไป ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ดังนี้ พึงทำไม่ได้โดยง่ายโดยที่แท้ ย่อมถึงการนับว่า กองบุญใหญ่ นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้เปรียบเหมือนการถือเอาประมาณน้ำในมหาสมุทรว่า น้ำนี้มีประมาณอาฬหกะเท่านี้มีร้อยอาฬหกะเท่านี้ มีพันอาฬหกะเท่านี้ หรือมีแสนอาฬหกะเท่านี้ ไม่ใช่ทำได้โดยง่าย ย่อมถึงการนับว่าเป็นห้วงน้ำใหญ่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ ฉันนั้น ฯ

แม่น้ำเป็นที่อยู่แห่งฝูงปลา ส่วนมากย่อมหลั่งไหลไปสู่สาครห้วงทะเล
หลวง อันจะประมาณไม่ได้ มีสิ่งที่น่ากลัวมากเป็นที่อยู่แห่งรัตนะหลาย
ชนิด ฉันใด ห้วงบุญย่อมหลั่งไหลเข้าสู่นรชนผู้เป็นบัณฑิต ให้ข้าว น้ำ

เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน ที่นั่ง เครื่องปูลาด เหมือนห้วงน้ำหลั่งไหลเข้าไป
สู่สาครฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สัมปทาสูตร

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัทธาสัมปทา ๑ สีลสัมปทา ๑ สุตสัมปทา ๑ จาคสัมปทา ๑ ปัญญาสัมปทา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ธนสูตร

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือทรัพย์ คือ ศรัทธา ๑ ทรัพย์ คือ ศีล ๑ ทรัพย์ คือ สุตะ ๑ ทรัพย์ คือ จาคะ ๑ ทรัพย์ คือ ปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทรัพย์ คือ ศรัทธาเป็นไฉนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้วเป็นผู้จำแนกธรรม นี้เรียกว่าทรัพย์ คือ ศรัทธา ก็ทรัพย์ คือ ศีลเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต ฯลฯ เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่าทรัพย์คือ ศีล ก็ทรัพย์ คือ สุตะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้เป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ นี้เรียกว่าทรัพย์ คือ สุตะ ก็ทรัพย์คือ จาคะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่อยู่ครองเรือน มีราคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่มยินดีในการเสียสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการจำแนกทาน นี้เรียกว่าทรัพย์ คือ จาคะ ก็ทรัพย์ คือ ปัญญาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันหยั่งถึงความตั้งขึ้นและความเสื่อมไป

เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่าทรัพย์คือ ปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้ใดมีความเชื่อในตถาคต ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีศีลอันงาม อันพระอริยะ
ชอบใจ สรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นตรง
บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่า ไม่เป็นคนขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่า
ประโยชน์ เพราะเหตุนั้น ผู้มีปัญญา เมื่อนึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ปสาทะ และความเห็นธรรมเนืองๆ
เถิด ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ฐานสูตร

[๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ไม่พึงได้ ๕ ประการเป็นไฉน คือฐานะว่า ขอสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าแก่ ๑ ขอสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าเจ็บไข้ ๑ ขอสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา[ของเรา] อย่าตาย ๑ ขอสิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าสิ้นไป ๑ขอสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าฉิบหาย ๑ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว เขาย่อมไม่เห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้น แก่ไป โดยที่แท้สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวงที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมองซูบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรพึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย นี้เรียกว่าปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกลูกศร คือ ความโศกที่มีพิษแทงเข้าแล้ว ย่อมทำตนให้เดือดร้อน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมเจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมตายไป ... สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมฉิบหายไปเมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา ฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมไม่พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นฉิบหายไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไปการจุติ การอุปบัติ ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญหลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอมแม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรพึงเสียใจ ดังนี้เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบากร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย นี้เรียกว่าปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกลูกศรคือ ความโศกที่มีพิษแทงเข้าแล้ว ย่อมทำตนให้เดือดร้อน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนว่าสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นแก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของสัตว์ทั้งปวงที่มีการมา การไปการจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา แก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศกลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา แก่ไปแล้วอริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอก คร่ำครวญ ไม่หลงงมงาย นี้เรียกว่าอริยสาวกผู้ได้สดับ ถอนลูกศร คือ ความโศกที่มีพิษเป็นเครื่องเสียบแทงปุถุชน ผู้ไม่ได้สดับ ทำตนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มีความโศก ปราศจากลูกศร ย่อมดับทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมเจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมตายไป... สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมฉิบหายไป เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว

อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นฉิบหายไป โดยที่แท้สิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติการอุปบัติ ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอมแม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศกไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอก คร่ำครวญ ไม่หลงงมงาย นี้เรียกว่าอริยสาวกผู้ได้สดับ ถอนลูกศร คือ ความโศกที่มีพิษ อันเป็นเครื่องเสียบแทงปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ทำให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มีความโศกปราศจากลูกศร ย่อมดับความทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้แลอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ฯ

ประโยชน์แม้เล็กน้อยในโลกนี้ อันใครๆ ย่อมไม่ได้เพราะการเศร้าโศก
เพราะการคร่ำครวญ พวกอมิตรทราบว่าเขาเศร้าโศก เป็นทุกข์ ย่อมดีใจ
ก็คราวใด บัณฑิตผู้พิจารณารู้เนื้อความ ไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหมด
คราวนั้น พวกอมิตรเห็นหน้าอันไม่ผิดปรกติของบัณฑิตนั้น ยิ้มแย้มตาม
เคยย่อมเป็นทุกข์ บัณฑิตพึงได้ประโยชน์ในที่ใดๆ ด้วยประการใดๆ
เพราะการสรรเสริญ เพราะความรู้ เพราะกล่าวคำสุภาษิต เพราะการบำเพ็ญ
ทาน หรือเพราะประเพณีของตนก็พึงบากบั่นในที่นั้นๆ ด้วยประการ
นั้นๆ ถ้าพึงทราบว่าความต้องการอย่างนี้อันเราหรือผู้อื่นไม่พึงได้ไซร้
ก็ไม่ควรเศร้าโศก ควรตั้งใจทำงานโดยเด็ดขาดว่า บัดนี้เราทำอะไรอยู่
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๘

โกสลสูตร

[๔๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จเข้าไปเฝ้า

พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงอภิวาทแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้น พระนางมัลลิกาเทวีได้ทิวงคต ครั้งนั้นราชบุรุษคนหนึ่งเข้าไปกราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ใกล้พระกรรณว่า ขอเดชะพระนางมัลลิกาเทวีได้ทิวงคตแล้ว ครั้นเขากราบทูลดังนี้แล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงมีทุกข์โทมนัส ประทับนั่งเหงาหงอย ก้มพระพักตร์ เศร้าสลด อัดอั้น ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบดังนั้นแล้ว จึงตรัสกับพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ดูกรมหาบพิตร ฐานะ ๕ ประการนี้ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มารพรหม หรือ ใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ฐานะว่า ขอสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าแก่ ๑ ฯลฯ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นารทสูตร

[๕๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระนารทะอยู่ที่กุกกุฏาราม ใกล้พระนครปาตลีบุตร ก็สมัยนั้น พระนางภัททาราชเทวี ผู้เป็นที่รัก เป็นที่พอพระทัยแห่งพระราชาพระนามว่ามุณฑะ ได้ทิวงคต เมื่อพระนางภัททาราชเทวี ผู้เป็นที่รักเป็นที่พอพระทัย ทิวงคตไปแล้ว พระราชาก็ไม่สรงสนาน ไม่ทรงแต่งพระองค์ไม่เสวย ไม่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ทรงซบเซาอยู่ที่พระศพพระนางตลอดคืนตลอดวัน ครั้งนั้น พระราชาได้ตรัสสั่งมหาอำมาตย์ชื่อว่าโสการักขะผู้เป็นที่รักว่า ท่านโสการักขะผู้เป็นที่รัก ท่านจงยกพระศพพระนางภัททาราชเทวีลงในรางเหล็กที่เต็มด้วยน้ำมัน แล้วปิดด้วยรางเหล็กอันอื่นอีก เพื่อให้เราได้เห็นพระศพพระนางนานได้เท่าไรยิ่งดี โสการักขะมหาอำมาตย์รับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ก็ได้จัดการยกพระศพพระนางลงในรางเหล็กที่เต็มด้วยน้ำมัน แล้วปิดด้วยรางเหล็กอันอื่นอีก ครั้งนั้น โสการักขะมหาอำมาตย์จึงคิดว่า เมื่อพระนางภัททาราชเทวี ผู้เป็นที่รัก ที่พอพระทัย แห่งพระเจ้ามุณฑะนี้ ได้ทิวงคตไปแล้ว พระราชาไม่สรงสนาน ไม่ทรงแต่งพระองค์ ไม่เสวย ไม่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ทรงซบเซาอยู่ที่พระศพพระนางตลอดคืน ตลอดวัน พระราชาพึงเสด็จเข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์รูปใดหนอ ได้ทรงสดับธรรมแล้ว จะพึงทรงละลูกศร คือความโศกได้ ลำดับนั้น โสการักขะมหาอำมาตย์จึงคิดว่า ท่านพระนารทะรูปนี้ อยู่ที่กุกกุฏาราม ใกล้พระนครปาตลีบุตร ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระนารทะขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา เป็นพหูสูต มีถ้อยคำ

วิจิตร มีปฏิภาณดีงาม เป็นวุฑฒบุคคล และเป็นพระอรหันต์ จึงควรที่พระเจ้ามุณฑะจะเสด็จเข้าไปหา เพื่อบางทีได้ทรงสดับธรรมของท่านแล้ว พึงทรงละลูกศร คือ ความโศกได้ ลำดับนั้น โสการักขะมหาอำมาตย์จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้ามุณฑะ แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะ ท่านพระนารทะรูปนี้อยู่ที่กุกกุฏารามใกล้พระนครปาตลีบุตร ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระนารทะขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา เป็นพหูสูต มีถ้อยคำอันวิจิตร มีปฏิภาณดีงาม เป็นวุฑฒบุคคล และเป็นพระอรหันต์ ก็ถ้าพระองค์จะพึงเสด็จเข้าไปหาท่านแล้วไซร้ บางทีได้ทรงสดับธรรมของท่านแล้ว พึงทรงละลูกศร คือ ความโศกได้ พระเจ้ามุณฑะจึงตรัสสั่งว่า ท่านโสการักขะ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงไปบอกท่านพระนารทะให้ทราบ เพราะกษัตริย์เช่นเราพึงเข้าใจว่า สมณะหรือพราหมณ์ที่อยู่ในราชอาณาจักร ยังไม่ได้แจ้งให้ทราบก่อนจะพึงเข้าไปหาได้อย่างไร โสการักขะมหาอำมาตย์รับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ได้เข้าไปหาท่านพระนารทะ อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระนางภัททาราชเทวีผู้เป็นที่รัก ที่พอพระทัยแห่งพระเจ้ามุณฑะนี้ ได้ทิวงคตแล้ว เมื่อพระนางภัททาราชเทวีผู้เป็นที่รัก ที่พอพระทัย ได้ทิวงคตไปแล้ว พระราชาก็ไม่สรงสนาน ไม่ทรงแต่งพระองค์ ไม่เสวย ไม่ทรงประกอบพระราชกรณียกิจทรงซบเซาอยู่ที่พระศพแห่งพระนางภัททาราชเทวี ตลอดคืน ตลอดวัน ขอท่านพระนารทะจงแสดงธรรมแก่พระราชา โดยให้พระราชาพึงทรงละลูกศร คือความโศกได้ เพราะได้ทรงสดับธรรมของท่านพระนารทะ ท่านพระนารทะจึงกล่าวว่า ดูกรมหาอำมาตย์ ขอให้พระราชาทรงทราบเวลาที่ควร ณ บัดนี้ ลำดับนั้นโสการักขะมหาอำมาตย์ลุกจากที่นั่ง อภิวาทท่านพระนารทะ ทำประทักษิณเสร็จแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้ามุณฑะแล้ว กราบทูลว่า ขอเดชะ ท่านพระนารทะได้เปิดโอกาสให้เสด็จไปแล้ว บัดนี้ ขอพระองค์จงทรงทราบเวลาที่ควรเถิดพระเจ้าข้า พระเจ้ามุณฑะตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น ท่านจงให้พนักงานเทียมพาหนะที่ดีๆ ไว้ โสการักขะมหาอำมาตย์ รับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ได้ให้พนักงานเทียมพระราชพาหนะที่ดีๆ ไว้เสร็จแล้ว จึงกราบทูลว่า ขอเดชะ ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้พนักงานเทียมพระราชพาหนะที่ดีๆ ไว้เสร็จแล้ว ขอพระองค์จงทรงทราบเวลาที่ควรเถิดพระเจ้าข้า ลำดับนั้น พระเจ้ามุณฑะ เสด็จขึ้นทรงพระราชพาหนะที่ดีๆ ไปสู่กุกกุฏาราม เพื่อพบปะกับท่านพระนารทะ ด้วยพระราชานุภาพอย่างใหญ่ยิ่ง เสด็จไปเท่าที่พระราชพาหนะจะไปได้ เสด็จลงจากพระราชพาหนะแล้ว เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปสู่อาราม เข้าไปหาท่านพระนารทะ ทรงอภิวาทแล้ว ประทับ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระนารทะได้กล่าวกะพระเจ้ามุณฑะว่า ขอถวายพระพร ฐานะ ๕ประการนี้ อัน

สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงได้ ฐานะ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ฐานะว่า ขอสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าแก่ ๑ ขอสิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา [ของเรา]อย่าเจ็บไข้ ๑ ขอสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าตาย ๑ ขอสิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าสิ้นไป ๑ ขอสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา [ของเรา] อย่าฉิบหายไป ๑ อันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ไม่พึงได้ ขอถวายพระพร สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้วเขาย่อมไม่พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นแก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดา ของสัตว์ทั้งปวงที่มีการมาการไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอมแม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไรทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย นี้เรียกว่าปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกลูกศร คือ ความโศกที่มีพิษเสียบแทงเข้าแล้ว ย่อมทำตนให้เดือดร้อน

ขอถวายพระพร อีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมเจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมตายไป ...สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา ของปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมฉิบหายไป เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมไม่พิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้น ฉิบหายไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอกคร่ำครวญ หลงงมงาย นี้เรียกว่าปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกลูกศร คือ ความโศกที่มีพิษเสียบแทงเข้าแล้ว ย่อมทำตนให้เดือดร้อน ขอถวายพระพร ส่วนว่าสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมแก่ไป เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไป

แล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นแก่ไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมแก่ไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจแม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้ เมื่อสิ่งที่มีความแก่เป็นธรรมดาแก่ไปแล้วอริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศก ไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอก คร่ำครวญ ไม่หลงงมงาย นี้เรียกว่าอริยสาวกผู้ได้สดับ ถอนลูกศร คือความโศกที่มีพิษอันเป็นเครื่องเสียบแทงปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ทำตนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มีความโศก ปราศจากลูกศร ย่อมดับทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง

ขอถวายพระพรอีกประการหนึ่ง สิ่งที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมเจ็บไข้ ... สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมตายไป ...สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมสิ้นไป ... สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดา ของอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมฉิบหายไป เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายไปเป็นธรรมดา ฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของเราผู้เดียวเท่านั้นฉิบหายไป โดยที่แท้ สิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาของสัตว์ทั้งปวง ที่มีการมา การไป การจุติ การอุปบัติ ย่อมฉิบหายไปทั้งสิ้น ส่วนเราเอง ก็เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว พึงเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไร ทุบอก คร่ำครวญ หลงงมงาย แม้อาหารเราก็ไม่อยากรับประทาน แม้กายก็พึงเศร้าหมอง ซูบผอม แม้การงานก็พึงหยุดชะงัก แม้พวกอมิตรก็พึงดีใจ แม้พวกมิตรก็พึงเสียใจ ดังนี้เมื่อสิ่งที่มีความฉิบหายเป็นธรรมดาฉิบหายไปแล้ว อริยสาวกนั้นย่อมไม่เศร้าโศกไม่ลำบาก ไม่ร่ำไร ไม่ทุบอก คร่ำครวญ ไม่หลงงมงาย นี้เรียกว่าอริยสาวกผู้ได้สดับ ถอนลูกศร คือ ความเศร้าโศกที่มีพิษ ซึ่งเสียบแทงปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ทำตนให้เดือดร้อน อริยสาวกผู้ไม่มีความโศก ปราศจากลูกศร ย่อมดับทุกข์ร้อนได้ด้วยตนเอง

ขอถวายพระพร ฐานะ ๕ ประการนี้แล อันสมณะ พราหมณ์เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกนี้ไม่พึงได้ ฯ

ท่านพระนารทะ ครั้นกล่าวไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ประโยชน์แม้เล็กน้อยในโลกนี้ อันใครๆ ย่อมไม่ได้เพราะการเศร้าโศก เพราะการคร่ำครวญ พวกอมิตรทราบว่าเขาเศร้าโศก เป็นทุกข์ ย่อมดีใจ ก็คราวใด บัณฑิตพิจารณารู้เนื้อความ ไม่หวั่นไหวในอันตรายทั้งหลาย คราวนั้น พวกอมิตรเห็นหน้าอันไม่ผิดปกติของบัณฑิตนั้นยิ้มแย้มตามเคยย่อมเป็นทุกข์ บัณฑิตพึงได้ประโยชน์ในที่ใดๆ ด้วยประการ ใดๆ เพราะการสรรเสริญ เพราะความรู้ เพราะกล่าวคำสุภาษิต เพราะการบำเพ็ญทาน หรือเพราะประเพณีของตน ก็พึงบากบั่นในที่นั้นๆ ด้วยประการนั้นๆ ถ้าพึงทราบว่า ความต้องการอย่างนี้อันเราหรือผู้อื่นไม่พึงได้ไซร้ก็ไม่ควรเศร้าโศก ควรตั้งใจทำงานโดยเด็ดขาดว่า บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ดังนี้ ฯ

เมื่อท่านพระนารทะกล่าวจบแล้วอย่างนี้ พระเจ้ามุณฑะได้ตรัสถามว่า

ท่านผู้เจริญ ธรรมปริยายนี้ชื่ออะไร ท่านพระนารทะตอบว่า ขอถวายพระพร ธรรมปริยายนี้ชื่อโสกสัลลหรณะ พระเจ้ามุณฑะตรัสชมว่า ท่านผู้เจริญโสกสัลลหรณธรรมปริยายดีนัก โสกสัลลหรณธรรมปริยายดีนัก ท่านผู้เจริญเพราะได้ฟังธรรมปริยายนี้ ข้าพเจ้าจึงละลูกศร คือ ความโศกได้ ครั้งนั้นพระเจ้ามุณฑะได้ตรัสสั่งโสการักขะมหาอำมาตย์ว่า ท่านจงถวายพระเพลิงพระศพพระนางภัททาราชเทวี แล้วจึงทำเป็นสถูปไว้ ตั้งแต่วันนี้ไป เราจักอาบน้ำแต่งตัว บริโภคอาหาร และประกอบการงาน ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมุณฑราชวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย ทุติยปัณณาสก์

นิวรณวรรคที่ ๑

๑. อาวรณสูตร

[๕๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์เครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ ครอบงำจิตแล้ว ทำปัญญาให้ทุรพล ๕ ประการเป็นไฉนนิวรณ์เครื่องกางกั้น คือ กามฉันทะ ๑ นิวรณ์เครื่องกางกั้น คือ พยาบาท ๑ นิวรณ์เครื่องกางกั้น คือ ถิ่นมิทธะ ๑ นิวรณ์เครื่องกางกั้น คือ อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ นิวรณ์เครื่องกางกั้น คือ วิจิกิจฉา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิวรณ์เครื่องกางกั้น ๕ประการนี้แล ครอบงำจิตแล้ว ทำปัญญาให้ทุรพล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นไม่ละนิวรณ์เครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ อันครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทุรพลแล้วจักรู้จักประโยชน์ของตน ประโยชน์ของผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ด้วยปัญญาที่ไม่มีกำลัง ทุรพล ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือนแม่น้ำที่ไหลลงจากภูเขา ไปสู่ที่ไกล มีกระแสเชี่ยว พัดสิ่งที่จะพัดไปได้ บุรุษพึงเปิดปากเหมืองแห่งแม่น้ำนั้นทั้งสองข้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ กระแสน้ำในท่ามกลางแห่งแม่น้ำนั้น ก็ซัดส่าย ไหลผิดทาง ไม่พึงไหลไปสู่ที่ไกล ไม่มีกระแสเชี่ยว ไม่พัดสิ่งที่พอจะพัดไปได้ ฉันใด ภิกษุนั้นก็ฉันนั้นเหมือนกันแลหนอไม่ละนิวรณ์ เครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ อันครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทุรพลแล้วจักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยปัญญาอันไม่มีกำลัง ทุรพล ข้อนั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุนั้นละนิวรณ์เครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ อันครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทุรพลแล้ว จักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ด้วยปัญญาอันมีกำลัง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ เปรียบเหมือน

แม่น้ำที่ไหลลงจากภูเขาไปสู่ที่ไกล พัดสิ่งที่พอจะพัดไปได้ บุรุษพึงปิดปาก เหมืองแห่งแม่น้ำนั้นทั้งสองข้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ กระแสน้ำในท่ามกลางแม่น้ำนั้น ก็จักไม่ซัด ไม่ส่ายไหลไม่ผิดทาง พึงไหลไปสู่ที่ไกลได้ มีกระแสเชี่ยว และพัดในสิ่งที่พอพัดไปได้ ฉันใด ภิกษุนั้นก็ฉันนั้นเหมือนกันแลหนอ ละนิวรณ์เครื่องกางกั้น ๕ประการนี้ อันครอบงำจิต ทำปัญญาให้ทุรพลแล้ว จักรู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือจักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะอันวิเศษ สามารถกระทำความเป็นอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ด้วยปัญญาอันมีกำลัง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ราสิสูตร

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อกล่าวว่า กองอกุศล ดังนี้ จะกล่าวให้ถูกพึงกล่าวนิวรณ์ ๕ และกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ คือ นิวรณ์ ๕ นิวรณ์ ๕ เป็นไฉน คือ กามฉันทนิวรณ์ พยาปาทนิวรณ์ ถิ่นมิทธนิวรณ์ อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์วิจิกิจฉานิวรณ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อกล่าวว่า กองอกุศล ดังนี้ จะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวนิวรณ์ ๕ และกองอกุศลทั้งสิ้นนี้ คือ นิวรณ์ ๕ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อังคสูตร

[๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดังนี้ ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วย ไฟธาตุที่เผาอาหารให้ย่อยสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เป็นผู้เปิดเผยตนตามเป็นจริงในพระศาสดาหรือในเพื่อนพรหมจรรย์ผู้เป็นวิญญูชน ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อมอยู่ เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม ๑

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญา ที่ให้หยั่งถึงความเกิดขึ้นและดับไป อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์ของภิกษุผู้มีความเพียร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สมยสูตร

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นคนแก่ ถูกชราครอบงำ นี้เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้อาพาธ ถูกพยาธิครอบงำ นี้เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๒

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีข้าวแพง ข้าวเสียหาย มีบิณฑบาตหาได้ยากไม่สะดวกที่จะยังอัตตภาพให้เป็นไปได้ด้วยการแสวงหาบิณฑบาต นี้เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัย มีความกำเริบในป่าดง ชาวชนบทพากันขึ้นยานพาหนะอพยพไป นี้เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๔

อีกประการหนึ่ง สมัยที่สงฆ์แตกกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อสงฆ์แตกกันแล้วย่อมมีการด่ากันและกัน บริภาษกันและกัน มีการใส่ร้ายกันและกัน มีการทอดทิ้งกันและกัน คนผู้ไม่เลื่อมใสในสงฆ์หมู่นั้นย่อมไม่เลื่อมใส และคนบางพวกที่เลื่อมใสย่อมเป็นอย่างอื่นไป นี้เป็นสมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๕ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ไม่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นหนุ่มแน่น มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่ม ตั้งอยู่ในปฐมวัย นี้เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๑

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุที่เผาอาหารให้ย่อยสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร นี้เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่ข้าวถูก ข้าวดี มีบิณฑบาตหาได้ง่าย สะดวกที่จะยังอัตตภาพให้เป็นไปด้วยการแสวงหาบิณฑบาต นี้เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่พวกมนุษย์พร้อมเพรียงกัน [สามัคคีกัน] ยินดีต่อกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยจักษุที่ประกอบด้วยความรัก นี้เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่สงฆ์พร้อมเพรียงกัน ยินดีต่อกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศร่วมกัน ย่อมอยู่เป็นผาสุก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์สมัครสมานกัน ย่อมไม่มีการด่ากันและกัน ไม่บริภาษกันและกัน ไม่มีการใส่ร้ายกันและกัน ไม่มีการทอดทิ้งกันและกัน คนผู้ไม่เลื่อมใสในสงฆ์หมู่นั้น ย่อมเลื่อมใส และคนที่เลื่อมใสแล้ว ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้นไป นี้เป็นสมัยที่ควรบำเพ็ญเพียรข้อที่ ๕ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ควรบำเพ็ญเพียร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. มาตุปุตติกสูตร

[๕๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล มารดาและบุตรสองคน คือ ภิกษุและภิกษุณี เข้าจำพรรษา ในพระนครสาวัตถี คนทั้งสองนั้นเป็นผู้ใคร่เห็นกันและกันเนืองๆ แม้มารดาก็เป็นผู้ใคร่เห็นบุตรเนืองๆ แม้บุตรก็เป็นผู้ใคร่เห็นมารดาเนืองๆ เพราะการเห็นกันเนืองๆ แห่งคนทั้งสองนั้น จึงมีความคลุกคลีกัน เมื่อมีความคลุกคลีกัน จึงมีการวิสาสะ

คุ้นเคยกัน เมื่อมีการวิสาสะกัน จึงมีช่อง คนทั้งสองนั้นมีจิตได้ช่อง ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความทุรพล ได้เสพเมถุนธรรม ครั้งนั้นแล ภิกษุเป็นอันมาก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มารดาและบุตรสองคน คือ ภิกษุและภิกษุณีเข้าจำพรรษาในพระนครสาวัตถีนี้ คนสองคนนั้นเป็นผู้ใคร่เห็นกันและกันเนืองๆแม้มารดาก็เป็นผู้ใคร่เห็นบุตรเนืองๆ แม้บุตรก็เป็นผู้ใคร่เห็นมารดาเนืองๆ เพราะการเห็นกันเนืองๆ แห่งคนทั้งสองนั้น จึงมีความคลุกคลีกัน เมื่อมีความคลุกคลีกันจึงมีการวิสาสะกัน เมื่อมีการวิสาสะกัน จึงมีช่อง คนทั้งสองนั้นมีจิตได้ช่อง ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความทุรพล ได้เสพเมถุนธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษนั้นย่อมสำคัญหรือหนอว่า มารดาย่อมไม่กำหนัดในบุตร ก็หรือบุตรย่อมไม่กำหนัดในมารดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่พิจารณาเห็นรูปอื่นแม้รูปเดียว ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เป็นที่ตั้งแห่งความผูกพัน เป็นที่ตั้งแห่งความหมกมุ่น กระทำอันตรายแก่การบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เหมือนรูปหญิงนี้เลย สัตว์ทั้งหลายกำหนัด ยินดี ใฝ่ใจ หมกมุ่น พัวพัน ในรูปหญิง เป็นผู้อยู่ใต้อำนาจรูปหญิงย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่พิจารณาเห็นเสียงอื่นแม้เสียงเดียว ... กลิ่นอื่นแม้กลิ่นเดียว ... รสอื่นแม้รสเดียว ... โผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างเดียว ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา เป็นที่ตั้งแห่งความผูกพัน เป็นที่ตั้งแห่งความหมกมุ่น กระทำอันตรายแก่การบรรลุธรรม อันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เหมือนโผฏฐัพพะ แห่งหญิงนี้เลย สัตว์ทั้งหลายกำหนัด ยินดี ใฝ่ใจ หมกมุ่น พัวพัน ในโผฏฐัพพะแห่งหญิง ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย หญิงเดินอยู่ก็ดี ยืนอยู่ก็ดี นั่งอยู่ก็ดี นอนอยู่ก็ดี นอนหลับแล้วก็ดี หัวเราะก็ดี พูดอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี บวมขึ้นก็ดี ตายแล้วก็ดี ย่อมครอบงำจิตของบุรุษได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อจะกล่าวสิ่งใดๆ พึงกล่าวโดยชอบว่า บ่วงรวบรัดแห่งมาร ก็พึงกล่าวมาตุคามนั่นแหละว่า เป็นบ่วงรวบรัดแห่งมาร โดยชอบได้ ฯ

บุคคลพึงสนทนาด้วยเพชฌฆาตก็ดี ด้วยปีศาจก็ดี พึงถูกต้องอสรพิษ
ที่กัดตายก็ดี ก็ไม่ร้ายแรงเหมือนสนทนาสองต่อสองด้วยมาตุคามเลย
พวกหญิงย่อมผูกพันชายผู้ลุ่มหลงด้วยการมองดู การหัวเราะ การนุ่งห่ม
ลับล่อ และการพูดอ่อนหวานมาตุคามนี้ มิใช่ผูกพันเพียงเท่านี้ แม้

บวมขึ้น ตายไปแล้ว ก็ยังผูกพันชายได้ กามคุณ ๕ นี้ คือ รูป เสียง
กลิ่น รสและโผฏฐัพพะ อันเป็นที่รื่นรมย์ใจ ย่อมปรากฏในรูปหญิง
เหล่าชนผู้ถูกห้วงกามพัด ไม่กำหนดรู้กาม มุ่งคติในกาลและภพน้อย
ภพใหญ่ในสงสาร ส่วนชนเหล่าใดกำหนดรู้กามไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ
เที่ยวไป ชนเหล่านั้นบรรลุถึงความสิ้นอาสวะ ย่อมข้ามฝั่งสงสารในโลกได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อุปัชฌายสูตร

[๕๖] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปหาอุปัชฌาย์ของตนถึงที่อยู่ ครั้นแล้ว ได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้ กายของผมหนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมไม่แจ่มแจ้งแก่ผม ถีนมิทธะย่อมครอบงำจิตของผม ผมไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายครั้งนั้น ภิกษุนั้นพาภิกษุสัทธิวิหาริกนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้กล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ กายของผมหนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมไม่แจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่นมิทธะย่อมครอบงำจิตของผม ผมไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ การที่กายของเธอหนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมไม่ปรากฏแก่เธอ ธรรมทั้งหลายย่อมไม่แจ่มแจ้งแก่เธอ ถีนมิทธะย่อมครอบงำจิตของเธอ เธอไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และเธอมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ไม่เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้งหลายทุกวัน ทุกคืน ดูกรภิกษุ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่าเราจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้งหลาย ทุกวัน ทุกคืน ดังนี้ ดูกรภิกษุ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แลครั้งนั้นแล ภิกษุนั้นอันพระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทนี้แล้ว ลุกขึ้นจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุนั้นหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร

มีใจแน่วแน่อยู่ ไม่นานเท่าไร ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ก็แลภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์ รูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้งนั้น ภิกษุนั้น ได้บรรลุอรหัตแล้ว จึงเข้าไปหาอุปัชฌาย์ของตนถึงที่อยู่ แล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้ กายผมไม่หนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมแจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่นมิทธะย่อมไม่ครอบงำจิตของผม ผมยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมไม่มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ครั้งนั้น ภิกษุนั้น พาภิกษุผู้สัทธิวิหาริกนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บัดนี้ กายของผมไม่หนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมปรากฏแก่ผม ธรรมทั้งหลายย่อมแจ่มแจ้งแก่ผม ถิ่น มิทธะย่อมไม่ครอบงำจิตของผม ผมยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และผมไม่มีความสงสัยในธรรมทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ การที่กายของเธอไม่หนักขึ้น ทิศทั้งหลายย่อมปรากฏแก่เธอ ธรรมทั้งหลายย่อมแจ่มแจ้งแก่เธอ ถิ่นมิทธะย่อมไม่ครอบงำจิตของเธอ เธอยินดีประพฤติพรหมจรรย์ และเธอไม่มีความสงสัยในธรรมทั้งหลายนี้ ย่อมมีได้แก่ภิกษุผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายรู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้งหลาย ทุกวัน ทุกคืน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้งหลาย ทุกวัน ทุกคืน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ฐานสูตร

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะ ๕ ประการนี้ อันสตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต

ควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ๑ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ๑เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ๑ เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ๑ เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจะเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาวมีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ ย่อมละความมัวเมาในความเป็นหนุ่มสาวนั้นได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความมัวเมาในความไม่มีโรคมีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลาย ประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจเมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ ย่อมละความมัวเมาในความไม่มีโรคนั้นได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความมัวเมาในชีวิตมีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่ง เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ ย่อมละความมัวเมาในชีวิตนั้นได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจ ความรักใคร่ในของรักมีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ ย่อมละความพอใจ ความรักใคร่นั้นได้โดยสิ้นเชิงหรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แลสตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใดดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายทุจริตวจีทุจริต มโนทุจริต มีอยู่แก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆย่อมละทุจริตได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิต จึงควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเสพอบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้น ที่มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมาการไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น

เมื่อเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรค นั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้น ย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้น เมื่อเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป อริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ไม่ใช่เราแต่ผู้เดียวเท่านั้นที่มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใดดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น โดยที่แท้ สัตว์ทั้งปวงบรรดาที่มีการมา การไป การจุติ การอุบัติ ล้วนมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น เมื่ออริยสาวกนั้นพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ มรรคย่อมเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นย่อมเสพ อบรม ทำให้มากซึ่งมรรคนั้นอยู่ ย่อมละสังโยชน์ได้ อนุสัยย่อมสิ้นไป ฯ

สัตว์ทั้งหลาย ย่อมมีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
มีความตายเป็นธรรมดา สัตว์ทั้งหลายย่อมเป็นไปตามธรรมดา พวกปุถุชน
ย่อมเกลียด ถ้าเราพึงเกลียดธรรมนั้น ในพวกสัตว์ผู้มีอย่างนั้นเป็นธรรมดา
ข้อนั้นไม่สมควรแก่เราผู้เป็นอยู่อย่างนี้ เรานั้นเป็นอยู่อย่างนี้ ทราบธรรม
ที่หาอุปธิมิได้ เห็นการออกบวชโดยเป็นธรรมเกษมครอบงำความมัวเมา

ทั้งปวงในความไม่มีโรค ในความเป็นหนุ่มสาว และในชีวิต ความอุตสาหะได้มีแล้ว แก่เราผู้เห็นเฉพาะซึ่งนิพพาน บัดนี้ เราไม่ควรเพื่อเสพกามทั้งหลายจักเป็นผู้ประพฤติไม่ถอยหลัง ตั้งหน้าประพฤติพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. กุมารลิจฉวีสูตร

[๕๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กุฏาคารศาลา ป่ามหาวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปสู่เมืองเวสาลี เพื่อบิณฑบาต ครั้นเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว เวลาปัจฉาภัต เสด็จเข้าไปยังป่ามหาวัน ประทับนั่งพักผ่อนกลางวันที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง ก็สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีกุมารหลายคนถือธนูที่ขึ้นสาย มีฝูงสุนัขแวดล้อม เดินเที่ยวไปในป่ามหาวัน ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง แล้วจึงวางธนูที่ขึ้นสาย ปล่อยฝูงสุนัขไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ต่างนั่งนิ่งประนมอัญชลีอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค ก็สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีนามว่ามหานามะ เดินพักผ่อนอยู่ในป่ามหาวัน ได้เห็นเจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านั้นผู้ต่างนั่งนิ่งประนมอัญชลีอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้เปล่งอุทานว่า เจ้าวัชชีจักเจริญๆ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรมหานามะ ก็เพราะเหตุไร ท่านจึงกล่าวอย่างนี้ว่าเจ้าวัชชีจักเจริญๆ ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านี้ เป็นผู้ดุร้าย หยาบคาย กระด้าง ของขวัญต่างๆ ที่ส่งไปในตระกูลทั้งหลาย คือ อ้อย พุทรา ขนม ขนมต้ม หรือขนมแดกงา เจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านี้ย่อมแย่งชิงกิน ย่อมเตะหลังหญิงแห่งตระกูลบ้าง เตะหลังกุมารีแห่งตระกูลบ้าง แต่บัดนี้ เจ้าลิจฉวีกุมารเหล่านี้ต่างนั่งนิ่งประนมอัญชลีอยู่ใกล้พระผู้มีพระภาค ฯ

พ. ดูกรมหานามะ ธรรม ๕ ประการมีอยู่แก่กุลบุตรคนใดคนหนึ่ง เป็นขัตติยราชได้รับมูรธาภิเษกแล้วก็ตาม ผู้ปกครองรัฐ ซึ่งรับมรดกจากบิดาก็ตาม เป็นอัครเสนาบดีก็ตาม

เป็นผู้ปกครองหมู่บ้านก็ตาม หัวหน้าพวกก็ตาม ผู้เป็นใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตาม กุลบุตรนั้นพึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อมธรรม ๕ ประการเป็นไฉน

ดูกรมหานามะ กุลบุตรในโลกนี้ ย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชามารดาบิดา ด้วยโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม มารดาบิดาผู้ได้รับการสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันมารดาบิดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บุตร ภรรยา ทาส กรรมกร และคนใช้ ด้วยโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยชอบธรรม บุตร ภริยา ทาส กรรมกร และคนใช้ ผู้ได้รับสักการะ เคารพนับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้น ด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันบุตร ภริยา ทาส กรรมกร และคนใช้อนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เพื่อนชาวนาและคนที่ร่วมงาน ด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรมเพื่อนชาวนา และคนที่ร่วมงานผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อม อนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนานกุลบุตรผู้อันเพื่อนชาวนา และคนที่ร่วมงานอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เทวดาผู้รับพลีกรรม ด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตน ได้มาโดยอาบเหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เทวดาผู้รับพลีกรรม ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่า ขอจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรผู้อันเทวดาอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ฯ

อีกประการหนึ่ง กุลบุตรย่อมสักการะ เคารพ นับถือ บูชา สมณพราหมณ์ด้วยโภคทรัพย์ที่หาได้ด้วยความหมั่น ความขยัน สะสมขึ้นด้วยกำลังแขนของตนได้มาโดยอาบ

เหงื่อต่างน้ำ ชอบธรรม ได้มาโดยธรรม สมณพราหมณ์ผู้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชาแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่าขอจงมีชีวิตยืนนาน มีอายุยืนนาน กุลบุตรอันสมณพราหมณ์อนุเคราะห์แล้ว พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม ดูกรมหานามะ ธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมมีอยู่แก่กุลบุตรคนใดคนหนึ่ง เป็นขัตติยราช ผู้ได้รับมูรธาภิเษกก็ตาม ผู้ปกครองรัฐซึ่งได้รับมรดกจากบิดาก็ตาม เป็นอัครเสนาบดีก็ตาม ผู้ปกครองหมู่บ้านก็ตาม หัวหน้าพวกก็ตาม ผู้เป็นใหญ่เฉพาะตระกูลก็ตาม พึงหวังได้รับความเจริญส่วนเดียวไม่มีเสื่อม ฯ

กุลบุตรผู้โอบอ้อมอารี มีศีล ย่อมทำการงานแทนมารดาบิดา บำเพ็ญ
ประโยชน์แก่บุตร ภริยา แก่ชนภายในครอบครัว แก่ผู้อาศัยเลี้ยงชีพ
แก่ชนทั้งสองประเภท กุลบุตรผู้เป็นบัณฑิต เมื่ออยู่ครองเรือนโดยธรรม
ย่อมยังความยินดีให้เกิดขึ้นแก่ญาติทั้งที่ล่วงลับไปทั้งที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน
แก่สมณพราหมณ์ เทวดา กุลบุตรนั้นครั้นบำเพ็ญกัลยาณธรรมแล้ว เป็น
ผู้ควรบูชา ควรสรรเสริญ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในโลกนี้
เขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใจในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ทุลลภสูตรที่ ๑

[๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หาได้ยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ เป็นคนละเอียดหาได้ยาก เป็นผู้มีมรรยาทสมบูรณ์หาได้ยาก เป็นพหูสูตรหาได้ยาก เป็นธรรมกถึกหาได้ยาก เป็นวินัยธรหาได้ยาก ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หาได้ยาก ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ทุลลภสูตรที่ ๒

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ หาได้ยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ เป็นผู้ว่าง่าย หาได้ยาก เป็นผู้คงแก่เรียน หาได้ยาก เป็นผู้รับโอวาทด้วยความเคารพ หาได้ยาก เป็นธรรมกถึก หาได้ยาก เป็นวินัยธร หาได้ยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบวชเมื่อแก่ ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล หาได้ยาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบนิวรณวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สัญญาวรรคที่ ๒

๑. สัญญาสูตรที่ ๑

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุดสัญญา ๕ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา อนัตตสัญญา มรณสัญญาอาหาเรปฏิกูลสัญญา สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๕ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มากหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัญญาสูตรที่ ๒

[๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุดสัญญา ๕ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา อนัตตสัญญา มรณสัญญาอาหาเรปฏิกูลสัญญา สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๕ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มากหยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วัฑฒิสูตรที่ ๑

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการ ชื่อว่า ย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการเป็นไฉนคือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ย่อมเจริญด้วยศีล

ย่อมเจริญด้วยสุตะ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก ผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่าง ประเสริฐชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ฯ

อริยสาวกผู้ใด ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา
ทั้งสองฝ่าย อริยสาวกผู้เช่นนั้น เป็นสัปบุรุษ มีปรีชาเห็นประจักษ์ ชื่อ
ว่าย่อมยึดถือสาระแห่งตนในโลกนี้ไว้ได้ทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. วัฑฒิสูตรที่ ๒

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวิกาผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการเป็นไฉนคือ ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ย่อมเจริญด้วยศีล ย่อมเจริญด้วยสุตะ ย่อมเจริญด้วยจาคะ ย่อมเจริญด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวิกา ผู้เจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญอย่าง ประเสริฐ ชื่อว่าเป็นผู้ยึดถือสาระ และยึดถือสิ่งประเสริฐแห่งกาย ฯ

อริยสาวิกาผู้ใด ย่อมเจริญด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา
ทั้งสองฝ่าย อริยสาวิกาผู้เช่นนั้น เป็นผู้มีศีล เป็นอุบาสิกา ชื่อว่าย่อมยึด
ถือสาระแห่งตนในโลกนี้ไว้ได้ทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สากัจฉสูตร

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรสนทนา ของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรม

วินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มาในกถาปรารภสีล สัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มาในกถาปรารภ สมาธิสัมปทาได้ ๑ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มาใน กถาปรารภปัญญาสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ ปัญหาที่มาในกถาปรารภวิมุตติสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่มาในกถาปรารภวิมุตติญาณทัสสนสัมปทาได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรสนทนาของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สาชีวสูตร

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรดำรง ชีพร่วมกันของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเองและเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถา ปรารภสีลสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้ง ขึ้นในกถาปรารภสมาธิสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภปัญญาสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติด้วยตนเอง และ เป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภวิมุตติสัมปทาได้ ๑ ย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณ ทัสสนะด้วยตนเอง และเป็นผู้พยากรณ์ปัญหาที่ตั้งขึ้นในกถาปรารภวิมุตติญาณทัสสนสัมปทาได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรดำรงชีพร่วมกันของเพื่อน พรหมจรรย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อิทธิปาทสูตรที่ ๑

[๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ ย่อมทำให้มาก ซึ่งธรรม ๕ ประการ ภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังได้ผล ๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

อรหัตผลหรือเมื่อมีอุปาทานขันธ์เหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ในปัจจุบันนี้เทียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๑ ย่อมเจริญวิริยะอย่างยิ่งเป็นที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ ย่อมทำให้มาก ซึ่งธรรม ๕ ประการนี้แลภิกษุหรือภิกษุณีรูปนั้น พึงหวังได้ผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลหรือเมื่อมีอุปาทานขันธ์เหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ในปัจจุบันนี้เทียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อิทธิปาทสูตรที่ ๒

[๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนแต่ตรัสรู้ เราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ได้เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ เราได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร ๑ ได้เจริญวิริยะอย่างยิ่งเป็นที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะได้เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมมีวิริยะอย่างยิ่งเป็นที่ ๕ นี้ เราได้โน้มน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่ง ซึ่งธรรมที่จะพึงทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เมื่อเหตุมีอยู่ เราถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานได้ในธรรมนั้นๆ โดยแน่นอน ถ้าเราหวังก็พึงแสดงฤทธิ์ได้หลายประการ คือคนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เมื่อเหตุมีอยู่ เราถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้โดยแน่นอน ฯลฯ ถ้าเราหวัง ก็พึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ

ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เมื่อเหตุมีอยู่ เราถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ได้โดยแน่นอน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. นิพพิทาสูตร

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับสนิทเพื่อเข้าไปสงบ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพานโดยส่วนเดียว ธรรม ๕ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ ย่อมเข้าไปตั้งมรณสัญญาไว้ในภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับสนิท เพื่อเข้าไปสงบ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อาสวักขยสูตร

[๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ เข้าไปตั้งมรณสัญญาไว้ในภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสัญญาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

โยธาชีววรรคที่ ๓

๑. เจโตวิมุติสูตรที่ ๑

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผล และมีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ ย่อมมีปัญญาวิมุติเป็นผล และมีปัญญาวิมุติเป็นผลานิสงส์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ ย่อมมีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูล ในอาหาร ๑ ย่อมมีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ ย่อมเข้าไปตั้งมรณสัญญาไว้ในภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ย่อมมีปัญญาวิมุติเป็นผล และมีปัญญาวิมุติเป็นผลานิสงส์ เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีเจโตวิมุติและปัญญาวิมุติ เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้ถอนลิ่มสลักขึ้นได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึกปลดธงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะ ดังนี้บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลิ่มสลักขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละอวิชชาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลิ่มสลักขึ้นได้อย่างนี้แล ภิกษุเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละชาติสงสารที่เป็นเหตุนำให้เกิดในภพใหม่ต่อไปได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละตัณหาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างนี้แลภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนกลอนออกได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธงลงได้ ปลงภาระลงได้ไม่ประกอบ

ด้วยวัฏฏะอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมิมานะเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะใดๆ อย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. เจโตวิมุติสูตรที่ ๒

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผล และมีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ ย่อมมีปัญญาวิมุติเป็นผล และมีปัญญาวิมุติเป็นผลานิสงส์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ ความสำคัญว่าไม่เที่ยง ๑ ความสำคัญว่าเป็นทุกข์ในสิ่งไม่เที่ยง ๑ ความสำคัญว่าเป็นอนัตตาในสิ่งที่เป็นทุกข์ ๑ ความสำคัญในการละ ๑ ความสำคัญในความคลายกำหนัด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีเจโตวิมุติเป็นผล และมีเจโตวิมุติเป็นผลานิสงส์ ย่อมมีปัญญาวิมุติเป็นผล และมีปัญญาวิมุติเป็นผลานิสงส์ เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีเจโตวิมุติและปัญญาวิมุติ เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้ถอนลิ่มสลักขึ้นได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้ ดังนี้บ้าง ว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะ ดังนี้บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลิ่มสลักขึ้นได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ละอวิชชาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนลิ่มสลักขึ้นได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละชาติสงสารที่เป็นเหตุนำให้เกิดในภพใหม่ต่อไปได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รื้อเครื่องแวดล้อมได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละตัณหาเสียได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอนเสาระเนียดขึ้นได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างไรคือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เสียได้ ถอน

รากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถอดกลอนออกได้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละอัสมิมานะได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ไกลจากข้าศึก ปลดธงลงได้ ปลงภาระลงได้ ไม่ประกอบด้วยวัฏฏะอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ธรรมวิหาริกสูตรที่ ๑

[๗๓] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้อยู่ในธรรมๆ ดังนี้ ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรมด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเรียนธรรมคือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรมเวทัลละ เธอย่อมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีกออกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการเรียนธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการเรียน ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมแสดงธรรมตามที่ได้สดับมาแล้ว ตามที่ได้เรียนมาแล้วแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร เธอย่อมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีกออกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการแสดงธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการแสดงธรรม ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมกระทำการสาธยายธรรมตามที่ได้สดับมาแล้ว ตามที่ได้เรียนมาแล้ว โดยพิสดาร เธอย่อมปล่อยให้วันคืนล่วงไป ละการหลีกออกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการสาธยายธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้มากด้วยการสาธยาย ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมตรึกตาม ตรองตาม เพ่งตามด้วยใจ ซึ่งธรรม ตามที่ได้สดับมาแล้ว ตามที่ได้เรียนมาแล้ว เธอย่อมปล่อยให้วันคืนล่วงไปละการหลีกออกเร้นอยู่ ไม่

ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการตรึกตามธรรมนั้น ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้มากด้วยการตรึกธรรม ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรมภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถาอุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ เธอย่อมไม่ปล่อยให้วันคืนล่วงไป ไม่ละการหลีกออกเร้นอยู่ ประกอบความสงบใจในภายใน เพราะการเล่าเรียนธรรมนั้น ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรมอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ เราแสดงภิกษุผู้มากด้วยการเล่าเรียนธรรม แสดงภิกษุผู้มากด้วยการแสดงธรรม แสดงภิกษุผู้มากด้วยการสาธยายธรรม แสดงภิกษุผู้มากด้วยการตรึกธรรม แสดงภิกษุผู้อยู่ในธรรม ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุ กิจใดอันศาสดาผู้หวังประโยชน์เกื้อกูลอนุเคราะห์ อาศัยความเอ็นดู พึงกระทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้นเราได้ทำแก่เธอทั้งหลายแล้ว ดูกรภิกษุ นั่นโคนต้นไม้ นั่นเรือนว่าง เธอจงเพ่งฌาน อย่าประมาท อย่าเป็นผู้มีความเดือดร้อนในภายหลัง นี้เป็นอนุสาสนีของเราเพื่อเธอทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ธรรมวิหาริกสูตรที่ ๒

[๗๔] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าผู้อยู่ในธรรมๆ ดังนี้ ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรมด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ เธอย่อมไม่ทราบเนื้อความของธรรมนั้นที่ยิ่งขึ้นไปด้วยปัญญา ภิกษุนี้เรียกว่า เป็นผู้มากด้วยการเรียน ไม่ชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรม ฯลฯ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ ... เวทัลละ เธอย่อมทราบชัดเนื้อความของธรรมนั้นที่ยิ่งขึ้นไปด้วยปัญญา ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ในธรรมอย่างนี้แล ดูกรภิกษุ ฯลฯ นี้เป็นอนุสาสนีของเราเพื่อเธอทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. โยธาชีวสูตรที่ ๑

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้านไม่สามารถเข้ารบได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนี้ก็มีอยู่นี้เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่พอเห็นยอดธงข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แต่พอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้านไม่สามารถเข้ารบได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่าย่อมขลาดสะดุ้งต่อการสัมปหารของข้าศึก นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางพวกในโลกนี้ แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนต่อการสัมปหารของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ นักรบอาชีพบางพวกแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้เป็นนักรบอาชีพพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฉันนั้นเหมือนกัน ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้านไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ

อะไรเป็นฝุ่นฟุ้งขึ้นของเธอ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมได้ฟังว่า ในบ้านหรือในนิคมโน้น มีหญิงหรือกุมารีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใสประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เธอได้ฟังดังนั้นแล้วย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้านไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขาบอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ นี้ชื่อว่าฝุ่นฟุ้งขึ้นของเธอ นักรบอาชีพนั้นเห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ แม้ฉันใดเรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่ว่าเธอเห็นยอดธงของข้าศึกเข้าเท่านั้น ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศอะไรชื่อว่าเป็นยอดธงของข้าศึกของเธอ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ได้ฟังว่าในบ้านหรือนิคมชื่อโน้น มีหญิงหรือกุมารีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง แต่ว่าเธอย่อมได้เห็นด้วยตนเองซึ่งหญิงหรือกุมารีรูปงามน่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามอย่างยิ่ง เธอเห็นแล้วย่อมหยุดนิ่งสะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ นี้ชื่อว่ายอดธงของข้าศึกของเธอ นักรบอาชีพนั้นเห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แต่พอเห็นยอดธงของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แต่พอเธอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่งสะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อหินเพศ อะไรชื่อว่าเป็นเสียงกึกก้องของข้าศึกของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อมยิ้มแย้ม ปราศรัย กระซิกกระซี้ เย้ยหยันเธอถูกมาตุคามยิ้มแย้ม ปราศรัย กระซิกกระซี้ เย้ยหยันอยู่ ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถจะสืบต่อพรหมจรรย์ไปได้ ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียน

มาเพื่อหินเพศ นี้ชื่อว่าเสียงกึกก้องของข้าศึกของเธอนักรบอาชีพนั้นแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้แต่พอได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกเข้าเท่านั้นย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้ารบได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่าย่อมขลาดต่อการสัมปหารของข้าศึก อะไรชื่อว่าเป็นการสัมปหารของข้าศึกของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อมนั่งทับ นอนทับ ข่มขืน เธอถูกมาตุคามนั่งทับ นอนทับ ข่มขืนอยู่ ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพล ย่อมเสพเมถุนธรรม นี้ชื่อว่าการสัมปหารของข้าศึกของเธอ นักรบอาชีพนั้นแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ แต่ว่าย่อมขลาดต่อการสัมปหารของข้าศึก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้นบุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนการสัมปหารของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ อะไรชื่อว่าชัยชนะในสงครามของเธอ คือ มาตุคามเข้าไปหาภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า แล้วย่อมนั่งทับ นอนทับข่มขืน เธอถูกมาตุคามนั่งทับ นอนทับ ข่มขืนอยู่ ไม่พัวพัน ปลดเปลื้องหลีกออกได้ แล้วหลีกไปตามความประสงค์ เธอย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ในป่าโคนไม้ หรือเรือนว่างเปล่า ย่อมนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าเธอย่อมละอภิชฌาในโลกเสีย มีจิตปราศจากอภิชฌาอยู่ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอภิชฌา เธอย่อมละความประทุษร้าย คือ พยาบาท มีจิตไม่พยาบาทอยู่ เป็นผู้มีความเกื้อกูลอนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวง ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้าย คือพยาบาท เธอย่อมละถิ่นมิทธะ ปราศจากถิ่นมิทธะอยู่ เป็นผู้มีอาโลกสัญญา มีสติสัมปชัญญะ ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากถิ่นมิทธะ เธอย่อมละอุทธัจจะกุกกุจจะมีจิตไม่ฟุ้งซ่านอยู่ เป็นผู้มีจิตสงบ ณ ภายใน ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจะกุกกุจจะ เธอย่อมละวิจิกิจฉา

เป็นผู้ข้ามพ้นวิจิกิจฉาอยู่ หมดความสงสัยในธรรมทั้งหลาย ชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉา เธอละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ ทำปัญญาให้ทุรพลได้แล้ว สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้ เธอย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ เธอย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุเกิดอาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะเมื่อเธอรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตของเธอย่อมหลุดพ้น แม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว ย่อมรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้วกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก นี้ชื่อว่าชัยชนะในสงครามของเธอ นักรบอาชีพนั้น แม้เห็นฝุ่นฟุ้งขึ้นก็อดทนได้ แม้เห็นยอดธงของข้าศึกก็อดทนได้ แม้ได้ยินเสียงกึกก้องของข้าศึกก็อดทนได้ อดทนต่อการสัมปหารของข้าศึกได้ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงครามแล้ว ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. โยธาชีวสูตรที่ ๒

[๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้นพวกข้าศึกย่อมฆ่าเขาตายทำลายเขาได้ นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในโลกนี้นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถือดาบและโล่ห์ ผูกสอด ธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้นพวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้

บาดเจ็บ พวกของเขาย่อมนำเขาออกมาส่งไปถึงหมู่ญาติ เขากำลังถูกนำไปยังไม่ถึงหมู่ญาติ ทำกาละเสียในระหว่างทาง นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้นพวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บ พวกของเขาย่อมนำเขาออกมาส่งไปถึงหมู่ญาติ หมู่ญาติย่อมพยาบาลรักษาเขา เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ ได้ทำกาละด้วยอาพาธนั้น นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้นพวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บ พวกของเขาย่อมนำเขาออกมาส่งไปถึงหมู่ญาติ หมู่ญาติย่อมพยาบาลรักษาเขา เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ ก็ได้หายจากอาพาธนั้น นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อีกประการหนึ่ง นักรบอาชีพบางคนในโลกนี้ ถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบ เขาย่อมชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงครามยึดครองค่ายสงครามไว้ได้ นักรบอาชีพบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในโลกนี้ นี้เป็นนักรบอาชีพจำพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพ ๕จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุฉันนั้นเหมือนกัน ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า เธอนุ่งสบงถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต มีสติไม่ตั้งมั่น ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอได้เห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ในบ้านหรือในนิคมนั้น เพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ราคะย่อมขจัดจิตของเธอ เธอมีจิตอันราคะขจัดแล้ว ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำให้แจ้งซึ่งความทุรพล เสพเมถุนธรรม นักรบอาชีพนั้นถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบเขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมฆ่าเขาตาย ทำลายเขาได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้าเธอนุ่งสบง ถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ไม่รักษาจิต มีสติไม่ตั้งมั่น ไม่สำรวมอินทรีย์ เธอได้เห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ในบ้านหรือนิคมนั้น เพราะเห็นมาตุคามนุ่งห่มลับๆ ล่อๆ ราคะย่อมขจัดจิตของเธอ เธอมีจิตอันราคะขจัดแล้ว ย่อมเร่าร้อนกาย เร่าร้อนจิต เธอจึงคิดอย่างนี้ว่า ผิฉะนั้น เราควรไปอารามบอกพวกภิกษุว่าอาวุโส ข้าพเจ้าถูกราคะย้อมแล้ว ถูกราคะครอบงำแล้ว ไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์สืบต่อไปได้ จักทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เธอกำลังเดินไปอาราม ยังไม่ทันถึงอาราม ก็ทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ ในระหว่างทาง นักรบอาชีพนั้นถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่ง แล้วเข้าสนามรบเขาย่อมขะมักเขม้นพยายามรบในสนามรบนั้น พวกข้าศึกย่อมทำร้ายเขาให้บาดเจ็บพวกของเขาย่อมนำเขาออกมาส่งไปถึงหมู่ญาติ เขากำลังถูกนำไปยังไม่ถึงหมู่ญาติทำกาละเสียในระหว่างทาง แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า เธอนุ่งสบง ถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ... บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เธอไปสู่อารามบอกพวกภิกษุว่า อาวุโส ข้าพเจ้าถูกราคะย้อมแล้ว ... บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ พวกเพื่อนพรหมจรรย์จึงกล่าวสอน พร่ำสอนเธอว่า อาวุโสกามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยร่างกระดูก มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยคบเพลิงมีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิงมีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยความฝัน มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยของขอยืม มีทุกข์มาก ...กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยผลไม้ มีทุกข์มาก ... กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยดาบและของมีคม มีทุกข์มาก ...กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยหอกและหลาว มีทุกข์มาก ...กามทั้งหลายพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยโพรงไม้มีงู มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ ขอท่านผู้มีอายุ จงยินดียิ่งใน

พรหมจรรย์ จงอย่าทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เธออันพวกเพื่อนพรหมจรรย์กล่าวสอน พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ ก็จริง แต่ข้าพเจ้าไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์สืบต่อไปได้ จักทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ นักรบนั้นถือดาบและโล่ห์ ฯลฯ เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ก็ได้ตายเพราะอาพาธนั้น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๓มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้า เธอนุ่งสบง ถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต ไม่รักษากาย ไม่รักษาวาจา ... บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เพื่อไปอารามบอกพวกภิกษุว่า อาวุโส ข้าพเจ้าถูกราคะย้อมแล้ว ... บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ พวกเพื่อนพรหมจรรย์จึงกล่าวสอน พร่ำสอนเธอว่า อาวุโส กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ กามทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เปรียบด้วยร่างกระดูก ... เปรียบด้วยชิ้นเนื้อ ... เปรียบด้วยคบเพลิง ... เปรียบด้วยหลุมถ่านเพลิง ...เปรียบด้วยความฝัน ... เปรียบด้วยของขอยืม ... เปรียบด้วยผลไม้ ... เปรียบด้วยดาบและของคม ... เปรียบด้วยหอกและหลาว ... เปรียบด้วยโพรงไม้มีงู มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก มีโทษยิ่งใหญ่ ขอท่านมีผู้อายุจงยินดียิ่งในพรหมจรรย์ จงอย่าทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ เธออันพวกเพื่อนพรหมจรรย์กล่าวสอน พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ จึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ข้าพระเจ้าจักขะมักเขม้น จักทรงไว้ จักยินดียิ่ง จักไม่กระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้ทุรพลในสิกขา บอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ ณบัดนี้ นักรบนั้นถือดาบและโล่ห์ ... เขาอันหมู่ญาติพยาบาลรักษาอยู่ ก็ได้หายจากอาพาธนั้น แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมอาศัยบ้านหรือนิคมบางแห่งอยู่ ครั้นเวลาเช้าเธอนุ่งสบง ถือบาตรและจีวรแล้ว เข้าไปยังบ้านหรือนิคมนั้นเพื่อบิณฑบาต รักษากาย รักษาวาจา รักษาจิต มีสติตั้งมั่นสำรวมอินทรีย์ เธอเห็นรูปด้วยจักษุแล้วย่อมไม่ถือโดยนิมิต ย่อมไม่ถือโดยอ

นุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู ... ดมกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิมิต ย่อมไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ถึงความสำรวมในมนินทรีย์ เธอกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชัฏที่แจ้ง ลอมฟาง เธออยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง ย่อมนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอย่อมละอภิชฌาในโลกเสีย ฯลฯ เธอละนิวรณ์ ๕ประการนี้ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุรพลได้แล้วสงัดจากกามฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวแล้วอย่างนี้ เธอย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ เธอย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก นักรบอาชีพนั้นถือดาบและโล่ห์ ผูกสอดธนูและแล่งแล้ว เข้าสนามรบ เขาชนะสงครามแล้ว เป็นผู้พิชิตสงคราม ยึดครองค่ายสงครามนั้นไว้ได้ แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น บุคคลบางคนแม้เช่นนี้ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ นี้คือบุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพจำพวกที่ ๕ มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เปรียบด้วยนักรบอาชีพ ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในพวกภิกษุ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อนาคตสูตรที่ ๑

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ภัย ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุผู้อยู่ป่าในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว งูพึงกัดเรา แมลงป่องพึงต่อยเรา หรือตะขาบพึงกัดเรา เพราะการกัดต่อยแห่งสัตว์เหล่านั้น เราพึงทำกาละ พึงมีอันตรายแก่เรา ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๑ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว พึงพลาดล้มลง ภัตตาหารที่ฉันแล้วไม่ย่อย ดีของเราพึงกำเริบ เสมหะพึงกำเริบ หรือลมมีพิษเพียงดังศัตราพึงกำเริบ เพราะเหตุนั้นๆ เราพึงทำกาละ พึงมีอันตรายแก่เรา ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร... ภิกษุผู้อยู่ป่าเห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว พึงพบสัตว์ร้าย คือสีหะ เสือโคร่งเสือเหลือง หมี หรือเสือดาว สัตว์เหล่านั้นพึงทำร้ายเราถึงตาย เพราะการทำร้ายนั้น เราพึงทำกาละ พึงมีอันตรายแก่เรา ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว เราพึงพบคนร้าย ผู้มีกรรมอันทำแล้ว หรือมีกรรมยังไม่ได้ทำ คนร้ายเหล่านั้นพึงปลงเราจากชีวิต เพราะการปลงนั้น เราพึงทำกาละ พึงมีอันตรายแก่เรา ผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ... ภิกษุผู้อยู่ป่าเห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ป่า ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้เราอยู่ในป่าผู้เดียว เมื่อเราอยู่ในป่าผู้เดียว ในป่าย่อมมีพวกอมนุษย์ดุร้าย อมนุษย์เหล่านั้นพึงปลงชีวิตเรา เพราะการปลงชีวิตนั้นเราพึงทำกาละ พึงมีอันตรายแก่เราผิฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๕ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่า เห็นภัยในอนาคต ๕ประการนี้แล ควรเป็นผู้ไม่ประมาท

มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อนาคตสูตรที่ ๒

[๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ก็ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ภัย ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้ เรายังเป็นหนุ่มแน่น มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มอันเจริญ ตั้งอยู่ในปฐมวัย ถึงกระนั้น ก็มีสมัยที่ชราย่อมจะถูกต้องกายนี้ได้ ก็ผู้ที่แก่แล้ว ถูกชราครอบงำแล้วจะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทำได้ง่าย จะเสพเสนาสนะอันสงัดคือ ป่า และป่าชัฏ ก็ไม่ใช่ทำได้ง่าย ก่อนที่ธรรมอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจนั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง เสียก่อนทีเดียว ซึ่งเราประกอบแล้ว แม้แก่ก็จักอยู่สบาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๑ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก ขนาดกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร แต่ย่อมมีสมัยที่พยาธิจะถูกต้องกายนี้ ก็ผู้ที่ป่วยไข้อันความป่วยไข้ครอบงำแล้วจะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ทำได้ง่าย ... ซึ่งเราประกอบแล้ว แม้ป่วยไข้ก็จักอยู่สบายภิกษุเห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้แล ข้าวกล้าดี บิณฑบาตก็หาได้ง่าย สะดวกแก่การแสวงหาเลี้ยงชีพ แต่ก็ย่อมมีสมัยที่มีข้าวแพงข้าวกล้าไม่ดี บิณฑบาตหา

ได้ยาก ไม่สะดวกแก่การแสวงหาเลี้ยงชีพ อนึ่ง ในสมัยข้าวแพง พวกมนุษย์ย่อมหลั่งไหลไป ในที่ที่มีอาหารดี ในที่นั้นย่อมมีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ มีการอยู่พลุกพล่านกัน เมื่อมีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ อยู่พลุกพล่านกัน จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ทำได้ง่าย ... ซึ่งเราประกอบแล้ว ก็จักอยู่สบายแม้ในเวลาทุพภิกขภัย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้แลมนุษย์ทั้งหลายย่อมเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมต่อกัน ไม่วิวาทกัน เป็นดังน้ำนมกับน้ำ มองดูกันด้วยนัยน์ตาแสดงความรักอยู่ แต่ย่อมมีสมัยที่มีภัย มีความปั่นป่วนในดง ประชาชนวุ่นวายและเมื่อมีภัย พวกมนุษย์ย่อมหลั่งไหลไปในที่ที่ปลอดภัย ในที่นั้นย่อมมีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ มีการอยู่พลุกพล่านกัน เมื่อมีการอยู่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ อยู่พลุกพล่านกัน จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทำได้ง่าย ... ซึ่งเราประกอบแล้วก็จักอยู่สบายแม้ในสมัยที่มีภัย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท ... ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บัดนี้แลสงฆ์เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมต่อกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศร่วมกัน อยู่ผาสุก แต่ก็ย่อมมีสมัยที่สงฆ์แตกกัน ก็เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ทำได้ง่าย จะเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า และป่าชัฏ ก็ไม่ใช่ทำได้ง่ายก่อนที่ธรรมอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจนั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ซึ่งเราประกอบแล้ว ก็จักอยู่สบายแม้ในเมื่อสงฆ์แตกกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เห็นภัยในอนาคตข้อที่ ๕ นี้ ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นภัยในอนาคต ๕ ประการนี้แล ควรเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวอยู่ เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อนาคตสูตรที่ ๓

[๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ยังไม่บังเกิดในปัจจุบัน แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะครั้นแล้ว พึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้น ภัยในอนาคต ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิตไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญาจักให้อุปสมบทกุลบุตรเหล่าอื่น จักไม่สามารถแนะนำแม้กุลบุตรเหล่านั้นในอธิศีลอธิจิต อธิปัญญา แม้กุลบุตรเหล่านั้น ก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ก็จักให้อุปสมบทกุลบุตรเหล่าอื่น จักไม่สามารถแนะนำแม้กุลบุตรเหล่านั้นในอธิศีลอธิจิต อธิปัญญา แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญาเพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๑ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลาย จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีลไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา จักให้นิสัยแก่กุลบุตรเหล่าอื่น จักไม่สามารถแนะนำแม้กุลบุตรเหล่านั้นในอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ก็จักให้นิสัยแก่กุลบุตรเหล่าอื่น จักไม่สามารถแนะนำแม้กุลบุตรเหล่านั้นในอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา แม้กุลบุตรเหล่านั้นก็จักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัยดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อแสดงอภิธรรมกถา เวทัลลกถา หยั่งลงสู่ธรรมที่ผิดก็จักไม่รู้สึกเพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีลไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา พระสูตรต่างๆ ที่ตถาคตได้ภาษิตไว้ เป็นสูตรลึกซึ้ง มีอรรถลึกซึ้งเป็นโลกุตระ ประกอบด้วยสุญญตาธรรม เมื่อพระสูตรเหล่านั้นอันบุคคลแสดงอยู่ก็จักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยโสตลงสดับ จักไม่ตั้งจิตเพื่อรู้ จักไม่ใฝ่ใจในธรรมเหล่านั้นว่าควรศึกษาเล่าเรียน แต่ว่าสูตรต่างๆ ที่นักกวีแต่งไว้ ประพันธ์เป็นบทกวี มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะสละสลวย เป็นพาหิรกถา เป็นสาวกภาษิต เมื่อพระสูตรเหล่านั้น อันบุคคลแสดงอยู่ ก็จักฟังด้วยดี จักเงี่ยโสตลงสดับจักตั้งจิตเพื่อรู้ จักฝักใฝ่ใจในธรรมเหล่านั้นว่าควรศึกษาเล่าเรียน เพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้ว พึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักไม่อบรมกาย ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา เมื่อไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญาภิกษุผู้เถระก็จักเป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในความล่วงละเมิด ทอดธุระในความสงัด จักไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ประชุมชนรุ่นหลังก็จักถือเอาภิกษุเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง แม้ประชุมชนนั้นก็จักเป็นผู้มักมากมีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในความล่วงละเมิด ทอดธุระในความสงัดจักไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุเพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง เพราะเหตุดังนี้แล การลบล้างวินัยย่อมมีเพราะการลบล้างธรรม การลบล้างธรรมย่อมมีเพราะการลบล้างวินัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ข้อที่ ๕ นี้ ซึ่งยัง

ไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยข้อนี้อันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้แล ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้น ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อนาคตสูตรที่ ๔

[๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้น ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ชอบจีวรดีงาม เมื่อชอบจีวรดีงาม ก็จักละความเป็นผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร จักละเสนาสนะอันสงัดคือป่าและป่าชัฏจักประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคมและราชธานี และจักถึงการแสวงหาไม่สมควร อันไม่เหมาะสมต่างๆ เพราะเหตุจีวร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๑ นี้ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยนั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ชอบบิณฑบาตที่ดีงาม เมื่อชอบบิณฑบาตที่ดีงาม ก็จักละความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ละเสนาสนะอันสงัดคือป่าและป่าชัฏ จักประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคม และราชธานี แสวงหาบิณฑบาตที่มีรสอันเลิศด้วยปลายลิ้น และจักถึงการแสวงหาอันไม่สมควร ไม่เหมาะสมต่างๆ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๒ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยนั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้ชอบเสนาสนะดีงาม เมื่อชอบเสนาสนะดีงาม ก็จักละความเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ละเสนาสนะอันสงัดคือป่าและป่าชัฏ จักประชุมกันอยู่ที่บ้าน นิคม และราชธานี และจักถึงการแสวงหาอันไม่สมควร ไม่เหมาะสม

ต่างๆ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๓ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยนั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้อยู่คลุกคลีด้วยภิกษุณีนางสิกขมานาและสมณุทเทส เมื่อมีการคลุกคลีด้วยภิกษุณี นางสิกขมานาและสมณุทเทส พึงหวังข้อนี้ได้ว่า เธอเหล่านั้นจักเป็นผู้ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ จักต้องอาบัติเศร้าหมองบางอย่าง หรือจักบอกคืนสิกขาเวียนมาเพื่อเป็นคฤหัสถ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๔ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยนั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

อีกประการหนึ่ง ในอนาคต ภิกษุทั้งหลายจักเป็นผู้คลุกคลีด้วยอารามิกบุรุษ และสมณุทเทส เมื่อมีการคลุกคลีด้วยอารามิกบุรุษ และสมณุทเทสพึงหวังข้อนี้ได้ว่า เธอเหล่านั้นจักเป็นผู้ประกอบการบริโภคของที่สะสมไว้มีประการต่างๆ จักกระทำนิมิตแม้อย่างหยาบที่แผ่นดินบ้าง ที่ปลายของเขียวบ้างดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคตข้อที่ ๕ นี้ ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยนั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะ ครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้แล ซึ่งยังไม่บังเกิดในบัดนี้ แต่จักบังเกิดในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงรู้ไว้เฉพาะครั้นแล้วพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้น ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบโยธาชีวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

เถรวรรคที่ ๔

๑. รัชนียสูตร

[๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระย่อมกำหนัดในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ๑ ย่อมขัดเคืองในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ ย่อมหลงในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ ย่อมโกรธในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความโกรธ ๑ ย่อมมัวเมาในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นเถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระย่อมไม่กำหนัดในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ๑ ย่อมไม่ขัดเคืองในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ๑ ย่อมไม่หลงในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ๑ ย่อมไม่โกรธในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความโกรธ ๑ ย่อมไม่มัวเมาในสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วีตราคสูตร

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้ไม่ปราศจากความกำหนัด ๑ เป็นผู้ไม่ปราศจากความขัดเคือง ๑ เป็นผู้ไม่ปราศจากความหลง ๑เป็นผู้ลบหลู่ ๑ เป็นผู้ตีเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระ

ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้ปราศจากความกำหนัด ๑ เป็นผู้ปราศจากความขัดเคือง ๑ เป็นผู้ปราศจากความหลง ๑ เป็นผู้ไม่ลบหลู่ ๑ เป็นผู้ไม่ตีเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. กุหกสูตร

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้พูดหลอกลวง ๑ เป็นผู้พูดหวังลาภ ๑ เป็นผู้พูดเลียบเคียงหาลาภ ๑ เป็นผู้พูดคาดคั้นให้บริจาค ๑ เป็นผู้แสวงหาลาภด้วยลาภ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพและไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระไม่เป็นผู้พูดหลอกลวง ๑ ไม่เป็นผู้พูดหวังลาภ ๑ ไม่เป็นผู้พูดเลียบเคียงหาลาภ ๑ ไม่เป็นผู้พูดคาดคั้นให้บริจาค ๑ ไม่เป็นผู้แสวงหาลาภด้วยลาภ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อสัทธสูตร

[๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑เป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ เป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มีปัญญาทราม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มีหิริ ๑ เป็นผู้มีโอตตัปปะ ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ เป็นผู้มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อักขมสูตร

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุเถระเป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปารมณ์ ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อสัททารมณ์ ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อคันธารมณ์ ๑เป็นผู้ไม่อดทนต่อรสารมณ์ ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้อดทนต่อรูปารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อสัททารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อคันธารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อรสารมณ์ ๑ เป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปฏิสัมภิทาสูตร

[๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้บรรลุอัตถปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้บรรลุธรรมปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้บรรลุนิรุตติปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้บรรลุปฏิภาณปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกรณียกิจน้อยใหญ่ของเพื่อนพรหมจรรย์ที่ควรจัดทำ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเครื่องใคร่ครวญวิธีการในกิจนั้น เป็นผู้สามารถเพื่อทำ เป็นผู้สามารถเพื่อจัดแจง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล้ว ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สีลสูตร

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระเป็นผู้มีศีล สำรวมในปาติโมกขสังวรถึงพร้อมด้วยอาจาระ และโคจร มีปรกติ

เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วย ทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้มีวาจาไพเราะ พูดวาจา อ่อนหวาน ประกอบด้วยวาจาของชาวเมืองที่สละสลวย ไม่มีโทษ ให้รู้ความหมายได้ ๑ เป็นผู้ ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่ เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะ ทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระ ประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่อง ของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. เถรสูตร

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ ปฏิบัติเพื่อสิ่งมิใช่ประโยชน์ เพื่อมิใช่สุข เพื่อความฉิบหายแก่ชนมากเพื่อมิใช่เกื้อกูล เพื่อ ทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุผู้เถระเป็นรัตตัญญู บวชนาน ๑ เป็นผู้มีชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มากเป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ๑ เป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะเป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมนั้นหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อม ทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเป็นวิปริต เธอย่อมยังชนหมู่มากให้ห่างเหินจากสัทธรรม ให้ตั้งอยู่ในอสัทธรรม ชนหมู่มากย่อมยึดถือ ทิฏฐานุคติของเธอว่า เธอเป็นภิกษุผู้เถระรัตตัญญู บวชนาน ดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุผู้เถระ มีชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มากเป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ดังนี้บ้าง เธอ เป็นภิกษุผู้เถระได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ดังนี้บ้าง เธอ

เป็นภิกษุผู้เถระ ผู้เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะ ดังนี้บ้าง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ เพื่อมิใช่สุข เพื่อความฉิบหายแก่ชนมาก เพื่อมิใช่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อความเจริญ แก่ชนมาก เพื่อเกื้อกูลเพื่อสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เถระย่อมเป็นพระเถระ รัตตัญญู บวชนาน ๑ เป็นผู้มีชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มากเป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคฤหัสถ์ และบรรพชิต ๑ เป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะเป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริต เธอย่อมยังชนหมู่มากให้ห่างเหินจากอสัทธรรมให้ตั้งอยู่ในสัทธรรม ชนหมู่มากย่อมยึดถือทิฏฐานุคติของเธอว่า เธอเป็นภิกษุผู้เถระ รัตตัญญู บวชนานดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุผู้เถระ มีชื่อเสียง มียศ มีชนหมู่มากเป็นบริวาร ปรากฏแก่พวกคฤหัสถ์และบรรพชิต ดังนี้บ้าง เธอเป็นภิกษุผู้เถระ ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ดังนี้บ้างเธอเป็นภิกษุผู้เถระ ผู้เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะ ดังนี้บ้าง ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อความเจริญ แก่ชนมาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. เสขสูตรที่ ๑

[๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ยินดีในการก่อสร้าง ๑ ความเป็นผู้ยินดีในการเจรจาปราศรัย ๑ ความเป็นผู้ยินดีในการนอน ๑ความเป็นผู้ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ไม่พิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการก่อสร้าง ๑ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการเจรจาปราศรัย ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการนอน ๑ ความเป็นผู้ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ พิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. เสขสูตรที่ ๒

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุผู้เสขะในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีกิจมาก มีกรณียมาก ไม่ฉลาดในกิจน้อยกิจใหญ่ ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมปล่อยให้วันเวลาล่วงไปเพราะการงานเล็กน้อย ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมเข้าไปบ้านในเวลาเช้านัก กลับมาในเวลาสายนัก ละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมไม่เป็นผู้ได้ตามปรารถนา ไม่เป็นผู้ได้โดยยาก ได้โดยลำบาก ซึ่งกถาที่เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายแก่ธรรมเครื่องโปร่งจิต คือ อัปปิจฉกถา สันตุฏฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถาวิริยารัมภกถา สีลกถา สมาธิกถา

ปัญญากถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสสนกถาละการหลีกออกเร้น ไม่ประกอบความสงบ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม๕ ประการนี้แล เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุผู้เสขะในธรรมวินัยนี้ ไม่เป็นผู้มีกิจมาก ไม่มีกรณียมาก ฉลาดในกิจน้อยกิจใหญ่ ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายในดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมไม่ปล่อยให้วันเวลาล่วงไป เพราะการงานเล็กน้อย ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมไม่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมไม่เข้าไปบ้านในเวลาเช้านัก ไม่กลับในเวลาสายนัก ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เสขะย่อมเป็นผู้ได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยากโดยไม่ลำบาก ซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายแก่ธรรมเครื่องโปร่งจิต คือ อัปปิจฉกถา สันตุฏฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปัญญากถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสสนกถา ไม่ละการหลีกออกเร้น ประกอบความสงบใจ ณ ภายใน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเถรวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. รัชนียสูตร ๒. วีตราคสูตร

๓. กุหกสูตร ๔. อสัทธสูตร

๕. อักขมสูตร ๖. ปฏิสัมภิทาสูตร

๗. สีลสูตร ๘. เถรสูตร

๙. เสขสูตรที่ ๑ ๑๐. เสขสูตรที่ ๒ ฯ

กกุธวรรคที่ ๕

๑. สัมปทาสูตรที่ ๑

[๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัทธาสัมปทา สีลสัมปทา สุตสัมปทา จาคสัมปทา ปัญญาสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัมปทาสูตรที่ ๒

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สีลสัมปทา สมาธิสัมปทา ปัญญาสัมปทา วิมุตติสัมปทา วิมุตติญาณทัสสนสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. พยากรณสูตร

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การพยากรณ์อรหัต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมพยากรณ์อรหัต เพราะความเป็นผู้เขลา เพราะความเป็นผู้หลง ๑ บุคคลผู้มีความอิจฉาลามก ผู้ถูกความอิจฉาครอบงำ ย่อมพยากรณ์อรหัต ๑ บุคคลย่อมพยากรณ์อรหัต เพราะความบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน ๑ บุคคลย่อมพยากรณ์อรหัต เพราะความสำคัญว่าได้บรรลุ ๑ บุคคลย่อมพยากรณ์อรหัตโดยถูกต้อง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การพยากรณ์อรหัต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ผาสุสูตร

[๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ๑ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ ๑ ภิกษุมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข ๑ บรรลุจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อกุปปสูตร

[๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ได้บรรลุอัตถปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้ได้บรรลุธรรมปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้ได้บรรลุนิรุตติปฏิสัมภิทา ๑ เป็นผู้ได้บรรลุปฏิภาณปฏิสัมภิทา ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สุตสูตร

[๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เสพอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบต่อกาลไม่นานนักธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อย มีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริขารแห่งชีวิต ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อย ประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อย ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑ ย่อมเป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เสพอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. กถาสูตร

[๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนักธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อย มีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริขารแห่งชีวิต ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อย ประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อยประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑ ย่อมเป็นผู้ได้ตามปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งกถาอันเป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เป็นที่สบายแก่ธรรมเครื่องโปร่งจิต คือ อัปปิจฉกถา สันตุฏฐิกถา ปวิเวกกถา อสังสัคคกถา วิริยารัมภกถา สีลกถาสมาธิกถา ปัญญากถา วิมุตติกถา วิมุตติญาณทัสสนกถา ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเจริญอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อรัญญสูตร

[๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ทำให้มากซึ่งอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อยมีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริขารแห่งชีวิต ๑ ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อยประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อยประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่ ๑ ย่อมเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้อยู่ในเสนาสนะอันสงัด ๑ ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ทำให้มากซึ่งอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สีหสูตร

[๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สีหมฤคราชออกจากที่อยู่ในเวลาเย็น แล้วย่อมเยื้องกราย เหลียวดูทิศทั้ง ๔ โดยรอบ บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วออกเที่ยวไปหากิน สีหมฤคราชนั้น ถ้าแม้จะจับช้าง ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาดถ้าแม้จะจับกระบือ ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาด ถ้าแม้จะจับโค ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาด ถ้าแม้จะจับเสือเหลือง ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาด ถ้าแม้จะจับเหล่าสัตว์เล็กๆ โดยที่สุดกระต่ายและแมว ย่อมจับโดยแม่นยำ ไม่พลาด ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะสีหมฤคราชนั้นคิดว่า ทางหากินของเราอย่าพินาศเสียเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าสีหะนั้นแล เป็นชื่อแห่งตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ที่ตถาคต

แสดงธรรมแก่บริษัทนี้แล เป็นสีหนาทของตถาคตดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้ตถาคตจะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม้จะแสดงธรรมแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม้จะแสดงธรรมแก่อุบาสกทั้งหลายย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม้จะแสดงธรรมแก่อุบาสิกาทั้งหลาย ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ถ้าแม้จะแสดงธรรมแก่ปุถุชนทั้งหลาย ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ โดยที่สุดแม้แก่คนขอทานและพรานนก ย่อมแสดงโดยเคารพ ไม่แสดงโดยไม่เคารพ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตถาคตเป็นผู้หนักในธรรม เคารพในธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. กกุธสูตร

[๑๐๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตารามใกล้เมืองโกสัมพี ก็สมัยนั้นแล บุตรเจ้าโกลิยะนามว่ากกุธะ ผู้อุปัฏฐากท่านพระมหาโมคคัลลานะ กระทำกาละไม่นาน ได้บังเกิดในหมู่เทพชื่อว่าอโนมยะหมู่หนึ่งเป็นผู้ได้อัตภาพ [ใหญ่] เหมือนคามเขตในแว่นแคว้นมคธสองสามหมู่ เพราะการได้อัตภาพนั้น เขาย่อมไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ครั้งนั้นแล กกุธเทพบุตรได้เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระเทวทัตเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ และพระเทวทัตได้เสื่อมจากฤทธิ์นั้น พร้อมกับจิตตุปบาท ครั้นกกุธเทพบุตรได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวาทท่านพระมหาโมคัลลานะ ทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุตรแห่งเจ้าโกลิยะนามว่ากกุธะผู้อุปัฏฐากข้าพระองค์ กระทำกาละไม่นาน ได้บังเกิดในหมู่เทพชื่อว่าอโนมยะหมู่หนึ่งเป็นผู้ได้อัตภาพ [ใหญ่] เหมือนคามเขตในแว่นแคว้นมคธสองสามหมู่ เพราะการได้อัตภาพนั้น เขาย่อมไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ครั้งนั้น กกุธเทพบุตรได้เข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะข้าพระองค์ว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญพระเทวทัตเกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกษุสงฆ์ พระเทวทัตได้เสื่อมจากฤทธิ์นั้น พร้อมกับจิตตุปบาท กกุธเทพบุตรครั้นได้กล่าวดังนี้แล้วอภิวาทข้าพระองค์ทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรโมคคัลลานะ ก็กกุธเทพบุตรเธอกำหนดรู้ใจด้วยใจดีแล้วหรือว่า กกุธเทพบุตรกล่าวสิ่งใด สิ่งนั้นทั้งปวงย่อมเป็นอย่างนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น ฯ

ม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กกุธเทพบุตรข้าพระองค์กำหนดรู้ใจด้วยใจดีแล้วว่า กกุธเทพบุตรกล่าวสิ่งใด สิ่งนั้นทั้งปวงย่อมเป็นอย่างนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น ฯ

พ. ดูกรโมคคัลลานะ เธอจงรักษาวาจานั้น บัดนี้ โมฆบุรุษนั้นจักทำตนให้ปรากฏด้วยตนเอง ดูกรโมคคัลลานะ ศาสดา ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ

ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ศีลของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราจักบอกพวกคฤหัสถ์ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราจะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้ อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยศีล และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีอาชีวะไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มีอาชีวะไม่บริสุทธิ์ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราพึงบอกพวกคฤหัสถ์ ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราจะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้ อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยอาชีวะ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยอาชีวะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีธรรมเทศนาไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มีธรรมเทศนาไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราพึงบอกพวกคฤหัสถ์ ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราจะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้ อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ด้วยคิดว่า ท่านศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองก็จักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยธรรมเทศนา และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากสาวกโดยธรรมเทศนา ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ไวยากรณ์ของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้วไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มีไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ไวยากรณ์ของเราบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราพึงบอกพวกคฤหัสถ์ ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราจักกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้ อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ด้วยคิดว่าศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยไวยากรณ์ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยไวยากรณ์ ฯ

อีกประการหนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมทราบเขาอย่างนี้ว่า ท่านศาสดานี้ เป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง แต่ถ้าพวกเราพึงบอกพวกคฤหัสถ์ก็ไม่พึงเป็นที่พอใจของท่าน ก็พวกเราจะพึงกล่าวด้วยความไม่พอใจของท่านนั้นอย่างไรได้ อนึ่ง มหาชนย่อมยกย่องด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ด้วยคิดว่า ศาสดานี้จักทำกรรมใด เขาเองจักปรากฏด้วยกรรมนั้น ดังนี้ พวกสาวกย่อมรักษาศาสดาเช่นนี้โดยญาณทัสสนะ และศาสดาเช่นนี้ย่อมหวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยญาณทัสสนะ ดูกรโมคคัลลานะ ศาสดา ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

ดูกรโมคคัลลานะ เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ศีลของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยศีล และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยศีล เราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้วไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยอาชีวะ และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยอาชีวะ เราเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่าเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยธรรมเทศนา และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยธรรมเทศนา เราเป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ไวยากรณ์ของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยไวยากรณ์ และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยไวยากรณ์ เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ย่อมปฏิญาณว่า เป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง พวกสาวกย่อมไม่รักษาเราโดยญาณทัสสนะ และเราก็ไม่หวังเฉพาะการรักษาจากพวกสาวกโดยญาณทัสสนะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบกกุธวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สัมปทาสูตรที่ ๑ ๒. สัมปทาสูตรที่ ๒

๓. พยากรณสูตร ๔. ผาสุสูตร

๕. อกุปปสูตร ๖. สุตสูตร

๗. กถาสูตร ๘. อรัญญสูตร

๙. สีหสูตร ๑๐. กกุธสูตร ฯ

จบทุติยปัณณาสก์

ตติยปัณณาสก์

ผาสุวิหารวรรคที่ ๑

๑. เวสารัชชกรณสูตร

[๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มีศีล ๑ เป็นพหูสูต ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ เป็นผู้มีปัญญา ๑ ความครั่นคร้ามใด ย่อมมีแก่ผู้ไม่มีศรัทธา ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้มีศรัทธา ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่าเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะ ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้ทุศีล ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้มีศีล ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่าเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้ได้ศึกษาน้อย ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้เป็นพหูสูต ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่าเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะ ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้เกียจคร้าน ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้ปรารภความเพียร ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่าเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะ ความครั่นคร้ามใดย่อมมีแก่ผู้มีปัญญาทราม ความครั่นคร้ามนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้มีปัญญา ฉะนั้น ธรรมนี้จึงชื่อว่าเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นเครื่องกระทำความเป็นผู้แกล้วกล้าแห่งภิกษุผู้เสขะ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สังกิตสูตร

[๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการย่อมเป็นที่รังเกียจสงสัยว่าเป็นปาปภิกษุ แม้จะเป็นผู้มีอกุปปธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้คบหาหญิงแพศยา ย่อมเป็นผู้คบหาหญิงหม้าย ย่อมเป็นผู้คบหาสาวเทื้อ

ย่อมเป็นผู้คบหาบัณเฑาะก์ ย่อมเป็นผู้คบหาภิกษุณี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รังเกียจสงสัยว่าเป็นปาปภิกษุ แม้จะเป็นผู้มีอกุปปธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. โจรสูตร

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมตัดที่ต่อบ้าง ย่อมปล้นทำลายบ้าง ย่อมทำการปล้น เฉพาะเรือนหลังเดียวบ้างตีชิงในทางเปลี่ยวบ้าง องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ มหาโจรในโลกนี้เป็นผู้อาศัยที่ไม่ราบเรียบ ๑ เป็นผู้อาศัยที่รกชัฏ ๑ เป็นผู้อาศัยคนมีกำลัง ๑ เป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ ๑ เป็นผู้เที่ยวไปคนเดียว ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่ไม่ราบเรียบอย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้อาศัยที่ลุ่มแห่งแม่น้ำ หรือที่ไม่ราบเรียบแห่งภูเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่ไม่ราบเรียบอย่างนี้แล ก็มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่รกชัฏอย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้อาศัยที่รกชัฏแห่งหญ้าบ้าง ที่รกชัฏแห่งต้นไม้บ้าง ฝั่งน้ำบ้าง ป่าใหญ่บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้อาศัยที่รกชัฏอย่างนี้แล ก็มหาโจรเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยพระราชาบ้าง มหาอำมาตย์แห่งพระราชาบ้าง เขาย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่าถ้าใครจะกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา พระราชาหรือมหาอำมาตย์แห่งพระราชาเหล่านี้จักช่วยว่าความให้ ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเขา พระราชาหรือมหาอำมาตย์แห่งพระราชาเหล่านั้นก็ช่วยว่าความให้แก่เขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างนี้แล ก็มหาโจรย่อมแจกจ่ายโภคทรัพย์อย่างไร คือมหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เขาย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา เราจักจ่ายโภคทรัพย์กลบเกลื่อนเรื่องนั้น ถ้าใครกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเขา เขาย่อมใช้จ่ายโภคทรัพย์กลบเกลื่อนเรื่องนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างนี้แล ก็มหาโจรเป็นผู้เที่ยวไปคนเดียวอย่างไร คือ มหาโจรในโลกนี้ เป็นผู้ทำโจรกรรมคนเดียวข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาย่อมปรารถนาว่า เรื่องลับของเราอย่าได้แพร่งพรายไปภายนอก ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรเป็นผู้เที่ยวไปคนเดียว

อย่างนี้แล มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมตัดที่ต่อบ้าง ย่อมปล้นทำลายบ้าง ย่อมปล้นเฉพาะเรือนหลังเดียวบ้าง ตีชิงในทางเปลี่ยวบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน แล ปาปภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มีโทษ มีข้อที่วิญญูชนจะพึงติเตียน และย่อมประสบบาปเป็นอันมาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ปาปภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อาศัยกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ เป็นผู้อาศัยที่รกชัฏ ๑ เป็นผู้อาศัยคนมีกำลัง ๑ เป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ ๑ เป็นผู้เที่ยวไปคนเดียว ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปาปภิกษุเป็นผู้อาศัยกรรมที่ไม่สม่ำเสมออย่างไร คือ ปาปภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่ไม่สม่ำเสมอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปภิกษุเป็นผู้อาศัยกรรมที่ไม่สม่ำเสมออย่างนี้แลก็ปาปภิกษุเป็นผู้อาศัยที่รกชัฏอย่างไร คือ ปาปภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นมิจฉาทิฐิประกอบด้วยอันตคาหิกทิฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปภิกษุเป็นผู้อาศัยที่รกชัฏอย่างนี้แล ก็ปาปภิกษุเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างไร คือ ปาปภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อาศัยพระราชาบ้าง มหาอำมาตย์แห่งพระราชาบ้าง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่าถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา พระราชาหรือมหาอำมาตย์แห่งพระราชาเหล่านี้ จักช่วยว่าความให้ ถ้าใครกล่าวหาเรื่องบางอย่างแก่เธอ พระราชาหรือมหาอำมาตย์แห่งพระราชาเหล่านั้น ย่อมช่วยว่าความให้แก่เธอ ดูกรภิกษุทั้งหลายปาปภิกษุเป็นผู้อาศัยคนมีกำลังอย่างนี้แล ก็ปาปภิกษุเป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างไรคือ ปาปภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเรา เราจักแจกจ่ายลาภกลบเกลื่อนเรื่องนั้น ถ้าใครกล่าวหาเรื่องบางอย่างกะเธอ เธอย่อมแจกจ่ายลาภกลบเกลื่อนเรื่องนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปภิกษุเป็นผู้ใช้จ่ายโภคทรัพย์อย่างนี้แล ก็ปาปภิกษุเป็นผู้เที่ยวไปคนเดียวอย่างไร คือ ปาปภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอยู่ชนบทชายแดนรูปเดียว เธอเข้าไปหาสกุล (บ้านญาติโยม) ในชนบทนั้น ย่อมได้ลาภ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปภิกษุเป็นผู้เที่ยวไปคนเดียวอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปาปภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มีโทษ มีข้อที่วิญญูชนจะพึงติเตียน และประสบบาปเป็นอันมาก ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุขุมาลสูตร

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมชื่อว่าเป็นสมณะละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ฯ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกขอร้องจึงใช้จีวรมาก ไม่ถูกขอร้องใช้จีวรน้อย ถูกขอร้องจึงบริโภคบิณฑบาตมาก ไม่ถูกขอร้องบริโภคบิณฑบาตน้อย ถูกขอร้องจึงใช้เสนาสนะมาก ไม่ถูกขอร้องใช้เสนาสนะน้อย ถูกขอร้องจึงใช้คิลานปัจจัยเภสัชบริขารมาก ไม่ถูกขอร้องใช้คิลานปัจจัยเภสัชบริขารน้อย ฯ

๒. อนึ่ง เธอย่อมอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เหล่าใด เพื่อนพรหมจรรย์เหล่านั้นย่อมประพฤติต่อเธอด้วยกายกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติต่อเธอด้วยวจีกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติต่อเธอด้วยมโนกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมนำสิ่งที่ควรนำเข้าไปอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ฯ

๓. อนึ่ง เวทนามีดีเป็นสมุฏฐานก็ดี มีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็ดี มีลมเป็นสมุฏฐานก็ดี ที่เกิดเพราะสันนิบาตก็ดี ที่เกิดเพราะฤดูเปลี่ยนแปรก็ดี ที่เกิดเพราะการบริหารไม่เสมอก็ดี ที่เกิดเพราะความแก่ก็ดี ที่เกิดเพราะผลกรรมก็ดีย่อมไม่บังเกิดแก่เธอมาก เธอเป็นผู้มีอาพาธน้อย ฯ

๔. เธอเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ฯ

๕. เธอย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ชื่อว่าเป็นสมณะละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวผู้ใดว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวกะเรานั่นเทียวว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ เพราะว่า เราถูกขอร้องจึงใช้จีวรมาก ไม่ถูกขอร้องใช้จีวรน้อย ถูกขอร้องจึงบริโภคบิณฑบาตมาก ไม่ถูกขอร้องบริโภคบิณฑบาตน้อย ถูกขอร้องจึงใช้เสนาสนะ

มาก ไม่ถูกขอร้องใช้เสนาสนะน้อย ถูกขอร้องจึงใช้คิลานปัจจัยเภสัชบริขารมาก ไม่ถูกขอร้องใช้คิลานปัจจัยเภสัชบริขารน้อย และเราย่อมอยู่ร่วมกับภิกษุเหล่าใด ภิกษุเหล่านั้นย่อมประพฤติต่อเราด้วยกายกรรม อันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติต่อเราด้วยวจีกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมประพฤติต่อเราด้วยมโนกรรมอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย ย่อมนำสิ่งที่ควรนำเข้าไปอันเป็นที่พอใจเป็นส่วนมาก อันไม่เป็นที่พอใจเป็นส่วนน้อย และเวทนามีดีเป็นสมุฏฐานก็ดีมีเสมหะเป็นสมุฏฐานก็ดี มีลมเป็นสมุฏฐานก็ดี ที่เกิดเพราะสันนิบาตก็ดี ที่เกิดเพราะฤดูเปลี่ยนแปรก็ดี ที่เกิดเพราะการบริหารไม่เสมอก็ดี ที่เกิดเพราะความแก่ก็ดี ที่เกิดเพราะผลกรรมก็ดี ย่อมไม่บังเกิดแก่เรามาก เราเป็นผู้มีอาพาธน้อยเราเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวผู้ใดว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ บุคคลนั้นเมื่อจะกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวเรานั่นเทียวว่า เป็นสมณะผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ผาสุวิหารสูตร

[๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ เข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ มีศีลอันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฐิไม่เกี่ยวเกาะ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ มีทิฐิอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก ย่อมนำออกเพื่อความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ แห่งผู้กระทำ

เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเครื่องอยู่เป็นสุข ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อานันทสูตร

[๑๐๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่โฆสิตารามใกล้เมืองโกสัมพี ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก เพราะเหตุเท่าไรหนอแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอธิศีล แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม้อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุกพึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมีอานนท์ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอธิศีล และเป็นผู้ใส่ใจตนเอง ไม่ใส่ใจผู้อื่น แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม้อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุกพึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมีอานนท์ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอธิศีล เป็นผู้ใส่ใจตนเอง ไม่ใส่ใจผู้อื่น และเป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง ย่อมไม่สะดุ้งเพราะความไม่มีชื่อเสียงนั้น แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม้อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุกพึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมี อานนท์ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอธิศีล เป็นผู้ใส่ใจตนเอง ไม่ใส่ใจผู้อื่น เป็นผู้ไม่มีชื่อเสียง

ย่อมไม่สะดุ้งเพราะความไม่มีชื่อเสียงนั้น และเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน แม้เพราะเหตุเท่านี้ ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ฯ

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ปริยายแม้อื่นซึ่งเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก พึงมีอยู่หรือ

พ. พึงมี อานนท์ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลด้วยตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่นในเพราะอธิศีล ฯลฯ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน และย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุสงฆ์พึงอยู่เป็นผาสุก ดูกรอานนท์ อนึ่งเราย่อมกล่าวได้ว่า ธรรมเครื่องอยู่เป็นผาสุกอย่างอื่น ที่ดีกว่าหรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่เป็นผาสุกเช่นนี้ ย่อมไม่มี ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สีลสูตร

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุติ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุติญาณทัสนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อเสขิยสูตร

[๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยศีลขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยสมาธิขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุติขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยวิมุติญาณทัสนขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. จาตุทิสสูตร

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้ควรเที่ยวไปได้ในทิศทั้ง ๔ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศีล เป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาณ ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ๑ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเที่ยวไปได้ในทิศทั้ง ๔ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อรัญญสูตร

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ควรเพื่อเสพอาศัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าชัฏ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล เป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในพระปาติโมกข์ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลายอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อบำเพ็ญกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่สบายในปัจจุบัน ๑ ย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเพื่อเสพอาศัยเสนาสนะที่สงัด คือ ป่าและป่าชัฏ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบผาสุวิหารวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อันธกวินทวรรคที่ ๒

๑. กุลุปกสูตร

[๑๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญในสกุล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้วิสาสะกับผู้ไม่คุ้นเคย ๑เป็นผู้บงการต่างๆ ทั้งที่ตนไม่เป็นใหญ่ในสกุล ๑ เป็นผู้คบหาผู้ไม่ถูกกับเขา ๑เป็นผู้พูดกระซิบที่หู ๑ เป็นผู้ขอมากเกินไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ ไม่เป็นที่เคารพ และไม่เป็นที่สรรเสริญในสกุล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่สรรเสริญในสกุล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้วิสาสะกับผู้ไม่คุ้นเคย ๑ ไม่เป็นผู้บงการต่างๆ ทั้งที่ตนไม่เป็นใหญ่ในสกุล ๑ ไม่เป็นผู้คบหาผู้ไม่ถูกกับเขา ๑ ไม่เป็นผู้พูดกระซิบที่หู ๑ไม่เป็นผู้ขอมากเกินไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เข้าสู่สกุลประกอบด้วย ธรรม๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพและเป็นที่สรรเสริญในสกุล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปัจฉาสมณสูตร

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ไม่ควรพาไปเป็นปัจฉาสมณะ [ผู้ติดตาม] ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เป็นปัจฉาสมณะย่อมเดินไปห่างนัก หรือใกล้นัก ๑ ย่อมไม่รับบาตรที่ควรรับ ๑ย่อมไม่ห้ามเมื่อพูดใกล้อาบัติ ๑ ย่อมพูดสอดขึ้นเมื่อกำลังพูดอยู่ ๑ เป็นผู้มีปัญญาทราม โง่ เขลา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลไม่ควรพาไปเป็นปัจฉาสมณะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ จึงควรพาไปเป็นปัจฉาสมณะ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เป็นปัจฉาสมณะ ย่อมเดินไปไม่ห่างนัก ไม่ใกล้นัก ๑ ย่อมรับบาตรที่ควรรับ ๑ ย่อมห้ามเมื่อพูดใกล้อาบัติ ๑ ย่อมไม่พูดสอดขึ้นเมื่อกำลังพูดอยู่ ๑ เป็นผู้มีปัญญา ไม่โง่ ไม่เขลา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรพาไปเป็นปัจฉาสมณะ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สมาธิสูตร

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่ควรเพื่อบรรลุสัมมาสมาธิ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมไม่อดทนต่อรูปารมณ์ ๑ ไม่อดทนต่อสัททารมณ์ ๑ ไม่อดทนต่อคันธารมณ์ ๑ไม่อดทนต่อรสารมณ์ ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่ควรเพื่อบรรลุสัมมาสมาธิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมควรเพื่อบรรลุสัมมาสมาธิ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อดทนต่อรูปารมณ์ ๑ อดทนต่อสัททารมณ์ ๑ อดทนต่อคันธารมณ์ ๑ อดทนต่อรสารมณ์ ๑อดทนต่อโผฏฐัพพารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมควรเพื่อบรรลุสัมมาสมาธิ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อันธกวินทสูตร

[๑๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่อันธกวินทวิหารในแคว้นมคธ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ พวกภิกษุใหม่

บวชไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ใหม่ๆ เธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในธรรม ๕ ประการ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในปาติโมกขสังวรดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้มีศีล จงเป็นผู้สำรวมในปาติโมกข์สังวร จงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในอินทรีย์สังวรดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย จงเป็นผู้มีสติเครื่องรักษาทวาร รักษาตน มีใจที่รักษาดีแล้วประกอบด้วยจิตมีสติเป็นเครื่องรักษา ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการทำที่สุดแห่งคำพูดดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้มีคำพูดน้อย จงเป็นผู้ทำที่สุดแห่งคำพูด [อย่าพูดมาก] ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในการทำความสงบแห่งกายดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร จงเสพอาศัยเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว ๑ ฯ

ภิกษุใหม่เหล่านั้นอันเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในความเห็นชอบดังนี้ว่า อาวุโส ท่านทั้งหลายจงมา จงเป็นผู้มีสัมมาทิฐิประกอบด้วยสัมมาทัสสนะ ๑ ฯ

ดูกรอานนท์ พวกภิกษุใหม่ บวชไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ใหม่ๆเธอทั้งหลายพึงให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ประดิษฐานอยู่ในธรรม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. มัจฉริยสูตร

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีเป็นผู้ตระหนี่ที่อยู่ ๑ ตระหนี่สกุล ๑

ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีย่อมไม่เป็นผู้ตระหนี่ที่อยู่ ๑ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ตระหนี่ธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนเชิญมาอยู่ในสวรรค์

จบสูตรที่ ๕

๖. วรรณนาสูตร

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้วเข้าไปกำจัดความเลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว เข้าไปกำจัดความไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว เข้าไปกำจัดความไม่เลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว เข้าไปกำจัดความเลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ไม่ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อิสสาสูตร

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้มีความริษยา ๑ เป็นคนตระหนี่ ๑ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้วติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ๑ ไม่เป็นผู้ริษยา ๑ ไม่ตระหนี่ ๑ ไม่ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ทิฏฐิสูตร

[๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความเห็นผิด ๑ มีความดำริผิด ๑ ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรติเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความเห็นชอบ ๑ มีความดำริชอบ ๑ ไม่ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. วาจาสูตร

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีวาจาผิด ๑ มีการงานผิด ๑ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรติเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีวาจาชอบ ๑ มีการงานชอบ ๑ ไม่ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. วายามสูตร

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ไม่ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความพยายามผิด ๑ ระลึกผิด ๑ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุณีใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว ติเตียนผู้ควรติเตียน ๑ ใคร่ครวญให้ตระหนักแน่ก่อนแล้ว สรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ มีความพยายามชอบ ๑ ระลึกชอบ ๑ ไม่ทำสัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอันธกวินทวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุลุปกสูตร ๒. ปัจฉาสมณสูตร
๓. สมาธิสูตร ๔. อันธกวินทสูตร
๕. มัจฉริยสูตร ๖. วรรณนาสูตร
๗. อิสสาสูตร ๘. ทิฏฐิสูตร
๙. วาจาสูตร ๑๐. วายามสูตร ฯ

คิลานวรรคที่ ๓

๑. คิลานสูตร

[๑๒๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กุฏาคารศาลา ป่ามหาวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็นเสด็จเข้าไปที่ศาลาภิกษุไข้ ได้ทรงเห็นภิกษุรูปหนึ่งที่ทุรพล เป็นไข้ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาตบแต่งไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่ละภิกษุบางรูปที่ทุรพล เป็นไข้ เธอนั้นพึงหวังผลนี้ คือ จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูลในอาหาร ๑ มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง ๑ มีมรณสัญญาปรากฏขึ้นด้วยดี ณ ภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ย่อมไม่ละภิกษุบางรูปที่ทุรพล เป็นไข้ เธอนั้นพึงหวังผลนี้ คือ จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ต่อกาลไม่นานเลย ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สติปัฏฐานสูตร

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการ เธอพึงหวังได้ผล ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ธรรม๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้ด้วยดีเฉพาะตน เพื่อปัญญาอันให้หยั่งถึงความตั้งขึ้นและดับไปแห่งธรรมทั้งหลาย ๑ย่อมพิจารณาเห็นว่าไม่งามในกาย ๑ มีความสำคัญว่าเป็นของปฏิกูลในอาหาร ๑มีความสำคัญว่าไม่น่ายินดีในโลกทั้งปวง ๑ พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงในสังขารทั้งปวง

๑ มีมรณสัญญาปรากฏขึ้นด้วยดี ณ ภายใน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญ ทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการนี้แล เธอพึงหวังได้ผล ๒ อย่างอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีความยึดถือเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุปัฏฐากสูตรที่ ๑

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้พยาบาลยาก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุไข้ย่อมไม่ทำความสบาย ๑ไม่รู้จักประมาณในสิ่งสบาย ๑ ไม่ฉันยา ๑ ไม่บอกอาพาธที่มีอยู่ตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลที่ปรารถนาประโยชน์ เช่นไม่บอกอาพาธที่กำเริบว่ากำเริบ ไม่บอกอาพาธที่ทุเลาว่าทุเลา ไม่บอกอาพาธที่ทรงอยู่ว่ายังทรงอยู่ ๑ ไม่อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดมีในร่างกายอันกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่พอใจสามารถปลิดชีพให้ดับสูญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้พยาบาลยาก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้พยาบาลง่าย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุไข้ย่อมทำความสบาย ๑ รู้จักประมาณในสิ่งสบาย ๑ ฉันยา ๑ บอกอาพาธตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลที่ปรารถนาประโยชน์ เช่นบอกอาพาธที่กำเริบว่ากำเริบ บอกอาพาธที่ทุเลาว่าทุเลาบอกอาพาธที่ทรงอยู่ว่ายังทรงอยู่ ๑ เป็นผู้อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดมีในร่างกายอันกล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่พอใจ สามารถปลิดชีพให้ดับสูญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้พยาบาลง่าย ฯ

๔. อุปัฏฐากสูตรที่ ๒

[๑๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้พยาบาลเป็นผู้ไม่สามารถเพื่อจัดยา ๑ ไม่ทราบสิ่งสบายและไม่สบาย นำสิ่งไม่สบายเข้าไปให้ นำสิ่งสบายออกไป ๑ เป็นผู้เพ่งอามิษพยาบาล ไม่เป็นผู้มีเมตตาจิตพยาบาล ๑ เป็นผู้มักรังเกียจเพื่อนำออกซึ่งอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียร หรือน้ำลาย ๑ ไม่สามารถจะชี้แจงให้ภิกษุไข้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาโดยกาลอันสมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ควรเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้พยาบาลย่อมเป็นผู้สามารถเพื่อจัดยา ๑ ทราบสิ่งสบายและไม่สบาย นำสิ่งไม่สบายออกไป ๑นำสิ่งสบายเข้ามาให้ ๑ เป็นผู้มีเมตตาจิตพยาบาล ไม่เป็นผู้เพ่งอามิษพยาบาล ๑ไม่รังเกียจเพื่อนำออกซึ่งอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียร หรือน้ำลาย ๑ เป็นผู้สามารถเพื่อชี้แจงให้ภิกษุไข้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาโดยกาลอันสมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนายุสสสูตรที่ ๑

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลไม่เป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง ๑ ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก ๑ เป็นผู้เที่ยวในกาลไม่สมควร ๑ไม่ประพฤติเพียงดังพรหม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุสั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืน ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง ๑ รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย ๑ เป็นผู้เที่ยวในกาลสมควร ๑ เป็นผู้ประพฤติเพียงดังพรหม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุยืน ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อนายุสสสูตรที่ ๒

[๑๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุสั้น ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมไม่กระทำความสบายแก่ตนเอง ๑ ไม่รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยยาก ๑ เป็นคนทุศีล ๑ มีมิตรเลวทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุสั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เป็นเหตุให้อายุยืน ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมเป็นผู้ทำความสบายแก่ตนเอง ๑ รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ๑ บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย ๑ เป็นผู้มีศีล ๑ มีมิตรดีงาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นเหตุให้อายุยืน ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อวัปปกาสสูตร

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมไม่ควรเพื่อหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ๑ ไม่สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ๑ ไม่สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ ไม่สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้มากด้วยความดำริในกาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมไม่ควรเพื่อหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมควรเพื่อหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ๑ สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ๑ สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความดำริในการออกจากกาม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมควรเพื่อหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สมณทุกขสูตร

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของสมณะมี ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ๑ ไม่สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ๑ ไม่สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ไม่สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกข์ของสมณะ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุขของสมณะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุขของสมณะ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ปริกุปปสูตร

[๑๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ เป็นผู้ต้องไปอบาย ต้องไปนรกเดือดร้อน แก้ไขไม่ได้ ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ฆ่ามารดา ๑ ผู้ฆ่าบิดา ๑ ผู้ฆ่าพระอรหันต์ ๑ ผู้มีจิตประทุษร้ายทำโลหิตของพระตถาคตให้ห้อ ๑ ผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้แล เป็นผู้ต้องไปอบาย ต้องไปนรก เดือดร้อน แก้ไขไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สัมปทาสูตร

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คราวเสื่อม ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเสื่อมญาติ ๑ ความเสื่อมเพราะโภคะ ๑ ความเสื่อมเพราะโรค ๑ ความเสื่อมศีล ๑ ความเสื่อมทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายเมื่อตายไปแล้ว ย่อมไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะเหตุแห่งความเสื่อมญาติ เพราะเหตุแห่งความเสื่อมโภคะ หรือเพราะเหตุแห่งความเสื่อมเพราะโรค (แต่ว่า) สัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาตนรก เพราะเหตุแห่งความเสื่อมศีล หรือเพราะเหตุแห่งความเสื่อมทิฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อม ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมบัติ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สมบัติ คือญาติ ๑ สมบัติคือโภคะ ๑ สมบัติคือความไม่มีโรค ๑ สมบัติคือศีล ๑ สมบัติคือทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายไปแล้ว ย่อมไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะเหตุแห่งสมบัติคือญาติ เพราะเหตุแห่งสมบัติคือโภคะ หรือเพราะเหตุแห่งสมบัติคือความไม่มีโรค (แต่ว่า) สัตว์ทั้งหลาย เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะเหตุแห่งสมบัติคือศีล หรือเพราะเหตุแห่งสมบัติคือทิฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมบัติ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบคิลานวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ราชวรรคที่ ๔

๑. จักกสูตร

[๑๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระเจ้าจักรพรรดิในโลกนี้ เป็นผู้ทรงรู้ผล ๑ ทรงรู้เหตุ ๑ ทรงรู้ประมาณ ๑ ทรงรู้จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมทรงยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มารพรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกนี้ ทรงรู้จักผล ๑ ทรงรู้จักเหตุ ๑ทรงรู้จักประมาณ ๑ ทรงรู้จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมทีเดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อนุวัตตนสูตร

[๑๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ์ ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงยังจักรที่พระราชบิดาทรงให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตามโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆจะต้านทานมิได้ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงรู้จักผล ๑ ทรงรู้จักเหตุ ๑ ทรงรู้จักประมาณ ๑

ทรงรู้จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังจักรที่พระราชบิดาทรงให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตามโดยธรรมทีเดียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึกใดๆ จะต้านทานมิได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมที่ตถาคตให้เป็นไปแล้ว ให้เป็นไปตามโดยชอบเทียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใครในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระสารีบุตรในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้จักผล ๑ รู้จักเหตุ ๑ รู้จักประมาณ ๑ รู้จักกาล ๑ รู้จักบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมยังธรรมจักรชั้นเยี่ยม ที่ตถาคตให้เป็นไปแล้วให้เป็นไปตามโดยชอบเทียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ราชสูตร

[๑๓๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา แม้พระองค์ใดพระเจ้าจักรพรรดิแม้พระองค์นั้น ย่อมไม่ทรงยังจักรให้เป็นไป ณ ประเทศที่ไม่มีพระราชา เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญก็ใครเป็นพระราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ธรรมซิ ภิกษุ แล้วจึงตรัสต่อไปว่า ดูกรภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมนั่นแหละ ทรงสักการะ เคารพ นอบน้อม ธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในชนภายใน ฯ

อีกประการหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรม ในกษัตริย์เหล่าอนุยนต์ [พระราชวงศานุวงศ์] ในหมู่ทหาร พราหมณ์คฤหบดี ชาวนิคมชนบท สมณพราหมณ์ เนื้อ

และนกทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในชนภายในในกษัตริย์ เหล่าอนุยนต์ ในหมู่ทหาร พราหมณ์ คฤหบดี ชาวนิคมชนบทสมณพราหมณ์ เนื้อ และนก ทั้งหลายแล้ว ย่อมทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมเทียว จักรนั้นย่อมเป็นจักรอันมนุษย์ผู้เป็นข้าศึก ใดๆ จะต้านทานมิได้ดูกรภิกษุ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นแหละ ทรงสักการะ เคารพนอบ น้อม ธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุว่า กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ วจีกรรมเช่นนี้ควรเสพ วจีกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ มโนกรรมเช่นนี้ควรเสพ มโนกรรมเช่นนี้ไม่ ควรเสพ อาชีวะเช่นนี้ควรเสพ อาชีวะเช่นนี้ไม่ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคม เช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯ

อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็น พระธรรมราชา ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษาป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมใน พวกภิกษุณี ... ในพวกอุบาสก ... ในพวกอุบาสิกาว่า กายกรรมเช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควร เสพ ฯลฯ บ้านนิคมเช่นนี้ควรเสพ บ้านนิคมเช่นนี้ไม่ควรเสพ พระตถาคตอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชาพระองค์นั้น ฯลฯ มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้น ทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในพวกภิกษุ ในพวกภิกษุณี ในพวกอุบาสก ในพวกอุบาสิกาแล้ว ย่อมทรงยังธรรมจักรชั้นเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมเทียว ธรรมจักรนั้นย่อม เป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดามาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ยัสสทิสสูตร

[๑๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ จะทรงประทับอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เหมือนกับประทับอยู่ ณ รัฐของพระองค์เอง องค์ ๕

ประการเป็นไฉน คือ พระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ ทรงเป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดา ทั้งฝ่ายพระบิดา มีพระครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษเป็นผู้อันใครๆ จะคัดค้านตำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ๑ ทรงเป็นผู้มั่งคั่งมีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชโภคะมาก มีฉางและพระคลังบริบูรณ์ ๑ ทรงเป็นผู้มีกำลัง ประกอบด้วยจตุรงคินีเสนาผู้เชื่อฟังทำตามรับสั่ง ๑ ทรงมีปริณายกเป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา สามารถ คิดเหตุการณ์ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน ๑ธรรม ๔ ประการนี้ของพระองค์ ย่อมยังพระยศให้แก่กล้า พระองค์ทรงประกอบด้วยธรรมที่มีพระยศเป็นที่ ๕ นี้ จะทรงประทับอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เหมือนกับประทับอยู่ ณ รัฐของพระองค์เอง ข้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะเหตุว่า ข้อนั้นย่อมมี สำหรับพระราชาผู้ครองรัฐอย่างนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จะอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วเทียว ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เหมือนพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงสมบูรณ์ด้วยพระชาติฉะนั้น ๑ เธอเป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิเหมือนพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงมั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชโภคะมาก มีฉางและพระคลังบริบูรณ์ฉะนั้น ๑ เธอเป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคงไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย เหมือนพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วทรงสมบูรณ์ด้วยกำลัง ฉะนั้น ๑ เธอเป็นผู้มีปัญญา คือประกอบด้วยปัญญาเครื่องหยั่งเห็นความเกิด และความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ เหมือนพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงสมบูรณ์ด้วยปริณายกฉะนั้น ๑ ธรรม ๔ ประการนี้ของเธอ ย่อมบ่มวิมุติให้แก่กล้า เธอประกอบด้วยธรรมมีวิมุติเป็นที่ ๕ นี้ ย่อมอยู่ ณ ทิศใดๆ ก็เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วเทียว ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่าข้อนั้น ย่อมมีสำหรับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปัตถนาสูตรที่ ๑

[๑๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงปรารถนาราชสมบัติองค์ ๕ ประการเป็นไฉน

คือ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ ย่อมทรงเป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดามีพระครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ เป็นผู้อันใครๆ จะคัดค้าน ตำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ๑ ทรงมีพระรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องดียิ่ง ๑ ทรงเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัยแห่งพระมารดาพระบิดา ๑ ทรงเป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งชาวนิคมชนบท ๑ ทรงศึกษาสำเร็จดีแล้วในศิลปศาสตร์แห่งพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว เช่นในศิลปศาสตร์ในเพราะช้าง ม้า รถ หรือธนู ๑ พระราชโอรสองค์ใหญ่นั้นย่อมทรงดำริอย่างนี้ว่า เราแลเป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดามีพระครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ เป็นผู้อันใครๆจะคัดค้าน ตำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า เราเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยฉวีวรรณผุดผ่องดียิ่ง ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า เราแลเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัยแห่งพระมารดาและพระบิดา ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า เราแลเป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งชาวนิคมชนบท ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่าเราแลเป็นผู้ได้ศึกษาสำเร็จดีแล้วในศิลปศาสตร์แห่งพระราชาผู้กษัตริย์ ได้มูรธาภิเษกแล้ว เช่นในศิลปศาสตร์ในเพราะช้าง ม้า รถ หรือธนู ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาราชสมบัติเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงปรารถนาราชสมบัติ ฉันใด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมปรารถนา ความสิ้นอาสวะ ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญา เครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ๑ เป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย ประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอดี ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร ๑ เป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เปิดเผยตนตามเป็นจริงในพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้แจ้ง ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ๑ เป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเครื่องหยั่งเห็นความเกิดและความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑ เธอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้มีศรัทธา เชื่อต่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่าแม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้น

อาสวะเล่า เราแลเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคน้อยประกอบด้วยไฟธาตุสำหรับย่อยอาหารสม่ำเสมอดี ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นปานกลาง ควรแก่การบำเพ็ญเพียร ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่าเราแลเป็นผู้ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา เปิดเผยตนตามเป็นจริงในพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้แจ้ง ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีกำลังมีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้มีปัญญา คือ ประกอบด้วยปัญญาเครื่องหยั่งเห็นความเกิดความดับ อันประเสริฐ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมปรารถนาความสิ้นอาสวะ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปัตถนาสูตรที่ ๒

[๑๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมทรงปรารถนาเป็นอุปราช องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดา มีพระครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ อันใครๆจะคัดค้าน ตำหนิ โดยอ้างถึงพระชาติไม่ได้ ๑ ทรงมีพระรูปสวยงาม น่าดูน่าเลื่อมใส ประกอบด้วยพระฉวีวรรณผุดผ่องดียิ่ง ๑ ทรงเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัยแห่งพระมารดาพระบิดา ๑ ทรงเป็นที่รักที่พอใจแห่งกองทหาร ๑ ทรงเฉียบแหลมฉลาด มีปัญญา สามารถคิดเหตุการณ์ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน ๑ พระราชโอรสองค์ใหญ่นั้น ย่อมทรงดำริอย่างนี้ว่า เราแลเป็นอุภโตสุชาติทั้งฝ่ายพระมารดาทั้งฝ่ายพระบิดา มีพระครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษอันใครๆ จะคัดค้าน ตำหนิ โดยอ้างถึงชาติไม่ได้ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า เราแลเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยฉวีวรรณผุดผ่องดียิ่ง ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า เราแลเป็นที่รักเป็นที่พอพระทัยแห่งพระมารดาพระบิดา ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่าเราแลเป็นที่รักที่พอใจแห่งกองทหาร ไฉนเราจะไม่พึง

ปรารถนาเป็นอุปราชเล่าเราแลเป็นผู้เฉียบแหลม ฉลาด มีปัญญา สามารถคิดเหตุการณ์ทั้งอดีต อนาคตและปัจจุบัน ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาเป็นอุปราชเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลายพระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระราชาผู้กษัตริย์ได้มูรธาภิเษกแล้ว ประกอบด้วยองค์๕ ประการนี้แล ย่อมทรงปรารถนาเป็นอุปราช ฉันใด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมปรารถนาความสิ้นอาสวะ ฉันนั้นเหมือนกัน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ๑ เป็นผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐานทั้ง ๔ ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม ฯลฯ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ๑ เป็นผู้มีปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑ เธอย่อมคิดอย่างนี้ว่า เราแลเป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นพหูสูต ฯลฯ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฐิ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้มีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐานทั้ง ๔ ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้ปรารภความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม ไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า เราแลเป็นผู้มีปัญญา ฯลฯ ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบไฉนเราจะไม่พึงปรารถนาความสิ้นอาสวะเล่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมปรารถนาความสิ้นอาสวะ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อัปปสุปติสูตร

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๕ จำพวกนี้ ย่อมหลับน้อยตื่นมากในราตรี ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ สตรีผู้คิดมุ่งถึงบุรุษ ๑ บุรุษผู้คิดมุ่งถึงสตรี ๑ โจรผู้คิดมุ่งลักทรัพย์ ๑ พระราชาผู้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณีย์ ๑ ภิกษุผู้คิดมุ่งถึงธรรมที่ปราศจากสังโยชน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๕ จำพวกนี้แล ย่อมหลับน้อยตื่นมากในราตรี ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ภัตตาทกสูตร

[๑๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นช้างกินจุ ขวางที่ ขี้มาก เป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นช้างทรง องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูป ๑ ไม่อดทนต่อเสียง ๑ ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ ไม่อดทนต่อรส ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล เป็นช้างกินจุ ขวางที่ ขี้มาก เป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นช้างทรง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ฉันอาหารจุ ขวางที่ นั่งนอนมาก เป็นที่เต็มจำนวนนับถึงความนับว่าเป็นภิกษุ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูป ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียง ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑เป็นผู้ไม่อดทนต่อรส ๑ เป็นผู้ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ฉันอาหารจุ ขวางที่ นั่งนอนมากเป็นที่เต็มจำนวนนับ ถึงความนับว่าเป็นภิกษุ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อักขมสูตร

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ไม่ควรแก่พระราชา ไม่ควรเป็นช้างทรง ไม่ถึงการนับว่าเป็นพระราชพาหนะ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูป ๑ ไม่อดทนต่อเสียง ๑ ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ ไม่อดทนต่อรส ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว เห็นกองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถหรือกองพลเดินเท้า ย่อมหยุดนิ่งสะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ได้ยินเสียงกองพลช้าง เสียงกองพลม้า เสียงกอง

พลรถ เสียงกองพลเดินเท้า หรือเสียงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ มโหระทึก ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างไรคือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ได้กลิ่นมูตรและคูถแห่งช้างของพระราชา(ฝ่ายข้าศึก) ที่ใหญ่กว่าซึ่งเข้าสนามรบทั้งหลาย ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้านไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรสอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ไม่ได้กินอาหารเพียงคืนหนึ่ง ๒ คืน ๓ คืน ๔ คืนหรือ ๕ คืน ย่อมหยุดนิ่ง สะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลายช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสงครามแล้ว ถูกเขายิงด้วยลูกศรครั้งหนึ่ง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง หรือ ๕ ครั้งเข้าแล้ว ย่อมหยุดนิ่งสะทกสะท้าน ไม่สามารถเข้าสนามรบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของคำนับ ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรแก่การกระทำอัญชลี ไม่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่อดทนต่อรูป ๑ ไม่อดทนต่อเสียง ๑ ไม่อดทนต่อกลิ่น ๑ ไม่อดทนต่อรส ๑ ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ย่อมกำหนัดในรูปที่ชวนให้กำหนัด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหูแล้วย่อมกำหนัดในเสียงที่ชวนให้กำหนัด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สูดกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ย่อมกำหนัดในกลิ่นที่ชวนให้กำหนัด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรสอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ย่อม

กำหนัดในรสที่ชวนให้กำหนัดไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ถูกโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ย่อมกำหนัดในโผฏฐัพพะที่ชวนให้กำหนัด ไม่สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรแก่ของคำนับ ไม่ควรแก่ของต้อนรับ ไม่ควรแก่ของทำบุญ ไม่ควรแก่การกระทำอัญชลี ไม่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นช้างควรแก่พระราชา ควรเป็นช้างทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะองค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว เห็นกองพลช้าง กองพลม้า กองพลรถ หรือ กองพลเดินเท้า ย่อมไม่หยุดนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ได้ยินเสียงกองพลช้าง เสียงกองพลม้า เสียงกองพลรถ เสียงกองพลเดินเท้า หรือเสียงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ มโหระทึกที่กระหึ่ม ย่อมไม่หยุดนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาอดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสงครามแล้ว ได้กลิ่นมูตรและคูถแห่งช้างของพระราชา (ฝ่ายข้าศึก) ที่ใหญ่กว่า ซึ่งเข้าสนามรบทั้งหลาย ย่อมไม่หยุดนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แลก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อรสอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสู่สงครามแล้ว ไม่ได้กินอาหารแม้เพียงคืนหนึ่ง ๒ คืน ๓ คืน ๔ คืน หรือ ๕ คืนย่อมไม่หยุดนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายช้างของพระราชาอดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างไร คือ ช้างของพระราชาเข้าสงครามแล้ว ถูกเขายิงด้วยลูกศรครั้งหนึ่ง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง หรือ ๕ ครั้ง ย่อมไม่หยุดนิ่ง ไม่สะทกสะท้าน สามารถเข้าสนามรบได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนต่อ

โผฏฐัพพะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล เป็นช้างควรแก่พระราชา ควรเป็นช้างทรง ถึงการนับว่าเป็นพระราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้อดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในรูปที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรูปอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในเสียงที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเป็นผู้อดทนต่อเสียงอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สูดกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในกลิ่นที่ชวนให้กำหนัดสามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อกลิ่นอย่างนี้แลภิกษุย่อมเป็นผู้อดทนต่อรสอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้วย่อมไม่กำหนัดในรสที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อรสอย่างนี้แล ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ย่อมไม่กำหนัดในโผฏฐัพพะที่ชวนให้กำหนัด สามารถตั้งจิตไว้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนต่อโผฏฐัพพะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๘

๑๐. โสตวสูตร

[๑๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการย่อมควรแก่พระราชา ควรเป็นช้างทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียวองค์ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาในโลกนี้เป็นสัตว์เชื่อฟัง ๑ เป็นสัตว์ฆ่าได้ ๑ เป็นสัตว์รักษาได้ ๑ เป็นสัตว์อดทนได้ ๑ เป็นสัตว์ไปได้ ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์เชื่อฟังอย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้ ย่อมตั้งใจ ใฝ่ใจ สำรวมใจ เงี่ยโสตฟังเหตุการณ์ที่ควาญช้างให้กระทำ คือ เหตุการณ์ที่เคยกระทำหรือไม่เคยกระทำ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์เชื่อฟังอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ฆ่าได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้ เข้าสงครามแล้ว ย่อมฆ่าช้างบ้างฆ่าควาญช้างบ้าง ฆ่าม้าบ้าง ฆ่าคนขี่ม้าบ้าง ทำลายรถบ้าง ฆ่าพลรถบ้าง ฆ่าพลเดินเท้าบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ฆ่าได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์รักษาได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้เข้าสู่สงครามแล้ว ย่อมรักษากายเบื้องหน้า กายเบื้องหลัง เท้าหน้า เท้าหลัง ศีรษะหู งา งวง หาง ควาญช้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์รักษาได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนได้อย่างไร ช้างของพระราชาในโลกนี้เข้าสงครามแล้ว ย่อมอดทนต่อการประหารด้วยหอก ต่อการถูกลูกศร ต่อการถูกง้าว ต่อเสียงกลอง บัณเฑาะว์ สังข์ มโหระทึกที่กระหึ่ม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์อดทนได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไปได้อย่างไร คือ ช้างของพระราชาในโลกนี้ย่อมเป็นสัตว์ไปสู่ทิศที่ควาญช้างไสไป คือ ทิศที่เคยไปหรือทิศที่ยังไม่เคยไปได้โดยเร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาเป็นสัตว์ไปได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ช้างของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา ควรเป็นช้างทรง ถึงการนับว่าเป็นราชพาหนะทีเดียว ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เชื่อฟัง ๑ เป็นผู้ฆ่าได้ ๑ เป็นผู้รักษาได้ ๑ เป็นผู้อดทนได้ ๑ เป็นผู้ไปได้ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมตั้งใจ ใฝ่ใจ สำรวมใจ เงี่ยโสตลงฟังธรรม ในเมื่อผู้อื่นแสดงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้เชื่อฟังอย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ฆ่าได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดกลั้น ละ บรรเทา กำจัด ทำให้สิ้นไป ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... พยาบาทวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... วิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้วย่อมอดกลั้น ละ บรรเทา กำจัด ทำให้สิ้นไป ให้ถึงซึ่งความไม่มีแห่งอกุศลธรรมที่ลามกทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ฆ่าได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้รักษาได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิมิต ย่อมไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศลคือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหู ดมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือโดยนิมิต ย่อมไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้ว พึงเป็นเหตุให้ธรรมอันเป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ ถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รักษาได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้อดทนได้อย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้อดทนได้ต่อเย็น ร้อน หิว ระหาย สัมผัสแห่ง เหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลาน เป็นผู้อดทนได้ต่อคำหยาบระคาย เป็นผู้อดทนได้ต่อทุกขเวทนาทางร่างกายที่บังเกิดขึ้นแล้ว อันกล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่เป็นที่ชื่นใจ ไม่เป็นที่ชอบใจ สามารถปลิดชีพเสียได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้อดทนได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเป็นผู้ไปสู่ทิศที่ไม่เคยไปตลอดกาลนานนี้ คือ ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวงเป็นที่สละคืนอุปธิกิเลสทั้งปวง เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่สำรอก เป็นที่ดับหาเครื่องเสียบแทงมิได้ โดยเร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้ไปได้อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับควรแก่ทักขิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบราชวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. จักกสูตร ๒. อนุวัตตนสูตร

๓. ราชสูตร ๔. ยัสสทิสสูตร

๕. ปัตถนาสูตรที่ ๑ ๖. ปัตถนาสูตรที่ ๒

๗. อัปปสุปติสูตร ๘. ภัตตาทกสูตร

๙. อักขมสูตร ๑๐. โสตวสูตร ฯ

ติกัณฑกีวรรคที่ ๕

๑. ทัตวาอวชานาติสูตร

[๑๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลให้แล้วย่อมดูหมิ่น ๑ บุคคลย่อมดูหมิ่นเพราะอยู่ร่วมกัน ๑ บุคคลเป็นผู้เชื่อง่าย ๑ บุคคลเป็นผู้โลเล ๑ บุคคลเป็นผู้เขลาหลงงมงาย ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลให้แล้วย่อมดูหมิ่นอย่างไร บุคคลในโลกนี้ให้จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารแก่บุคคล เขาย่อมคิดอย่างนี้ว่า เราให้ ผู้นี้รับ ดังนี้ ให้แล้วย่อมดูหมิ่นบุคคลนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลให้แล้วย่อมดูหมิ่นอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลย่อมดูหมิ่นเพราะอยู่ร่วมกันอย่างไร บุคคลในโลกนี้ อยู่ร่วมกับบุคคลสองสามปีย่อมดูหมิ่นผู้นั้นเพราะอยู่ร่วมกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลย่อมดูหมิ่นเพราะอยู่ร่วมกันอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้เชื่อง่ายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อเขากล่าวคุณหรือโทษของผู้อื่น ย่อมน้อมใจเชื่อโดยเร็วพลัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้เชื่อง่ายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเป็นผู้โลเลอย่างไร คือบุคคลบางคนในโลก เป็นผู้มีศรัทธาเล็กน้อย มีความภักดีเล็กน้อยมีความรักเล็กน้อย มีความเลื่อมใสเล็กน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้โลเลอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เขลาหลงงมงายอย่างไร บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไม่รู้กุศลธรรมและอกุศลธรรม ย่อมไม่รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ ย่อมไม่รู้ธรรมที่เลวและประณีต ย่อมไม่รู้ธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นผู้เขลาหลงงมงายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อารภสูตร

[๑๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน

และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อนและย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ บุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อนและย่อมทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบุคคล ๕ จำพวกนั้น บุคคลใดปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือแห่งบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ บุคคลนั้นพึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารภจะล่วงอาบัติของท่านยังมีอยู่ อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านยังเจริญอยู่ ขอท่านจงละอาสวะที่เกิดเพราะปรารภจะล่วงอาบัติ บรรเทาอาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนแล้ว จึงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ฯ

บุคคลใด ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ บุคคลนั้น พึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารภจะล่วงอาบัติของท่านยังมีอยู่ อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านไม่เจริญ ขอท่านจงละอาสวะที่เกิดเพราะปรารภจะล่วงอาบัติแล้ว จึงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ฯ

บุคคลใด ไม่ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมเดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดแล้วแก่เธอ บุคคลนั้น พึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่าอาสวะที่เกิดเพราะปรารภจะล่วง

อาบัติของท่านไม่มี อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านยังเจริญอยู่ ขอท่านจงบรรเทาอาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนแล้วจึงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ฯ

บุคคลใด ไม่ปรารภจะล่วงอาบัติ ย่อมไม่เดือดร้อน และย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริงซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันเป็นที่ดับโดยไม่เหลือ แห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่เธอ บุคคลนั้น พึงเป็นผู้ควรกล่าวตักเตือนอย่างนี้ว่า อาสวะที่เกิดเพราะปรารภจะล่วงอาบัติของท่านไม่มี อาสวะที่เกิดเพราะความเดือดร้อนของท่านไม่เจริญ ขอท่านจงอบรมจิตและปัญญา ท่านจักเป็นผู้เทียมทันบุคคลจำพวกที่ ๕ โน้น เพราะการอบรมอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๕ จำพวกนี้ ถูกตักเตือนพร่ำสอนโดยเทียบกับบุคคลที่ ๕ โน้น ด้วยประการอย่างนี้แล ย่อมบรรลุความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สารันททสูตร

[๑๔๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ณ เมืองเวสาลี สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีประมาณ ๕๐๐ คนนั่งประชุมกันอยู่ที่สารันททเจดีย์ ได้มีการสนทนากันว่า ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ประการ เป็นของหาได้ยากในโลก แก้ว ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความปรากฏแห่งช้างแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งม้าแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้วมณี ๑ ความปรากฏแห่งนางแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งคฤหบดีแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการนี้ เป็นของหาได้ยากในโลก ครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นได้ส่งบุรุษไปคอยดักที่หนทางโดยสั่งว่า พ่อผู้เจริญ เมื่อท่านเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมา พึงมาบอกแก่พวกฉัน บุรุษนั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงเข้าไปหาเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น แจ้งให้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นกำลังเสด็จมา ขอท่านทั้งหลายจงทราบกาลที่ควร ณ บัดนี้ ครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทาน

พระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงเอ็นดู เสด็จเข้าไปสู่สารันททเจดีย์เถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าไปยังสารันททเจดีย์ แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่ตบแต่งไว้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย บัดนี้ ท่านทั้งหลายประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร การสนทนาอะไรของท่านทั้งหลายยังค้างอยู่ในระหว่าง เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ทั้งหลายนั่งประชุมกันอยู่ ณ ที่นี้ ได้มีการสนทนากันว่า ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการเป็นของหาได้ยากในโลก แก้ว ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความปรากฏแห่งช้างแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งม้าแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้วมณี ๑ ความปรากฏแห่งนางแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งคฤหบดีแก้ว ๑ ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ประการนี้ เป็นของหาได้ยากในโลก ฯ

พ. ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายเป็นผู้มุ่งไปในกาม จึงได้มีการสนทนากันปรารภเฉพาะกาม ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ประการเป็นของหาได้ยาก แก้ว ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความปรากฏแห่งตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ๑บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ๑ บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ซึ่งผู้อื่นแสดงให้ฟังแล้วปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑ ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่งแก้ว ๕ ประการนี้แล เป็นของหาได้ยากในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ติกัณฑกีสูตร

[๑๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าติกัณฑกีวัน ใกล้เมืองสาเกต ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งอันไม่เป็นปฏิกูล ว่าเป็นสิ่งปฏิกูล อยู่ตลอดกาล ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งอันเป็นปฏิกูลว่า ไม่เป็นปฏิกูลอยู่ตลอดกาล ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกูล และสิ่งอันเป็นปฏิกูลว่าเป็นปฏิกูลอยู่ตลอดกาล ขอภิกษุพึงเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งอันเป็นปฏิกูล และ

สิ่งอันไม่เป็นปฏิกูลว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ตลอดกาล ขอภิกษุพึงเว้นสิ่งทั้งสอง คือสิ่งไม่ปฏิกูล และสิ่งปฏิกูลแล้ว เป็นผู้มีความวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดกาล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญ ในสิ่งไม่ปฏิกูล ว่าเป็นสิ่งปฏิกูล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่าความกำหนัดในธรรมอัน เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกูลว่าเป็น สิ่งปฏิกูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไรภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกูลว่าเป็น สิ่งไม่ปฏิกูล เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ขัดเคืองอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกูลว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เพราะ อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกูล และสิ่งปฏิกูลว่าเป็น สิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความกำหนัดในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความ กำหนัด อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง อย่าเกิดขึ้นแก่ เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูล ว่าเป็นสิ่งปฏิกูลอยู่ เพราะ อาศัยอำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกูล และสิ่งไม่ปฏิกูล ว่าเป็น สิ่งไม่ปฏิกูลอยู่เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความ ขัดเคืองอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความกำหนัดในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดอย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้มีความสำคัญในสิ่งปฏิกูลและสิ่งไม่ปฏิกูลว่า เป็นสิ่งไม่ปฏิกูลอยู่ เพราะอาศัย อำนาจประโยชน์อะไร ภิกษุจึงควรเว้นสิ่งทั้งสอง คือสิ่งไม่ปฏิกูลและสิ่งปฏิกูลแล้ว เป็นผู้มีความ วางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้ว่า ความกำหนัดในธรรมอันเป็นที่ ตั้งแห่งความกำหนัดในอารมณ์ไหนๆ ในส่วนไหนๆ แม้มีประมาณน้อย อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความขัดเคืองในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองในอารมณ์ไหนๆ ในส่วนไหนๆแม้มีประมาณ น้อย อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ความหลงในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความหลงในอารมณ์ไหนๆ ในส่วน ไหนๆ แม้มีประมาณน้อย อย่าเกิดขึ้นแก่เรา ภิกษุจึงควรเป็นผู้เว้นสิ่งทั้งสอง คือ สิ่งไม่ปฏิกูล และสิ่งปฏิกูลแล้ว เป็นผู้มีความวางเฉย มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. นิรยสูตร

[๑๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกฝังไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้มักฆ่าสัตว์ ๑ เป็นผู้มักลักทรัพย์ ๑ เป็นผู้มักประพฤติผิดในกาม ๑ เป็นผู้มักพูดเท็จ ๑เป็นผู้มักดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกฝังไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑ เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน ๑ เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ๑ เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท ๑ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. มิตตสูตร

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ไม่ควรคบเป็นมิตร ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุย่อมใช้ให้ทำการงาน ๑ย่อมก่ออธิกรณ์ ๑ ย่อมเป็นผู้โกรธตอบต่อภิกษุผู้เป็นประธาน ๑ ย่อมประกอบการจาริกไปในที่ไม่ควรตลอดกาลนาน ๑ เป็นผู้ไม่สามารถเพื่อยังภิกษุให้เห็นแจ้งให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมีกถาโดยกาลสมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรคบเป็นมิตร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ควรคบเป็นมิตรธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุย่อมไม่ใช้ให้ทำการงาน ๑ ไม่ก่ออธิกรณ์ ๑ไม่โกรธตอบต่อภิกษุผู้เป็นประธาน ๑ ไม่ประกอบการจาริกในที่ไม่ควรตลอดกาลนาน ๑ เป็นผู้สามารถเพื่อยังภิกษุให้

เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมีกถาโดยกาลสมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ควรคบเป็นมิตร ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อสัปปุริสทานสูตร

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัปปุริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อสัตบุรุษย่อมให้โดยไม่เคารพ ๑ ให้โดยไม่อ่อนน้อม ๑ ไม่ให้ด้วยมือตนเอง ๑ ให้ของที่เป็นเดน ๑ ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงให้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัปปุริสทาน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษย่อมให้โดยเคารพ ๑ ให้โดยอ่อนน้อม ๑ ให้ด้วยมือตนเอง ๑ ให้ของไม่เป็นเดน ๑ เห็นผลที่จะมาถึงให้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๕ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัปปุริสทานสูตร

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัตบุรุษย่อมให้ทานด้วยศรัทธา ๑ ย่อมให้ทานโดยเคารพ ๑ ย่อมให้ทานโดยกาลอันควร ๑ เป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน ๑ ย่อมให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษครั้นให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใสประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล (บังเกิดขึ้น) ครั้นให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีบุตรภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เงี่ยโสตลงสดับคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล ครั้นให้ทานโดยกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์ ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล ครั้นเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น

ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล ครั้นให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อมเป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภยันตรายมาแต่ที่ไหนๆคือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาทในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สมยวิมุตตสูตรที่ ๑

[๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบทำการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ภิกษุนั้นไม่พิจารณาจิตที่หลุดพ้นแล้วอย่างไร ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบทำการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ภิกษุนั้นพิจารณาจิตที่หลุดพ้นแล้วอย่างไร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สมยวิมุตตสูตรที่ ๒

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบทำการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความ

เป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบทำการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบนอน ๑ ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นในสมัย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบติกัณฑกีวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จบตติยปัณณาสก์

จตุตถปัณณาสก์

สัทธรรมวรรคที่ ๑

๑. สัทธรรมนิยามสูตรที่ ๑

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรมธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมพูดมาก ๑ พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก ๑ พูดปรารภตน ๑ เป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่านฟังธรรม ๑ เป็นผู้มีจิตไม่แน่วแน่มนสิการโดยอุบายไม่แยบคาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม๕ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ฟังสัทธรรมอยู่เป็นผู้ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ บุคคลย่อมไม่พูดมาก ๑ ไม่พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก ๑ ไม่พูดปรารภตน ๑เป็นผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่านฟังธรรม ๑ เป็นผู้มีจิตแน่วแน่มนสิการโดยอุบายแยบคาย ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ฟังสัทธรรมอยู่ก็เป็นผู้ควรหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สัทธรรมนิยามสูตรที่ ๒

[๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรมธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมพูดมาก ๑ พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก ๑ พูดปรารภตน ๑ เป็นผู้มีปัญญาทราม

โง่เง่า ๑ เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ฟังสัทธรรมอยู่ เป็นผู้ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมไม่พูดมาก ๑ ไม่พูดคำพูดที่ผู้อื่นพูดแล้วมาก ๑ ไม่พูดปรารภตน ๑ เป็นผู้มีปัญญา ไม่โง่เง่า ๑ ไม่เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สัทธรรมนิยามสูตรที่ ๓

[๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ลบหลู่คุณท่านฟังธรรม ๑ เป็นผู้อันความลบหลู่ครอบงำ มีจิตแข่งดีฟังธรรม ๑ เป็นผู้แสวงโทษ มีจิตกระทบในผู้แสดงธรรม มีจิตกระด้าง ๑ เป็นผู้มีปัญญาทราม โง่เง่า ๑ เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ฟังสัทธรรมอยู่ เป็นผู้ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมไม่เป็นผู้ลบหลู่คุณท่านฟังธรรม ๑ เป็นผู้อันความลบหลู่ไม่ครอบงำ ไม่มีจิตแข่งดีฟังธรรม ๑ เป็นผู้ไม่แสวงโทษ ไม่มีจิตกระทบในผู้แสดงธรรม ไม่มีจิตกระด้าง ๑ เป็นผู้มีปัญญา ไม่โง่เง่า ๑ ไม่เป็นผู้มีความถือตัวว่าเข้าใจในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ฟังสัทธรรมอยู่ เป็นผู้ควรเพื่อหยั่งลงสู่นิยาม คือ ความถูกในกุศลธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัทธรรมสัมโมสสูตรที่ ๑

[๑๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่ฟังธรรมโดยเคารพ ๑ ไม่เล่าเรียนธรรมโดยเคารพ ๑ ไม่ทรงจำธรรมโดยเคารพ ๑ ไม่ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้โดยเคารพ ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมฟังธรรมโดยเคารพ ๑ เล่าเรียนธรรมโดยเคารพ ๑ ทรงจำธรรมโดยเคารพ ๑ ใคร่ครวญอรรถแห่งธรรมที่ทรงจำไว้โดยเคารพ ๑ รู้อรรถรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมโดยเคารพ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สัทธรรมสัมโมสสูตรที่ ๒

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่เล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทานอิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ นี้ธรรมเป็นข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่แสดงธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่บอกธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรมอีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ย่อมไม่ทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่

ตรึกตรองไม่เพ่งดูด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ... อัพภูตธรรม เวทัลละ นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรมอีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมบอกธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมา ตามที่ได้เล่าเรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดารนี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรมอีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายย่อมตรึกตรอง เพ่งดูด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาตามที่ได้เล่าเรียนมาโดยพิสดาร นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่นไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สัทธรรมสัมโมสสูตรที่ ๓

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรที่ทรงจำไว้ไม่ดี ด้วยบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี แม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ย่อมเป็นเนื้อความมีนัยไม่ดี นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือน เสื่อมสูญแห่ง

สัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่ายาก ประกอบด้วยธรรมกระทำให้เป็นผู้ว่ายาก เป็นผู้ไม่อดทน รับคำพร่ำสอนโดยไม่เคารพ นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายที่เป็นพหูสูต มีการเล่าเรียนมาก ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ย่อมไม่บอกพระสูตรแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นล่วงลับไปพระสูตรย่อมขาดเค้ามูล ไม่มีหลัก นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เถระ เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการล่วงละเมิด ทอดธุระในทางวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุเพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ประชุมชนรุ่นหลังย่อมถือเอาภิกษุเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ประชุมชนเหล่านั้นก็เป็นผู้มักมาก มีความประพฤติย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการล่วงละเมิด ทอดธุระในทางวิเวก ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้งนี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง สงฆ์เป็นผู้แตกกัน เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว ย่อมมีการด่ากันและกันบริภาษกันและกัน แช่งกันและกัน ทอดทิ้งกันและกัน ในเหตุการณ์เช่นนั้น คนผู้ไม่เลื่อมใสย่อมไม่เลื่อมใส และคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้วย่อมเหินห่าง นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนพระสูตรที่ทรงจำไว้ดี ด้วยบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี แม้อรรถแห่งบทและพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ย่อมเป็นเนื้อความที่มีนัยดี นี้เป็นธรรมข้อที่ ๑ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมที่กระทำให้เป็นผู้ว่าง่ายเป็นผู้อดทน รับคำพร่ำสอนโดยเคารพ นี้เป็นธรรมข้อที่ ๒ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายที่เป็นพหูสูตเล่าเรียนมาก ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ย่อมบอกแก่ผู้อื่นโดยเคารพ เมื่อภิกษุเหล่านั้นล่วงลับไป พระสูตรย่อมไม่ขาดเค้ามูล มีหลักฐานอยู่นี้เป็นธรรมข้อที่ ๓ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายผู้เถระ ย่อมไม่มักมาก ไม่ประพฤติย่อหย่อน ทอดธุระในการล่วงละเมิด เป็นหัวหน้าในทางวิเวก ปรารภ

ความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ประชุมชนรุ่นหลังย่อมถือเอาภิกษุเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ประชุมชนเหล่านั้นไม่มักมาก ไม่ประพฤติ ย่อมทอดธุระในการล่วงละเมิด เป็นหัวหน้าในทางวิเวก ปรารถความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี้เป็นธรรมข้อที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม อีกประการหนึ่ง สงฆ์ย่อมเป็นผู้สมัครสมานกันดี ชื่นชมต่อกันไม่วิวาทกัน มีอุเทศเป็นอย่างเดียวกัน อยู่สบาย ก็เมื่อสงฆ์สมัครสมานกันดีไม่มีการด่ากันและกัน ไม่บริภาษกันและกัน ไม่มีการแข่งขันกันและกัน ไม่ทอดทิ้งกันและกัน ในเหตุการณ์เช่นนั้น คนผู้ไม่เลื่อมใสย่อมเลื่อมใส และคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้น นี้เป็นธรรมข้อที่ ๕ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ลบเลือนเสื่อมสูญแห่งสัทธรรม ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ทุกถาสูตร

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวกย่อมเป็นถ้อยคำชั่ว เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล บุคคล ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ถ้อยคำปรารภศรัทธาเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ถ้อยคำปรารภศีลเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทุศีล ๑ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ได้สดับน้อย ๑ ถ้อยคำปรารภจาคะเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ตระหนี่ ๑ ถ้อยคำปรารภปัญญาเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทรามปัญญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ไม่มีศรัทธา เพราะผู้ไม่มีศรัทธา เมื่อพูดเรื่องศรัทธา ย่อมขัดข้อง โกรธพยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ไม่มีศรัทธานั้น ย่อมไม่เห็นศรัทธาสัมปทาในตน และย่อมไม่ได้ปีติปราโมทย์ที่มีศรัทธาสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ไม่มีศรัทธา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทุศีล เพราะผู้ทุศีล เมื่อพูดเรื่องศีลย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท

กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ทุศีลนั้นย่อมไม่เห็นศีลสัมปทาในตน และย่อมไม่ได้ปีติและปราโมทย์ที่มีศีลสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทุศีล เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ได้สดับน้อยเพราะผู้ได้สดับน้อย เมื่อพูดเรื่องพาหุสัจจะ ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาทกระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ได้สดับน้อยนั้น ย่อมไม่เห็นสุตสัมปทาในตน และย่อมไม่ได้ปีติปราโมทย์ที่มีสุตสัมปทาเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ได้สดับน้อย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภจาคะจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ตระหนี่เพราะผู้ตระหนี่ เมื่อพูดเรื่องจาคะ ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ตระหนี่นั้นย่อมไม่เห็นจาคสัมปทาในตนและย่อมไม่ได้ปีติปราโมทย์ที่มีจาคสัมปทานั้นเป็นเหตุฉะนั้น ถ้อยคำปรารภจาคะ จึงเป็นถ้อยคำชั่วของผู้ตระหนี่ เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทรามปัญญา เพราะผู้ทรามปัญญา เมื่อพูดเรื่องปัญญา ย่อมขัดข้อง โกรธ พยาบาท กระด้าง แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ทรามปัญญานั้นย่อมไม่เห็นปัญญาสัมปทาในตน และย่อมไม่ได้ปีติปราโมทย์ที่มีปัญญาสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้นถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็นถ้อยคำชั่วแก่ผู้ทรามปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวกนี้แล ย่อมเป็นถ้อยคำชั่ว เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวก ย่อมเป็นถ้อยคำดี เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล บุคคล ๕ จำพวกเป็นไฉน คือถ้อยคำปรารภศรัทธาเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศรัทธา ๑ ถ้อยคำปรารภศีลเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศีล ๑ ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้ได้สดับมาก ๑ ถ้อยคำปรารภจาคะเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีจาคะ ๑ ถ้อยคำปรารภปัญญาเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีปัญญา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศรัทธา เพราะผู้มีศรัทธา เมื่อพูดเรื่องศรัทธาย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีศรัทธานั้นย่อมเห็นศรัทธาสัมปทาในตน และย่อมได้ปีติปราโมทย์ที่มีศรัทธาสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศรัทธาจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศรัทธา เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มี

ศีล เพราะผู้มีศีลเมื่อพูดเรื่องศีล ย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีศีลนั้นย่อมเห็นศีลสัมปทาในตน และย่อมได้ปีติปราโมทย์ที่มีศีลสัมปทานั้นเป็นเหตุฉะนั้น ถ้อยคำปรารภศีลจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีศีล เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้ได้สดับมาก เพราะผู้ได้สดับมาก เมื่อพูดเรื่องพาหุสัจจะ ย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้ได้สดับมากย่อมเห็นสุตสัมปทาในตน และย่อมได้ปีติปราโมทย์ที่มีสุตสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้นถ้อยคำปรารภพาหุสัจจะจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้ได้สดับมาก เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภจาคะจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีจาคะ เพราะผู้มีจาคะ เมื่อพูดเรื่องจาคะ ย่อมไม่ขัดข้อง ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีจาคะนั้นย่อมเห็นจาคะสัมปทาในตน และย่อมได้ปีติปราโมทย์ที่มีจาคสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้นถ้อยคำปรารภจาคะ จึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีจาคะ เพราะเหตุไร ถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีปัญญา เพราะผู้มีปัญญา เมื่อพูดเรื่องปัญญา ย่อมไม่ขัดข้องไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่กระด้าง ไม่แสดงความโกรธเคืองและความขัดใจให้ปรากฏ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้มีปัญญานั้น ย่อมเห็นปัญญาสัมปทาในตนและย่อมได้ปีติปราโมทย์ที่มีปัญญาสัมปทานั้นเป็นเหตุ ฉะนั้นถ้อยคำปรารภปัญญาจึงเป็นถ้อยคำดีแก่ผู้มีปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้อยคำของบุคคล ๕ จำพวกนี้แลย่อมเป็นถ้อยคำดี เมื่อเทียบบุคคลกับบุคคล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สารัชชสูตร

[๑๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมถึงความครั่นคร้าม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ได้สดับน้อย ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมถึงความครั่นคร้าม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มีศีล ๑ เป็นผู้ได้สดับมาก ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้า ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อุทายิสูตร

[๑๕๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้เมืองโกสัมพี สมัยนั้น ท่านพระอุทายีผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ ท่านพระอานนท์ได้เห็นท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ จึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระอุทายี ผู้อันคฤหัสถ์บริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว นั่งแสดงธรรมอยู่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพึงตั้งใจว่า เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ ๑ เราจักแสดงอ้างเหตุผล ๑ เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู ๑ เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม ๑ เราจักไม่แสดงให้กระทบตนและผู้อื่น ๑ แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ดูกรอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการนี้ไว้ในภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ทุพพิโนทยสูตร

[๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก ธรรม ๕

ประการเป็นไฉน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ปฏิภาณ ๑จิตคิดจะไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสัทธรรมวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สัทธรรมนิยามสูตร ๓ สูตร สัทธรรมสัมโมสสูตร ๓ สูตร

ทุกถาสูตร สารัชชสูตร

อุทายิสูตร ทุพพิโนทยสูตร ฯ

อาฆาตวรรคที่ ๒

๑. อาฆาตวินยสูตรที่ ๑

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาตซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดยประการทั้งปวง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญเมตตาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญกรุณาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใดพึงเจริญอุเบกขาในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงถึงการไม่นึกไม่ใฝ่ใจในบุคคลนั้น ๑ ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงนึกถึงความเป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตนให้มั่นในบุคคลนั้นว่า ท่านผู้นี้เป็นผู้มีกรรมเป็นของๆ ตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำกรรมใดดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นทายาท (ผู้รับผล) ของกรรมนั้น ดังนี้ ๑ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อาฆาตวินยสูตรที่ ๒

[๑๖๒] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโส ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาต ซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดยประการทั้งปวง๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์แต่ย่อมได้ทางสงบใจ ได้ความ

เลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้ อนึ่ง บุคคล
บางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่
บริสุทธิ์ และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึง
ระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติทางกาย
บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ และย่อมได้ทางสงบใจ ย่อมได้ความเลื่อมใส
โดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใน
บุคคล ๕ จำพวกนั้น บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความ
ประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า
ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรเห็นผ้าเก่าที่ถนน เหยียบให้มั่นด้วยเท้าซ้าย เขี่ยออกดูด้วยเท้าขวา
ส่วนใดเป็นสาระ ก็เลือกถือเอาส่วนนั้นแล้วหลีกไป แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความ
ประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ความประพฤติทางกาย
ไม่บริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ส่วนความประพฤติทางวาจา
บริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ฉันนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตใน
บุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ (แต่)
เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไรเหมือน
อย่างว่า สระน้ำที่ถูกสาหร่ายและแหนคลุมไว้ บุรุษผู้เดินทางร้อนอบอ้าวเหนื่อยอ่อน ระหาย
น้ำ เขาลงสู่สระน้ำนั้น แหวกสาหร่ายและแหนด้วยมือทั้งสองแล้ว กอบน้ำขึ้นดื่มแล้วพึงไป
แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ (แต่) เป็นผู้มีความประพฤติ
ทางกายบริสุทธิ์ ความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจในส่วนนั้น
ในสมัยนั้น ส่วนความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจในส่วนนั้นในสมัย
นั้น ฉันนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนี้อย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลายบุคคลใด เป็นผู้มี
ความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ แต่ย่อมได้ทางสงบใจ
ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควรภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือน
อย่างว่า น้ำเล็กน้อยมีอยู่ในรอยโค บุรุษผู้เดินทางร้อนอบอ้าว เหนื่อยอ่อน ระหายน้ำ เขา
พึงเกิดความคิดอย่างนี้ว่า น้ำเล็กน้อยมีอยู่ในรอยโคนี้ ถ้าเราจักกอบขึ้นดื่มหรือใช้ภาชนะตักขึ้น

ดื่มไซร้เราก็จักทำน้ำนั้นให้ไหวบ้าง ให้ขุ่นบ้าง ให้ไม่เป็นที่ควรดื่มบ้าง ถ้ากระไรเราพึงคุกเข่าก้มลงดื่มอย่างโคดื่มน้ำแล้วหลีกไปเถิด เขาคุกเข่าก้มลงดื่มน้ำอย่างโคดื่มน้ำแล้วไป แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ แต่ย่อมได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แม้ความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุก็ไม่พึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แต่การได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควรส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ฉันนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า บุรุษผู้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนักเดินทางไกล แม้ข้างหน้าเขาก็มีบ้านอยู่ไกล แม้ข้างหลังเขาก็มีบ้านอยู่ไกล เขาไม่พึงได้อาหารที่สบาย (ถูกโรค) เภสัชที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทางไปสู่บ้าน บุรุษบางคนผู้เดินทางไกลพึงเห็นเขา บุรุษนั้นพึงเข้าไปตั้งความการุณความเอ็นดูความอนุเคราะห์ในเขาว่า โอ คนๆ นี้พึงได้อาหารที่สบาย เภสัชที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทางไปสู่บ้าน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า คนๆ นี้อย่าถึงความพินาศฉิบหาย ณ ที่นี้เลย แม้ฉันใด บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงเข้าไปตั้งความการุณ ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ในบุคคลแม้เห็นปานนี้ว่า โอท่านผู้นี้พึงละกายทุจริตแล้ว อบรมกายสุจริต พึงละวจีทุจริตแล้ว อบรมวจีสุจริต พึงละมโนทุจริตแล้ว อบรมมโนสุจริต ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า ท่านผู้นี้เมื่อตายไปแล้ว อย่าเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฉันนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ย่อมได้ทางสงบใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า สระน้ำที่มีน้ำใส มีน้ำอร่อยดี มีน้ำเย็น มีน้ำขาว มีท่าน้ำราบเรียบ น่ารื่นรมย์ดาระดาดไปด้วยต้นไม้พันธุ์ต่างๆ บุคคลผู้เดินทางร้อนอบอ้าว เหนื่อยอ่อน ระหายน้ำ เขาพึงลงสู่สระน้ำนั้น อาบบ้างดื่มบ้าง แล้วขึ้นมานั่งบ้าง นอนบ้าง ที่ร่มไม้ใกล้สระน้ำนั้น แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติ

ทางวาจาบริสุทธิ์ย่อมได้ทางสงบใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร แม้ความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แม้ความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้นแม้การได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัย ฉันนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เพราะอาศัยบุคคลผู้เป็นที่น่าเลื่อมใสโดยประการทั้งปวง จิตย่อมเลื่อมใส ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาต ซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดยประการทั้งปวง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สากัจฉาสูตร

[๑๖๓] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อสนทนากับเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยศีลสัมปทากถาได้๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยสมาธิสัมปทากถาได้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาโดยตนเองและเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยปัญญาสัมปทากถาได้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติสัมปทากถาได้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะโดยตนเองและเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติญาณทัสสนะสัมปทากถาได้ ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเพื่อสนทนากับเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สาชีวสูตร

[๑๖๔] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโส ทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้

ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเป็นอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยศีลสัมปทากถาได้ ๑เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยสมาธิสัมปทากถาได้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยปัญญาสัมปทากถาได้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติสัมปทากถาได้ ๑ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิมุตติญาณทัสสนะโดยตนเอง และเป็นผู้แก้ปัญหาที่มาด้วยวิมุตติญาณทัสสนสัมปทากถาได้ ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเป็นผู้ควรเป็นอยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปัญหาปุจฉาสูตร

[๑๖๕] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย ก็ภิกษุบางรูปย่อมถามปัญหากะภิกษุอื่นด้วยเหตุ ๕ ประการทั้งหมดหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุบางรูปย่อมถามปัญหากะภิกษุอื่นเพราะโง่เขลา เพราะหลงลืม ๑ ภิกษุบางรูปเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ถูกความปรารถนาครอบงำ จึงถามปัญหากะภิกษุอื่น ๑ ภิกษุบางรูปดูหมิ่นจึงถามปัญหากะภิกษุอื่น ๑ ภิกษุบางรูปประสงค์จะรู้จึงถามปัญหากะภิกษุอื่น ๑ อนึ่ง ภิกษุบางรูปคิดอย่างนี้ว่า ภิกษุอื่นถ้าถูกเราถามปัญหาก็จักแก้โดยชอบ ข้อนั้นเป็นความดี แต่ถ้าถูกเราถามปัญหาจักไม่แก้โดยชอบ เราเองจักแก้โดยชอบแก่เธอ ดังนี้ จึงถามปัญหากะภิกษุอื่น ๑ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ก็ภิกษุบางรูปย่อมถามปัญหากะภิกษุอื่น ด้วยเหตุ ๕ ประการทั้งหมดหรืออย่างใดอย่างหนึ่งส่วนข้าพเจ้าคิดอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุถูกเราถามปัญหาจักแก้โดยชอบ ข้อนั้นเป็นความดีแต่ถ้าถูกเราถามปัญหาจักไม่แก้โดยชอบ เราเองจักแก้โดยชอบแก่เธอ ดังนี้ จึงถามปัญหากะภิกษุอื่น ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. นิโรธสูตร

[๑๖๖] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าเธอไม่พึงบรรลุอรหัตผลในปัจจุบันไซร้ เธอก็ก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวพิงการาหารเป็นภักษา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ข้อที่ภิกษุก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวพิงการาหารเป็นภักษา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้างนั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ข้อนั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าเธอไม่พึงบรรลุอรหัตผลในปัจจุบันไซร้ เธอก็ก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวพิงการาหารเป็นภักษา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้างข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทายีได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ข้อที่ภิกษุก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวพิงการาหารเป็นภักษา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง นั่นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ข้อนั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ครั้งนั้นท่านพระสารีบุตรได้คิดว่า ท่านพระอุทายีคันค้านเราถึง ๓ ครั้ง และภิกษุบางรูปก็ไม่อนุโมทนา (ภาษิต) เรา ผิฉะนั้น เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิ ถึงพร้อมด้วยปัญญา พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้างพึงออก

จากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ถ้าเธอไม่พึงบรรลุอรหัตผลในปัจจุบันไซร้ เธอก็ก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวพิงการาหารเป็นภักษา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้างพึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อท่านพระสารีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้กล่าวกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านพระสารีบุตร ข้อที่ภิกษุก้าวล่วงความเป็นสหายเหล่าเทพผู้มีกวพิงการาหารเป็นภักษา เข้าถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจบางเหล่า พึงเข้าสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง พึงออกจากสัญญาเวทยิตนิโรธบ้าง นั่นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ข้อนั้นไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ แม้ครั้งที่ ๒ ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทายี ... ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้คิดว่า ท่านพระอุทายีคัดค้านเราถึง ๓ ครั้ง แม้เฉพาะพระภักตร์แห่งพระผู้มีพระภาค และภิกษุบางรูปก็ไม่อนุโมทนาต่อเรา ผิฉะนั้น เราพึงนิ่งเสีย ครั้งนั้นท่านพระสารีบุตรได้นิ่งอยู่ ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุทายีว่า ดูกรอุทายี ก็เธอย่อมหมายถึงเหล่าเทพผู้มีฤทธิ์ทางใจเหล่าไหน ท่านพระอุทายีได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หมายถึงเหล่าเทพชั้นอรูปที่สำเร็จด้วยสัญญา พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอุทายี ไฉนเธอผู้เป็นพาล ไม่ฉลาดจึงได้กล่าวอย่างนั้น เธอเองย่อมเข้าใจคำที่เธอควรพูด ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ไฉนพวกเธอจักวางเฉย (ดูดาย)ภิกษุผู้เถระซึ่งถูกเบียดเบียนอยู่ เพราะว่า แม้ความการุณจักไม่มีในภิกษุผู้ฉลาดซึ่งถูกเบียดเบียนอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ... ข้อนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ พระผู้มีพระภาคผู้สุคต ครั้นตรัสดังนี้แล้ว จึงเสด็จลุกจากอาสนะเข้าไปยังพระวิหาร ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปหาท่านพระอุปวาณะ แล้วกล่าวว่า ดูกรท่านอุปวาณะ ภิกษุเหล่าอื่นในพระศาสนานี้ ย่อมเบียดเบียนภิกษุทั้งหลายผู้เถระ พวกเราจะไม่ถามหาภิกษุเหล่านั้น การที่พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อนในเวลาเย็น จักทรงปรารภเหตุนั้นยกขึ้นแสดง เหมือนดังที่จะพึงตรัสกะท่านอุปวาณะโดยเฉพาะในเหตุนั้น ข้อนั้นไม่เป็นของอัศจรรย์ บัดนี้ ความน้อยใจได้เกิดขึ้นแก่พวกเรา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็นแล้ว เสด็จเข้าไปนั่งที่อุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนอาสนะที่ได้ตบแต่งไว้ แล้วจึงตรัสถามท่านพระอุปวาณะว่า ดูกรอุปวาณะ ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรมเท่าไรหนอแล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพและเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ท่านพระอุปวาณะได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ

และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เธอเป็นพหุสูต ฯลฯ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เธอเป็นผู้มีวาจาไพเราะ มีถ้อยคำไพเราะ ประกอบด้วยวาจาชาวเมืองอันสละสลวย ไม่มีโทษให้รู้เนื้อความได้แจ่มแจ้ง ๑ เธอเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ เธอย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพและเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

พ. ดีละๆ อุปวาณะ ภิกษุผู้เถระประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ถ้าหากว่าธรรม ๕ ประการนี้ไม่พึงมีแก่ภิกษุผู้เถระไซร้ เพื่อนพรหมจรรย์พึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเธอ โดยความเป็นผู้มีฟันหัก มีผมหงอก มีหนังย่น อะไรกัน แต่เพราะธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เถระ ฉะนั้นเพื่อนพรหมจรรย์จึงสักการะ เคารพ นับถือ บูชาเธอ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. โจทนาสูตร

[๑๖๗] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโส ทั้งหลาย ภิกษุผู้โจทก์ใคร่จะโจทผู้อื่น พึงเข้าไปตั้งธรรม ๕ ประการไว้ภายในก่อนแล้วจึงโจทผู้อื่น ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ธรรมว่า เราจักกล่าวโดยกาลควร จักไม่กล่าวโดยกาลไม่ควร ๑ จักกล่าวด้วยเรื่องจริง จักไม่กล่าวด้วยเรื่องไม่จริง ๑ จักกล่าวด้วยคำอ่อนหวาน จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ ๑ จักกล่าวด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ จักเป็นผู้มีเมตตาจิตกล่าว จักไม่เป็นผู้เพ่งโทษกล่าว ๑ ดูกรอาวุโสภิกษุผู้โจทก์ใคร่จะโจทผู้อื่น พึงเข้าไปตั้งธรรม ๕ ประการนี้ไว้ภายในก่อนแล้วจึงโจทผู้อื่น ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เราเห็นบุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ถูกผู้อื่นโจทโดยกาลไม่ควร ไม่ถูกโจทโดยกาลอันควร ก็โกรธ ถูกผู้อื่นโจทด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องจริง ก็โกรธ

ถูกผู้อื่นโจทด้วยคำหยาบ ไม่ถูกโจทด้วยคำอ่อนหวาน ก็โกรธ ถูกผู้อื่นโจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็โกรธ ถูกผู้อื่นโจทด้วยเพ่งโทษ ไม่ถูกโจทด้วยเมตตาจิต ก็โกรธ ฯ

ดูกรอาวุโส ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกโจทโดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ คือ ท่านถูกโจทโดยกาลไม่ควร ไม่ถูกโจทโดยกาลควร ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องจริง ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยคำหยาบ ไม่ถูกโจทด้วยคำอ่อนหวาน ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยการเพ่งโทษ ไม่ถูกโจทด้วยเมตตาจิต ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกโจทโดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ นี้ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้โจทก์โดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ คือ ท่านโจทโดยกาลไม่ควร ไม่โจทโดยกาลควร ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเรื่องไม่จริง ไม่โจทด้วยเรื่องจริง ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยคำหยาบ ไม่โจทด้วยคำอ่อนหวาน ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่โจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเพ่งโทษ ไม่โจทด้วยเมตตาจิต ท่านจึงควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้โจทก์โดยไม่เป็นธรรม โดยอาการ ๕ นี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะว่า ภิกษุแม้รูปอื่นไม่พึงเข้าใจว่า พึงโจทด้วยเรื่องไม่จริง ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เราเห็นบุคคลบางคนในธรรมวินัยนี้ ถูกโจทโดยกาลควร ไม่ถูกโจทโดยกาลไม่ควร ก็โกรธ ถูกโจทด้วยเรื่องจริง ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องไม่จริง ก็โกรธ ถูกโจทด้วยคำอ่อนหวาน ไม่ถูกโจทด้วยคำหยาบก็โกรธ ถูกโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็โกรธ ถูกโจทด้วยเมตตาจิต ไม่ถูกโจทด้วยเพ่งโทษก็โกรธ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกโจทโดยธรรม ด้วยอาการ ๕ คือ ท่านถูกโจทโดยกาลควร ไม่ถูกโจทโดยกาลไม่ควร ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเรื่องจริง ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องไม่จริง ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยคำอ่อนหวาน ไม่ถูกโจทด้วยคำหยาบ ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยเรื่อง

ที่ประกอบด้วยโยชน์ ไม่ถูกโจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงควรเดือดร้อน ท่านถูกโจทด้วยเมตตาจิต ไม่ถูกโจทด้วยการเพ่งโทษ ท่านจึงควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความเดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ถูกโจทโดยธรรม ด้วยอาการ ๕ นี้ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความไม่เดือดร้อน ภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้โจทโดยเป็นธรรม โดยอาการ ๕ คือ ท่านโจทโดยกาลควร ไม่โจทโดยกาลไม่ควรท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเรื่องจริง ไม่โจทด้วยเรื่องไม่จริง ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยคำอ่อนหวาน ไม่โจทด้วยคำหยาบ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่โจทด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ท่านโจทด้วยเมตตาจิต ไม่โจทด้วยการเพ่งโทษ ท่านจึงไม่ควรเดือดร้อน ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ความไม่เดือดร้อนภิกษุพึงให้เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้โจทก์เป็นธรรม โดยอาการ ๕ นี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะว่าภิกษุแม้รูปอื่นพึงเข้าใจว่า พึงโจทด้วยเรื่องจริง ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อันบุคคลผู้ถูกโจทพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ ความจริงและความไม่โกรธ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย (ถ้า) ผู้อื่นพึงโจท (เรา) ด้วยธรรม ๕ ประการคือ พึงโจทโดยกาลควรหรือโดยกาลไม่ควร ๑ ด้วยเรื่องจริงหรือด้วยเรื่องไม่จริง ๑ด้วยคำอ่อนหวานหรือด้วยคำหยาบ ๑ ด้วยเรื่องที่ประกอบด้วยประโยชน์ หรือด้วยเรื่องที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ๑ ด้วยเมตตาจิตหรือด้วยเพ่งโทษ ๑ แม้เราก็พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ ความจริงและความไม่โกรธ ถ้าเราพึงทราบว่าธรรมนั้นมีอยู่ในเราไซร้ เราก็พึงกล่าวธรรมนั้นว่า มีอยู่ ว่าธรรมนั้นมีอยู่พร้อมในเรา ถ้าเราพึงทราบว่าธรรมนั้นไม่มีอยู่ในเราไซร้ เราก็พึงกล่าวธรรมนั้นว่าไม่มีอยู่ ว่าธรรมนั้นไม่มีอยู่พร้อมในเรา ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรสารีบุตร เรื่องก็จะพึงเป็นเช่นนั้น แต่ว่าโมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ เมื่อถูกกล่าวสอน ย่อมไม่รับโดยเคารพ ฯ

สา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเหล่าใด ไม่มีศรัทธา ต้องการเลี้ยงชีวิต มิใช่ออกบวชด้วยศรัทธา เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา เกเร ฟุ้งซ่าน เย่อหยิ่งเหลาะแหละ ปากกล้าพูดพล่าม ไม่สำรวมทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร ไม่เพ่งถึงความเป็นสมณะ ไม่มีความเคารพกล้าในสิกขา มักมาก ย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการ

ล่วงละเมิดทอดธุระในวิเวก เกียจคร้าน มีความเพียรทราม มีสติเลอะเลือน ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีจิตมั่นคง มีจิตฟุ้งซ่าน มีปัญญาทราม คล้ายคนบ้าน้ำลาย คนเหล่านั้น เมื่อถูกข้าพระองค์กล่าวสอนอย่างนี้ ย่อมไม่รับโดยเคารพ ส่วนกุลบุตรเหล่าใด มีศรัทธาออกบวช ไม่โอ้อวด ไม่มีมารยา ไม่เกเร ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เย่อหยิ่ง ไม่เหลาะแหละ ไม่ปากกล้า ไม่พูดพล่าม สำรวมทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้ประมาณในโภชนะ ประกอบความเพียร เพ่งถึงความเป็นสมณะ มีความเคารพกล้าในสิกขา ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดธุระในการล่วงละเมิดเป็นหัวหน้าในวิเวก ปรารภความเพียร อบรมตน มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะมีจิตมั่นคง มีจิตเป็นหนึ่ง มีปัญญา มิใช่คล้ายคนบ้าน้ำลาย กุลบุตรเหล่านั้นเมื่อถูกข้าพระองค์กล่าวสอนอย่างนี้ ย่อมรับโดยเคารพ ฯ

พ. ดูกรสารีบุตร บุคคลเหล่าใด ไม่มีศรัทธา ต้องการเลี้ยงชีวิต ... มีปัญญาทราม คล้ายคนบ้าน้ำลาย จงยกไว้ (ยกเว้น) ส่วนกุลบุตรเหล่าใด มีศรัทธาออกบวช ... มีปัญญา มิใช่คล้ายคนบ้าน้ำลาย ดูกรสารีบุตร เธอพึงว่ากล่าวกุลบุตรเหล่านั้น จงกล่าวสอนเพื่อนพรหมจรรย์ จงพร่ำสอนเพื่อนพรหมจรรย์ ด้วยหวังว่าเราจักยกเพื่อนพรหมจรรย์จากอสัทธรรม ให้ตั้งอยู่ในสัทธรรมเธอพึงสำเหนียกไว้อย่างนี้แล สารีบุตร ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สีลสูตร

[๑๖๘] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อนิพพิทาวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบวิบัติ แม้กะเทาะของต้นไม้นั้น ก็ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือก กะพี้ แก่นของต้นไม้นั้น ก็ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้ฉันใด

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อสัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัดเมื่อยถาภูตญาณทัสสนะไม่มี นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อนิพพิทาวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติ ย่อมเป็นธรรมมีอุปนิสัยถูกขจัด ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่ นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบสมบูรณ์ แม้กะเทาะของต้นไม้นั้น ก็ย่อมถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกกะพี้ แก่นของต้นไม้นั้น ก็ย่อมถึงความบริบูรณ์ แม้ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสสนะสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะสมบูรณ์ ย่อมถึงพร้อมด้วยธรรมเป็นอุปนิสัย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. นิสันติสูตร

[๑๖๙] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ภิกษุจึงจะเป็นผู้ใคร่ครวญได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย เรียนได้ดี เรียนได้มาก และสิ่งที่เธอเรียนแล้ว

ย่อมไม่เลือนไป ท่านพระสารีบุตรได้ตอบว่า ท่านอานนท์แลเป็นพหูสูต ข้อความนั้นจงแจ่มแจ้งแก่ท่านอานนท์ทีเดียว ฯ

อา. ดูกรอาวุโสสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระสารีบุตรรับคำท่านพระอานนท์ว่า อย่างนั้น อาวุโส ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ฉลาดในอรรถ ฉลาดในธรรม ฉลาดในพยัญชนะ ฉลาดในนิรุตติ และฉลาดในเบื้องต้นและเบื้องปลาย ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงจะเป็นผู้ใคร่ครวญได้เร็วในกุศลธรรมทั้งหลาย เรียนได้ดี เรียนได้มาก และสิ่งที่เธอเรียนแล้วย่อมไม่เลือนไป ฯ

สา. ดูกรอาวุโส น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ตามที่ท่านอานนท์กล่าวไว้ดีแล้วนี้ และพวกเราย่อมทรงจำท่านอานนท์ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ว่าท่านอานนท์เป็นผู้ฉลาดในอรรถ ฉลาดในธรรม ฉลาดในพยัญชนะ ฉลาดในนิรุตติและฉลาดในเบื้องต้นและเบื้องปลาย ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ภัททชิสูตร

[๑๗๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี ครั้งนั้นแล ท่านพระภัททชิได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ได้ถามท่านพระภัททชิว่า ดูกรอาวุโสภัททชิบรรดาการเห็นทั้งหลาย การเห็นชนิดไหนเป็นยอด บรรดาการได้ยินทั้งหลายการได้ยินชนิดไหนเป็นยอด บรรดาสุขทั้งหลาย สุขชนิดไหนเป็นยอด บรรดาสัญญาทั้งหลาย สัญญาชนิดไหนเป็นยอด บรรดาภพทั้งหลาย ภพชนิดไหนเป็นยอด ฯ

ท่านพระภัททชิตอบว่า ดูกรอาวุโส พรหมผู้เป็นใหญ่ยิ่ง ไม่มีใครครอบงำได้ เห็นสิ่งทั้งปวง ยังผู้อื่นให้เป็นไปในอำนาจ มีอยู่ ผู้ใดเห็นพรหมนั้น การเห็นของผู้นั้นเป็นยอดของการเห็นทั้งหลาย เทพเหล่าอาภัสสระผู้เพรียบพร้อมด้วยความสุขมีอยู่ เทพเหล่านั้นย่อม

เปล่งอุทานในการบางครั้งบางคราวว่า สุขหนอๆ ผู้ใดได้ยินเสียงนั้น การได้ยินเสียงของผู้นั้นเป็นยอดของการได้ยินทั้งหลาย เทพเหล่าสุภกิณหะมีอยู่ เทพเหล่านั้นยินดีเฉพาะสิ่งที่มีอยู่ย่อมเสวยสุข การเสวยสุขนี้เป็นยอดของความสุขทั้งหลาย พวกเทพผู้เข้าถึงอากิญจัญญายตนภพมีอยู่ การเข้าถึงอากิญจัญญายตนภพนี้เป็นยอดของสัญญาทั้งหลาย พวกเทพผู้เข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภพมีอยู่ การเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนภพนี้เป็นยอดของภพทั้งหลาย ฯ

อา. คำพูดของท่านภัททชินี้ย่อมสมกับชนเป็นอันมาก ฯ

ภ. ท่านพระอานนท์เป็นพหูสูต ขอความข้อนั้นจงแจ่มแจ้งเฉพาะท่านพระอานนท์เทียว ฯ

อา. ดูกรอาวุโสภัททชิ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระภัททชิรับคำท่านพระอานนท์ว่า อย่างนั้น อาวุโส ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโส ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้เห็นตามเป็นจริง นี้เป็นยอดของการเห็นทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้ได้ยินตามเป็นจริง นี้เป็นยอดของการได้ยินทั้งหลายความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้ได้รับความสุขตามเป็นจริง นี้เป็นยอดของความสุขทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้มีสัญญาตามเป็นจริง นี้เป็นยอดของสัญญาทั้งหลาย ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ย่อมมีในลำดับแห่งบุคคลผู้เป็นอยู่แล้วตามเป็นจริง นี้เป็นยอดของภพทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอาฆาตวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อุปาสกวรรคที่ ๓

๑. สารัชชสูตร

[๑๗๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้หยั่งลงสู่ความครั่นคร้าม ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ เป็นผู้ลักทรัพย์ ๑ เป็นผู้ประพฤติผิดในกาม ๑ เป็นผู้กล่าวคำเท็จ ๑ เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้หยั่งลงสู่ความครั่นคร้าม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑เป็นผู้งดเว้นจากอทินนาทาน ๑ เป็นผู้งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ๑ เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท ๑ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้า ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. วิสารทสูตร

[๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่แกล้วกล้าครองเรือน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ เป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่แกล้วกล้าครองเรือน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้มีความแกล้วกล้าครองเรือน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ เป็น

ผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้แกล้วกล้าครองเรือน ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. นิรยสูตร

[๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาวางไว้ในนรก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯเป็นผู้ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลายอุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาวางไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ อุบาสกเป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ฯลฯ เป็นผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. เวรสูตร

[๑๗๔] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี อุบาสกไม่ละภัยเวร ๕ ประการ เราเรียกว่าผู้ทุศีลด้วยย่อมเข้าถึงนรกด้วย ภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ไม่ละภัยเวร ๕ ประการนี้แล เราเรียกว่าผู้ทุศีลด้วย ย่อมเข้าถึงนรกด้วย ฯ

ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ละภัยเวร ๕ ประการ เราเรียกว่าผู้มีศีลด้วย ย่อมเข้าถึงสุคติด้วย ภัยเวร ๕ ประการเป็นไฉน คือ การฆ่าสัตว์ ฯลฯ การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ละภัยเวร ๕ประการนี้แล เราเรียกว่าผู้มีศีลด้วย ย่อมเข้าถึงสุคติด้วย ฯ

ดูกรคฤหบดี อุบาสกผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวรใด ทั้งในปัจจุบันทั้งในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกขโทมนัสใดแม้ทางจิตเพราะเหตุฆ่าสัตว์ อุบาสกผู้ผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ย่อมไม่ประสบภัยเวรนั้น ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพย่อมไม่เสวยทุกขโทมนัสนั้นแม้ทางจิต ภัยเวรนั้น ของอุบาสกผู้งดเว้นจากปาณาติบาตย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้ อุบาสกผู้ลักทรัพย์ ... ประพฤติผิดในกาม ...พูดคำเท็จ ... ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวรใด ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมเสวยทุกขโทมนัสใดแม้ทางจิต เพราะเหตุแห่งการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทอุบาสกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทย่อมไม่ประสบภัยเวรนั้น ทั้งในปัจจุบันและในสัมปรายภพ ย่อมไม่เสวยทุกขโทมนัสนั้นแม้ทางจิต ภัยเวรนั้น ของอุบาสกผู้งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมสงบระงับด้วยประการฉะนี้ ฯ

นรชนใดย่อมฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ในโลก คบชู้ภรรยา
ของผู้อื่น กล่าวคำเท็จ และประกอบการดื่มสุราเมรัยเนืองๆ นรชนนั้น
ไม่ละเวร ๕ ประการแล้ว เราเรียกว่าเป็นผู้ทุศีล มีปัญญาทราม ตายไป
แล้วย่อมเข้าถึงนรก นรชนใดไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้
ให้ในโลก ไม่คบชู้ภรรยาของผู้อื่น ไม่กล่าวคำเท็จ และไม่ประกอบการ
ดื่มสุราและเมรัย นรชนนั้นละเวร ๕ ประการแล้ว เราเรียกว่าเป็นผู้มีศีล
มีปัญญา เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. จัณฑาลสูตร

[๑๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นอุบาสกผู้เลวทราม เศร้าหมอง และน่าเกลียด ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ อุบาสกเป็น

ผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล ไม่เชื่อกรรม ๑ แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา ๑ ทำการสนับสนุนในที่นอกศาสนานั้น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเป็นอุบาสกผู้เลวทราม เศร้าหมอง และน่าเกลียด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นอุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุณฑริก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คืออุบาสกย่อมเป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มีศีล ๑ เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล ๑ ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนา ๑ ทำการสนับสนุนในศาสนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นอุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุณฑริก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปีติสูตร

[๑๗๖] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แวดล้อมด้วยอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรคฤหบดี ท่านทั้งหลายได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านทั้งหลายไม่ควรทำความยินดีด้วยเหตุเพียงเท่านี้ว่า เราได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เพราะเหตุนั้นแหละท่านทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า พวกเราพึงเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ตามกาลอันสมควร ด้วยอุบายเช่นไร ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า ดูกรคฤหบดี ท่านทั้งหลายได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เพราะเหตุนั้นแหละท่านทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า พวกเราพึงเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ตามกาลอันสมควร ด้วยอุบายเช่นไร ท่านทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น ฐานะ

๕ ประการ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น คือ สมัยนั้น ทุกข์ โทมนัสอันประกอบด้วยกาม ๑ สุข โสมนัสอันประกอบด้วยกาม ๑ ทุกข์ โทมนัสอันประกอบด้วยอกุศล ๑ สุข โสมนัสอันประกอบด้วยอกุศล ๑ ทุกข์ โทมนัสอันประกอบด้วยกุศล ๑ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้น ฐานะ ๕ ประการนี้ ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น ฯ

พ. ดีละๆ สารีบุตร สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ ... ดูกรสารีบุตร สมัยใด อริยสาวกย่อมเข้าถึงปีติที่เกิดแต่วิเวกอยู่ สมัยนั้นฐานะ ๕ ประการนี้ย่อมไม่มีแก่อริยสาวกนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. วณิชชสูตร

[๑๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย ๕ ประการนี้ อันอุบาสกไม่พึงกระทำ ๕ ประการเป็นไฉน คือ การค้าขายศาตรา ๑ การค้าขายสัตว์ ๑ การค้าขายเนื้อสัตว์ ๑ การค้าขายน้ำเมา ๑ การค้าขายยาพิษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายการค้าขาย ๕ ประการนี้แล อันอุบาสกไม่พึงกระทำ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ราชสูตร

[๑๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉนคือว่าท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละปาณาติบาตงดเว้นจากปาณาติบาต พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาต ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละปาณาติบาต งดเว้นจากปาณาติบาต พระราชาจับเขามาประหาร จองจำเนรเทศ หรือกระทำตาม

ปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากปาณาติบาต แต่ว่าบาปกรรมของเขานั่นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ฆ่าหญิงหรือชายตายพระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งปาณาติบาต ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภิ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และจักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉนคือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่าคนผู้นี้เป็นผู้ละอทินนาทานงดเว้นจากอทินนาทาน พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากอทินนาทาน ฯ

ภิ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็น มิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน พระราชาจับเขามาประหาร จองจำเนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากอทินนาทาน แต่ว่าบาปกรรมของเขานั่นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ลักทรัพย์เขามาจากบ้านหรือจากป่า พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัยเพราะเหตุแห่งอทินนาทาน ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภิ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และจักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉนคือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร พระราชาจับเขามาประหาร จองจำเนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร ฯ

ภิ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็นมิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร พระราชาจับเขามาประหาร จองจำเนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจารแต่ว่าบาปกรรมของเขานั่นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ละเมิดประเพณีในหญิงหรือบุตรีของผู้อื่น พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งกาเมสุมิจฉาจาร ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภิ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และจักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉน คือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละมุสาวาทงดเว้นจากมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากมุสาวาท ฯ

ภิ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็นมิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศหรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากมุสาวาท แต่ว่าบาปกรรมของเขานั่นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ทำลายประโยชน์ของคฤหบดี หรือบุตรคฤหบดีด้วยมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งมุสาวาท ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภิ. พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และจักได้ฟังต่อไป ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจความข้อนั้นเป็นไฉนคือว่า ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาแล้วบ้างหรือว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท พระราชาจับเขามาประหารจองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากการการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ฯ

ภิ. มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดีละ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็มิได้เห็นหรือมิได้ฟังมาแล้วว่า คนผู้นี้เป็นผู้ละการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท พระราชาจับเขามาประหาร จองจำ เนรเทศ หรือกระทำตามปัจจัย เพราะเหตุแห่งการงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แต่ว่าบาปกรรมของเขานั่นแหละย่อมบอกให้ทราบว่า คนผู้นี้ประกอบการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แล้วฆ่าหญิงหรือชายตาย ลักทรัพย์เขามาจากบ้านหรือจากป่า ละเมิดประเพณีในหญิงหรือบุตรีของผู้อื่น ทำลายประโยชน์ของคฤหบดี หรือบุตรของคฤหบดีด้วยมุสาวาท พระราชาจับเขามาประหารจองจำ เนรเทศ กระทำตามปัจจัย เพราะ

เหตุแห่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ท่านทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังบาปกรรมเห็นปานนี้บ้างหรือไม่ ฯ

ภิ. พระเจ้า ข้าพระองค์ทั้งหลายได้เห็นมาแล้ว ได้ฟังมาแล้ว และจักได้ฟังต่อไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. คิหิสูตร

[๑๗๙] ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแวดล้อมด้วยอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระสารีบุตรว่าดูกรสารีบุตร ท่านทั้งหลายพึงรู้จักคฤหัสถ์คนใดคนหนึ่งผู้นุ่งห่มผ้าขาว มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการ และมีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการและคฤหัสถ์ผู้นั้น เมื่อหวังอยู่ ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้าคฤหัสถ์ย่อมเป็นผู้มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรสารีบุตร อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑ อทินนาทาน ๑กาเมสุมิจฉาจาร ๑ มุสาวาท ๑ การดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ คฤหัสถ์เป็นผู้มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการนี้ ฯ

คฤหัสถ์เป็นผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากซึ่งธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการเป็นไฉน ดูกรสารีบุตรอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม นี้เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๑ อันอริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า ธรรมอันพระผู้มีภาคตรัสดีแล้ว ... อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน นี้เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๒ ...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ...เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า นี้เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๓ ...

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกเป็นผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย วิญญูชนสรรเสริญ เป็นไปเพื่อสมาธิ นี้เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ข้อที่ ๔ อันอริยสาวกนั้นได้ถึงแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งจิตที่ยังไม่หมดจด เพื่อความผ่องแผ้วแห่งจิตที่ยังไม่ผ่องแผ้ว คฤหัสถ์ผู้มีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันอันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการนี้ ดูกรสารีบุตร เธอทั้งหลายพึงรู้จักคฤหัสถ์คนใดคนหนึ่ง ผู้นุ่งห่มผ้าข้าว มีการงานสำรวมดีในสิกขาบท ๕ ประการ และมีปรกติได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากไม่ลำบาก ซึ่งธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน อันมีในจิตยิ่ง ๔ ประการนี้และคฤหัสถ์นั้น เมื่อหวังอยู่ ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาตสิ้นแล้วเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

บัณฑิตเห็นภัยในนรกแล้ว พึงเว้นบาปเสีย สมาทานอริยธรรมแล้ว
พึงเว้นบาปเสีย ไม่พึงเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย ในเมื่อความพยายามมีอยู่
ไม่พึงกล่าวคำเท็จทั้งที่รู้ไม่พึงแตะต้องของที่เจ้าของไม่ให้ ยินดีด้วยภริยา
ของตนไม่พึงยินดีภริยาผู้อื่น และไม่พึงดื่มสุราเมรัยเครื่องยังจิตให้หลง
ใหล พึงระลึกถึงพระสัมพุทธเจ้าเสมอ และพึงตรึกถึงพระธรรมเสมอ
พึงอบรมจิตให้ปราศจากพยาบาท อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวโลก
ทักษิณาทานที่ผู้ต้องการบุญแสวงหาบุญให้แล้ว ในสัตบุรุษก่อน
ในเมื่อไทยธรรมเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นทักษิณามีผลไพบูลย์ ดูกรสารีบุตร
เราจักบอกสัตบุรุษให้ จงฟังคำของเรา ในบรรดาโคดำ ขาว แดง หมอก
พร้อย หม่น หรือแดงอ่อน ชนิดใดชนิดหนึ่ง โคที่ฝึกแล้วย่อมเกิดเป็น

โคหัวหน้าหมู่ใด หัวหน้าหมู่ตัวนั้นเป็นโคที่นำธุระไปได้ สมบูรณ์ด้วย
กำลัง เดินได้เรียบร้อยและเร็ว คนทั้งหลายย่อมเทียมโคตัวนั้นในการขน
ภาระไม่คำนึงถึงสีของมัน ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ใน
ชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล
ปุกกุสะ บรรดามนุษย์เหล่านั้นทุกๆ ชาติ คนผู้ที่ฝึกแล้ว ย่อมเกิดเป็นผู้
มีวัตรดี ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล กล่าวคำสัตย์ มีใจประกอบด้วย
หิริ ละชาติ และมรณะได้แล้ว อยู่จบพรหมจรรย์ ปลงภาระลงแล้ว ไม่
ประกอบด้วยกิเลส ได้ทำกิจเสร็จแล้ว ไม่มีอาสวะ เป็นผู้ถึงฝั่งแห่งธรรม
ทั้งปวง ดับแล้วเพราะไม่ถือมั่นก็ทักษิณาที่บำเพ็ญในผู้นั้น ผู้ปราศจาก
ความกำหนัด เป็นบุญเขต ย่อมมีผลไพบูลย์ ส่วนคนพาลผู้ไม่รู้แจ้ง
มีปัญญาทราม ไม่ได้สดับ ย่อมให้ทานในภายนอก ไม่คบหาสัตบุรุษ
ส่วนชนเหล่าใด ย่อมคบหาสัตบุรุษผู้มีปัญญาดี ได้รับยกย่องว่าเป็นนัก
ปราชญ์ ชนเหล่านั้นตั้งศรัทธาไว้ในพระสุคตเป็นเค้ามูลแล้ว ย่อมไปสู่
เทวโลก หรือพึงเกิดในตระกูลสูงในโลกนี้ ชนเหล่านั้นเป็นบัณฑิต ย่อม
บรรลุนิพพานโดยลำดับ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๐. ภเวสิสูตร

[๑๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ขณะที่เสด็จดำเนินไปตามหนทางไกล ได้ทอดพระเนตรเห็นสาละป่าใหญ่ ณ ประเทศแห่งหนึ่ง จึงทรงแวะลงจากหนทางเสด็จเข้าไปสู่ป่าสาละ นั้นครั้นเสด็จถึงแล้วจึงทรงทำการแย้มให้ปรากฏ ณ ที่แห่งหนึ่งครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้คิดว่า อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาคทรงกระทำการแย้มให้ปรากฏ พระตถาคตย่อมไม่ทรงกระทำการแย้มให้ปรากฏด้วยไม่มีเหตุ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์จึงได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระผู้มีพระภาคทรงกระทำการแย้มให้ปรากฏ พระตถาคตย่อมไม่ทรงทำการ

แย้มให้ปรากฏด้วยไม่มีเหตุ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เรื่องเคยได้มีมาแล้ว คือ ณ ประเทศนี้ได้เป็นเมืองมั่งคั่ง กว้างขวาง มีชนมาก มีมนุษย์หนาแน่น ก็พระผู้มีพระภาค พระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอาศัยอยู่ในพระนครนั้น ก็อุบาสกนามว่าภเวสี ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในศีล อุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน เป็นผู้อันภเวสีอุบาสกชี้แจงชักชวน ก็ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้คิดว่าก็เราเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนเหล่านี้ และเราก็เป็นผู้ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ต่างคนต่างก็เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากันผิฉะนั้น เราควร ปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้เข้าไปหาอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นแล้วได้กล่าว ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตั้งแต่วันนี้ไปขอท่านทั้งหลายจงจำเราไว้ ว่าเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ ในศีล ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้คิดว่า ภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มีอุปการะ มากเป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ก็ภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้าจักเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ก็ ไฉนเราทั้งหลายจะทำให้บริบูรณ์ในศีลไม่ได้เล่า ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้เข้าไป หาภเวสีอุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่วันนี้ไปขอภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้าจงจำอุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่านี้ ว่าเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้คิดว่า ก็เราแลเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้าชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ และเราก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีลแม้ อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล ต่างคนต่างก็เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไป กว่ากัน ผิฉะนั้น เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้นภเวสีอุบาสกได้เข้าไปหาอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นแล้วกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านทั้งหลายจงจำเรา ไว้ว่า เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นได้คิดว่า ภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้าจักประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอัน เป็นธรรมของชาวบ้าน ก็ไฉนเราทั้งหลายจักเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจาก เมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้านไม่ได้เล่า ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้เข้าไปหา ภเวสีอุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่วันนี้ไป ขอภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า จงจำอุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่านี้ ว่า เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้คิดว่า ก็เราแลเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐

เหล่านี้ และเราก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล และเราก็เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ต่างคนต่างก็เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากัน ผิฉะนั้น เราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้เข้าไปหาอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้นแล้วกล่าวว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ตั้งแต่วันนี้ไป ขอท่านทั้งหลายจงจำเราไว้ว่าเป็นผู้บริโภคอาหารมื้อเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ครั้งนั้นประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้คิดว่า ภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ภเวสีอุบาสกอุบาสกผู้เป็นเจ้า จักเป็นผู้บริโภคอาหารมื้อเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ก็ไฉนเราทั้งหลายจักเป็นผู้บริโภคมื้อเดียวเว้นการบริโภคในราตรี งดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลไม่ได้เล่า ครั้งนั้นอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้เข้าไปหาภเวสีอุบาสกแล้วกล่าวว่า ตั้งแต่วันนี้ไป ขอภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า จงจำอุบาสก ๕๐๐ แม้เหล่านี้ว่า เป็นผู้บริโภคอาหารมื้อเดียว งดการบริโภคในราตรี งดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาลครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้คิดว่า ก็เราแลเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ และเราก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล และเราเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านี้ ก็เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติเว้นไกลจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน และเราเป็นผู้บริโภคอาหารมื้อเดียว งดการบริโภคในราตรี งดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล แม้อุบาสกประมาณ ๕๐๐เหล่านี้ ก็เป็นผู้บริโภคอาหารมื้อเดียว งดการบริโภคในราตรี งดเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ต่างคนต่างก็เท่าๆ กัน ไม่ยิ่งไปกว่ากัน ผิฉะนั้นเราควรปฏิบัติให้ยิ่งกว่า ครั้งนั้น ภเวสีอุบาสกได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคภเวสีอุบาสก ได้บรรพชาอุปสมบท แล้วในสำนัก พระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ภเวสีภิกษุอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียวไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต

โดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกมิได้มี ก็แลภเวสีภิกษุได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลายดูกรอานนท์ ครั้งนั้น อุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้คิดว่าภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้า เป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นหัวหน้า ชักชวนเราทั้งหลาย ก็ภเวสีอุบาสกผู้เป็นเจ้าจักปลงผมหนวดครองผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิต ไฉนเราทั้งหลายจักปลงผมและหนวดครองผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิตไม่ได้เล่า ครั้งนั้นอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายพึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคอุบาสกประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ครั้งนั้น ภเวสีภิกษุได้คิดว่า เราแลเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งวิมุตติสุขอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยมนี้ โอหนอ ภิกษุประมาณ ๕๐๐ แม้เหล่านี้ ก็พึงเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งวิมุตติสุขอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยมนี้ ครั้งนั้นภิกษุประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น ต่างเป็นผู้หลีกออกจากหมู่ อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาทมีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ได้รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีกภิกษุประมาณ ๕๐๐ เหล่านั้น มีภเวสีภิกษุเป็นประมุข พยายามบำเพ็ญธรรมที่สูงๆ ขึ้นไป ประณีตขึ้นไป ได้ทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยม ด้วยประการฉะนี้ ดูกรอานนท์ เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่าเราทั้งหลายจักพยายามบำเพ็ญธรรมที่สูงๆ ขึ้นไป ประณีตขึ้นไป จักทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติอันเป็นธรรมชั้นเยี่ยม ดูกรอานนท์ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอุปาสกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สารัชชสูตร ๒. วิสารทสูตร

๓. นิรยสูตร ๔. เวรสูตร

๕. จัณฑาลสูตร ๖. ปีติสูตร

๗. วณิชชสูตร ๘. ราชสูตร

๙. คิหิสูตร ๑๐. ภเวสิสูตร ฯ

อรัญญวรรคที่ ๔

๑. อารัญญกสูตร

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะโง่เขลา เพราะหลงงมงาย ๑มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ จึงถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๑ ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะเป็นบ้า เพราะจิตฟุ้งซ่าน ๑ ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะรู้ว่าเป็นวัตรอันพระพุทธเจ้าและสาวกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ ๑ ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุดและดีกว่าภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากโคนมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสชาวโลกย่อมกล่าวว่าเป็นยอดในจำพวกโครส ๕ เหล่านั้นฉันใด บรรดาภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรเพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ เป็นเลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ปังสุกูลิกสูตร

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. รุกขมูลิกสูตร

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. โสสานิกสูตร

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อัพโภกาสิกสูตร

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. เนสัชชิกสูตร

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือการนั่งเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ยถาสันถติกสูตร

[๑๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถืออยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้อย่างไรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. เอกาสนิกสูตร

[๑๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือการนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ขลุปัจฉาภัตติกสูตร

[๑๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือห้ามภัตอันนำมาถวาย เมื่อภายหลังเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปัตตปิณฑิกสูตร

[๑๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ๕ จำพวกเป็นไฉน คือ ภิกษุเป็นผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะ โง่เขลา เพราะหลงงมงาย ๑ มีความปรารถนาลามก ถูกความอยากครอบงำ จึงเป็นผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๑ เป็นผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตรเพราะเป็นบ้าเพราะจิตฟุ้งซ่าน ๑ เป็นผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะรู้ว่าเป็นวัตรอันพระพุทธเจ้าและสาวกแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ เปรียบเหมือนนมสดเกิดจากโค นมส้มเกิดจากนมสดเนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสชาวโลกย่อมกล่าวว่าเป็นเลิศในจำพวกโครส ๕ เหล่านั้น ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร เพราะอาศัยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ความสันโดษความขัดเกลา ความสงัด ความเป็นผู้มีความต้องการด้วยข้อปฏิบัติอันงามเช่นนี้เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และดีกว่าภิกษุผู้ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ๕ จำพวกนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอรัญญวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อารัญญกสูตร ๒. ปังสุกูลิกสูตร
๓. รุกขมูลิกสูตร ๔. โสสานิกสูตร
๕. อัพโภกาสิกสูตร ๖. เนสัชชิกสูตร
๗. ยถาสันถติกสูตร ๘. เอกาสนิกสูตร
๙. ขลุปัจฉาภัตติกสูตร ๑๐. ปัตตปิณฑิกสูตร ฯ

พราหมณวรรคที่ ๕

๑. โสณสูตร

[๑๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ ๕ ประการนี้ บัดนี้ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ได้ทราบว่าเมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมสมสู่เฉพาะพราหมณี ไม่สมสู่กะหญิงที่ไม่ใช่พราหมณี บัดนี้ พวกพราหมณ์ย่อมสมสู่กะพราหมณีบ้าง ย่อมสมสู่กะหญิงที่ไม่ใช่พราหมณีบ้าง บัดนี้ พวกสุนัขย่อมสมสู่กะสุนัขตัวเมียเท่านั้นไม่สมสู่กะสัตว์ตัวเมียที่ไม่ใช่พวกสุนัข นี้เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๑บัดนี้ปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมสมสู่กะพราหมณีที่มีระดูเท่านั้น ไม่สมสู่กะพราหมณีที่ไม่มีระดู บัดนี้พวกพราหมณ์ย่อมสมสู่กะพราหมณีที่มีระดูบ้าง ย่อมสมสู่กะพราหมณีที่ไม่มีระดูบ้าง บัดนี้พวกสุนัขย่อมสมสู่กะสุนัขตัวเมียที่มีระดูเท่านั้น ไม่สมสู่กะสุนัขตัวเมียที่ไม่มีระดู นี้เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๒ บัดนี้ปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมไม่ซื้อไม่ขายพราหมณี ยังการอยู่ร่วมกันให้เป็นไปด้วยความรักผูกพัน บัดนี้พวกพราหมณ์ย่อมซื้อบ้าง ย่อมขายบ้างซึ่งพราหมณี ยังการอยู่ร่วมกันให้เป็นไปด้วยความรักความผูกพัน บัดนี้ พวกสุนัขย่อมไม่ซื้อไม่ขายสุนัขตัวเมีย ยังการอยู่ร่วมกันให้เป็นไปด้วยความรักความผูกพัน นี้เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๓ บัดนี้ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่าเมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมไม่ทำการสะสมทรัพย์บ้าง ข้าวเปลือกบ้าง เงินบ้างทองบ้าง บัดนี้ พวกพราหมณ์ย่อมทำการสะสมทรัพย์บ้าง ข้าวเปลือกบ้าง เงินบ้าง ทองบ้าง บัดนี้ พวกสุนัขย่อมไม่ทำการสะสมทรัพย์บ้าง ข้าวเปลือกบ้าง เงินบ้าง ทองบ้าง นี้เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๔ บัดนี้ ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ได้ทราบว่า เมื่อก่อนพวกพราหมณ์ย่อมแสวงหาอาหารเย็นเพื่อกินในเวลาเย็น อาหารเช้าเพื่อกินในเวลาเช้า บัดนี้พวกพราหมณ์บริโภคอาหารจนอิ่มตามต้องการแล้ว ย่อมถือเอาส่วนที่เหลือไป บัดนี้พวกสุนัขย่อมแสวงหาอาหารเย็นเพื่อกินในเวลาเย็น อาหารเช้าเพื่อกินในเวลาเช้านี้เป็นธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ข้อที่ ๕ บัดนี้ ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่

ปรากฏในพวกพราหมณ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมของพราหมณ์ที่เก่าแก่ ๕ ประการนี้แล บัดนี้ย่อมปรากฏในพวกสุนัข ไม่ปรากฏในพวกพราหมณ์ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. โทณสูตร

[๑๙๒] ครั้งนั้นแล โทณพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญข้าพระองค์ได้สดับมาดังนี้ว่า พระสมณะโคดมไม่อภิวาท ไม่ลุกรับ หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ซึ่งพราหมณ์ผู้แก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ข้อนั้นเห็นจะเป็นเหมือนอย่างนั้น เพราะท่านพระโคดมไม่อภิวาท ไม่ลุกรับ หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ซึ่งพราหมณ์ผู้แก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยแล้ว ข้อนี้ไม่ดีเลย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโทณะ แม้ท่านก็ย่อมปฏิญาณว่าเป็นพราหมณ์มิใช่หรือ ฯ

ท. ข้าแต่ท่านพระโคดม ผู้ใดเมื่อกล่าวโดยชอบ พึงกล่าวว่าเป็นพราหมณ์ อุภโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆัณฑุและเกฎุภะ พร้อมทั้งอักขระประเภท มีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ห้า เข้าใจตัวบท เข้าใจไวยากรณ์ เป็นผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายมหาปุริสลักษณะ ผู้นั้นเมื่อกล่าวโดยชอบ พึงหมายซึ่งข้าพระองค์นั้นเทียว เพราะข้าพระองค์เป็นพราหมณ์อุภโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์ รู้จบไตรเพท พร้อมด้วยคัมภีร์นิฆัณฑุและเกฎุภะ พร้อมทั้งอักขระประเภท มีคัมภีร์อิติหาสะเป็นที่ห้า เข้าใจตัวบทเข้าใจไวยากรณ์ เป็นผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทายมหาปุริสลักษณะ ฯ

พ. ดูกรโทณะ บรรดาฤาษีผู้เป็นบุรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษีอัฏฐกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสามิตตระ ฤาษียมตัคคี ฤาษีอังคีรส ฤาษีภารทวาชะ ฤาษี

วาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภัคคุ ซึ่งเป็นผู้ผูกมนต์ บอกมนต์ พวกพราหมณ์ในปัจจุบันนี้ ขับตาม กล่าวตาม ซึ่งบทมนต์ของเก่านี้ ที่ท่านขับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกไว้ ฤาษีเหล่านั้นย่อมบัญญัติพราหมณ์ไว้ ๕ จำพวกนี้ คือ พราหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหม ๑ พราหมณ์เสมอด้วยเทวดา ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดี ๑พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดีและชั่ว ๑ พราหมณ์จัณฑาลเป็นที่ ๕ ดูกรโทณะท่านเป็นพราหมณ์จำพวกไหนในจำพวกพราหมณ์ ๕ จำพวกนั้น ฯ

โท. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่รู้จักพราหมณ์ ๕ จำพวกนี้แต่ข้าพระองค์รู้ว่าเป็นพราหมณ์เท่านั้น ขอพระโคดมผู้เจริญโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ โดยประการที่ข้าพระองค์จะพึงรู้จักพราหมณ์ ๕ จำพวกนี้ ฯ

พ. ดูกรโทณะ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ฯ

โทณพราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยพรหมอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุภโตสุชาตทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้วย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกสิกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตา อันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ฯ

มีใจประกอบด้วยกรุณา ... ประกอบด้วยมุทิตา ... ประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญ

พรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลก ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้ชื่อว่าเสมอด้วยพรหมอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยเทวดาอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุภโตสุชาตทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดตลอด ๗ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครๆ จะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์ เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรม ไม่แสวงหาอย่างไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกสิกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้วย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่แสวงหาด้วยการซื้อ ด้วยการขาย ย่อมแสวงหาพราหมณีเฉพาะที่เขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่เฉพาะพราหมณีไม่สมสู่ด้วยสตรีชั้นกษัตริย์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล เนสาท ช่างจักสาน ช่างทำรถ เทหยากเยื่อ สตรีมีครรภ์ มีลูกอ่อน ไม่มีระดู ดูกรโทณะ เพราะเหตุไรพราหมณ์จึงไม่สมสู่ สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์สมสู่สตรีมีครรภ์ไซร้ มาณพหรือมาณวิกาย่อมเป็นผู้ชื่อว่าเกิดแต่กองอุจจาระ เพราะฉะนั้นพราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุไร พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูกอ่อน เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์สมสู่สตรีมีลูกอ่อนไซร้ มาณพหรือมาณวิกาย่อมเป็นผู้ชื่อว่าดื่มของไม่สะอาด เพราะฉะนั้น พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูกอ่อน พราหมณีนั้นเป็นพราหมณีของพราหมณ์ มิใช่ต้องการความใคร่ ความสนุก ความยินดี ต้องการบุตรอย่างเดียว เขามีบุตรหรือธิดาแล้ว จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เธอเจริญฌาณทั้ง ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยเทวดาอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาตทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์ เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว แสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่

เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกสิกรรม พาณิชยกรรม โครักขกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือ กระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้วย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่แสวงหาด้วยการซื้อ การขาย ย่อมแสวงหาพราหมณีเฉพาะผู้ที่เขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่เฉพาะพราหมณี ไม่สมสู่สตรีชั้นกษัตริย์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล เนสาท ช่างจักสาน ช่างทำรถ เทหยากเหยื่อ สตรีมีครรภ์ มีลูกอ่อน ไม่มีระดู ดูกรโทณะ เพราะเหตุไรพราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์ย่อมสมสู่สตรีมีครรภ์ไซร้ มาณพหรือมาณวิกาย่อมเป็นผู้ชื่อว่าเกิดแต่กองอุจจาระ เพราะฉะนั้นพราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีครรภ์ เพราะเหตุไร พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูกอ่อน เพราะเหตุว่า ถ้าพราหมณ์สมสู่สตรีมีลูกอ่อนไซร้ มาณพหรือมาณวิกาย่อมเป็นผู้ชื่อว่าดื่มของไม่สะอาด เพราะฉะนั้น พราหมณ์จึงไม่สมสู่สตรีมีลูกอ่อน พราหมณีนั้นย่อมเป็นพราหมณีของพราหมณ์ มิใช่ต้องการความใคร่ ความสนุก ความยินดี ต้องการบุตรอย่างเดียว เขามีบุตรหรือธิดาแล้ว ปรารถนาความยินดีในบุตรหรือธิดานั้น ครอบครองทรัพย์สมบัติ ไม่ออกบวชเป็นบรรพชิตเขาดำรงอยู่ในความประพฤติดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ไม่ล่วงละเมิด พราหมณ์ผู้ตั้งอยู่ในความประพฤติดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ไม่ล่วงละเมิด เพราะเหตุดังนี้แล ชาวโลกจึงเรียกว่าพราหมณ์ผู้มีความประพฤติดี ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีชั่วอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาตทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์เรียนมนต์ อยู่ ๔๘ ปี ครั้นแล้ว แสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็ธรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่แสวงหาด้วยกสิกรรม พณิชยกรรม โครักขกรรมการเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมบ้าง โดยไม่เป็นธรรมบ้าง ด้วยการซื้อบ้าง ด้วยการขายบ้าง ย่อมแสวงหาพราหมณีผู้ที่เขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่พราหมณีบ้าง สตรีชั้นกษัตริย์บ้าง ชั้นแพศย์บ้าง ชั้นศูทรบ้าง ชั้นจัณฑาลบ้าง ชั้นเนสาทบ้าง ชั้นจักสานบ้าง ชั้นช่างทำรถบ้าง ชั้นเทหยากเยื่อบ้าง มีครรภ์บ้าง

มีลูกอ่อนบ้าง มีระดูบ้าง ไม่มีระดูบ้าง พราหมณีนั้นเป็นพราหมณีของพราหมณ์ ต้องการความใคร่บ้าง ความสนุกบ้าง ความยินดีบ้าง ต้องการบุตรบ้าง เขาไม่ตั้งอยู่ในความประพฤติดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ล่วงละเมิดพราหมณ์ผู้ไม่ตั้งอยู่ในความประพฤติดีของพราหมณ์แต่ปางก่อน ล่วงละเมิด เพราะเหตุดังนี้ พราหมณ์ชาวโลกจึงเรียกว่าผู้มีความประพฤติดีและชั่ว ดูกรโทณะ พราหมณ์เป็นผู้มีความประพฤติดีและชั่วอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์ผู้เป็นพราหมณ์จัณฑาลอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาตทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิหมดจดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติโกมารพรหมจรรย์เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว แสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมบ้าง โดยไม่เป็นธรรมบ้าง ด้วยกสิกรรมบ้างด้วยพาณิชยกรรมบ้าง ด้วยโครักขกรรมบ้าง ด้วยการเป็นนักรบบ้าง ด้วยการรับราชการบ้าง ด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารอย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ย่อมแสวงหาภรรยาโดยธรรมบ้างโดยไม่เป็นธรรมบ้าง ด้วยการซื้อบ้าง ด้วยการขายบ้าง ย่อมแสวงหาพราหมณีที่เขายกให้ด้วยการหลั่งน้ำ เขาย่อมสมสู่พราหมณีบ้าง สตรีชั้นกษัตริย์บ้าง ชั้นแพศย์บ้าง ชั้นศูทรบ้าง ชั้นจัณฑาลบ้าง ชั้นเนสาทบ้าง ชั้นช่างจักสานบ้าง ชั้นช่างทำรถบ้าง ชั้นเทหยากเยื่อบ้าง มีครรภ์บ้าง มีลูกอ่อนบ้าง มีระดูบ้าง ไม่มีระดูบ้าง พราหมณีนั้นเป็นพราหมณีของพราหมณ์ ต้องการความใคร่บ้าง ความสนุกบ้าง ความยินดีบ้าง ต้องการบุตรบ้าง เขาสำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง พวกพราหมณ์ได้กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านปฏิญาณว่าเป็นพราหมณ์ เพราะเหตุไรจึงสำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง เขาได้ตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนไฟย่อมไหม้สิ่งที่สะอาดบ้าง สิ่งที่ไม่สะอาดบ้าง แต่ไฟย่อมไม่ติดด้วยสิ่งนั้น แม้ฉันใด ถ้าแม้พราหมณ์สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่างไซร้ แต่พราหมณ์ย่อมไม่ติดด้วยการงานนั้น ฉันนั้นเหมือนกัน พราหมณ์สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง เพราะเหตุดังนี้แล พราหมณ์ชาวโลกจึงเรียกว่า พราหมณ์จัณฑาล ดูกรโทณะ พราหมณ์ผู้เป็นพราหมณ์จัณฑาลอย่างนี้แล ฯ

ดูกรโทณะ บรรดาฤาษีที่เป็นบุรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤาษี อัฏฐกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทวะ ฤาษีเวสสามิตตระ ฤาษียมตัคคิ ฤาษีอังคีรสฤาษีภารทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภัคคุ ซึ่งเป็นผู้ผูกมนต์ บอกมนต์ พวกพราหมณ์ในปัจจุบันนี้ขับตาม กล่าวตาม ซึ่งบทมนต์ของเก่านี้ ที่ท่านขับแล้ว บอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง

บอกได้ถูกต้อง ตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกไว้ ฤาษีเหล่านั้นย่อมบัญญัติพราหมณ์ไว้ ๕ จำพวก คือ พราหมณ์ผู้เสมอด้วยพรหม ๑ พราหมณ์ผู้เสมอด้วยเทวดา ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดี ๑ พราหมณ์ผู้มีความประพฤติดีและชั่ว ๑ พราหมณ์จัณฑาลเป็นที่ ๕ ดูกรโทณะ ท่านเป็นพราหมณ์ จำพวกไหน ในจำพวกพราหมณ์ ๕ จำพวกนั้น ฯ

โท. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพระองค์ย่อมไม่ยังแม้พราหมณ์ จัณฑาลให้เต็มได้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงาย ของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุ จักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระองค์กับทั้งธรรมและพระภิกษุ สงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิม แต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สังคารวสูตร

[๑๙๓] ครั้งนั้นแล สังคารวพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัย กับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่ท่านพระโคดม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่อง ให้มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนาน ก็ไม่แจ่มแจ้งในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ ไม่ทำการสาธยาย และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ไม่ได้ทำการสาธยายตลอดกาลนาน ก็แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ สมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะกลุ้มรุม อันกามราคะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคล ย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการ สาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำ ซึ่งระคนด้วยครั่งขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน

บุรุษมีตาดี มองดูเงาหน้าของตนในภาชนะอันเต็มด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์สมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะกลุ้มรุม อันกามราคะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาทกลุ้มรุม อันพยาบาทครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริงซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำร้อนเพราะไฟ เดือดพล่านเป็นไอ บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาทกลุ้มรุม อันพยาบาทครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯมนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะกลุ้มรุม อันถีนมิทธะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำอันสาหร่ายและแหนปกคลุมแล้ว บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะกลุ้มรุมอันถีนมิทธะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะกลุ้มรุม อันอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยายเปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำ อันลมพัด ไหว วน เป็นคลื่น บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง

แม้ฉันใดดูกรพราหมณ์ สมัยใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะกลุ้มรุม อันอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันวิจิกิจฉากลุ้มรุม อันวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำขุ่น มัว เป็นตม ที่เขาวางไว้ในที่มืด บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด ดูกรพราหมณ์ สมัยใด บุคคลมีใจอันวิจิกิจฉากลุ้มรุม อันวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามเป็นจริงซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยายฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็สมัยใดแล บุคคลมีใจอันกามราคะไม่กลุ้มรุม อันกามราคะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ย่อมเห็นตามเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตนแม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะอันเต็มด้วยน้ำซึ่งไม่ระคนด้วยครั่ง ขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใดสมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะไม่กลุ้มรุม อันกามราคะไม่ครอบงำอยู่และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมรู้ย่อมเห็นตามเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นแม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้งไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาทไม่กลุ้มรุม อันพยาบาทไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำไม่ร้อนเพราะไฟ ไม่เดือดพล่าน ไม่เป็นไอ บุรุษมี

ตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด สมัยใด บุคคลมีใจอันพยาบาทไม่กลุ้มรุม อันพยาบาทไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะไม่กลุ้มรุม อันถีนมิทธะไม่ครอบงำ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำ อันสาหร่ายและแหนไม่ปกคลุมแล้ว บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด สมัยใด บุคคลมีใจอันถีนมิทธะไม่กลุ้มรุม อันถีนมิทธะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวมนต์ที่ทำการสาธยายฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะไม่กลุ้มรุม อันอุทธัจจกุกกุจจะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำอันลมไม่พัด ไม่ไหว ไม่ว่นไม่เป็นคลื่น บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริง แม้ฉันใด บุคคลมีใจอันอุทธัจจกุกกุจจะไม่กลุ้มรุม อันอุทธัจจกุกกุจจะไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง สมัยใด บุคคลมีใจอันวิจิกิจฉาไม่กลุ้มรุม อันวิจิกิจฉาไม่ครอบงำ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำอันใสแจ๋ว ไม่ขุ่นมัว ที่เขาวางไว้ในที่สว่าง บุรุษมีตาดีมองดูเงาหน้าของตนในภาชนะที่เต็มด้วยน้ำนั้น พึงรู้พึงเห็นตามเป็นจริงได้ แม้ฉันใด สมัยใด

บุคคลมีใจอันวิจิกิจฉาไม่กลุ้มรุม อันวิจิกิจฉาไม่ครอบงำอยู่ และย่อมรู้ชัดตามเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยายฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานไม่แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย และนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ไม่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย ฯ

สังคารวพราหมณ์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักพระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระโคดมผู้เจริญกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคดมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. การณปาลีสูตร

[๑๙๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กูฏาคารศาลา ป่ามหาวันใกล้เมืองเวสาลี สมัยนั้น การณปาลีพราหมณ์ใช้คนให้ทำการงานของเจ้าลิจฉวีอยู่ได้เห็นปิงคิยานีพราหมณ์เดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ถามว่า อ้อ ท่านปิงคิยานีมาจากไหนแต่ยังวัน (แต่วันนัก) ปิงคิยานีพราหมณ์ตอบว่า ข้าพเจ้ามาจากสำนักพระสมณโคดม ฯ

กา. ท่านปิงคิยานีย่อมเข้าใจพระปรีชา (ความฉลาดด้วยปัญญา) ของพระสมณโคดมว่า เห็นจะเป็นบัณฑิตนั้นอย่างไร ฯ

ปิ. ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าคือใคร และเป็นอะไรจึงจักรู้พระปรีชาของพระสมณโคดม ผู้ใดพึงรู้พระปรีชาของพระสมณโคดม แม้ผู้นั้นพึงเป็นเช่นกับพระสมณโคดมนั้นแน่นอน ฯ

กา. ได้ยินว่า ท่านปิงคิยานีสรรเสริญพระสมณโคดมยิ่งนัก ฯ

ปิ. ข้าพเจ้าคือใคร และเป็นอะไรจึงจักสรรเสริญพระสมณโคดม และท่านพระสมณโคดมพระองค์นั้น อันเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายสรรเสริญแล้วๆ ว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

กา. ก็ท่านปิงคิยานีเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงเลื่อมใสยิ่งนักในพระสมณโคดมอย่างนี้ ฯ

ปิ. ท่านผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษผู้อิ่มในรสอันเลิศแล้ว ย่อมไม่ปรารถนารสที่เลวเหล่าอื่น ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นโดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัพภูตธรรมย่อมไม่ปรารถนาวาทะของสมณะเป็นอันมากเหล่าอื่น โดยลักษณะนั้นๆ ฉันนั้นเปรียบเหมือนบุรุษผู้ถูกความหิว และความอ่อนเพลียครอบงำ พึงได้รวงผึ้ง เขาพึงลิ้มรสโดยลักษณะใดๆ ก็ย่อมได้รสดีอันไม่เจือ ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัพภูตธรรม ย่อมได้ความดีใจ ย่อมได้ความเลื่อมใสแห่งใจ โดยลักษณะนั้นๆ ฉันนั้น เปรียบเหมือนบุรุษพึงได้ไม้จันทน์แห่งจันทน์เหลืองหรือจันทน์แดง พึงสูดกลิ่นจากที่ใดๆ เช่นจากราก จากลำต้น หรือจากยอด ก็ย่อมได้กลิ่นหอมดี กลิ่นแท้ ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์หรือโดยอัพภูตธรรม ก็ย่อมได้ความปราโมทย์ ย่อมได้โสมนัส โดยลักษณะนั้นฉันนั้น เปรียบเหมือนบุรุษผู้อาพาธ มีทุกข์ เป็นไข้หนัก นายแพทย์ผู้ฉลาดพึงบำบัดอาพาธของเขาโดยเร็ว ฉันใด บุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้นโดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะ โดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัพภูตธรรมความโศก ความร่ำไร ความทุกข์ ความโทมนัส และความคับแค้นใจของเขาย่อมหมดไปโดยลักษณะนั้นๆ ฉันนั้น เปรียบเหมือนสระน้ำมีน้ำใสน่าเพลินใจน้ำเย็น น้ำขาว มีท่าราบเรียบ น่ารื่นรมย์ บุรุษผู้ร้อนเพราะแดด ถูกแดดเผาเหน็ดเหนื่อย หิว ระหาย เดินมาถึง เขาลงไปในสระน้ำนั้น อาบ ดื่ม พึงระงับ ความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวง ฉันใดบุคคลฟังธรรมของท่านพระโคดมพระองค์นั้น โดยลักษณะใดๆ คือ โดยสุตตะโดยเคยยะ โดยไวยากรณ์ หรือโดยอัพภูตธรรม ความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย และความเร่าร้อนทั้งปวงของเขา ก็ย่อมระงับไป โดยลักษณะนั้นๆฉันนั้น ฯ

เมื่อปิงคิยานีพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว การณปาลีพราหมณ์ลุกจากที่นั่งห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง คุกเข่าข้างขวาลงบนแผ่นดิน ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ เปล่งอุทานสามครั้งว่า ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอความนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วกล่าวต่อไปว่า ท่านปิงคิยานี ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านปิงคิยานี ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านปิงคิยานีประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโคดมพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านปิงคิยานีจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตจำเดิมตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปิงคิยานีสูตร

[๑๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ป่ามหาวันใกล้เมืองเวสาลี สมัยนั้น เจ้าลิจฉวีประมาณ ๕๐๐ เฝ้าพระผู้มีพระภาคอยู่ เจ้าลิจฉวีบางพวกเขียวมีวรรณะเขียว มีผ้าเขียว มีเครื่องประดับเขียว บางพวกเหลืองมีวรรณะเหลือง มีผ้าเหลือง มีเครื่องประดับเหลือง บางพวกแดง มีวรรณะแดงมีผ้าแดง มีเครื่องประดับแดง บางพวกขาว มีวรรณะขาว มีผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว พระผู้มีพระภาคทรงรุ่งเรืองกว่าเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น โดยพระวรรณะและพระยศ ครั้งนั้น ปิงคิยานีพราหมณ์ลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เนื้อความแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต เนื้อความแจ่มแจ้งกะข้าพระองค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรปิงคิยานี จงแจ่มแจ้งกะท่านเถิด ครั้งนั้นปิงคิยานีพราหมณ์ได้ชมเชยต่อพระพักตร์พระผู้มีพระภาคด้วยคาถาโดยย่อว่า

เชิญท่านดูพระอังคีรสผู้ทรงรุ่งโรจน์อยู่ เหมือนดอกบัวชื่อโกกนุท มีกลิ่น
หอม ไม่ปราศจากกลิ่น บานอยู่ ณ เวลาเช้าและเหมือนพระอาทิตย์
เปล่งรัศมีอยู่บนท้องฟ้า ฉะนั้น ฯ

ครั้งนั้น เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ได้ให้ปิงคิยานีพราหมณ์ห่มผ้าอุตราสงค์ ๕๐๐ ผืน ปิงคิยานีพราหมณ์ได้ทูลถวายให้พระผู้มีพระภาคครองผ้าอุตราสงค์ ๕๐๐ผืนเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นว่า ดูกรเจ้าลิจฉวี ความปรากฏขึ้นแห่งรัตนะ ๕ หาได้ยากในโลก รัตนะ ๕ เป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว อันผู้อื่นแสดงแล้ว ๑ บุคคลผู้รู้แจ้งธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว อันผู้อื่นแสดงแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑ ดูกรเจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ความปรากฏแห่งรัตนะ ๕ ประการนี้แล หาได้ยากในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สุบินสูตร

[๑๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาสุบิน ๕ ประการ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นโพธิสัตว์อยู่ ๕ประการเป็นไฉน คือ แผ่นดินใหญ่นี้เป็นที่นอนใหญ่ ขุนเขาหิมวันต์เป็นเขนยมือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศบูรพา มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศประจิมเท้าทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศทักษิณ นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๑ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง หญ้าคาได้ขึ้นจากนาภีของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จดท้องฟ้า ตั้งอยู่ นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๒ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง หมู่หนอนมีสีขาว ศีรษะดำ ได้ไต่ขึ้นมาจากเท้าของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตลอดถึงชานุมณฑล นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๓ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง นกสี่เหล่ามีสีต่างๆ กัน บินมาจากทิศทั้งสี่ ตกลงแทบเท้าของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัว นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๔ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

อีกประการหนึ่ง ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาคูถลูกใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนคูถ นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๕ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่แผ่นดินใหญ่นี้ เป็นที่นอนใหญ่ของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ขุนเขาหิมวันต์เป็นเขนย มือซ้ายหย่อนลงในสมุทรด้านทิศบูรพา มือขวาหย่อนลงในสมุทรด้านทิศประจิม เท้าทั้งสองหย่อนลงในสมุทรด้านทิศทักษิณ นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๑ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่า ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณที่ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ฯ

ข้อที่หญ้าคาได้ขึ้นจากนาภีของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ จดท้องฟ้าตั้งอยู่ นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๒ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่า ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะได้ตรัสรู้อริยมรรคมีองค์ ๘ แล้วประกาศด้วยดี ตลอดถึงเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ข้อที่หมู่หนอนมีสีขาว ศีรษะดำ ได้ไต่ขึ้นจากเท้าของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ปกปิดตลอดถึงชานุมณฑล นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๓ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่า คฤหัสถ์ผู้นุ่งห่มผ้าขาวจำนวนมากได้ถึงตถาคตเป็นสรณะตลอดชีวิต ฯ

ข้อที่นกสี่เหล่ามีสีต่างๆ กัน บินมาจากทิศทั้งสี่ ตกลงแทบเท้าของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ แล้วกลับกลายเป็นสีขาวทุกตัว นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๔ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่า วรรณะทั้งสี่เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทรออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ก็ทำให้แจ้งซึ่งวิมุตติอันยอดเยี่ยม ฯ

ข้อที่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ เดินไปมาบนภูเขาคูถลูกใหญ่ (แต่) ไม่แปดเปื้อนคูถ นี้เป็นมหาสุบินข้อที่ ๕ ปรากฏเพื่อเป็นนิมิตให้ทราบว่า ตถาคตได้ (ร่ำรวย) จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แล้วไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่นไม่พัวพัน มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเปลื้องตนออกบริโภค ดูกรภิกษุทั้งหลายมหาสุบิน ๕ ประการนี้ ปรากฏแก่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ก่อนแต่ตรัสรู้ยังไม่ได้ตรัสรู้ ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. วัสสสูตร

[๑๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันตรายของฝนซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เตโชธาตุเบื้องบนอากาศกำเริบ เมฆที่เกิดขึ้นย่อมกระจายไปเพราะเตโชธาตุกำเริบนั้น นี้เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๑ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึง อีกประการหนึ่ง วาโยธาตุเบื้องบนอากาศกำเริบ เมฆที่เกิดขึ้นย่อมกระจายไป เพราะวาโยธาตุกำเริบนั้น นี้เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๒ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึง อีกประการหนึ่ง อสุรินทราหูเอาฝ่ามือรับน้ำแล้วทิ้งลงในมหาสมุทร นี้เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๓ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึง อีกประการหนึ่ง วัสสวลาหกเทวบุตรประมาทเสีย นี้เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๔ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึงอีกประการหนึ่ง พวกมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในธรรม นี้เป็นอันตรายของฝนข้อที่ ๕ ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันตรายของฝน ๕ ประการนี้แล ซึ่งพวกหมอดูรู้ไม่ได้ สายตาของพวกหมอดูหยั่งไม่ถึง ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. วาจาสูตร

[๑๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นทุพภาษิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน องค์ ๕ประการเป็นไฉน คือ วาจานั้นย่อมเป็นวาจาที่กล่าวถูกกาล ๑ เป็นวาจาที่กล่าวเป็นสัจ ๑ เป็นวาจาที่กล่าวอ่อนหวาน ๑ เป็นวาจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ ๑เป็นวาจาที่กล่าวด้วยเมตตาจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ประการนี้แล เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นทุพภาษิต และเป็นวาจาไม่มีโทษ วิญญูชนไม่ติเตียน ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. กุลสูตร

[๑๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีลทั้งหลาย ย่อมเข้าไปหาสกุลใด พวกมนุษย์ในสกุลนั้นย่อมประสบบุญเป็นอันมาก โดยฐานะ ๕ ประการ ฐานะ ๕ประการเป็นไฉน คือ สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล จิตของพวกมนุษย์ย่อมเลื่อมใสเพราะเห็นท่าน สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิปทาที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์ สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ย่อมลุกรับ (ต้อนรับ) กราบไหว้ ให้อาสนะ (ที่นั่ง) สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิปทาที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อเกิดในสกุลสูง สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ย่อมกำจัดมลทินคือความตระหนี่ สมัยนั้นสกุลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิปทาที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อความเป็นผู้มีศักดิ์ใหญ่(เกียรติยศสูง) สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ย่อมจัดของถวายตามสติกำลัง สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่า ปฏิบัติปฏิปทาที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อความเป็นผู้มีโภคทรัพย์มาก สมัยใด เมื่อบรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุลพวกมนุษย์ย่อมไต่ถาม สอบสวน ย่อมฟังธรรม สมัยนั้น สกุลนั้นชื่อว่าปฏิบัติปฏิปทาที่ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย สมัยใด บรรพชิตผู้มีศีลเข้าไปหาสกุล พวกมนุษย์ในสกุลนั้นย่อมประสบบุญเป็นอันมาก โดยฐานะ ๕ ประการนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. นิสสารณียสูตร

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุที่พึงพรากได้ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เมื่อภิกษุในธรรมวินัยนี้ มนสิการถึงกามทั้งหลาย จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในกามทั้งหลายแต่เมื่อเธอมนสิการถึงเนกขัมมะ จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในเนกขัมมะ จิตของเธอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้ว จากกามทั้งหลาย อาสวะทุกข์และความเร่าร้อนเหล่าใด ย่อมเกิดเพราะกามเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนั้นนี้เรากล่าวว่าเป็นการพรากออกแห่งกามทั้งหลาย ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงพยาบาท จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในพยาบาท แต่เมื่อเธอมนสิการถึงความไม่พยาบาท จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในความไม่พยาบาท จิตของเธอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้วหลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากพยาบาท อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่าใด ย่อมเกิดเพราะพยาบาทเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนั้น นี้เรากล่าวว่าเป็นการพรากออกแห่งพยาบาท ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงวิหิงสา จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในวิหิงสา แต่เมื่อเธอมนสิการถึงอวิหิงสา จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในอวิหิงสา จิตของเธอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้วหลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากวิหิงสา

อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่าใด ย่อมเกิดเพราะวิหิงสาเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนั้น นี้เรากล่าวว่าเป็นการพรากออกแห่งวิหิงสา ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงรูปทั้งหลาย จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในรูปทั้งหลาย แต่เมื่อเธอมนสิการถึงอรูป จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในอรูป จิตของเธอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้ว อบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้วหลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากรูปทั้งหลาย อาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่าใด ย่อมเกิดเพราะรูปเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนั้น นี้เรากล่าวว่าเป็นการพรากออกแห่งรูปทั้งหลาย ฯ

อีกประการหนึ่ง เมื่อภิกษุมนสิการถึงสักกายะ จิตของเธอย่อมไม่แล่นไป ย่อมไม่เลื่อมใส ย่อมไม่ตั้งอยู่ ย่อมไม่น้อมไปในสักกายะ แต่เมื่อเธอมนสิการถึงความดับแห่งสักกายะ จิตของเธอย่อมแล่นไป ย่อมเลื่อมใส ย่อมตั้งอยู่ ย่อมน้อมไปในความดับแห่งสักกายะ จิตของเธอนั้นชื่อว่าเป็นจิตดำเนินไปดีแล้วอบรมดีแล้ว ตั้งอยู่ดีแล้ว หลุดพ้นดีแล้ว พรากออกดีแล้วจากสักกายะ อาสวะทุกข์และความเร่าร้อนเหล่าใด ย่อมเกิดเพราะสักกายะเป็นปัจจัย เธอหลุดพ้นแล้วจากอาสวะ ทุกข์และความเร่าร้อนเหล่านั้น เธอย่อมไม่เสวยเวทนาที่เกิดเพราะเหตุนั้น นี้เรากล่าวว่าเป็นการพรากออกแห่งสักกายะ ฯ

ความเพลินในกามก็ดี ความเพลินในพยาบาทก็ดี ความเพลินในวิหิงสา ก็ดี ความเพลินในรูปก็ดี ความเพลินในสักกายะก็ดี ย่อมไม่บังเกิดขึ้นแก่เธอเพราะความเพลินในกามก็ดี ความเพลินในพยาบาทก็ดี ความเพลินในวิหิงสาก็ดีความเพลินในรูปก็ดี ความเพลินในสักกายะก็ดี ไม่บังเกิดขึ้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่าเป็นผู้ไม่มีอาลัย ตัดตัณหาได้แล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ทำที่สุดทุกข์ได้แล้วเพราะละมานะได้โดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุที่พึงพรากได้ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบพราหมณวรรคที่ ๕

จบจตุตถปัณณาสก์ ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสณสูตร ๒. โทณสูตร
๓. สังคารวสูตร ๔. การณปาลีสูตร
๕. ปิงคิยานีสูตร ๖. สุปินสูตร
๗. วัสสสูตร ๘. วาจาสูตร
๙. กุลสูตร ๑๐. นิสสารณียสูตร ฯ

ปัญจมปัณณาสก์

กิมพิลวรรคที่ ๑

[๒๐๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันใกล้ เมืองมิถิลา ครั้งนั้น ท่านพระกิมพิละได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่นานในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในศาสดา เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในธรรม เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสงฆ์ เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงกันและกัน ดูกรกิมพิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

กิม. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

พ. ดูกรกิมพิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในศาสดา เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในธรรม เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในสงฆ์เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในสิกขา เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงกันและกัน ดูกรกิมพิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ธัมมัสสวนสูตร

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ ย่อมเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ๑ ย่อมบรรเทาความสงสัย

เสียได้ ๑ ย่อมทำความเห็นให้ตรง ๑ จิตของผู้ฟังย่อมเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อาชานิยสูตร

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา ควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงความนับว่าเป็นราชพาหนะ องค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความซื่อตรง ๑ ความวิ่งเร็ว ๑ความอ่อนนุ่ม ๑ ความอดทน ๑ ความเสงี่ยม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๕ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชาควรเป็นม้าทรง ย่อมถึงการนับว่า เป็นราชพาหนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความซื่อตรง ๑ ความเร็ว ๑ความอ่อนโยน ๑ ความอดทน ๑ ความเสงี่ยม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่น ยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พลสูตร

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลังคือศรัทธา ๑ กำลังคือหิริ ๑ กำลังคือโอตตัปปะ ๑ กำลังคือวิริยะ ๑ กำลังคือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลัง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. เจโตขีลสูตร

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตะปูตรึงใจ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในศาสดา ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในศาสดาจิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไป เพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นตะปูตรึงใจ ข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในธรรม ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในธรรมจิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นตะปูตรึงใจข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆเพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นตะปูตรึงใจข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในสิกขา ภิกษุใด ย่อมเคลือบแคลงสงสัย ไม่น้อมใจเชื่อ ไม่เลื่อมใสในสิกขาจิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นตะปูตรึงใจข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมโกรธ มีใจไม่แช่มชื่น มีจิตอันโทสะกระทบแล้ว กระด้างในพวกเพื่อนพรหมจรรย์ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นตะปูตรึงใจข้อที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตะปูตรึงใจ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. วินิพันธสูตร

[๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องผูกพันใจ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจากความรัก ยังไม่ปราศจากความระหาย ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาม ภิกษุใด เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ...ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาม จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นเครื่องผูกใจข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกาย ภิกษุใด เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ ปราศจากความทะยานอยากในกาย จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียรเพื่อประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในรูป ภิกษุใด เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด ...ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในรูป จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุฉันอาหารจนอิ่มตามต้องการแล้ว ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอน ความสุขในการหลับอยู่ ภิกษุใด ฉันอาหารจนอิ่มตามความต้องการแล้ว ประกอบความสุขในการนอน ความสุขในการเอนความสุขในการหลับอยู่ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไปเพื่อความเพียร เพื่อความประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุปรารถนาเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ด้วยตั้งใจว่า เราจักเป็นเทวดา หรือเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วยศีล พรต ตบะหรือพรหมจรรย์นี้ ภิกษุใด ปรารถนาเทพนิกายหมู่ใดหมู่หนึ่ง ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยตั้งใจว่า เราจักเป็นเทวดา หรือเป็นเทพองค์ใดองค์หนึ่ง ด้วยศีล พรต ตบะหรือพรหมจรรย์นี้ จิตของภิกษุนั้นย่อมไม่น้อมไป

เพื่อความเพียร เพื่อประกอบเนืองๆ เพื่อกระทำติดต่อ เพื่อบำเพ็ญเพียร นี้เป็นเครื่องผูกพันใจข้อที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องผูกพันใจ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ยาคุสูตร

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของข้าวยาคู ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บรรเทาความหิว ๑ ระงับความระหาย ๑ ยังลมให้เดินคล่อง ๑ชำระลำไส้ ๑ เผาอาหารเก่าที่ยังไม่ย่อย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของข้าวยาคู ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ทันตกัฏฐสูตร

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษเพราะไม่เคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ตาฟาง ๑ ปากเหม็น ๑ ประสาทที่นำรสอาหารไม่หมดจดดี ๑ เสมหะย่อมหุ้มห่ออาหาร ๑ อาหารย่อมไม่อร่อยแก่เขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษเพราะไม่เคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์เพราะเคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้ ๕ ประการ เป็นไฉน คือ ตาสว่าง ๑ ปากไม่เหม็น ๑ ประสาทที่นำรสอาหารหมดจดดี ๑ เสมหะย่อมไม่หุ้มห่ออาหาร ๑ อาหารย่อมอร่อยแก่เขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอานิสงส์เพราะเคี้ยวไม้สีฟัน ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. คีตสูตร

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับที่ยาว ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ตนเองย่อมกำหนัดในเสียงนั้นบ้างผู้อื่นย่อมกำหนัดในเสียงนั้นบ้าง

พวกคฤหบดีย่อมยกโทษว่า พวกสมณศากยบุตรเหล่านี้ย่อมขับเหมือนพวกเราขับบ้าง เมื่อภิกษุพอใจกระทำเสียง ความเสื่อมแห่งสมาธิย่อมมีบ้าง ประชุมชนรุ่นหลังย่อมถือเป็นแบบอย่างบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลายโทษของภิกษุผู้กล่าวธรรมด้วยเสียงขับที่ยาว ๕ ประการ นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มุฏฐัสสติสูตร

[๒๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษแห่งภิกษุผู้ลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะนอนหลับ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมหลับเป็นทุกข์ ๑ ย่อมตื่นเป็นทุกข์ ๑ ย่อมฝันลามก ๑ เทวดาย่อมไม่รักษา ๑ น้ำอสุจิย่อมเคลื่อน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษแห่งภิกษุผู้ลืมสติไม่มีสัมปชัญญะ นอนหลับ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งภิกษุผู้มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ นอนหลับ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมหลับเป็นสุข ๑ ย่อมตื่นเป็นสุข ๑ ย่อมไม่ฝันลามก ๑ เทวดาย่อมรักษา ๑ น้ำอสุจิย่อมไม่เคลื่อน ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งภิกษุผู้มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ นอนหลับ๕ ประการ นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบกิมพิลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อักโกสกวรรคที่ ๒

๑. อักโกสกสูตร

[๒๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดชอบด่า ชอบบริภาษเพื่อนพรหมจรรย์ ชอบติเตียนพระอริยเจ้า ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการ๕ ประการเป็นไฉน คือ เธอย่อมต้องอาบัติปาราชิก ขาดทางบรรลุโลกุตรธรรม ๑ย่อมต้องอาบัติที่เศร้าหมองอย่างอื่น ๑ ย่อมได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดชอบด่า ชอบบริภาษเพื่อนพรหมจรรย์ ชอบติเตียนพระอริยเจ้า ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ภัณฑนสูตร

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดผู้ทำความบาดหมาง ทำการทะเลาะ ทำการวิวาท ทำการอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ได้บรรลุแล้ว ๑ กิติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดทำความบาดหมาง ทำการทะเลาะ ทำการวิวาท ทำการอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ภิกษุนั้นพึงหวังได้โทษ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. สีลสูตร

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์อย่างมากอันมี

ความประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นโทษข้อที่ ๑ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ อีกประการหนึ่ง กิติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทุศีล มีศีลวิบัติย่อมฟุ้งไป นี้เป็นโทษข้อที่ ๒ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ อีกประการหนึ่ง ผู้ทุศีลมีศีลวิบัติ จะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัทย่อมไม่องอาจ เก้อเขินเข้าไปนี้เป็นโทษข้อที่ ๓ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติอีกประการหนึ่งคนทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ นี้เป็นโทษข้อที่ ๔ ของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ อีกประการหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก นี้เป็นโทษ ข้อที่ ๕ ของคนทุศีลเพราะศีลวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ในธรรมวินัยนี้ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๑ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล อีกประการหนึ่ง กิติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมฟุ้งไป นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๒ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล อีกประการหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลจะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัทย่อมองอาจ ไม่เก้อเขินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล อีกประการหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๔ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีลอีกประการหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พหุภาณีสูตร

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้พูดมาก ๕ ประการเป็นไฉน คือ พูดเท็จ ๑ พูดส่อเสียด ๑ พูดคำหยาบ ๑พูดเพ้อเจ้อ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้า

ถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้พูดมาก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้พูดพอประมาณ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่พูดเท็จ ๑ ไม่พูดส่อเสียด ๑ ไม่พูดคำหยาบ ๑ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้พูดพอประมาณ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อขันติสูตรที่ ๑

[๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ไม่อดทนย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยเวร ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยโทษ ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่มากด้วยเวร ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่มากด้วยโทษ ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอานิสงส์ของความอดทน ๕ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อขันติสูตรที่ ๒

[๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ไม่อดทนย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้โหดร้าย ๑ ย่อมเป็นผู้เดือดร้อน ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่โหดร้าย ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่เดือดร้อน ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๑เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อปาสาทิกสูตรที่ ๑

[๒๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้ว ย่อมติเตียน ๑ กิติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑ กิติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปเข้าย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อปาสาทิกสูตร ๒

[๒๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ คนพวกที่ยังไม่เลื่อมใสย่อมไม่เลื่อมใส ๑ คนพวกที่เลื่อมใสแล้วบางพวกย่อมคลายความเลื่อมใส ๑ ชื่อว่าย่อมไม่กระทำตามคำสอนของ

พระศาสดา ๑ ประชุมชนชั้นหลังย่อมถือตาม ๑ จิตของเขาย่อมไม่เลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยกายกรรมเป็นต้นอันไม่น่าเลื่อมใส ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในบุคคลผู้มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ๕ ประการเป็นไฉน คือ คนพวกที่ยังไม่เลื่อมใส ย่อมเลื่อมใส ๑ คนพวกที่เลื่อมใสแล้วย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้น ๑ ชื่อว่าย่อมกระทำตามคำสั่งสอนของพระศาสดา ๑ ประชุมชนชั้นหลังย่อมถือตาม ๑ จิตของเขาย่อมเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในบุคคลผู้มีความประพฤตินำมาซึ่งความเลื่อมใส ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อัคคิสูตร

[๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่เพราะไฟ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ทำให้ตาฝ้าฟาง ๑ ทำให้ผิวเสีย ๑ ทำให้ทุรพล ๑ย่อมยังการคลุกคลีหมู่คณะให้เจริญ ๑ ย่อมยังติรัจฉานกถาให้เป็นไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่เพราะไฟ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มธุราสูตร

[๒๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในนครมธุรา ๕ ประการเป็นไฉน คือ นครมธุรามีพื้นดินไม่ราบเรียบ ๑ มีฝุ่นมาก ๑ มีสุนัขดุ ๑ มียักษ์ร้าย ๑ หาอาหารได้ยาก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในนครมธุรา ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอักโกสกวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อักโกสกสูตร ๒. ภัณฑนสูตร

๓. สีลสูตร ๔. พหุภาณีสูตร

๕. อขันติสูตรที่ ๑ ๖. อขันติสูตรที่ ๒

๗. อปาสาทิกสูตรที่ ๑ ๘. อปาสาทิกสูตรที่ ๒

๙. อัคคิสูตร ๑๐. มธุราสูตร ฯ

ทีฆจาริกวรรคที่ ๓

๑. ทีฆจาริกสูตรที่ ๑

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือย่อมไม่ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ ย่อมไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ๑ ย่อมไม่แกล้วกล้าด้วยสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ ๑ ย่อมได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมไม่มีมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑ ย่อมเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ๑ ย่อมแกล้วกล้าด้วยสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ ๑ ย่อมไม่ได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมมีมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ทีฆจาริกสูตรที่ ๒

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมเสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว ๑ ย่อมไม่แกล้วกล้าด้วยคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้วบางประการ ๑ ย่อมได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมไม่มีมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของภิกษุผู้ประกอบการเที่ยวไปนาน การเที่ยวไปไม่มีกำหนด ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมไม่เสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้

บรรลุแล้ว ๑ ย่อมแกล้วกล้าด้วยคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้วบางประการ ๑ ย่อมไม่ได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก ๑ ย่อมมีมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการเที่ยวไปมีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อภินิวาสสูตร

[๒๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุอยู่ประจำที่ย่อมมีสิ่งของมาก มีการสะสมสิ่งของมาก ๑ มีเภสัชมาก มีการสะสมเภสัชมาก ๑ มีกิจมาก มีกรณียมาก ไม่ฉลาดในกิจที่จะต้องทำ ๑ ย่อมอยู่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ๑ เมื่อจะหลีกไปจากอาวาสนั้น ย่อมมีความห่วงใยหลีกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้อยู่มีกำหนดพอสมควร ย่อมไม่มีสิ่งของมากไม่มีการสะสมสิ่งของมาก ๑ ไม่มีเภสัชมาก ไม่มีการสะสมเภสัชมาก ๑ ไม่มีกิจมาก ไม่มีกรณียมาก ฉลาดในกิจที่จะต้องทำ ๑ ไม่เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลีกับคฤหัสถ์อันไม่สมควร ๑ เมื่อจะหลีกไปจากอาวาสนั้น ไม่มีความห่วงใยหลีกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มัจฉรสูตร

[๒๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้อยู่ประจำที่เป็นผู้ตระหนี่ที่อยู่ ๑ ตระหนี่สกุล ๑ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในการอยู่ประจำที่ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้อยู่มีกำหนดพอสมควร เป็นผู้ไม่ตระหนี่ที่อยู่ ๑ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ตระหนี่ธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการอยู่มีกำหนดพอสมควร ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. กุลุปกสูตรที่ ๑

[๒๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในภิกษุผู้เข้าสู่สกุล ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุลย่อมต้องอาบัติเพราะเที่ยวไปโดยไม่บอกลา ๑ ย่อมต้องอาบัติเพราะนั่งในที่ลับหูกับมาตุคาม ๑ ย่อมต้องอาบัติเพราะนั่งในที่ลับตากับมาตุคาม ๑ เมื่อแสดงธรรมแก่มาตุคามเกินกว่า ๕---๖ คำย่อมต้องอาบัติ ๑ ย่อมมากด้วยความดำริในกามอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ประการนี้แล มีอยู่ในภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. กุลุปกสูตรที่ ๒

[๒๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุล คลุกคลีอยู่ในสกุลเกินเวลา ๕ ประการเป็นไฉน คือ การเห็นมาตุคามเนืองๆ ๑ เมื่อมีการเห็นย่อมมีการเกี่ยวข้อง ๑ เมื่อมีการเกี่ยวข้องย่อมมีการคุ้นเคย ๑ เมื่อมีการคุ้นเคยย่อมมีจิตจดจ่อ ๑ เมื่อมีจิตจดจ่อแล้วพึงหวังผลข้อนี้คือ เธอย่อมไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ จักต้องอาบัติที่เศร้าหมอง หรือจักบอกคืนสิกขาลาเพศ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล ย่อมมีแก่ภิกษุผู้เข้าไปสู่สกุล คลุกคลีอยู่ในสกุลเกินเวลา ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. โภคสูตร

[๒๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ โภคทรัพย์เป็นของทั่วไปแก่ไฟ ๑ เป็นของทั่วไปแก่น้ำ ๑ เป็นของทั่วไปแก่พระราชา ๑ เป็นของทั่วไปแก่โจร ๑ เป็นของทั่วไปแก่ทายาทผู้ไม่เป็นที่รัก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เพราะอาศัยโภคทรัพย์ บุคคลจึงเลี้ยงตนให้เป็นสุข เอิบอิ่มบริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ เลี้ยงมารดาบิดาให้เป็นสุข เอิบอิ่ม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ เลี้ยงบุตรภรรยา คนใช้ คนงาน และบริวารให้เป็นสุขเอิบอิ่ม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ เลี้ยงมิตรและอำมาตย์ให้เป็นสุขเอิบอิ่ม บริหารให้เป็นสุขได้โดยชอบ ๑ ย่อมบำเพ็ญทักษิณาทานที่มีผลเลิศเป็นทางสวรรค์ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ในสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะโภคทรัพย์ ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ภัตตสูตร

[๒๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในสกุลที่หุงต้มอาหารในเวลาสาย ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมไม่ได้ต้อนรับแขกที่ควรต้อนรับตามเวลา ๑ ไม่ได้บูชาเทวดาผู้รับพลีตามเวลา ๑ ไม่ได้ต้อนรับสมณพราหมณ์ผู้ฉันหนเดียว งดการฉันในเวลากลางคืน เว้นการฉันในเวลาวิกาลตามเวลา ๑พวกคนใช้ คนงาน และบริวารหลบหน้าทำการงาน ๑ อาหารที่บริโภคตามเวลาที่ไม่ควรเช่นนั้นไม่มีโอชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในสกุลที่หุงต้มอาหารในเวลาสาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ มีอยู่ในสกุลที่หุงต้มอาหารตามเวลา ๕ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมได้ต้อนรับแขกที่ควรต้อนรับตามเวลา ๑ย่อมได้บูชาเทวดาผู้รับพลีตามเวลา ๑ ย่อมได้ต้อนรับสมณพราหมณ์ผู้ฉันหนเดียวงดการฉันในเวลากลางคืน เว้นการฉัน

ในเวลาวิกาลตามเวลา ๑ คนใช้ คนงานและบริวารย่อมไม่หลบหน้าทำการงาน ๑ อาหารที่บริโภคตามเวลาที่ควรเช่นนั้นย่อมมีโอชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้แล มีอยู่ในสกุลที่หุงต้มอาหารตามเวลา ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สัปปสูตรที่ ๑

[๒๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นสัตว์ไม่สะอาด ๑ มีกลิ่นเหม็น ๑ มีความน่ากลัวมาก ๑ มีภัยเฉพาะหน้า ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕ ประการฉันนั้นเหมือนกัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ไม่สะอาด ๑ มีกลิ่นเหม็น ๑ มีความน่ากลัวมาก ๑มีภัยเฉพาะหน้า ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. สัปปสูตรที่ ๒

[๒๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นสัตว์มักโกรธ ๑ มักผูกโกรธ ๑ มีพิษร้าย ๑ มีสองลิ้น ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในงูเห่า ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕ ประการนี้ฉันนั้นเหมือนกัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มักโกรธ ๑ มักผูกโกรธ ๑ มีพิษร้าย ๑ มีสองลิ้น ๑ มักประทุษร้ายมิตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในโทษ ๕ ประการนั้นความที่มาตุคามเป็นผู้มีพิษร้าย คือ โดยมากมาตุคามมีราคะจัด ความที่มาตุคามเป็นผู้มีสองลิ้น คือ โดยมากมาตุคามมีวาจาส่อเสียด ความ

ที่มาตุคามเป็นผู้มักประทุษร้ายมิตร คือ โดยมากมาตุคามมักประพฤตินอกใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในมาตุคาม ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบทีฆจาริกวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ทีฆจาริกสูตรที่ ๑ ๒. ทีฆจาริกสูตรที่ ๒
๓. อภินิวาสสูตร ๔. มัจฉรสูตร
๕. กุลุปกสูตรที่ ๑ ๖. กุลุปกสูตรที่ ๒
๗. โภคสูตร ๘. ภัตตสูตร
๙. สัปปสูตรที่ ๑ ๑๐. สัปปสูตรที่ ๒ ฯ

อาวาสิกวรรคที่ ๔

๑. อาวาสิกสูตร

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรยกย่อง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุเจ้าอาวาสเป็นผู้ไม่ถึงพร้อมด้วยมรรยาท ไม่ถึงพร้อมด้วยวัตร ๑ ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงจำสูตร ๑เป็นผู้ไม่ประพฤติขัดเกลา ไม่ยินดีในการหลีกออกเร้น ไม่ยินดีในกัลยาณธรรม ๑เป็นผู้ไม่มีวาจาไพเราะ ไม่กระทำถ้อยคำให้ไพเราะ ๑ มีปัญญาทราม โง่เขลา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรยกย่อง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรยกย่อง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุเจ้าอาวาสเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยมรรยาท ถึงพร้อมด้วยวัตร ๑ เป็นผู้พหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ ๑ เป็นผู้ประพฤติขัดเกลา ยินดีในการหลีกออกเร้น ยินดีในกัลยาณธรรม ๑ มีวาจาไพเราะกระทำถ้อยคำให้ไพเราะ ๑ มีปัญญา เฉลียวฉลาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นผู้ควรยกย่อง ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อัปปิยสูตร

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการย่อมเป็นที่รัก ที่ชอบใจ ที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยความสำรวมในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อยสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นผู้พหูสูต ทรงไว้ซึ่งสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก จำทรงไว้ ขึ้นปาก คล่องใจ แทงตลอดด้วยดีด้วย

ทิฐิซึ่งธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้มีวาจาไพเราะ กระทำถ้อยคำให้ไพเราะ ประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง สละสลวยไม่มีโทษ ให้ทราบข้อความได้ชัด ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยากไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นที่รัก ที่ชอบใจ ที่เคารพ และเป็นที่สรรเสริญของเพื่อนพรหมจรรย์ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. โสภณสูตร

[๒๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมยังอาวาสให้งาม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยความสำรวมในพระปาติโมกข์ ฯลฯ ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นผู้พหูสูต ฯลฯบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ เป็นผู้มีวาจาไพเราะ ฯลฯ ให้ทราบข้อความได้ชัด ๑เป็นผู้สามารถเพื่อให้ผู้เข้าไปหาเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมยังอาวาสให้งาม ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พหุปการสูตร

[๒๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นผู้มีอุปการะมากแก่อาวาส ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทาน ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ๑ เป็นผู้พหูสูต ฯลฯบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ๑ ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่หักพัง ๑

ก็ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมาจากแคว้นต่างๆ ย่อมเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมาจากแคว้นต่างๆ ขอเชิญท่านทั้งหลายทำบุญ เป็นสมัยทำบุญ ๑ เป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่งฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง เป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้มีอุปการะมากแก่อาวาส ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุกัมปกสูตร

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ยังคฤหัสถ์ให้สมาทานในอธิศีล ๑ ให้ตั้งอยู่ในธรรมทัศนะ ๑ เข้าไปหาคฤหัสถ์ผู้ป่วยแล้ว ย่อมให้สติว่าท่านทั้งหลายจงตั้งสติให้ตรงต่อพระรัตนตรัย ก็ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมาจากแคว้นต่างๆ ย่อมเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลายภิกษุหมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมาจากแคว้นต่างๆ ขอเชิญท่านทั้งหลายทำบุญเป็นสมัยทำบุญ ๑ ย่อมฉันโภชนะที่พวกคฤหัสถ์ถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง ๑ ไม่ยังศรัทธาไทยให้เสียไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ยถาภตอวรรณสูตร

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรตำหนิ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรสรรเสริญ ๑ ไม่ใคร่ครวญไม่พิจารณาก่อนแล้วแสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏในที่อันไม่ควรเลื่อมใส ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่

พิจารณาก่อนแล้วแสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏในที่อันควรเลื่อมใส ๑ ย่อมยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรตำหนิ ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้ว แสดงความไม่เลื่อมใสให้ปรากฏในที่อันไม่ควรเลื่อมใส ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วแสดงความเลื่อมใสให้ปรากฏในที่อันควรเลื่อมใส ๑ ย่อมไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ยถาภตเคธสูตร

[๒๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรตำหนิ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ตระหนี่อาวาส หวงแหนอาวาส ๑ เป็นผู้ตระหนี่สกุลหวงแหนสกุล ๑ ย่อมยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรตำหนิ ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส ไม่หวงแหนอาวาส ๑ เป็นผู้ไม่ตระหนี่สกุล ไม่หวงแหนสกุล ๑ ไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ยถาภตมัจเฉรสูตรที่ ๑

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรตำหนิ ๑ ไม่ใคร่ครวญ ไม่พิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรสรรเสริญ ๑ เป็นผู้ตระหนี่อาวาส ๑ ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือน ถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวตำหนิผู้ควรตำหนิ ๑ ใคร่ครวญพิจารณาก่อนแล้วกล่าวสรรเสริญผู้ควรสรรเสริญ ๑ไม่เป็นผู้ตระหนี่อาวาส ๑ ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. ยถาภตมัจเฉรสูตรที่ ๒

[๒๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ตระหนี่อาวาส ๑ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ย่อมยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้ตระหนี่อาวาส ๑ ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แลเหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ยถาภตมัจเฉรสูตรที่ ๓

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ตระหนี่อาวาส ๑ตระหนี่สกุล ๑ ตระหนี่ลาภ ๑ ตระหนี่วรรณะ ๑ ตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ในนรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เหมือนถูกเชิญมาไว้ในสวรรค์ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้ตระหนี่อาวาส ๑ ไม่ตระหนี่สกุล ๑ ไม่ตระหนี่ลาภ ๑ ไม่ตระหนี่วรรณะ ๑ ไม่ตระหนี่ธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เหมือนถูกเชิญมาอยู่ในสวรรค์ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอาวาสิกวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ทุจริตวรรคที่ ๕

๑. ทุจริตสูตร

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมติเตียนได้ ๑ กิติศัพท์อันชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะสุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑ กิติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมไม่เป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะสุจริต ๕ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. กายทุจริตสูตร

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะกายทุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะกายสุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วจีทุจริตสูตร

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะวจีทุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะวจีสุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มโนทุจริตสูตร

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมติเตียน ๑ กิติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะมโนสุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑ กิติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมไม่เป็นผู้หลงกระทำกาละ ๑ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะมโนสุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อปรทุจริตสูตร

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมติเตียน ๑กิติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม ๑ ย่อมตั้งอยู่ในอสัทธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะสุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑กิติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากอสัทธรรม ๑ ย่อมตั้งอยู่ในสัทธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะสุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อปรกายทุจริตสูตร

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะทุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะสุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อปรวจีทุจริตสูตร

[๒๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะวจีทุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะวจีสุจริต ๕ ประการนี้ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อปรมโนทุจริตสูตร

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมติเตียน ๑ กิติศัพท์ที่ชั่วย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม ๑ ย่อมตั้งอยู่ในอสัทธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในเพราะมโนทุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะมโนสุจริต ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ แม้ตนเองย่อมไม่ติเตียนตนได้ ๑ วิญญูชนพิจารณาแล้วย่อมสรรเสริญ ๑ กิติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป ๑ ย่อมเสื่อมจากอสัทธรรม ๑ ย่อมตั้งอยู่ในสัทธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในเพราะมโนสุจริต ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. สีวถิกาสูตร

[๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในป่าช้า ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นที่ไม่สะอาด ๑ มีกลิ่นเหม็น ๑ มีภัยเฉพาะหน้า ๑ เป็นที่อยู่ของพวกมนุษย์ร้าย ๑ เป็นที่รำพันทุกข์ของชนหมู่มาก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในป่าช้า ๕ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในบุคคลผู้เปรียบด้วยป่าช้า ๕ ประการนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมประกอบด้วยกายกรรมอันไม่สะอาด ด้วยวจีกรรมอันไม่สะอาด ด้วยมโนกรรมอันไม่สะอาด เรากล่าวข้อนี้เพราะเขาเป็นผู้ไม่สะอาด ป่าช้านั้นเป็นที่ไม่สะอาด แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ฯ

กิติศัพท์ที่ชั่วของเขาผู้ประกอบด้วยกายกรรม อันไม่สะอาด ด้วยวจีกรรม อันไม่สะอาด ด้วยมโนกรรมอันไม่สะอาด ย่อมฟุ้งไป เรากล่าวข้อนี้เพราะเขาเป็นผู้มีกลิ่นเหม็น ป่าช้ามีกลิ่นเหม็นแม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ฯ

เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รัก ย่อมเว้นไกลซึ่งบุคคลนั้นผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันไม่สะอาด ด้วยวจีกรรมอันไม่สะอาด ด้วยมโนกรรมอันไม่สะอาดเรากล่าวข้อนี้เพราะเขามีภัยเฉพาะหน้า ป่าช้ามีภัยเฉพาะหน้า แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ฯ

เขาประกอบด้วยกายกรรมอันไม่สะอาด ด้วยวจีกรรมอันไม่สะอาด ด้วยมโนกรรมอันไม่สะอาด ย่อมอยู่ร่วมกับบุคคลผู้เสมอกัน เรากล่าวข้อนี้เพราะเขาเป็นที่อยู่ของสิ่งร้าย ป่าช้าเป็นที่อยู่ของอมนุษย์ร้าย แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ฯ

เพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รัก เห็นเขาผู้ประกอบด้วยกายกรรมอันไม่สะอาด ด้วยวจีกรรมอันไม่สะอาด ด้วยมโนกรรมอันไม่สะอาด แล้วย่อมรำพันทุกข์ว่า โอ เป็นทุกข์ของพวกเราผู้อยู่ร่วมกับบุคคลเห็นปานนี้ เรากล่าวข้อนี้เพราะเขาเป็นที่รำพันทุกข์ ป่าช้าเป็นที่รำพันทุกข์ของชนหมู่มาก แม้ฉันใด เรากล่าวบุคคลนี้เปรียบฉันนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในบุคคลผู้เปรียบด้วยป่าช้า ๕ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ปุคคลปสาทสูตร

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นต้องอาบัติอันเป็นเหตุให้สงฆ์ยกวัตร เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรานี้ ถูกสงฆ์ยกวัตรเสียแล้ว เขาจึงเป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ เมื่อไม่มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ จึงไม่คบหาภิกษุเหล่าอื่น เมื่อไม่คบหาภิกษุเหล่าอื่น จึงไม่ฟังสัทธรรม เมื่อไม่ฟังสัทธรรม จึงเสื่อมจากสัทธรรมนี้เป็นโทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๑ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นต้องอาบัติ อันเป็นเหตุให้สงฆ์บังคับให้เขานั่งที่สุดสงฆ์ เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรานี้ ถูกสงฆ์บังคับให้นั่งในที่สุดสงฆ์เสียแล้ว เขาจึงเป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ ... จึงเสื่อมจากสัทธรรม นี้เป็นโทษในความ เลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๒ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นหลีกไปสู่ทิศเสีย เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรานี้ หลีกไปสู่ทิศเสียแล้ว เขาจึงเป็นผู้ไม่มีความเลื่อมใสมากในพวกภิกษุ ... จึงเสื่อมจากสัทธรรมนี้เป็นโทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๓ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นลาสิกขา เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรานี้ ลาสิกขาเสียแล้ว เขาจึงไม่คบหาภิกษุเหล่าอื่น ... จึงเสื่อมจากสัทธรรม นี้เป็นโทษในความเสื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๔ ฯ

อีกประการหนึ่ง บุคคลย่อมเลื่อมใสในบุคคลใด บุคคลนั้นกระทำกาละเสีย เขาจึงคิดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้เป็นที่รักที่ชอบใจของเรานี้ กระทำกาละเสียแล้วเขาจึงไม่คบหาภิกษุเหล่าอื่น เมื่อไม่คบหาภิกษุเหล่าอื่น จึงไม่ฟังสัทธรรม เมื่อไม่ฟังสัทธรรม จึงเสื่อมจากสัทธรรม นี้เป็นโทษในความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในบุคคลข้อที่ ๕ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษในความเลื่อมใสที่เกิดในบุคคล ๕ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบทุจริตวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จบปัณณาสก์ที่ ๕

ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย

พระสูตรที่ไม่ได้สงเคราะห์เข้าในวรรค

[๒๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงให้ กุลบุตรอุปสมบทได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยศีลขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยสมาธิขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยปัญญาขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุติขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุติญาณทัศนขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล พึงให้กุลบุตรอุปสมบทได้ ฯ

[๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงให้นิสัยได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยศีลขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยวิมุติญาณทัศนขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล พึงให้นิสัยได้ ฯ

[๒๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงให้สามเณรอุปัฏฐากได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยศีลขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ฯลฯ ประกอบด้วยวิมุติญาณทัศนขันธ์อันเป็นของพระอเสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล พึงให้สามเณรอุปัฏฐากได้ ฯ

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความตระหนี่ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล (อุปัฏฐาก) ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความตระหนี่ ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความตระหนี่ ๕ ประการนี้ความตระหนี่ที่น่าเกลียดยิ่ง คือ ความตระหนี่ธรรม ฯ

[๒๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ ๕ ประการ ความตระหนี่ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ที่อยู่ ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่สกุล ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาด

ความตระหนี่ลาภ ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่วรรณะ ๑ เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อละ เพื่อตัดขาดความตระหนี่ ๕ ประการนี้แล ฯ

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความตระหนี่ธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรบรรลุปฐมฌานดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการ ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๕ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการนี้แล ควรบรรลุปฐมฌาน ฯ

[๒๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อบรรลุทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ... อนาคามิผล ... อรหัตผล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความตระหนี่ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุละธรรม ๕ ประการ ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ฯลฯ ความตระหนี่ธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุละธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ฯ

[๒๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการ ควรเพื่อบรรลุปฐมฌานธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

[๒๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อบรรลุทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ... สกทาคามิผล ... อนาคามิผล ... อรหัตผล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉนคือ ความตระหนี่ที่อยู่ ๑ ความตระหนี่สกุล ๑ ความตระหนี่ลาภ ๑ ความตระหนี่วรรณะ ๑ ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการนี้แล ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการ ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ความตระหนี่ที่อยู่ ฯลฯ ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุละธรรม ๕ ประการนี้แล ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตผล ฯ

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นภัตตุเทสก์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ลำเอียงเพราะรัก ๑ลำเอียงเพราะชัง ๑ ลำเอียงเพราะหลง ๑ ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมไม่รู้ภัตที่ได้นิมนต์แล้ว และยังไม่ได้นิมนต์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม๕ ประการนี้แล สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นภัตตุเทสก์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นภัตตุเทสก์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ๑ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมรู้ภัตที่ได้นิมนต์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม๕ ประการนี้แล สงฆ์พึงสมมติให้เป็นภัตตุเทสก์ ฯ

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นภัตตุเทสก์ แม้สมมติแล้วก็ไม่พึงใช้ให้ทำการ ฯลฯ ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นภัตตุเทสก์ สมมติแล้วก็พึงใช้ให้ทำการ ฯลฯ ภิกษุภัตตุเทสก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงทราบว่าเป็นพาล ฯลฯ ภิกษุภัตตุเทสก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯลฯ ภิกษุภัตตุเทสก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย ฯลฯ ภิกษุภัตตุเทสก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ฯลฯ ภิกษุภัตตุเทสก์ประกอบด้วยธรรม๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนนำมาโยนลง ฯลฯ ภิกษุภัตตุเทสก์ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ประการเป็นไฉน คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ๑ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะหลง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมรู้ภัตที่ได้นิมนต์แล้ว

และยังไม่ได้นิมนต์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุภัตตุเทสก์ผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นเสนาสนปัญญาปกะ ผู้ปูลาดเสนาสนะ ... ไม่รู้เสนาสนะที่ได้ปูลาดแล้วและยังไม่ได้ปูลาด ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นเสนาสนะปัญญาปกะ ... ย่อมรู้เสนาสนะที่ได้ปูลาดแล้วและยังไม่ได้ปูลาด ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นเสนาสนคาหาปกะ ผู้ให้ภิกษุถือเสนาสนะ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นเสนาสนคาหาปกะ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นภัณฑาคาริก ผู้รักษาเรือนคลัง ... ย่อมไม่รู้ภัณฑะที่เก็บแล้วและยังไม่ได้เก็บ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นภัณฑาคาริก ... ย่อมรู้ภัณฑะที่ได้เก็บแล้วและยังไม่ได้เก็บ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นจีวรปฏิคคาหกะ ผู้รับจีวร ... ย่อมไม่รู้จีวรที่รับแล้วและยังไม่ได้รับ ...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นจีวรปฏิคคาหกะ ... ย่อมรู้จีวรที่รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นจีวรภาชกะ ผู้แจกจีวร ... ไม่รู้จีวรที่ได้แจกแล้วและยังไม่ได้แจก ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นจีวรภาชกะ ... ย่อมรู้จีวรที่แจกแล้วและยังไม่ได้แจก ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นยาคุภาชกะ ผู้แจกข้าวยาคู ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นยาคุภาชกะ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นผลภาชกะ ผู้แจกผลไม้ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นผลภาชกะ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นขัชชกภาชกะ ผู้แจกของขบเคี้ยว ... ย่อมไม่รู้ของขบเคี้ยวที่แจกแล้วและยังไม่ได้แจก ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นขัชชกภาชกะ ... ย่อมรู้ของขบเคี้ยวที่แจกแล้วและยังไม่ได้แจก ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นอัปปมัตตกวิสัชชกะ ผู้จ่ายของเล็กน้อย ... ย่อมไม่รู้ของเล็กน้อยที่ได้จ่ายแล้วและยังไม่ได้จ่าย ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นอัปปมัตตกวิสัชชกะ .. รู้ของเล็กน้อยที่ได้จ่ายแล้วและยังไม่ได้จ่าย ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นสาฏิยคาหาปกะ ผู้แจกผ้าสาฎก ... ย่อมไม่รู้ผ้าสาฎกที่ได้รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นสาฏิยคาหาปกะ ... ย่อมรู้ผ้าสาฎกที่ได้รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นปัตตคาหาปกะ ผู้แจกบาตร ... ย่อมไม่รู้บาตรที่รับแล้วและไม่ได้รับ ...ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นปัตตคาหาปกะ ... ย่อมไม่รู้บาตรที่รับแล้วและยังไม่ได้รับ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นอารามิกเปสกะ ผู้ใช้คนวัด ... ย่อมไม่รู้คนที่ได้ใช้แล้วและยังไม่ได้ใช้ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นอารามิกเปสกะ ... ย่อมรู้คนที่ได้ใช้แล้วและยังไม่ได้ใช้ ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการสงฆ์พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์ไม่พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ แม้สมมติแล้ว ก็ไม่พึงใช้ให้ทำการ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ สงฆ์พึงสมมติให้เป็นสามเณรเปสกะ สงฆ์สมมติแล้ว พึงใช้ให้ทำการ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ พึงทราบว่าเป็นพาล ... พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ

ย่อมบริหารตนให้ถูกขจัด ถูกทำลาย ... ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกขจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ... ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก ๑ ไม่ลำเอียงเพราะชัง ๑ ไม่ลำเอียงเพราะกลัว ๑ ย่อมรู้สามเณรที่ใช้แล้วและยังไม่ได้ใช้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามเณรเปสกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดพรหมจรรย์ ๑ กล่าวเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดพรหมจรรย์ ๑ งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ งดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี ... สิกขมานา ... สามเณร ...สามเณรี ... อุบาสก ... อุบาสิกา ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนถูกเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ งดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ งดเว้น

จากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานะแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาชีวกประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาชีวกประกอบด้วยธรรม ๕ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ฯ

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิครนถ์ ... สาวกนิครนถ์ ... ชฎิล ...ปริพาชก ... เดียรถีย์พวกมาคัณฑิกะ ... พวกเตทัณฑิกะ ... พวกอารุทธกะ ... พวกโคตมกะ ... พวกเทวธัมมิกะ ... ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ ดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เดียรถีย์พวกเทวธัมมิกะประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาโยนลง ฯ

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อสุภสัญญา ๑ มรณสัญญา ๑ อาทีนวสัญญา ๑ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ สัพพโลเกอนภิรตสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ประการนี้แล ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๒๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการนี้ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ๕ ประการเป็นไฉน คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑ สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้ควรเจริญเพื่อรู้ยิ่ง ราคะ ฯ

[๒๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ๕ ประการเป็นไฉน คือ กำลังคือสัทธา ๑ กำลังคือวิริยะ ๑ กำลังคือสติ ๑กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แลควรเจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๒๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ ควรเจริญเพื่อกำหนดรู้ราคะ ฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อสิ้นไป เพื่อเสื่อมไป เพื่อคลายเพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อปล่อยวางราคะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการควรเจริญเพื่อรู้ยิ่ง ฯลฯ เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อสิ้นไป เพื่อเสื่อมไป เพื่อคลาย เพื่อดับ เพื่อสละ เพื่อปล่อยวางโทสะ โมหะ โกธะอุปนาหะ มักขะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาเถยยะ ถัมภะ สารัมภะมานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ฯ

จบปัญจกนิบาต ฯ

ปฐมปัณณาสก์

อาหุเนยยวรรคที่ ๑

๑. อาหุเนยยสูตรที่ ๑

[๒๗๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรกระทำอัญชลีเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยจักษุแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงด้วยหู ... สูดกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรกระทำอัญชลีเป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นดีใจ ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาค ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อาหุเนยยสูตรที่ ๒

[๒๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการย่อมเป็นผู้ควรของต้อนรับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายประการคือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปใน

ที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงแม้ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมได้ยินเสียงสองชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เธอย่อมกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจคือ จิตมีราคะก็รู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็รู้ว่า จิตปราศจากราคะจิตมีโทสะก็รู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็รู้ว่า จิตปราศจากโทสะจิตมีโมหะก็รู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็รู้ว่า จิตปราศจากโมหะจิตหดหู่ก็รู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็รู้ว่า จิตฟุ้งซ่าน จิตเป็นมหรคตก็รู้ว่า จิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็นมหรคตก็รู้ว่า จิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็รู้ว่า จิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็รู้ว่า จิตเป็นสมาธิ หรือจิตไม่เป็นสมาธิก็รู้ว่า จิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็รู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็รู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้างสี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้นมีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆมีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติเลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริตมโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริตมโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีตมีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อม

รู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อินทริยสูตร

[๒๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยอินทรีย์คือสัทธา ๑อินทรีย์คือวิริยะ ๑ อินทรีย์คือสติ ๑ อินทรีย์คือสมาธิ ๑ อินทรีย์คือปัญญา ๑และกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. พลสูตร

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุประกอบด้วยกำลังคือสัทธา ๑ กำลังคือวิริยะ ๑กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ กำลังคือปัญญา ๑ และกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อาชานิยสูตรที่ ๑

[๒๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะองค์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ และถึงพร้อมด้วยวรรณะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ อดทนต่อธรรมารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อาชานิยสูตรที่ ๒

[๒๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะองค์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ย่อมถึงพร้อมด้วยกำลังกาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชาเป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อ

รส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ อดทนต่อธรรมารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อาชานิยสูตรที่ ๓

[๒๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะองค์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ ถึงพร้อมด้วยฝีเท้า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๖ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้นนับว่าเป็นราชพาหนะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมอดทนต่อรูป ๑ อดทนต่อเสียง ๑ อดทนต่อกลิ่น ๑ อดทนต่อรส ๑ อดทนต่อโผฏฐัพพะ ๑ อดทนต่อธรรมารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อนุตตริยสูตร

[๒๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุตตริยะ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ทัสสนานุตตริยะ ๑ สวนานุตตริยะ ๑ ลาภานุตตริยะ ๑ สิกขานุตตริยะ ๑ อนุสสตานุตตริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอนุตตริยะ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อนุสสติสูตร

[๒๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติฐานะ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ พุทธานุสสติ ๑ ธรรมานุสสติ ๑ สังฆานุสสติ ๑ สีลานุสสติ ๑จาคานุสสติ ๑ เทวตานุสสติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติฐานะ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มหานามสูตร

[๒๘๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล เจ้าศากยะ พระนามว่ามหานามะได้เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมชนิดไหนเป็นส่วนมาก พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมหานามะ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผลทราบชัดพระศาสนาแล้ว ย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก คือ อริยสาวกในพระศาสนานี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตเนืองๆ ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตถาคตเนืองๆสมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุมไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภพระตถาคต ย่อมได้ความทราบซึ้งอรรถ ย่อมได้ความทราบซึ้งธรรมย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม เมื่อปราโมทย์แล้ว ย่อมเกิดปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข เมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น ดูกรมหานามะ นี้อาตมภาพกล่าวว่า อริยสาวกเป็นผู้ถึงความสงบเรียบร้อยอยู่ในเมื่อหมู่สัตว์ยังไม่สงบเรียบร้อย เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ ในเมื่อหมู่สัตว์ยังมีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสธรรม ย่อมเจริญพุทธานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมเนืองๆว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้ดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมเนืองๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภพระธรรม ย่อมได้ความทราบซึ้งอรรถ ... เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสธรรม ย่อมเจริญธรรมานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์เนืองๆว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้วเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อญายธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ นี้คือคู่บุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นั่นคือสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งไปกว่าสมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์เนืองๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้นย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภพระสงฆ์ย่อมได้ความทราบซึ้งอรรถ ... เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสธรรม ย่อมเจริญสังฆานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตนเนืองๆที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาทิฐิไม่ยึดถือ เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตนเนืองๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภศีล ... ย่อมได้ความทราบซึ้งอรรถ ...เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสธรรม ย่อมเจริญสีลานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงการบริจาคของตนเนืองๆ ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ คือ เมื่อหมู่สัตว์ถูกมลทินคือความตระหนี่กลุ้มรุม เรามีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่อยู่ครองเรือนเป็นผู้มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม (คอยหยิบของบริจาค) ยินดีในการเสียสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงการบริจาคเนืองๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้นย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภจาคะ ย่อมได้ความทราบซึ้งอรรถ ... เป็นผู้ถึงพร้อมกระแสธรรม ย่อมเจริญจาคานุสสติ ฯ

ดูกรมหานามะ อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมเจริญเทวตานุสสติ (ความระลึกถึงเทวดาเนืองๆ) ว่า เทวดาเหล่าจาตุมหาราชมีอยู่ เทวดาเหล่าดาวดึงส์มีอยู่ เทวดาเหล่ายามามีอยู่ เทวดาเหล่าดุสิตมีอยู่ เทวดาเหล่านิมมานรดีมีอยู่เทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัสดีมีอยู่ เทวดาเหล่าพรหมกายิกามีอยู่ เทวดาที่สูงกว่าเหล่าพรหมนั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้วอุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศีลเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยสุตะเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้นสุตะเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยจาคะเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น จาคะเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ปัญญาเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ ดูกรมหานามะ สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศรัทธา ศีลสุตะ จาคะ และปัญญา ของตนและของเทวดาเหล่านั้นเนืองๆ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ย่อมไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว ก็อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภเทวดา ย่อมได้ความทราบซึ้งอรรถ ย่อมได้ความทราบซึ้งธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม เมื่อได้ความปราโมทย์แล้ว ย่อมเกิดปีติเมื่อมีใจประกอบด้วยปีติ กายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้ว ย่อมเสวยสุข เมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น ดูกรมหานามะ นี้อาตมภาพกล่าวว่า อริยสาวกเป็นผู้ถึงความสงบเรียบร้อยอยู่ ในเมื่อหมู่สัตว์ไม่สงบเรียบร้อย เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ ในเมื่อหมู่สัตว์ยังมีความพยาบาทกันอยู่ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสธรรม ย่อมเจริญเทวตานุสสติ ดูกรมหานามะ อริยสาวกผู้ได้บรรลุผล ทราบชัดพระศาสนาแล้วย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมนี้เป็นส่วนมาก ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอาหุเนยยวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สาราณิยาทิวรรคที่ ๒

๑. สาราณิยสูตรที่ ๑

[๒๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาราณิยธรรม ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณิยธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณิยธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณิยธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม แม้โดยที่สุดบิณฑบาต ย่อมบริโภคร่วมกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้มีศีล แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณิยธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาทิฐิไม่ยึดถือเป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณิยธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีทิฐิอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก นำออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้ก็เป็นสาราณิยธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาราณิยธรรม ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. สาราณิยสูตรที่ ๒

[๒๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ เป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึง กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความ

พร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเข้าไปตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุแบ่งปันลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม แม้โดยที่สุดบิณฑบาต ย่อมบริโภคร่วมกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาทิฐิไม่ยึดถือ เป็นไปเพื่อสมาธิ เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีทิฐิอันเป็นอริยะ เป็นเครื่องนำออก นำออกไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกันเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. เมตตาสูตร

[๒๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุเป็นเครื่องสลัดออก ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า เมตตาเจโตวิมุติข้าพเจ้าเจริญแล้ว ทำให้

มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งมั่นแล้วอบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่า พยาบาทยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส คือ เมื่อเมตตาเจโตวิมุติ อันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้งตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่า พยาบาทจักครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะเมตตาเจโตวิมุตินี้ เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งพยาบาท ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า กรุณาเจโตวิมุติ ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่าวิหิงสายังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่เธออันภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส คือ เมื่อกรุณาเจโตวิมุติ อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่าวิหิงสาจักครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะกรุณาเจโตวิมุตินี้เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งวิหิงสา ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า มุทิตาเจโตวิมุติ ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่าอรติ (ความไม่ยินดีด้วย) ยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะมิใช่โอกาส คือ เมื่อมุทิตาเจโตวิมุติ อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่าอรติจักครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะมุทิตาเจโตวิมุตินี้ เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งอรติ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า อุเบกขาเจโตวิมุติ ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่าราคะยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส คือ เมื่ออุเบกขาเจโตวิมุติ อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่า ราคะจัก

ครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะอุเบกขาเจโตวิมุตินี้ เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งราคะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า อนิมิตตาเจโตวิมุติ (เจโตวิมุติไม่มีนิมิต) ข้าพเจ้าเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้ว ก็แต่ว่าวิญญาณของข้าพเจ้ายังแส่หานิมิตอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส คือ เมื่ออนิมิตตาเจโตวิมุติ อันภิกษุเจริญแล้ว ... ปรารภดีแล้วก็แต่ว่าวิญญาณของเธอจักแส่หานิมิตอยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะอนิมิตตาเจโตวิมุตินี้ เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งนิมิตทั้งปวง ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พึงกล่าวอย่างนี้ว่าอัสมิมานะของข้าพเจ้าหมดไปแล้ว และข้าพเจ้าย่อมไม่ตามเห็นว่านี้เป็นเรา ก็แต่ว่าลูกศรคือความสงสัยเคลือบแคลงยังครอบงำจิตของข้าพเจ้าอยู่ เธออันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวตักเตือนว่า ท่านผู้มีอายุอย่าได้กล่าวอย่างนี้ อย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเพราะการกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคไม่ดี เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ ดูกรอาวุโส ข้อนั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส คือ เมื่ออัสมิมานะของภิกษุหมดไปแล้วและเมื่อภิกษุไม่ตามเห็นอยู่ว่า นี้เป็นเรา ก็แต่ว่า ลูกศรคือความสงสัยเคลือบแคลงจักครอบงำจิตของเธออยู่ เพราะฉะนั้น ข้อนั้นจึงไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะอรหัตมัคที่ถอนอัสมิมานะได้แล้วนี้ เป็นเครื่องสลัดออกซึ่งลูกศรคือความสงสัยเคลือบแคลง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุเป็นเครื่องสลัดออก ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ภัททกสูตร

[๒๘๕] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมไม่มีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ ก็ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมไม่มีความตาย

ที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ชอบการงาน (นวกรรม)ยินดีการงาน ขวนขวายความเป็นผู้ชอบการงาน ชอบการคุย ยินดีการคุย ขวนขวายความเป็นผู้ชอบการคุย ชอบความหลับ ยินดีความหลับ ขวนขวายความชอบความหลับ ชอบความคลุกคลีหมู่คณะ ยินดีความคลุกคลีหมู่คณะขวนขวายความเป็นผู้ชอบคลุกคลีหมู่คณะ ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ยินดีความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ขวนขวายความชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ขวนขวายความชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อสำเร็จการอยู่ ย่อมไม่มีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็ไม่เจริญ อย่างนี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีสักกายะ (เตภูมิกวัฏ) ไม่ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมมีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็เจริญ ก็ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมมีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็เจริญเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีการงาน ไม่ขวนขวายความชอบการงาน ไม่ชอบการคุย ไม่ยินดีการคุย ไม่ขวนขวายความชอบการคุย ไม่ชอบความหลับ ไม่ยินดีความหลับ ไม่ขวนขวายความชอบความหลับ ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่ยินดีความคลุกคลีหมู่คณะ ไม่ขวนขวายความชอบความคลุกคลีหมู่คณะ ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่ยินดีความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่ขวนขวายความชอบคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่ชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ไม่ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ไม่ขวนขวายความชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ย่อมมีความตายที่เจริญ ตายแล้วก็เจริญ อย่างนี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีนิพพาน ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ฯ

ครั้นท่านพระสารีบุตรได้กล่าวไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ฯ

ผู้ใดประกอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า
เช่นดังเนื้อ ผู้นั้นย่อมไม่ได้ชมนิพพานที่เกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่ง

กว่ามิได้ ส่วนผู้ใดละธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีในบทคือธรรมที่ไม่เป็นเหตุให้เนิ่นช้าผู้นั้นย่อมได้ชมนิพพานที่เกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุตัปปิยสูตร

[๒๘๖] ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ตายแล้วย่อมเดือดร้อน ก็ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ตายแล้วย่อมเดือดร้อนเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ชอบการงานยินดีการงาน ขวนขวายความชอบการงาน ชอบการคุย ... ชอบความหลับ ... ชอบความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ... ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ... ชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ขวนขวายความชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ตายแล้วย่อมเดือดร้อนอย่างนี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีสักกายะ ไม่ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ตายแล้วย่อมไม่เดือดร้อน ก็ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ตายแล้วย่อมไม่เดือดร้อน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ชอบการงาน ไม่ยินดีการงาน ไม่ขวนขวายความชอบการงาน ไม่ชอบการคุย ... ไม่ชอบความหลับ ... ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ... ไม่ชอบความคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ ไม่ชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ไม่ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ไม่ขวนขวายความชอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุย่อมสำเร็จการอยู่ โดยประการที่เมื่อเธอสำเร็จการอยู่ ตายแล้วย่อมไม่เดือดร้อนอย่างนี้แล ภิกษุนี้เรียกว่า ผู้ยินดีนิพพาน ละสักกายะเพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบ ฯ

ครั้นท่านพระสารีบุตรได้กล่าวไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า ฯ

ผู้ใดประกอบธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า
เช่นดังเนื้อ ผู้นั้นย่อมไม่ได้ชมนิพพานที่เกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่ง
กว่ามิได้ ส่วนผู้ใดละธรรมที่เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ยินดีในบทคือธรรมที่ไม่
เป็นเหตุให้เนิ่นช้า ผู้นั้นย่อมได้ชมนิพพานที่เกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่ง
กว่ามิได้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. นกุลสูตร

[๒๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่าเภสกาลามิคทายวัน ใกล้นครสุงสุมารคีระ แคว้นภัคคะ สมัยนั้น นกุลบิดาคฤหบดีอาพาธมีทุกข์เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น นกุลมารดาคฤหปตานีได้กล่าวเตือนนกุลบิดาคฤหบดีว่า ดูกรคฤหบดี ท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ดูกรคฤหบดี ท่านจะพึงมีความห่วงใยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว นกุลมารดาคฤหปตานี จักไม่สามารถเลี้ยงทารกดำรงการอยู่ครองเรือนไว้ได้ แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะดิฉันเป็นคนฉลาดปั่นฝ้าย ทำขนสัตว์ เมื่อท่านล่วงไปแล้วดิฉันย่อมสามารถเลี้ยงทารกดำรงการอยู่ครองเรือนไว้ได้ เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรท่านคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความห่วงใยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว นกุลมารดาคฤหปตานี จักได้คนอื่นเป็นสามี แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ ทั้งท่านทั้งดิฉันย่อมรู้ว่า ได้อยู่ร่วมกันมาอย่างเคร่งครัดต่อระเบียบประเพณีตลอด ๑๖ ปีเพราะฉะนั้นท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความห่วงใยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว นกุลมารดาคฤหปตานี จักไม่ต้องการเห็นพระผู้มีพระภาค ไม่ต้องการเห็นพระภิกษุสงฆ์ แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้เพราะดิฉันต้องการเห็นพระผู้มีพระภาคอย่างยิ่งและต้องการเห็นพระภิกษุสงฆ์

อย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความห่วงใยอย่างนี้ว่า เมื่อเราล่วงไปแล้ว นกุลมารดาคฤหปตานี จักไม่เป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะบรรดาสาวิกาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ที่ยังเป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว กระทำให้บริบูรณ์ในศีล มีประมาณเท่าใด ดิฉันก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนสาวิกาเหล่านั้น ก็ผู้ใดพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ขอผู้นั้นจงเข้าไปเฝ้าทูลพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธะพระองค์นั้น ซึ่งกำลังประทับอยู่ที่ป่าเภสกาลามิคทายวัน ใกล้นครสุงสุมารคีระ แคว้นภัคคะ แล้วจงทูลถามเถิด เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์ และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความห่วงใยอย่างนี้ว่า นกุลมารดาคฤหปตานี จักไม่ได้ความสงบใจ ณ ภายใน แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้ว่า เพราะพวกสาวิกาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ที่ยังเป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว ได้ความสงบใจ ณ ภายใน มีประมาณเท่าใด ดิฉันเป็นคนหนึ่งในจำนวนสาวิกานั้น ก็ผู้ใดพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ขอผู้นั้นจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธะพระองค์นั้น ซึ่งกำลังประทับอยู่ที่ป่าเภสกาลามิคทายวัน ใกล้นครสุงสุมารคีระ แคว้นภัคคะ แล้วจงทูลถามเถิด เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ดูกรคฤหบดี ก็ท่านจะพึงมีความห่วงใยอย่างนี้ว่า นกุลมารดาคฤหปตานี ยังไม่ถึงการหยั่งลง ยังไม่ถึงที่พึ่ง ยังไม่ถึงความเบาใจ ยังไม่ข้ามพ้นความสงสัยยังไม่ปราศจากความเคลือบแคลง ยังไม่ถึงความแกล้วกล้า ในธรรมวินัยนี้ ยังไม่หมดความเชื่อถือต่อผู้อื่นในศาสนาของพระศาสดา แต่ข้อนั้นท่านไม่พึงเห็นอย่างนี้เพราะพวกสาวิกาของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ที่ยังเป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาวได้ถึงการหยั่งลง ได้ถึงที่พึ่ง ถึงความเบาใจ ข้ามพ้นความสงสัย ปราศจากความเคลือบแคลง ถึงความแกล้วกล้า ในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความเชื่อถือต่อผู้อื่นในศาสนาของพระศาสดา มีประมาณเท่าใด ดิฉันก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนสาวิกาเหล่านั้น ก็ผู้ใดพึงมีความสงสัยหรือเคลือบแคลง ขอผู้นั้นจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งประทับอยู่ที่ป่าเภสกาลามิคทายวันใกล้นครสุงสุมารคีระ แคว้นภัคคะ

แล้วจงทูลถามเถิด เพราะฉะนั้น ท่านอย่าเป็นผู้มีความห่วงใยกระทำกาละเลย เพราะการกระทำกาละของผู้มีความห่วงใยเป็นทุกข์และพระผู้มีพระภาคก็ทรงติเตียน ฯ

ครั้งนั้นแล เมื่อนกุลบิดาคฤหบดีอันนกุลมารดาคฤหปตานีกล่าวเตือนนี้ ความเจ็บป่วยนั้นได้สงบระงับโดยพลัน และนกุลบิดาคฤหบดีได้หายจากการเจ็บป่วยนั้น ก็และการเจ็บป่วยนั้น อันนกุลบิดาคฤหบดีละได้แล้วโดยประการนั้นครั้งนั้นนกุลบิดาคฤหบดีพอหายจากการเจ็บป่วยไม่นาน ถือไม้เท้าเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะนกุลบิดาคฤหบดีว่าดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่นกุลมารดาคฤหปตานีเป็นผู้อนุเคราะห์ หวังประโยชน์ กล่าวเตือนพร่ำสอนท่าน ดูกรคฤหบดี พวกสาวิกาของเราที่ยังเป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว กระทำให้บริบูรณ์ในศีล มีประมาณเท่าใด นกุลมารดาคฤหปตานีก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนสาวิกาเหล่านั้น พวกสาวิกาของเราที่ยังเป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว ได้ความสงบใจณ ภายใน มีประมาณเท่าใด นกุลมารดาคฤหปตานีก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนสาวิกาเหล่านั้น พวกสาวิกาของเราที่ยังเป็นคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว ได้ถึงการหยั่งลงถึงที่พึ่ง ถึงความเบาใจ ข้ามพ้นความสงสัย ปราศจากความเคลือบแคลงถึงความแกล้วกล้าในธรรมวินัยนี้ ไม่มีความเชื่อถือต่อผู้อื่นในศาสนาของพระศาสดา มีประมาณเท่าใด นกุลมารดาคฤหปตานีก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนสาวิกาเหล่านั้น ดูกรคฤหบดี เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่นกุลมารดาคฤหปตานีเป็นผู้อนุเคราะห์หวังประโยชน์ กล่าวเตือนสั่งสอนท่าน ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. กุสลสูตร

[๒๘๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปยังศาลาที่บำรุง ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้แล้ว แม้ท่านพระสารีบุตรก็ออกจากที่เร้นในเวลาเย็นเข้าไปยังศาลาที่บำรุง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แม้ท่านพระมหาโมคคัลลานะ แม้ท่านพระมหากัสสปะ แม้ท่านพระมหากัจจายนะ แม้ท่านพระมหาโกฏฐิกะ แม้ท่านพระมหาจุนทะ แม้ท่านพระมหากัปปินะ แม้ท่านพระอนุรุทธะ

แม้ท่านพระเรวตะ แม้ท่านพระอานนท์ ก็ออกจากที่เร้นในเวลาเย็นเข้าไปยังศาลาที่บำรุง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยับยั้งอยู่ด้วยการประทับนั่งสิ้นราตรีเป็นอันมาก แล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จเข้าไปยังพระวิหาร แม้ท่านเหล่านั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเสร็จไปไม่นาน ต่างก็ลุกจากอาสนะได้ไปยังวิหารของตนๆ แต่พวกภิกษุใหม่บวชไม่นาน มาสู่ธรรมวินัยนี้ไม่นานต่างก็นอนหลับกัดฟันอยู่ ณ ศาลาที่บำรุงนั้นจนพระอาทิตย์ขึ้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นภิกษุเหล่านั้น ซึ่งต่างก็นอนหลับกัดฟันอยู่จนพระอาทิตย์ขึ้น ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ แล้วเสด็จเข้าไปยังศาลาที่บำรุง ประทับนั่งบนอาสนะที่ได้ปูลาดไว้แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย พระสารีบุตรไปไหน พระโมคคัลลานะไปไหน พระมหากัสสปะไปไหน พระมาหากัจจานะไปไหน พระมหาโกฏฐิตะไปไหน พระมหาจุนทะไปไหน พระมหากัปปินะไปไหน พระอนุรุทธะไปไหน พระเรวตะไปไหนพระอานนท์ไปไหน พระสาวกชั้นเถระเหล่านั้นไปไหน ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านเหล่านั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปไม่นาน ต่างก็ลุกจากอาสนะแล้วได้ไปยังวิหารของตนๆ ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเป็นพระเถระหรือหนอ เธอทั้งหลายเป็นภิกษุใหม่นอนหลับกัดฟันอยู่จนพระอาทิตย์ขึ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า พระราชาผู้กษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบายบรรทมหลับสบาย ตามพระประสงค์อยู่ เสวยราชสมบัติอยู่ตลอดพระชนม์ ย่อมเป็นที่รักเป็นที่พอใจของชาวชนบท ฯ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า หามิได้พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดีละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาแล้วว่า พระราชาผู้กษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบาย บรรทมหลับสบาย ตามพระประสงค์ เสวยราชสมบัติอยู่ตลอดพระชนม์ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของชาวชนบท ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่าท่านผู้ครองรัฐ ท่านผู้เป็นทายาทแห่งตระกูล ท่านผู้เป็นเสนาบดี ท่านผู้ปกครองบ้าน ท่านผู้ปกครองหมู่คณะ ประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ปกครองหมู่คณะอยู่ตลอดชีวิต ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของหมู่คณะ ฯ

ภิ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดีละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาแล้วว่า ท่านผู้ปรกครองหมู่คณะ ประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบายตามประสงค์ ปกครองหมู่คณะอยู่ตลอดชีวิต ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจของหมู่คณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า สมณะหรือพราหมณ์ประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบความเพียร ไม่เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรม ทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งวันคืน แล้วกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ฯ

ภิ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดีละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาแล้วว่า สมณะหรือพราหมณ์ ประกอบการนอนสบาย เอนข้างสบาย นอนหลับสบาย ตามประสงค์ ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายไม่รู้ประมาณในโภชนะ ไม่ประกอบ ความเพียรไม่เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรมทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งวันคืน แล้วกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่าเราทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย จักเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะจักเป็นผู้ประกอบความเพียร จักเป็นผู้เห็นแจ้งกุศลธรรมทั้งหลาย จักประกอบการเจริญโพธิปักขิยธรรม ทั้งเบื้องต้นและเบื้องปลายแห่งวันคืนอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. มัจฉสูตร

[๒๘๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศลพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ พระผู้มีพระภาคทรงดำเนินไปตามหนทางไกล ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวประมงผูกปลาฆ่าปลาขายอยู่ ณ ท้องถิ่นแห่งหนึ่ง ได้เสด็จแวะลงจากทาง แล้วประทับนั่งลงบนอาสนะที่ได้

ปูลาดไว้ ณ โคนต้นไม้แห่งหนึ่งแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเห็นชาวประมงผูกปลาฆ่าปลาขายอยู่ที่แห่งโน้นหรือ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า เห็น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า ชาวประมงผูกปลา ฆ่าปลาขายอยู่ ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน เป็นเจ้าของโภคะ หรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั้น ฯ

ภิ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดีละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาว่า ชาวประมงผูกปลาฆ่าปลาขายอยู่ ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน เป็นเจ้าของโภคะหรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั้นข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเขาย่อมเพ่งดูปลาเหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่าด้วยใจที่เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงไม่ได้ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน ไม่ได้เป็นเจ้าของโภคะ ไม่ได้ครอบครองโภคสมบัติเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า คนฆ่าโคฆ่าโคขายอยู่ ย่อมขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน เป็นเจ้าของโภคะ หรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั้น ฯ

ภิ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดีละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ฟังมาว่า คนฆ่าโค ฆ่าโคขายอยู่ ย่อมขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน เป็นเจ้าของโภคะ หรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเขาย่อมเพ่งดูโคเหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาปฉะนั้น เขาจึงไม่ได้ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน ไม่ได้เป็นเจ้าของโภคะไม่ได้ครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอทั้งหลายได้เห็นหรือได้ฟังมาบ้างไหมว่า คนฆ่าแพะ ฯลฯ คนฆ่าสุกร พรานนก พรานเนื้อ ฆ่าเนื้อขายอยู่ ย่อมขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน เป็นเจ้าของโภคะ หรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั้น ฯ

ภิ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ดีละ ข้อนั้นแม้เราก็ไม่ได้เห็นไม่ได้ฟังมาว่า พรานเนื้อ ฆ่าเนื้อขายอยู่ ย่อมขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน เป็นเจ้าของโภคะ หรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ เพราะกรรมนั้น เพราะอาชีพนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าเขาย่อมเพ่งดูเนื้อ

เหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงไม่ได้ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยาน ไม่ได้เป็นเจ้าของโภคะ ไม่ได้ครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ก็เขาย่อมเพ่งดูสัตว์ดิรัจฉานเหล่านั้นที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาป ฉะนั้น เขาจึงไม่ได้ขี่ช้าง ขี่ม้า ขี่รถ ขึ้นยานไม่ได้เป็นเจ้าของโภคะ หรือครอบครองกองโภคสมบัติเป็นอันมากอยู่ จะกล่าวอะไร ถึงบุคคลผู้เพ่งดูมนุษย์ที่พึงฆ่า ที่นำมาเพื่อฆ่า ด้วยใจที่เป็นบาปเล่า เพราะผลข้อนั้นย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนานแก่เขา เมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฯลฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. มรณัสสติสูตรที่ ๑

[๒๙๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทสร้างด้วยอิฐใกล้บ้านนาทิกคาม ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายย่อมเจริญมรณัสสติหรือ เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอเจริญมรณัสสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอย่อมเจริญมรณัสสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดวันหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอย่อมเจริญมรณัสสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาตมื้อหนึ่ง เราพึงมนสิกาคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอย่อมเจริญมรณัสสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ชั่วขณะที่เคี้ยวคำข้าวสี่คำกลืนกิน เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอย่อมเจริญมรณัสสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ชั่วขณะที่เคี้ยวข้าวคำหนึ่งกลืนกิน เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้าพระองค์ก็เจริญมรณัสสติ ฯ

พ. ดูกรภิกษุ ก็เธอย่อมเจริญมรณัสสติอย่างไร ฯ

ภิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก หรือหายใจออกแล้วหายใจเข้า เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เจริญมรณัสสติอย่างนี้แล ฯ

เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุใดย่อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ก็ภิกษุใดย่อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ตลอดวันหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ก็ภิกษุใดย่อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่าโอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่ฉันบิณฑบาตมื้อหนึ่ง เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเราพึงกระทำกิจให้มาก

หนอและภิกษุใดย่อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอเราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่เคี้ยวคำข้าวสี่คำกลืนกิน เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ประมาท เจริญมรณัสสติเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายช้า ส่วนภิกษุใดย่อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่เคี้ยวข้าวคำหนึ่งกลืนกิน เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ และภิกษุใดย่อมเจริญมรณัสสติอย่างนี้ว่า โอหนอ เราพึงเป็นอยู่ได้ชั่วขณะที่หายใจเข้าแล้วหายใจออก หรือหายใจออกแล้วหายใจเข้า เราพึงมนสิการคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาค เราพึงกระทำกิจให้มากหนอ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้ เรากล่าวว่าเป็นผู้ไม่ประมาท ย่อมเจริญมรณัสสติเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแรงกล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ประมาท จักเจริญมรณัสสติเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายอย่างแรงกล้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

๑๐. มรณัสสติสูตรที่ ๒

[๒๙๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทสร้างด้วยอิฐ ใกล้บ้านนาทิกคาม ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ก็มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้วอย่างไร ทำให้มากแล้วอย่างไร ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางวันผ่านไปกลางคืนย่างเข้ามา ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เหตุแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ งูพึงกัดเรา แมลงป่องพึงต่อยเรา หรือตะขาบพึงกัดเรา เราพึงตายเพราะเหตุนั้น อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา เราพึงพลาดล้มลง อาหารที่เราฉันแล้วไม่พึงย่อย ดีของเราพึงกำเริบ เสมหะของเราพึงกำเริบ หรือลมที่มีพิษเพียงดังศัสตราของเราพึงกำเริบ เราพึงตายเพราะเหตุนั้น อันตรายนั้น

พึงมีแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาป อกุศลที่เรายังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางคืน มีอยู่หรือหนอ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ ย่อมทราบอย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรายังไม่ได้ละ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางคืน ยังมีอยู่ ภิกษุนั้นพึงทำฉันทะความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าโพกศีรษะถูกไฟไหม้ หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงทำฉันทะ ความพยายามความอุตสาหะ ความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับผ้าโพกศีรษะหรือศีรษะนั้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ย่อมทราบอย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรายังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางคืนไม่มี ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปีติและปราโมทย์ ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืนอยู่เถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกลางคืนผ่านไป กลางวันย่างเข้ามา ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เหตุแห่งความตายของเรามีมากหนอ คือ งูพึงกัดเรา แมลงป่องพึงต่อยเรา หรือตะขาบพึงกัดเรา เราพึงตายเพราะเหตุนั้น อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา เราพึงพลาดล้มลง อาหารที่เราฉันแล้วไม่พึงย่อย ดีของเราพึงกำเริบเสมหะของเราพึงกำเริบ หรือลมที่มีพิษเพียงศาตราของเราพึงกำเริบ เราพึงตายเพราะเหตุนั้น อันตรายนั้นพึงมีแก่เรา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาป อกุศลที่เรายังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางวัน มีอยู่หรือหนอ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ ย่อมทราบอย่างนี้ว่า ธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรายังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางวัน ยังมีอยู่ ภิกษุนั้นพึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะความเพียร ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลเหล่านั้น เปรียบเหมือนบุคคลผู้มีผ้าโพกศีรษะถูกไฟไหม้หรือมีศีรษะถูกไฟไหม้ พึงทำฉันทะ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความเพียรความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะ ให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับผ้าโพกศีรษะหรือศีรษะนั้น ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ย่อมทราบอย่างนี้ว่าธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เรายังละไม่ได้ อันจะพึงเป็นอันตรายแก่เราผู้กระทำกาละในกลางวันไม่มี ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้มีปีติและปราโมทย์ ตามศึกษาในกุศลธรรมทั้งหลายทั้งกลางวันกลางคืนอยู่เถิด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มรณัสสติอันภิกษุเจริญแล้วอย่างนี้ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุด ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบสาราณิยาทิวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อนุตตริยวรรคที่ ๓

๑. สามกสูตร

[๒๙๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ วิหาร ชื่อโปกขรณีย์ ใกล้หมู่บ้านสามคาม แคว้นสักกะ ครั้งนั้น เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามผ่านไป มีวรรณะงามยิ่งนัก ยังโปกขรณีย์วิหารทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ เทวดาตนนั้นได้กล่าวคำนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ครั้งนั้น เทวดาตนนั้นทราบว่า พระศาสดาของเราทรงพอพระทัย จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้น ฯ

ครั้งนั้น เมื่อราตรีนั้นล่วงไป พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีวรรณะงามยิ่งนัก ยังโปกขรณีย์วิหารทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุ ครั้นเทวดาตนนั้นได้กล่าวคำนี้แล้ว อภิวาทเราทำประทักษิณแล้วได้หายไป ณ ที่นั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิใช่ลาภของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายได้ด้วยยาก ที่เธอทั้งหลายเสื่อมจากกุศลธรรม แม้เทวดาก็รู้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๓ ประการแม้เหล่าอื่น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาลเสื่อมจากกุศลธรรม

ชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็เสื่อมแล้วจากกุศลธรรม เพราะธรรม ๖ ประการนี้แล ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักเสื่อมจากกุศลธรรมชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็จักเสื่อมจากกุศลธรรม เพราะธรรม ๖ ประการนี้แล และชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบันกาล ย่อมเสื่อมจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวงก็ย่อมเสื่อมจากกุศลธรรมเพราะธรรม ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อปริหานิยสูตร

[๒๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๖ ประการนี้ ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ๖ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอดีตกาล ไม่เสื่อมแล้วจากกุศลธรรมชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็ไม่เสื่อมแล้วจากกุศลธรรม เพราะธรรม ๖ ประการนี้แล ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในอนาคตกาล จักไม่เสื่อมจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวง ก็จักไม่เสื่อมจากกุศลธรรมเพราะธรรม ๖ ประการนี้แลชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งในปัจจุบัน ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรม ชนเหล่านั้นทั้งปวงก็ย่อมไม่เสื่อมจากกุศลธรรมเพราะธรรม ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ภยสูตร

[๒๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ภัย นี้ เป็นชื่อของกาม คำว่า ทุกข์ นี้ เป็นชื่อของกาม คำว่า โรค นี้เป็นชื่อของกาม คำว่า ฝี นี้เป็นชื่อของกาม คำว่า เครื่องขัด

ข้อง นี้ เป็นชื่อของกาม คำว่า เปือกตม นี้เป็นชื่อของกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุไร คำว่า ภัย นี้ จึงเป็นชื่อของกามเพราะสัตว์โลกผู้ยินดีด้วยความกำหนัดในกาม ถูกความกำหนัดเพราะความชอบพอเกี่ยวพันไว้ จึงไม่พ้นจากภัยแม้ที่มีในปัจจุบัน ไม่พ้นจากภัยแม้ในสัมปรายภพ ฉะนั้น คำว่าภัยนี้ จึงเป็นชื่อของกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุไร คำว่าทุกข์ ... โรค ... ฝี ... เครื่องขัดข้อง ... เปือกตมนี้ จึงเป็นชื่อของกาม เพราะสัตว์โลกผู้ยินดีด้วยความกำหนัดในกามนี้ ถูกความกำหนัดเพราะความชอบพอเกี่ยวพันไว้ จึงไม่พ้นจากเปือกตมแม้ในปัจจุบัน ไม่พ้นจากเปือกตมแม้ในสัมปรายภพ ฉะนั้น คำว่า เปือกตม นี้ จึงเป็นชื่อของกาม ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

เราเรียก ภัย ทุกข์ โรค และสิ่งทั้ง ๒ คือ เครื่องขัดข้อง เปือกตม
ว่าเป็นกาม เป็นที่ข้องของปุถุชน เพราะเห็นภัยในการยึดถือ ซึ่งเป็น
แดนเกิดของชาติและมรณะ ชนทั้งหลายจึงหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ดำเนิน
ไปในนิพพาน อันเป็นที่สิ้นชาติและมรณะ ชนเหล่านั้น ถึงแดนเกษม
มีสุข ดับสนิทในปัจจุบัน ผ่านพ้นเวรและภัย ล่วงทุกข์ทั้งปวง ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. หิมวันตสูตร

[๒๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึงทำลายขุนเขาหิมวันต์ได้ จะป่วยกล่าวไปไยถึงอวิชชาอันลามก ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในความพร้อมมูลแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในอภินิหารแห่งสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล พึงทำลายขุนเขาหิมวันต์ได้ จะป่วยการกล่าวไปไยถึงอวิชชาอันลามกเล่า ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนุสสติฏฐานสูตร

[๒๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่าแม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตถาคตสมัยนั้น จิตของพระอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป หลุดไปจากความอยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำพุทธานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ดูกรภิกษุทั้งหลายสมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำธรรมานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวก ย่อมระลึกถึงพระสงฆ์ สมัยนั้นจิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำสังฆานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตน อันไม่ขาด ฯลฯเป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลสมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำสีลานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะของตนว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ฯลฯ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำจาคานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงเทวดาว่า เทวดาเหล่าจาตุมหาราชมีอยู่ เทวดาเหล่าดาวดึงส์มีอยู่ เทวดาเหล่ายามามีอยู่ เทวดาเหล่าดุสิตมีอยู่เทวดาเหล่านิมมานรดีมีอยู่ เทวดาเหล่าปรนิมมิตวสวัดดีมีอยู่ เทวดาเหล่าพรหมมีอยู่ เทวดาที่สูงกว่านั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเรามีอยู่ เทวดาเหล่านั้น ประกอบด้วยศีลเช่นใด ด้วยสุตะเช่นใด ด้วยจาคะเช่นใด ด้วยปัญญาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ปัญญาเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะจาคะ และปัญญา ของตนและของเทวดาเหล่านั้น สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม เป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป หลุดไปจากความอยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่า ความอยาก นี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำเทวตานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมบริสุทธิ์ได้ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุสสติ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. กัจจานสูตร

[๒๙๗] ณ ที่นั้นแล ท่านพระมหากัจจานะ เรียกภิกษุทั้งหลายว่าดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหากัจจานะแล้ว ท่านพระมหากัจจานะได้กล่าวดังนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้รู้ผู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ถึงโอกาสได้ในที่คับแคบ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงโสกปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสสติ ๖ ประการ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระตถาคต สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม เป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไปพ้นไป หลุดไปจาก

ความอยาก ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ อริยสาวกนั้นแล ย่อมมีใจเสมอด้วยอากาศ ไพบูลย์ เป็นมหรคต หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน โดยประการทั้งปวงอยู่สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำพุทธานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ฯลฯ อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระธรรม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำธรรมานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่าดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงพระสงฆ์ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ... สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำสังฆานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลของตน อันไม่ขาด ฯลฯเป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลสมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ฯลฯ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำสีลานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดาด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะของตนว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ฯลฯ ยินดีในการจำแนกทาน ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลายสมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงจาคะ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ฯลฯ สัตว์บางพวกในโลกนี้ ทำจาคานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมระลึกถึงเทวดาว่า เทวดาเหล่าจาตุมหาราชมีอยู่ ฯลฯ เทวดาที่สูงกว่านั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติใน

เทวดาชั้นนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเราก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด ฯลฯ สุตะ จาคะ ด้วยปัญญาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้ว อุบัติในเทวดาชั้นนั้น ปัญญาเช่นนั้น แม้ของเราก็มีอยู่ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกย่อมระลึกถึงศีลสุตะ จาคะ และปัญญาของตนและของเทวดาเหล่านั้น สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น เป็นจิตไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุมเป็นจิตดำเนินไปตรงทีเดียว เป็นจิตออกไป พ้นไป หลุดไปจากความอยากดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย คำว่าความอยากนี้ เป็นชื่อของเบญจกามคุณ อริยสาวกผู้นั้นแล ย่อมมีใจเสมอด้วยอากาศ ไพบูลย์ เป็นมหรคต ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน โดยประการทั้งปวงอยู่ สัตว์บางพวกในโลกนี้ทำเทวตานุสสติแม้นี้ให้เป็นอารมณ์ ย่อมเป็นผู้มีความบริสุทธิ์เป็นธรรมดา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้การถึงโอกาสได้ ในที่คับแคบเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลายเพื่อก้าวล่วงโสกปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน การถึงโอกาสนี้ คือ อนุสสติ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. สมยสูตรที่ ๑

[๒๙๘] ครั้งนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ มีเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ มี ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุ สมัยใด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีใจถูกกามราคะกลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้นภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกกามราคะกลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่ผม ภิกษุผู้

เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่เธอดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๑ ที่ควรเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกพยาบาทกลุ้มรุม ถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกพยาบาทกลุ้มรุมถูกพยาบาทครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละพยาบาทแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละพยาบาทแก่เธอดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๒ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกถีนมิทธะกลุ้มรุม ถูกถีนมิทธะครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกถีนมิทธะกลุ้มรุมถูกถีนมิทธะครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละถีนมิทธะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจย่อมแสดงธรรมเพื่อละถีนมิทธะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๓ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกอุทธัจจกุกกุจจะกลุ้มรุมอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกอุทธัจจกุกกุจจะกลุ้มรุม ถูกอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้วดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละอุทธัจจกุกกุจจะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละอุทธัจจกุกกุจจะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๔ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุมีใจถูกวิจิกิจฉากลุ้มรุม ถูกวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ

ผมมีใจถูกวิจิกิจฉากลุ้มรุม ถูกวิจิกิจฉาครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละวิจิกิจฉาแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละวิจิกิจฉาแก่เธอดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๕ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยใด ภิกษุไม่รู้ ไม่เห็น ซึ่งนิมิตเป็นที่สิ้นอาสวะโดยลำดับ ในเมื่อตนอาศัยกระทำไว้ในใจนั้น สมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ ผมไม่รู้ ไม่เห็นซึ่งนิมิตเป็นที่สิ้นอาสวะโดยลำดับ ในเมื่อผมอาศัยกระทำไว้ในใจนั้น ดีแล้วขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อความสิ้นอาสวะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจย่อมแสดงธรรมเพื่อความสิ้นอาสวะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๖ ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สมยสูตรที่ ๒

[๒๙๙] สมัยหนึ่ง ภิกษุชั้นเถระหลายรูป อยู่ที่ป่าอิสิปตนมิคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ครั้งนั้นแล เมื่อภิกษุชั้นเถระเหล่านั้นกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัต นั่งประชุมกันที่โรงฉัน ได้เกิดการสนทนากันขึ้นในระหว่างดังนี้ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยไหนหนอแลควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อกล่าวกันอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงได้กล่าวกะภิกษุชั้นเถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ล้างเท้าแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่าดูกรท่านผู้มีอายุ สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจสมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ กลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ล้างเท้าแล้วนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น แม้ความเหน็ดเหนื่อยเพราะการเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต แม้ความเหน็ด

เหนื่อยเพราะฉันอาหารของภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้น ก็ยังไม่สงบระงับ ฉะนั้น สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ สมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจออกจากที่เร้นในเวลาเย็น นั่งที่เงาวิหารด้านหลัง คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น เป็นสมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจสมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ออกจากที่เร้นในเวลาเย็น นั่งที่เงาวิหารด้านหลัง คู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น สมาธินิมิตใดที่ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้นได้ทำไว้ในใจในกลางวัน สมาธินิมิตนั้นก็ยังฟุ้งซ่านอยู่ ฉะนั้น สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจสมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจลุกขึ้นในเวลาเช้ามืดแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น เป็นสมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งจึงกล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่าดูกรท่านผู้มีอายุ สมัยนั้น ไม่ใช่สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจสมัยใด ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจลุกขึ้นในเวลาเช้ามืดแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า สมัยนั้น กายของภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้นก็ยังตั้งอยู่ในโอชา (มีโอชารสแห่งอาหารแผ่ซ่านไปทั่วตัว) ความสบายย่อมมีแก่ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจนั้น เพื่อทำไว้ในใจซึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายฉะนั้น สมัยนั้น เป็นสมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระมหากัจจานะได้กล่าวกะภิกษุชั้นเถระทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนั้นผมได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุ สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุ สมัยใด ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีใจถูกกามราคะกลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และเธอย่อมไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วสมัยนั้น ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่าดูกรท่านผู้มีอายุ ผมมีใจถูกกามราคะกลุ้มรุม ถูกกามราคะครอบงำอยู่ และไม่ทราบชัดตามความเป็นจริง ซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้วดีแล้ว ขอท่านผู้มีอายุจงแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่ผม ภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ย่อมแสดงธรรมเพื่อละกามราคะแก่เธอ ดูกรภิกษุ นี้เป็นสมัยที่ ๑ที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ ฯลฯ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลายข้อนั้น

ผมได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรภิกษุ สมัยที่ควรเพื่อเข้าไปพบภิกษุผู้เจริญภาวนาทางใจ มี ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อุทายีสูตร

[๓๐๐] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอุทายีมาถามว่า ดูกรอุทายี อนุสสติมีเท่าไรหนอแล เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้วท่านพระอุทายีได้นิ่งอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุทายีแม้ครั้งที่ ๒ ว่าดูกรอุทายี อนุสสติมีเท่าไรหนอแล เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามอย่างนี้แล้วท่านพระอุทายีได้นิ่งอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอุทายีแม้ครั้งที่ ๓ ว่าดูกรอุทายี อนุสสติมีเท่าไรหนอแล แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอุทายีก็ได้นิ่งอยู่ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์จึงกล่าวกะท่านพระอุทายีว่า ดูกรท่านอุทายี พระศาสดาตรัสถามท่าน ท่านพระอุทายีได้กล่าวว่า ดูกรท่านอานนท์ ผมได้ยินพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคอยู่ แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้เป็นอนุสสติ ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เราได้รู้แล้วว่า อุทายีภิกษุนี้เป็นโมฆบุรุษ ไม่เป็นผู้ประกอบอธิจิตอยู่ แล้วตรัสถามท่านพระอานนท์ต่อไปว่า ดูกรอานนท์ อนุสสติมีเท่าไรหนอแล ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนุสสติมี ๕ ประการ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขามีสติอยู่เป็นสุขข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมทำอาโลกสัญญาไว้ในใจ ย่อมตั้งสัญญาว่าเป็นกลางวันอยู่ เธอกระทำอาโลกสัญญาว่ากลางวันไว้ในใจ ฉันใด กลางคืนก็ฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวัน

ก็ฉันนั้น เธอมีใจปลอดโปร่ง อันนิวรณ์ไม่พัวพัน ย่อมเจริญจิตที่มีความสว่างด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญนี้เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายนี้ เบื้องบนตั้งแต่พื้นเท้าขึ้นไป เบื้องต่ำตั้งแต่ปลายผมลงมา มีหนังห่อหุ้มเต็มด้วยสิ่งไม่สะอาดมีประการต่างๆ ว่า ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูกเยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อยอาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสมหะ หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา มันเหลว น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อละกามราคะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุพึงเห็นสรีระเหมือนถูกทิ้งไว้ในป่าช้าตายแล้ว วันหนึ่ง สองวัน หรือสามวัน พองขึ้น มีสีเขียวพราว มีหนองไหลออกเธอย่อมน้อมซึ่งกายนี้เข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แลย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ อนึ่ง พึงเห็นสรีระเหมือนถูกทิ้งไว้ในป่าช้า ฝูงกา นกตะกรุม แร้ง สุนัข สุนัขจิ้งจอกหรือสัตว์ปาณชาติต่างๆ กำลังกัดกิน เธอย่อมน้อมกายนี้เข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แล ย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ อนึ่ง พึงเห็นสรีระเหมือนถูกทิ้งไว้ในป่าช้า มีโครงกระดูกมีเนื้อและเลือด มีเอ็นเป็นเครื่องผูก มีโครงกระดูก ไม่มีเนื้อ และเลือดมีเอ็นเป็นเครื่องผูก มีโครงกระดูก ปราศจากเนื้อและเลือด มีเอ็นเป็นเครื่องผูกเป็นท่อนกระดูก ปราศจากเครื่องผูก เรี่ยรายไปตามทิศต่างๆ คือ กระดูกมือทางหนึ่ง กระดูกเท้าทางหนึ่ง กระดูกแข้งทางหนึ่ง กระดูกขาทางหนึ่ง กระดูกเอวทางหนึ่ง กระดูกสันหลังทางหนึ่ง กระโหลกศีรษะทางหนึ่ง เธอย่อมน้อมกายนี้แลเข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แล ย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้น ไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ อนึ่ง พึงเห็นสรีระเหมือนถูกเขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นกระดูกมีสีขาวเหมือนสีสังข์ เป็นท่อนกระดูก เรี่ยราด เป็นกองเกินหนึ่งปี เป็นท่อนกระดูกผุ เป็นจุรณ เธอย่อมน้อมกายนี้เข้าไปเปรียบอย่างนี้ว่า กายแม้นี้แล ย่อมมีอย่างนั้นเป็นธรรมดา ย่อมเป็นอย่างนั้นไม่ล่วงพ้นความเป็นอย่างนั้นไปได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อถอนอัสมิมานะ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุบรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้บริสุทธิ์อยู่ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นี้เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ย่อมเป็นไปเพื่อแทงตลอดซึ่งธาตุหลายประการ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อนุสสติ๕ ประการนี้แล ฯ

พ. ดีละ ดีละ อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงจำอนุสสติข้อที่ ๖ แม้นี้คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีสติก้าวไป มีสติถอยกลับ มีสติยืนอยู่ มีสตินั่งอยู่ มีสตินอน มีสติประกอบการงาน ดูกรอานนท์ นี้เป็นอนุสสติซึ่งภิกษุเจริญแล้ว ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อนุตตริยสูตร

[๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุตตริยะ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ทัสสนานุตตริยะ ๑ สวนานุตตริยะ ๑ ลาภานุตตริยะ ๑ สิกขานุตตริยะ ๑ ปาริจริยานุตตริยะ ๑ อนุสสตานุตตริยะ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทัสสนานุตตริยะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมไปเพื่อดูช้างแก้วบ้าง ม้าแก้วบ้าง แก้วมณีบ้าง ของใหญ่ของเล็ก หรือสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลายทัสสนะนั้นมีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าทัสสนะนี้นั้นแลเป็นกิจเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่งเพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมไปเห็นพระตถาคต หรือสาวกพระตถาคต การเห็นนี้ยอดเยี่ยมกว่าการเห็นทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ไปเห็นพระตถาคต หรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่าทัสสนานุตตริยะ ทัสสนานุตตริยะเป็นดังนี้ ฯ

ก็สวนานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมไปเพื่อฟังเสียงกลองบ้าง เสียงพิณบ้าง เสียงเพลงขับบ้าง หรือเสียงสูงๆต่ำๆ ย่อมไปเพื่อฟังธรรมของสมณะ หรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิดดูกรภิกษุทั้งหลาย การฟังนี้มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการฟังนี้นั้นเป็นกิจเลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมไปฟังธรรมของพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การฟังนี้ยอดเยี่ยมกว่าการฟังทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ... เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ไปเพื่อฟังธรรมของพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า สวนานุตตริยะ ทัสสนานุตตริยะ สวนานุตตริยะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็ลาภานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมได้ลาภคือบุตรบ้าง ภรรยาบ้าง ทรัพย์บ้าง หรือลาภมากบ้าง น้อยบ้าง หรือได้ศรัทธาในสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภนี้มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าลาภนี้นั้นเป็นของเลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลายส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่งย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การได้นี้ยอดเยี่ยมกว่าการได้ทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ... เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมได้ศรัทธาในพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า ลาภานุตตริยะ ทัสสนานุตตริยะ สวนานุตริยะลาภานุตตริยะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็สิกขานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง ธนูบ้าง ดาบบ้าง หรือศึกษาศิลปชั้นสูงชั้นต่ำ ย่อมศึกษาต่อสมณะ หรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิดดูกรภิกษุทั้งหลาย การศึกษานี้มีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการศึกษานั้นเป็นการศึกษาที่เลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษาอธิศีลบ้าง อธิจิตบ้าง อธิปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว การศึกษานี้ยอดเยี่ยมกว่าการศึกษาทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ... เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งหมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษาอธิศีลบ้าง อธิจิตบ้าง อธิปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วนี้เราเรียกว่า สิกขานุตตริยะ ทัสสนานุตตริยะ สวนานุตตริยะ ลาภานุตตริยะ สิกขานุตตริอะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็ปาริจริยานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมบำรุงกษัตริย์บ้าง พราหมณ์บ้าง คฤหบดีบ้าง บำรุงคนชั้นสูงชั้นต่ำบำรุงสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบำรุงนี้นั้นมีอยู่ เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการบำรุงนี้นั้นเป็นการบำรุงที่เลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหวมีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมบำรุงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การบำรุงนี้ยอดเยี่ยมกว่าการบำรุงทั้งหลาย ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย ...เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมบำรุงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า ปาริจริยานุตตริยะ ทัสสนานุตตริยะ สวนานุตตริยะ ลาภานุตตริยะ สิกขานุตตริยะ ปาริจริยานุตตริยะ เป็นดังนี้ ฯ

ก็อนุสสตานุตตริยะเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมระลึกถึงการได้บุตรบ้าง ภริยาบ้าง ทรัพย์บ้าง หรือการได้มากน้อย ระลึกถึงสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิด ผู้ปฏิบัติผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย การระลึกนี้มีอยู่เราไม่กล่าวว่า ไม่มี ก็แต่ว่าการระลึกนี้นั้นเป็นกิจเลว ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่งย่อมระลึกถึงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต การระลึกถึงนี้ยอดเยี่ยมกว่าการระลึกถึงทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมระลึกถึงพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตนี้ เราเรียกว่า อนุสสตานุตตริยะดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุตตริยะ ๖ ประการนี้แล ฯ

ภิกษุเหล่าใดได้ทัสสนานุตตริยะ สวนานุตตริยะ ลาภานุตตริยะ ยินดีใน
สิกขานุตตริยะ เข้าไปตั้งการบำรุงเจริญอนุสสติที่ประกอบด้วยวิเวก
เป็นแดนเกษม ให้ถึงอมตธรรม ผู้บันเทิงในความไม่ประมาท มีปัญญา

รักษาตน สำรวมในศีล ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อมรู้ชัดซึ่งที่เป็นที่ดับทุกข์
โดยกาลอันควร ฯ

จบอนุตตริยวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สามกสูตร ๒. อปริหานิยสูตร
๓. ภยสูตร ๔. หิมวันตสูตร
๕. อนุสสติฏฐานสูตร ๖. กัจจานสูตร
๗. สมยสูตรที่ ๑ ๘. สมยสูตรที่ ๒
๙. อุทายีสูตร ๑๐. อนุตตริยสูตร ฯ

เสขปริหานิยวรรคที่ ๔

๑. เสกขสูตร

[๓๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ไม่ชอบความหลับ ๑ความเป็นผู้ไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้คุ้มครองทวารอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุผู้เสขะ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อปริหานิยสูตรที่ ๑

[๓๐๓] ครั้งนั้น เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่อันควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในความไม่ประมาท ๑ ความเป็นผู้เคารพในปฏิสันถาร ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความ

ไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดานั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ลำดับนั้น เทวดาตนนั้นทราบว่า พระศาสดาของเราทรงพอพระทัยแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้ว หายไป ณ ที่นั้น ฯ

ครั้นพอล่วงราตรีนั้นไป พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว ยืนอยู่ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในความไม่ประมาท ๑ ความเป็นผู้เคารพในปฏิสันถาร ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาตนนั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวาทเราทำประทักษิณแล้ว ได้หายไป ณ ที่นั้น ฯ

ภิกษุผู้เคารพในพระศาสดา เคารพในพระธรรม เคารพอย่างแรงกล้าใน
พระสงฆ์ เคารพในความไม่ประมาท เคารพในปฏิสันถาร ย่อมเป็นผู้ไม่
ควรเพื่อเสื่อม ย่อมมี ณ ที่ใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อปริหานิยสูตรที่ ๒

[๓๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะเราว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้เคารพในหิริ ๑ ความเป็นผู้เคารพในโอตตัปปะ ๑ ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดานั้น ครั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวาทเราทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นแล ฯ

ภิกษุผู้เคารพในพระศาสดา เคารพในพระธรรม เคารพอย่างแรงกล้าใน
พระสงฆ์ ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะ มีความยำเกรง มีความเคารพ
ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเสื่อมย่อมมีในที่ใกล้นิพพานทีเดียว ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. โมคคัลลานสูตร

[๓๐๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดความปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่า เทวดาเหล่าไหนหนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ก็สมัยนั้นภิกษุชื่อว่าติสสะทำกาละไม่นาน ได้เข้าถึงพรหมโลกชั้นหนึ่ง ณ พรหมโลกแม้ชั้นนั้น เทวดาทั้งหลายย่อมรู้จักพรหมผู้นั้นอย่างนี้ว่า ติสสพรหม เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก ครั้งนั้นท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้หายจากพระวิหารเชตวันไปปรากฏในพรหมโลก เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่คู้ หรือพึงคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้นติสสพรหมได้เห็นท่านพระโมคคัลลานะมาแต่ไกล ครั้นแล้ว ได้กล่าวกะท่านว่าข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ นิมนต์มาเถิด ท่านมาดีแล้ว ท่านได้ทำปริยายในการมา ณ ที่นี้นานนักแล นิมนต์นั่งเถิดขอรับ นี้อาสนะปูลาดไว้แล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้นั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แม้ติสสพรหมอภิวาทท่านพระมหาโมคคัลลานะแล้ว ได้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้ถามว่า ดูกรท่านติสสพรหม เทวดาชั้นไหนหนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่าเราเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ติสสพรหมได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นจาตุมหาราชแล ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ม. ดูกรติสสพรหม เทวดาชั้นจาตุมหาราชทั้งปวงทีเดียวหรือหนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ติ. ข้าแต่ท่านโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นจาตุมหาราชมิใช่ทั้งปวง ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นจาตุมหาราชเหล่าใด ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ไม่ประกอบด้วยความ เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ไม่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทวดาชั้นจาตุมหาราชเหล่านั้น ย่อมไม่มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ส่วนเทวดาชั้นจาตุมหาราชเหล่าใด ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ...ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทวดาชั้นจาตุมหาราชเหล่านั้น ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ม. ดูกรท่านติสสพรหม เทวดาชั้นจาตุมหาราชเท่านั้นหรือหนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า หรือว่าแม้เทวดาชั้นดาวดึงส์ ฯลฯ แม้เทวดาชั้นยามาฯลฯ แม้เทวดาชั้นดุสิต ฯลฯ แม้เทวดาชั้นนิมมานรดี ฯลฯ แม้เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ก็มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ เป็นเบื้องหน้า ฯ

ติ. ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ แม้เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ก็ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ม. ดูกรท่านติสสพรหม เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีทั้งปวงทีเดียวหรือหนอ ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดาเป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ติ. ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีมิใช่ทั้งปวง ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ข้าแต่ท่านพระโมคคัลลานะผู้นิรทุกข์เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีเหล่าใด ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ไม่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีเหล่านั้น ย่อมไม่มีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็น

พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ส่วนเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีเหล่าใด ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีเหล่านั้น ย่อมมีญาณอย่างนี้ว่า เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระมหาโมคคัลลานะชื่นชม อนุโมทนาภาษิตของติสสพรหมแล้ว หายจากพรหมโลก ไปปรากฏ ณ พระวิหารเชตวัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่คู้ หรือพึงคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. วิชชาภาคิยสูตร

[๓๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปในส่วนแห่งวิชชา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคสัญญา ๑ นิโรธสัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปในส่วนแห่งวิชชา ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. วิวาทมูลสูตร

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแห่งการวิวาท ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดย่อมเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธไว้ ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา ... แม้ในพระธรรม ... แม้ในพระสงฆ์ เป็นผู้ไม่ทำให้บริบูรณ์แม้ในสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ไม่เคารพไม่ยำเกรงในพระศาสดา ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ย่อมก่อการวิวาทให้เกิดขึ้นในสงฆ์ ซึ่งเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก

เพื่อสิ่งไม่เป็นสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นซึ่งมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้นในภายในหรือภายนอกไซร้ เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นเสีย ถ้าเธอทั้งหลายไม่พึงพิจารณาเห็นซึ่งมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้นในภายในหรือภายนอกไซร้ เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อไม่ให้มูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้นครอบงำต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น(และ) มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น ไม่ครอบงำต่อไป ย่อมมีได้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้ลบหลู่ ตีเสมอ ฯลฯ เป็นผู้ริษยา มีความตระหนี่ เป็นผู้โอ้อวด มีมารยา เป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิดเป็นผู้มีความถือมั่นทิฐิของตน มีความถือรั้น สละความเห็นของตนได้ยาก ภิกษุใดเป็นผู้ถือมั่นทิฐิของตน ถือรั้น สละความเห็นของตนได้ยาก ภิกษุนั้น เป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่ยำเกรงแม้ในพระศาสดา ... แม้ในพระธรรม ... แม้ในพระสงฆ์ไม่กระทำให้บริบูรณ์แม้ในสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ฯลฯ ไม่กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ย่อมก่อการวิวาทให้เกิดขึ้นในสงฆ์ ซึ่งเป็นไปเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อสิ่งที่ไม่เป็นสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้น ในภายในหรือภายนอกไซร้ เธอทั้งหลายพึงพยายามเพื่อละเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นเสีย ถ้าเธอทั้งหลายไม่พึงพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งการวิวาทเห็นปานนั้น ในภายในหรือภายนอกไซร้ เธอทั้งหลายพึงปฏิบัติเพื่อไม่ให้มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นครอบงำต่อไป การละมูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้น (และ) มูลเหตุแห่งการวิวาทที่เป็นบาปนั้นไม่ครอบงำต่อไป ย่อมมีได้ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแห่งการวิวาท ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ทานสูตร

[๓๐๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล อุบาสิกาชื่อนันทมารดา ชาวเมืองเวฬุกัณฑกะ ถวายทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ประการ ในภิกษุสงฆ์มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นอุบาสิกาชื่อนันทมารดา ชาวเมืองเวฬุกัณฑกะถวายทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ในภิกษุสงฆ์มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นประมุข ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาชื่อนันทมารดาชาวเมืองเวฬุกัณฑกะนั้นถวายทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ ในภิกษุสงฆ์มีพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นประมุข ก็ทักษิณาทานอันประกอบด้วยองค์ ๖ ประการเป็นอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฏิคาหก องค์ ๓ของทายกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกในศาสนานี้ก่อนให้ทาน เป็นผู้ดีใจ ๑ กำลังให้ทานอยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ๑ ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ ๑ นี้องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฏิคาหกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิคาหกในศาสนานี้ เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจักราคะ ๑ เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ ๑ เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ ๑นี้องค์ ๓ ของปฏิคาหก องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฏิคาหก ย่อมมีด้วยประการดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทักษิณาทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล การถือประมาณบุญแห่งทักษิณาทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการอย่างนี้ว่า ห้วงบุญห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้นำสุขมาให้มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุข ดังนี้ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้บุญแห่งทักษิณาทานนั้น ย่อมถึงการนับว่าเป็นห้วงบุญห้วงกุศลที่จะนับไม่ได้ประมาณไม่ได้ เป็นกองบุญใหญ่ทีเดียว เปรียบเหมือนการถือเอาประมาณแห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาฬหกะ เท่านี้ร้อยอาฬหกะ เท่านี้พันอาฬหกะ หรือเท่านี้แสนอาฬหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้ น้ำในมหาสมุทรย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงน้ำที่จะนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ เป็นห้วงน้ำใหญ่ทีเดียวฉะนั้น ฯ

ทายกก่อนแต่จะให้ทานเป็นผู้ดีใจ กำลังให้ทานอยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส
ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ นี้เป็นยัญสมบัติปฏิคาหกผู้สำรวมประพฤติ
พรหมจรรย์ทั้งหลาย คือ ท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจาก
โมหะ ไม่มีอาสวะย่อมเป็นเขตถึงพร้อมแห่งยัญ ทายกต้อนรับปฏิคาหก
ด้วยตนเอง ถวายทานด้วยมือตนเอง ยัญนั้นย่อมมีผลมากเพราะตน
(ทายกผู้ให้ทาน) และเพราะผู้อื่น (ปฏิคาหก) ทายกผู้มีปัญญา มีศรัทธา
เป็นบัณฑิต มีใจพ้นจากความตระหนี่ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อม
เข้าถึงโลกที่เป็นสุขไม่มีความเบียดเบียน ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อัตตการีสูตร

[๓๐๔] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็ข้าพระองค์มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ เราอย่าได้เห็นหรือได้ฟังคำของบุคคลผู้กล่าวว่า เรามีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ ก็บุคคลเมื่อก้าวไปเองได้ ถอยกลับเองได้ ไฉนเล่าจักกล่าวอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มีการทำเพื่อผู้อื่นไม่มี ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน อารัพภธาตุ (ความเพียรเป็นเหตุปรารภ) มีอยู่หรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคดม ฯ

พ. เมื่ออารัพภธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความปรารภย่อมปรากฏหรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคดม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่เมื่ออารัพภธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความปรารภ ย่อมปรากฏ นี้แหละเป็นการทำเพื่อตน นี้แหละเป็นการทำเพื่อผู้อื่น ของสัตว์ทั้งหลาย ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน นิกกมธาตุ (ความเพียรเป็นเครื่องก้าวออก) มีอยู่หรือ

ฯลฯ ปรักกมธาตุ (ความเพียรเป็นเครื่องก้าวไปข้างหน้า) มีอยู่หรือ ถามธาตุ (ความเพียรเป็นกำลัง) มีอยู่หรือ ธิติธาติ (ความเพียรเป็นเครื่องทรงไว้) มีอยู่หรือ อุปักกมธาตุ (ความพยายาม) มีอยู่หรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคดม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เมื่ออุปักกมธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความพยายามย่อมปรากฏหรือ ฯ

อ. อย่างนั้น ท่านพระโคดม ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่เมื่ออุปักกมธาตุมีอยู่ สัตว์ทั้งหลายผู้มีความพยายามย่อมปรากฏ นี้แหละเป็นการกระทำเพื่อตน นี้แหละเป็นการทำเพื่อผู้อื่นของสัตว์ทั้งหลาย ดูกรพราหมณ์ เราอย่าได้เห็นหรือได้ฟังคำของบุคคลผู้กล่าวว่าเรามีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ ก็บุคคลเมื่อก้าวไปเองได้ ถอยกลับเองได้ ไฉนเล่าจักกล่าวอย่างนี้ว่า การทำเพื่อตนไม่มี การทำเพื่อผู้อื่นไม่มี ฯ

อ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักเห็นรูปได้ฉะนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระโคดมผู้เจริญ กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระโคดมผู้เจริญโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. นิทานสูตร

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม (อกุศลกรรม) ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อโลภะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโลภะ โดยที่แท้ โลภะย่อมเกิดขึ้นเพราะโลภะ อโทสะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโทสะ โดยที่แท้โทสะย่อมเกิดขึ้นเพราะโทสะ อโมหะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะโมหะ โดยที่แท้ โมหะย่อมเกิดขึ้น

เพราะโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดา มนุษย์ หรือแม้สุคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่ปรากฏ เพราะกรรมที่เกิดแต่โลภะ แต่โทสะ แต่โมหะ โดยที่แท้ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย หรือ แม้ทุคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมปรากฏเพราะกรรมที่เกิดแต่โลภะแต่โทสะ แต่โมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม (กุศลกรรม) ๓ ประการนี้๓ ประการเป็นไฉน คือ อโลภะ ๑ อโทสะ ๑ อโมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายโลภะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะอโลภะ โดยที่แท้ อโลภะย่อมเกิดขึ้นเพราะอโลภะโทสะย่อมไม่เกิดเพราะอโทสะ โดยที่แท้ อโทสะย่อมเกิดขึ้นเพราะอโทสะ โมหะย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะอโมหะ โดยที่แท้ อโมหะย่อมเกิดขึ้นเพราะอโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย หรือแม้ทุคติอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมไม่ปรากฏเพราะกรรมที่เกิดแต่อโลภะ แต่อโทสะ แต่อโมหะ โดยที่แท้ เทวดา มนุษย์ หรือแม้สุคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมปรากฏเพราะกรรมที่เกิด แต่อโลภะ แต่อโทสะ แต่อโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเพื่อเกิดกรรม ๓ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. กิมมิลสูตร

[๓๑๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เวฬุวัน ใกล้พระนครกิมมิลา ครั้งนั้น ท่านพระกิมมิละได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแล เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกิมมิละ เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในความไม่ประมาท ในปฏิสันถาร ดูกรกิมมิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมไม่ดำรงอยู่นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว

กิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไร เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

พ. ดูกรกิมมิละ พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเคารพ มีความยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในสิกขา ในความไม่ประมาท ในการปฏิสันถาร ดูกรกิมมิละ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. ทารุกขันธสูตร

[๓๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวรลงจากภูเขาคิชฌกูฏ พร้อมด้วยภิกษุหลายรูป เห็นกองไม้กองใหญ่ ณ ที่แห่งหนึ่งแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายย่อมเห็นกองไม้กองใหญ่โน้นหรือไม่ ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ ฯ

สา. ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจ เมื่อจำนง พึงน้อมใจถึงกองไม้กองโน้นให้เป็นดินได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะที่กองไม้โน้นมีปฐวีธาตุ ซึ่งภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจ พึงอาศัยน้อมใจถึงให้เป็นดินได้ ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจเมื่อจำนง พึงน้อมใจถึงกองไม้โน้นให้เป็นน้ำได้ ฯลฯ ให้เป็นไฟได้ ฯลฯ ให้เป็นลมได้ ฯลฯ ให้เป็นของงามได้ ฯลฯ ให้เป็นของไม่งามได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะที่กองไม้โน้นมีอสุภธาตุ ซึ่งภิกษุผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางใจพึงอาศัยน้อมใจถึงให้เป็นของไม่งามได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. นาคิตสูตร

[๓๑๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ได้เสด็จถึงพราหมณคามของชาวโกศลชื่ออิจฉานังคละ ได้ยินว่าณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคลคามพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละได้สดับข่าวว่า พระสมณโคดมศากยบุตรเสด็จออกบวชจากศากยสกุล เสด็จถึงบ้านอิจฉานังคละ ประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ ใกล้อิจฉานังคลคาม ก็เกียรติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ฯลฯ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุดทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นการดี ดังนี้ ครั้งนั้น พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ เมื่อล่วงราตรีนั้นไปแล้ว ถือขาทนียโภชนียาหารเป็นอันมาก ไปยังไพรสณฑ์ชื่ออิจฉานังคละ แล้วได้ยืนอยู่ที่ซุ้มประตูภายนอก ส่งเสียงอื้ออึง ฯ

ก็สมัยนั้น ท่านพระนาคิตะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระนาคิตะว่า ดูกรนาคิตะ พวกใครนั่นส่งเสียงอื้ออึงเหมือนชาวประมงแย่งปลากัน ฯ

ท่านพระนาคิตะได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชนเหล่านั้น คือ พราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านอิจฉานังคละ ถือขาทนียโภชนียาหารเป็นอันมากมาจะถวายพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ ยืนอยู่ที่ซุ้มประตูภายนอก พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ ขอเรา (ตถาคต) อย่าติดยศ และยศอย่าได้ติดเราดูกรนาคิตะ ผู้ใดเป็นผู้ไม่ได้ตามความปรารถนา ไม่ได้โดยไม่ยาก ไม่ได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบสุขอันเกิดแต่ความตรัสรู้ ซึ่งเราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ผู้นั้นพึงยินดีสุขที่เกิดแต่ของไม่สะอาด สุขที่เกิดเพราะการหลับ สุขที่เกิดเพราะลาภ สักการะและการสรรเสริญ ฯ

นา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงรับ ขอพระสุคต จงรับ เวลานี้เป็นเวลาที่พระสุคต (พระผู้มีพระภาค) ควรรับ บัดนี้ พราหมณ์และคฤหบดี ชาวนิคมและชาวชนบท จักพากันหลั่งไหลไปทางที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไป เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดใหญ่ตก น้ำย่อมไหลไปตามที่ลุ่ม ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพระผู้มีพระภาคทรงมีศีลและปัญญาณะ ฯ

พ. ดูกรนาคิตะ เราอย่าได้ติดยศ และยศอย่าติดเรา ดูกรนาคิตะ ผู้ใดเป็นผู้ไม่ได้ตามความปรารถนา ไม่ได้โดยไม่ยาก ไม่ได้โดยไม่ลำบาก ซึ่งสุขอันเกิดแต่เนกขัมมะ สุขอันเกิดแต่วิเวก สุขอันเกิดแต่ความสงบ สุขอันเกิดแต่ความตรัสรู้ ซึ่งเราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก ผู้นั้นพึงยินดีสุขอันเกิดแต่ของไม่สะอาด สุขที่เกิดเพราะการหลับ สุขที่เกิดเพราะลาภสักการะและการสรรเสริญ ดูกรนาคิตะ เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้อยู่ใกล้บ้านผู้นั่งเข้าสมาธิอยู่ใกล้บ้าน เราย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ไฉนคนวัดจักยังท่านผู้มีอายุรูปนี้ให้สืบต่อสมาธินั้นได้ หรือสามเณรจักยังท่านผู้มีอายุนั้นได้ หรือสามเณรจักยังท่านผู้มีอายุนั้นให้เลื่อนจากสมาธิ ฉะนั้น เราจึงไม่พอใจด้วยการอยู่ใกล้บ้านของภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรนั่งโงกง่วงอยู่ในป่า เราย่อมมีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้มีอายุรูปนี้ จักบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเพราะการนอนนี้ แล้วกระทำอรัญญสัญญาไว้ในใจเป็นเอกัคคตา ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุรูปนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ไม่มีจิตเป็นสมาธินั่งอยู่ในป่า เรามีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้มีอายุรูปนี้ จักตั้งจิตที่ไม่เป็นสมาธิให้เป็นสมาธิ หรือจักตามรักษาจิตที่เป็นสมาธิไว้ ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ในป่าของภิกษุนั้นอนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร มีจิตเป็นสมาธินั่งอยู่ในป่าเรามีความคิดอย่างนี้ว่า บัดนี้ ท่านผู้มีอายุรูปนี้ จักเปลื้องจิตที่ยังไม่หลุดพ้นให้หลุดพ้นหรือจักตามรักษาจิตที่หลุดพ้นแล้วไว้ ฉะนั้น เราจึงพอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ใกล้บ้าน ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เธอพอใจลาภ สักการะและการสรรเสริญนั้นย่อมละทิ้งการหลีกออกเร้น ย่อมละทิ้งเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า มารวมกันอยู่ยังบ้าน นิคม และราชธานี ฉะนั้น เราจึงไม่พอใจด้วยการอยู่ใกล้บ้านของภิกษุนั้น อนึ่ง เราเห็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัย เภสัชบริขาร เธอละลาภ สักการะและการสรรเสริญนั้น ย่อมไม่ละทิ้งการหลีกออกเร้น ย่อมไม่ละทิ้งเสนาสนะสงัดอันตั้งอยู่ในราวป่า ฉะนั้น เราจึง

พอใจด้วยการอยู่ป่าของภิกษุนั้น อนึ่งสมัยใด เราเดินทางไกล ย่อมไม่เห็นใครข้างหน้าหรือข้างหลัง สมัยนั้น เราย่อมมีความสบายโดยที่สุดด้วยการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบเสกขปริหานิยวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ธรรมิกวรรคที่ ๕

๑. นาคสูตร

[๓๑๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เวลาเช้าพระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรจีวรเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ครั้นเสด็จกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ มาเถิด เราจักเข้าไปยังปราสาทของมิคารมารดา ที่บุพพารามวิหาร เพื่อพักผ่อนกลางวัน ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมกับท่านพระอานนท์ได้เสด็จเข้าไปยังปราสาทของมิคารมารดา ที่บุพพารามวิหาร ครั้งนั้น เวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้นแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ มาเถิด เราจักไปยังท่าน้ำชื่อบุพพโกฏฐกะ เพื่อสรงน้ำ ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมกับท่านพระอานนท์ ได้เสด็จเข้าไปยังท่าน้ำชื่อบุพพโกฏฐกะ เพื่อสรงน้ำ ครั้นสรงแล้ว เสด็จขึ้นมา ทรงนุ่งอันตรวาสกได้ยืนผึ่งพระวรกายอยู่ ฯ

ก็สมัยนั้น พระเสวตกุญชรของพระเจ้าปเสนทิโกศล ขึ้นมาจากท่าน้ำชื่อบุพพโกฏฐกะ เพราะเสียงดนตรีใหญ่ที่เขาตีประโคม ก็มหาชนเห็นช้างนั้นแล้วกล่าวชมอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ช้างของพระราชางามยิ่งนัก ช้างของพระราชาน่าดูนัก ช้างของพระราชาน่าเลื่อมใสนัก ช้างของพระราชามีอวัยวะสมบูรณ์ ฯ

เมื่อมหาชนกล่าวชมอย่างนี้แล้ว ท่านพระกาลุทายีได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาชนเห็นช้างเชือกใหญ่ สูง มีอวัยวะสมบูรณ์เท่านั้นหรือหนอ จึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ช้างเป็นสัตว์ประเสริฐหนอ หรือว่ามหาชนเห็นสัตว์บางอย่างแม้อื่นที่ใหญ่ สูง มีอวัยวะสมบูรณ์ จึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ สัตว์นั้นประเสริฐหนอ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกาลุทายี มหาชนเห็นช้างเชือกใหญ่ สูงมีอวัยวะสมบูรณ์บ้าง จึงได้กล่าวชมอย่างนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ช้างเป็นสัตว์ประเสริฐหนอ มหาชนเห็นม้าตัวใหญ่ สูงบ้าง โคตัวใหญ่ สูงบ้าง งูตัวใหญ่ ยาวบ้างต้นไม้ใหญ่ สูงบ้าง มนุษย์ผู้มีร่างกายใหญ่

สูง มีอวัยวะสมบูรณ์บ้าง จึงได้กล่าวชมอย่างนี้ว่า ประเสริฐหนอ ดูกรกาลุทายี อนึ่ง บุคคลใดไม่ทำความชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในโลกนี้กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราเรียกบุคคลนั้นว่าผู้ประเสริฐ ฯ

กา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว คือ พระดำรัส ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ด้วยดีดังนี้ว่า ดูกรกาลุทายี อนึ่ง บุคคลใดไม่ทำความชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ในโลกนี้กับทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ เราเรียกบุคคลนั้นว่าผู้ประเสริฐ ฯ

ท่านพระกาลุทายีกราบทูลต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ข้าพระองค์ขออนุโมทนาพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วนี้ด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

ข้าพระองค์ได้สดับจากพระองค์ผู้เป็นพระอรหันต์ ดังนี้ว่า มนุษย์ทั้งหลาย
ย่อมนอบน้อมพระสัมพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้เป็นมนุษย์ทรงฝึกฝนพระองค์
แล้ว มีจิตตั้งมั่น ดำเนินไปในทางประเสริฐ ทรงยินดีในธรรมที่ยังจิต
ให้เข้าไปสงบ ทรงถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง แม้เทวดาทั้งหลายก็ย่อม
นอบน้อมพระสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ก้าวล่วงสังโยชน์ทั้งปวง ทรงออก
จากกิเลสเครื่องร้อยรัด ทรงบรรลุธรรมที่ไม่มีกิเลสเครื่องร้อยรัด ทรงยินดี
ในธรรมอันเป็นที่ออกไปจากกามทั้งหลาย คล้ายทองคำที่ถลุงจากหิน ฉะนั้น
พระองค์เป็นผู้ประเสริฐ รุ่งเรืองล่วงสรรพสัตว์ คล้ายขุนเขาหิมวัน สูง
กว่าภูเขาศิลาลูกอื่น ฉะนั้น พระองค์ผู้ทรงนามว่านาคะอันเป็นจริงนี้เป็นผู้
ยิ่งกว่าเทวดาทั้งปวงผู้มีนามว่านาคะ ข้าพระองค์จักชี้แจงซึ่งความที่พระองค์
เป็นผู้เปรียบด้วยช้างเพราะพระองค์ไม่ทรงทำความชั่วโสรัจจะและอวิ
หิงสา เป็นเท้าหน้าทั้งสองของพระองค์ผู้เป็นเพียงดังช้างตัวประเสริฐ
ตบะ และ พรหมจรรย์เป็นเท้าหลังทั้งสองของพระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ
พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐอย่างยอดเยี่ยม มีศรัทธาเป็นงวง มี
อุเบกขาเป็นงาอันขาว มีสติเป็นคอ มีปัญญาเป็นเศียร มีการสอดส่อง
ธรรมเป็นปลายงวง มีธรรมเครื่องเผากิเลสเป็นท้อง มีวิเวกเป็นหาง พระ
องค์ทรงมีฌาน ทรงยินดีในผลสมาบัติเป็นลมหายใจ ทรงมีจิตเข้าไปตั้ง
มั่นภายใน ทรงดำเนินไปก็มีจิตตั้งมั่น ทรงยืนอยู่ก็มีจิตตั้งมั่น ทรงบรรทม

ก็มีจิตตั้งมั่น แม้ประทับนั่งก็มีจิตตั้งมั่น ทรงสำรวมแล้วในทวารทั้งปวง นี้เป็นสมบัติของพระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐย่อมเสวยสิ่งที่ไม่มีโทษ ไม่เสวยสิ่งที่มีโทษ ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มแล้ว ทรงเว้นการสะสม ทรงตัดสังโยชน์น้อยใหญ่ ทรงตัดเครื่องผูกพันทั้งปวง จะเสด็จไปทางใดๆ ก็ไม่มีห่วงใยเสด็จไป ดอกบัวชื่อบุณฑริก มีกลิ่นหอม น่ารื่นรมย์ใจ เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ไม่แปดเปื้อนด้วยน้ำแม้ฉันใด พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ ก็ฉันนั้น ทรงอุบัติขึ้นมาดีแล้วในโลก ก็ทรงเบิกบานอยู่ในโลก อันตัณหา มานะทิฐิไม่ฉาบทาพระองค์ให้ติดอยู่กับโลก เหมือนดอกประทุมไม่เปียกน้ำ ฉะนั้น ไฟกองใหญ่ลุกรุ่งโรจน์ ย่อมดับเพราะหมดเชื้อ ฉันใด พระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐก็ฉันนั้น คือเมื่อสังขารทั้งหลายสงบแล้ว ก็เรียกกันว่าเสด็จนิพพานข้ออุปมาที่ให้รู้เนื้อความแจ้งชัดนี้ อันวิญญูชนทั้งหลายแสดงไว้แล้ว พระอรหันต์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐอย่างยอดเยี่ยมทั้งหลายย่อมรู้แจ้งชัดซึ่งพระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ ซึ่งพระกาลุทายีผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ แสดงไว้แล้วพระองค์ผู้เป็นช้างตัวประเสริฐ ทรงปราศจากราคะ ทรงปราศจากโทสะ ทรงปราศจากโมหะ ทรงหาอาสวกิเลสมิได้ เมื่อทรงละสรีระ ก็ทรงหาอาสวกิเลสมิได้ จักเสด็จปรินิพพาน ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. มิคสาลาสูตร

[๓๑๕] ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งแล้วถือบาตรจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของอุบาสิกาชื่อมิคสาลา แล้วนั่งบนอาสนะที่ได้ปูไว้ ครั้งนั้น อุบาสิกาชื่อมิคสาลาเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ กราบไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้ ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน คือคนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์และคนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกันใน

สัมปรายภพ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร คือ บิดาของดิฉันชื่อปุราณะ เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ประพฤติห่างไกล งดเว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ท่านทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต บุรุษชื่ออิสิทัตตะผู้เป็นที่รักของบิดาของดิฉัน เป็นผู้ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ (แต่)ยินดีด้วยภรรยาของตน แม้เขากระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้ ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน คือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ และคนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายภพ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร ฯ

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดูกรน้องหญิง ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างนั้นแล ฯ

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์รับบิณฑบาตที่นิเวศน์ของอุบาสิกา ชื่อมิคสาลาแล้ว ลุกจากอาสนะกลับไป ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์กลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลาเช้า ข้าพระองค์นุ่งแล้วถือบาตรจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของอุบาสิกาชื่อมิคสาลา แล้วนั่งบนอาสนะที่ได้ปูไว้ ลำดับนั้น อุบาสิกาชื่อมิคสาลาเข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ กราบไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามข้าพระองค์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้ ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คนคือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ และคนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายภพ อันวิญญูชนพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร คือ บิดาของดิฉันชื่อปุราณะ เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล งดเว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ท่านกระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต บุรุษชื่ออิสิทัตตะผู้เป็นที่รักของบิดาของดิฉัน เป็นผู้ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ (แต่) ยินดีด้วยภรรยาของตน แม้เขากระทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์ว่า เป็นสกทาคามีบุคคลเข้าถึงหมู่เทวดาชั้นดุสิต ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนี้ที่เป็นเหตุให้คน ๒ คน คือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ และคนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จักเป็นผู้มีคติเสมอกัน อันวิญญูชนพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร เมื่ออุบาสิกาชื่อมิคสาลากล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกะอุบาสกชื่อมิคสาลาดังนี้ว่า ดูกรน้องหญิง ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างนั้นแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็อุบาสิกาชื่อมิคสาลาเป็นพาล ไม่ฉลาด เป็นสตรี รู้ตัวว่าเป็นสตรี เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธะเป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล ดูกรอานนท์ บุคคล ๖ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๖ จำพวกเป็นไฉน ดูกรอานนท์บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากบาป มีการอยู่ร่วมเป็นสุข พวกชนที่ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ย่อมยินดียิ่งด้วยการอยู่ร่วมกัน เขาไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ไม่ได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เขาตายไปแล้วย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ไม่เป็นผู้ถึงทางเจริญ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากบาป มีการอยู่ร่วมเป็นสุข พวกคนที่ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกัน ย่อมยินดียิ่งด้วยการอยู่ร่วมกัน เขาได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูตได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เขาตายไปแล้วย่อมไปทางเจริญไม่ไปทางเสื่อม เป็นผู้ถึงทางเจริญ ไม่เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ดูกรอานนท์ พวกชนผู้ถือประมาณย่อมประมาณในเรื่องนั้นว่า ธรรมของชนแม้นี้ก็เหล่านั้นและธรรมของชนแม้อื่นก็เหล่านั้นแหละ เหตุไฉน บรรดาคน ๒ คนนั้น คนหนึ่งเลว คนหนึ่งดี ก็การประมาณของคนผู้ถือประมาณเหล่านั้น เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน ดูกรอานนท์ ใน ๒ คนนั้น บุคคลใดเป็นผู้งดเว้นจากบาป มีการอยู่ร่วมเป็นสุข พวกคนที่ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันย่อมยินดีด้วยการอยู่ร่วมกัน เขาได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย ดูกรอานนท์ บุคคลนี้ดีกว่า และประณีตกว่าบุคคลที่กล่าวข้างต้นโน้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคลนี้ ใครเล่านอกจากตถาคตจะพึงรู้เหตุนั้น เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล และอย่าได้ถือประมาณในบุคคล ย่อมทำลายคุณวิเศษของตน เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว บางครั้งบางคราว โลกธรรมย่อมเกิดแก่เขา เขาไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ย่อมไม่ได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เมื่อตายไปแล้วเขาย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ไม่เป็นผู้ถึงทางเจริญ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว บางครั้งบางคราว โลภธรรมย่อมเกิดแก่เขา เขาได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟังได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม เป็นผู้ถึงทางเจริญ ไม่เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ฯลฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว บางครั้งบางคราว วจีสังขารย่อมเกิดแก่เขา เขาไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยการฟัง ไม่ได้กระทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ไม่ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ย่อมไม่ได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย เมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเสื่อม ไม่ไปทางเจริญ เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ไม่เป็นผู้ถึงทางเจริญ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีความโกรธและความถือตัว บางครั้งบางคราว วจีสังขารย่อมเกิดแก่เขา เขาได้ทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้ทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัยเมื่อตายไปแล้ว เขาย่อมไปทางเจริญ ไม่ไปทางเสื่อม เป็นผู้ถึงทางเจริญ ไม่เป็นผู้ถึงทางเสื่อม ดูกรอานนท์ พวกคนที่ถือประมาณย่อมประมาณเรื่องนั้นว่าธรรมของคนนี้ก็เหล่านั้นแหละ ธรรมของคนแม้อื่นก็เหล่านั้นแหละ เหตุไฉนบรรดาคน ๒ คนนั้น คนหนึ่งเลว คนหนึ่งดี ก็การประมาณของคนผู้ถือประมาณเหล่านั้น ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ตลอดกาลนาน ดูกรอานนท์ ใน ๒ คนนั้น บุคคลใดมีความโกรธและความถือตัว และบางครั้งบางคราว วจีสังขารย่อมเกิดแก่เขา เขาได้ทำกิจแม้ด้วยการฟัง ได้ทำกิจแม้ด้วยความเป็นพหูสูต ได้แทงตลอดแม้ด้วยทิฐิ ย่อมได้วิมุตติแม้ที่เกิดในสมัย บุคคลนี้เป็นผู้ดีกว่าและประณีตกว่าบุคคลที่กล่าวข้างต้นโน้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคลนี้ ใครเล่านอกจากตถาคตจะพึงรู้เหตุนั้น เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ เธอทั้งหลายอย่าเป็นผู้ชอบประมาณในบุคคล และอย่าได้ถือประมาณในบุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคล ย่อมทำลายคุณวิเศษของตน เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้ ดูกรอานนท์ ก็อุบาสิกาชื่อมิคสาลาเป็นพาล ไม่ฉลาด เป็นสตรี รู้ตัวว่าเป็นสตรี เป็นอะไร และพระสัมมาสัมพุทธะเป็นอะไร ในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล ดูกรอานนท์ บุคคล ๖ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรอานนท์ บุรุษชื่อปุราณะเป็นผู้ประกอบด้วยศีลเช่นใด บุรุษชื่ออิสิทัตตะก็เป็นผู้ประกอบด้วยศีลเช่นนั้นบุรุษชื่อปุราณะได้รู้แม้คติของบุรุษชื่ออิสิทัตตะก็หามิได้ อนึ่ง บุรุษชื่ออิสิทัตตะ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นใด บุรุษชื่อปุราณะก็ได้เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา

เช่นนั้น บุรุษชื่ออิสิทัตตะได้รู้แม้คติของบุรุษชื่อปุราณะก็หามิได้ ดูกรอานนท์ คนทั้ง ๒ เลวกว่ากันด้วยองคคุณคนละอย่างด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อิณสูตร

[๓๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นคนจน เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่าอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ ย่อมกู้ยืม แม้การกู้ยืม ก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ กู้ยืมแล้วย่อมรับใช้ดอกเบี้ย แม้การรับใช้ดอกเบี้ยก็เป็นทุกข์ของผู้บริโภคกามในโลก ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ รับใช้ดอกเบี้ยแล้ว ไม่ใช่ดอกเบี้ยตามกำหนดเวลา เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมทวงเขา แม้การทวงก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ ถูกเจ้าหนี้ทวงไม่ให้ เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา แม้การติดตามก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้ ถูกเจ้าหนี้ติดตามทันไม่ให้ทรัพย์ เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมจองจำเขา แม้การจองจำก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก ฯ

ภิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ความเป็นคนจนก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก แม้การกู้ยืมก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก แม้การรับใช้ดอกเบี้ยก็เป็นทุกข์ของบุคคล

ผู้บริโภคกามในโลก แม้การทวงก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก แม้การติดตามก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลกแม้การจองจำก็เป็นทุกข์ของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนไม่มีศรัทธาในกุศลธรรม ไม่มีหิริ ในกุศลธรรม ไม่มีโอตตัปปะในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะในกุศลธรรม ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม บุคคลนี้เรียกว่า เป็นจนเข็ญใจยากไร้ในวินัยของพระอริยเจ้าฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนจนเข็ญใจยากไร้นั้นแล เมื่อไม่มีศรัทธาในกุศลธรรม ไม่มีหิริในกุศลธรรม ไม่มีโอตตัปปะในกุศลธรรม ไม่มีวิริยะในกุศลธรรม ไม่มีปัญญาในกุศลธรรม ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เรากล่าวการประพฤติทุจริตของเขาว่า เป็นการกู้ยืม เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดกายทุจริตนั้น ย่อมปรารถนาว่า ชนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา ย่อมดำริ ย่อมกล่าววาจา ย่อมพยายามด้วยกายว่า ชนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา เขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดวจีทุจริตนั้น ฯลฯเขาย่อมตั้งความปรารถนาลามก เพราะเหตุแห่งการปกปิดมโนทุจริตนั้น ย่อมปรารถนาว่า ชนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา ย่อมพยายามด้วยกายว่า ชนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา เรากล่าวเหตุการปกปิดทุจริตของเขานั้นว่า เป็นการรับใช้ดอกเบี้ยเพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลเป็นที่รักได้กล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ก็ท่านผู้มีอายุรูปนี้ เป็นผู้กระทำอย่างนี้ เป็นผู้ประพฤติอย่างนี้ เรากล่าวการถูกว่ากล่าวของเขาว่า เป็นการทวงดอกเบี้ย อกุศลวิตกที่เป็นบาปประกอบด้วยความเดือดร้อน ย่อมครอบงำเขาผู้อยู่ป่า ผู้อยู่โคนไม้ หรือผู้อยู่ในเรือนว่าง เรากล่าวการถูกอกุศลวิตกครอบงำนี้ของเขาว่า เจ้าหนี้ติดตามเขา คนจนเข็ญใจยากไร้นั้นแล ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อตายไปแล้ว ย่อมถูกจองจำ ในเรือนจำ คือ นรก หรือในเรือนจำ คือ กำเนิดดิรัจฉาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่พิจารณาเห็นเรือนจำอื่นเพียงแห่งเดียว ซึ่งร้ายกาจ เป็นทุกข์ กระทำอันตรายแก่การบรรลุนิพพานซึ่งเป็นธรรมเกษมจากโยคะ หาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ อย่างนี้ เหมือนเรือนจำ คือ นรก หรือเรือนจำ คือ กำเนิดดิรัจฉาน เลย ฯ

ความเป็นคนจน และการกู้ยืม เรียกว่าเป็นทุกข์ในโลก คนจนกู้ยืมเลี้ยง
ชีวิตย่อมเดือดร้อน เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา เพราะไม่ใช้หนี้นั้น

เขาย่อมเข้าถึงแม้การจองจำก็การจองจำนั้น เป็นทุกข์ของชนทั้งหลายผู้ปรารถนาการได้กาม ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้ใดไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตัปปะ พอกพูนบาปกรรม กระทำกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต ย่อมปรารถนา ย่อมดำริว่า คนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา พอกพูนบาปกรรมในที่นั้นๆ อยู่ บ่อยๆ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เราตถาคตย่อมกล่าวว่า เป็นทุกข์เหมือนอย่างนั้น เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทรามทราบความชั่วของตนอยู่ เป็นคนจน มีหนี้สิน เลี้ยงชีวิตอยู่ย่อมเดือดร้อน ลำดับนั้น ความดำริที่มีในใจ เป็นทุกข์เกิดขึ้นเพราะความเดือดร้อนของเขา ย่อมติดตามเขาที่บ้าน หรือที่ป่า เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทราม ทราบความชั่วของตนอยู่ย่อมเข้าถึงกำเนิดดิรัจฉานบางอย่าง หรือถูกจองจำในนรกก็การจองจำนั้นเป็นทุกข์ ที่นักปราชญ์หลุดพ้นไปได้ บุคคลผู้ยังใจให้เลื่อมใส ให้ทานด้วยโภคทรัพย์ทั้งหลาย ที่ได้มาโดยชอบธรรม ย่อมเป็นผู้ยึดถือชัยชนะไว้ได้ในโลกทั้งสองของผู้มีศรัทธาอยู่ครองเรือน คือ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลในปัจจุบัน และเพื่อความสุขในสัมปรายภพ การบริจาคของคฤหัสถ์ดังกล่าวมานั้น ย่อมเจริญบุญ ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นมีใจประกอบด้วยหิริ มีโอตตัปปะ มีปัญญา และสำรวมในศีล ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้นั้นแลเราเรียกว่ามีชีวิตเป็นสุขในวินัยของพระอริยเจ้า ฉันนั้นเหมือนกัน เขาได้ความสุขที่ไม่มีอามิสยังอุเบกขา (ในจตุตถฌาน) ให้ดำรงมั่นละนิวรณ์ ๕ ประการ เป็นผู้ปรารภความเพียรเป็นนิตย์ บรรลุฌานทั้งหลาย มีเอกัคคตาจิตปรากฏ มีปัญญารักษาตัว มีสติจิตของเขาย่อมหลุดพ้นโดยชอบ เพราะทราบเหตุในนิพพานเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ตามความเป็นจริง เพราะไม่ถือมั่นโดยประการทั้งปวง หากว่าเขาผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบ คงที่อยู่ในนิพพาน เป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพ ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า ความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบไซร้ ญาณนั้นแลเป็นญาณ

ชั้นเยี่ยม ญาณนั้นเป็นสุขไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่า ญาณนั้นไม่มีโศก หมดมัว หมองเป็นญาณเกษมสูงสุดกว่าความไม่มีหนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. มหาจุนทสูตร

[๓๑๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหาจุนทะอยู่ที่นิคมชื่อสัญชาติในแคว้นเจดีย์ ครั้งนั้น ท่านพระมหาจุนทะเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลายภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระมหาจุนทะแล้ว ท่านพระมหาจุนทะได้กล่าวดังนี้ว่าดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบธรรมในธรรมวินัยนี้ ย่อมรุกรานภิกษุผู้เพ่งฌานว่า ก็ภิกษุผู้เพ่งฌานเหล่านี้ ย่อมเพ่งฌาน ยึดหน่วงฌานว่า เราเพ่งฌานๆ ดังนี้ ก็ภิกษุเหล่านี้ เพ่งฌานทำไม เพ่งฌานเพื่ออะไร เพ่งฌานเพราะเหตุไร ภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใสในการเพ่งฌานนั้น และภิกษุผู้เพ่งฌานย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มากเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้เพ่งฌานในธรรมวินัยนี้ ย่อมรุกรานพวกภิกษุผู้ประกอบธรรมว่า ก็ภิกษุผู้ประกอบธรรมเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้ฟุ้งเฟ้อ เย่อหยิ่ง วางท่า ปากจัด พูดพล่าม มีสติหลงใหล ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตฟุ้งซ่าน มีอินทรีย์ปรากฏว่า เราประกอบธรรมๆ ดังนี้ ก็ภิกษุเหล่านี้ประกอบธรรมทำไม ประกอบธรรมเพื่ออะไร ประกอบธรรมเพราะเหตุไร ภิกษุผู้เพ่งฌานย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น และภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใสในการเพ่งฌานนั้น ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก ... ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้ประกอบธรรมในธรรมวินัยนี้ ย่อมสรรเสริญภิกษุผู้ประกอบธรรมเท่านั้น ไม่สรรเสริญภิกษุผู้เพ่งฌาน ภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใสในการเพ่งฌานนั้น และภิกษุผู้เพ่งฌานย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น ทั้งไม่เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก ... ฯ

ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้เพ่งฌานในธรรมวินัยนี้ ย่อมสรรเสริญภิกษุผู้เพ่งฌานเท่านั้น ไม่สรรเสริญภิกษุผู้ประกอบธรรม ภิกษุผู้เพ่งฌานย่อมไม่เลื่อมใสในการประกอบธรรมนั้น และภิกษุผู้ประกอบธรรมย่อมไม่เลื่อมใสในการเพ่งฌานนั้น ทั้งไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายเป็นผู้ประกอบธรรม จักสรรเสริญภิกษุผู้เพ่งฌาน ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า บุคคลผู้ที่ถูกต้องอมตธาตุด้วยกาย เป็นอัจฉริยบุคคล หาได้ยากในโลก ฯ

เพราะเหตุนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายเป็นผู้เพ่งฌาน จักสรรเสริญภิกษุผู้ประกอบธรรม ดูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า บุคคลผู้ที่แทงทะลุเห็นข้ออรรถอันลึกซึ้งด้วยปัญญานั้น เป็นอัจฉริยบุคคล หาได้ยากในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๑

[๓๑๘] ครั้งนั้นแล โมฬิยสิวกปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ดังนี้ ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ย่อมมีด้วยเหตุเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสิวกะ ถ้าเช่นนั้นเราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงพยากรณ์ข้อนั้นตามที่ควรแก่ท่าน ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือท่านย่อมทราบชัดโลภะที่มีอยู่ในภายในว่า โลภะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดโลภะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า โลภะไม่มีอยู่ในภายใน ฯ

สิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสิวกะ การที่ท่านทราบชัดโลภะที่มีอยู่ในภายในว่า โลภะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดโลภะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า โลภะไม่มีอยู่ในภายในของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯลฯ ดูกรสิวกะท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือท่านทราบชัดโทสะที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ โมหะที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ ธรรมที่ประกอบด้วยโลภะที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯธรรมที่ประกอบด้วยโทสะที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะไม่มีอยู่ในภายในของเรา ฯ

สิ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรสิวกะ การที่ท่านทราบชัดธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดธรรมที่ประกอบด้วยโมหะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ธรรมที่ประกอบด้วยโมหะไม่มีอยู่ในภายในของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาลควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯ

สิ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. สันทิฏฐิกสูตรที่ ๒

[๓๑๙] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ดังนี้ ธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง

ไม่ประกอบด้วยกาลควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ย่อมมีด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงพยากรณ์ข้อนั้นตามที่ควรแก่ท่าน ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือ ท่านทราบชัดราคะที่มีอยู่ในภายในว่า ราคะมีอยู่ในภายในของเราหรือทราบชัดราคะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ราคะไม่มีอยู่ในภายในของเรา ฯ

อัญญูะ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่ท่านทราบชัดราคะที่มีอยู่ในภายในว่า ราคะมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดราคะที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า ราคะไม่มีอยู่ในภายในของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ฯลฯ ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คือ ท่านทราบชัดโทสะที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ โมหะมีอยู่ในภายใน ฯลฯ เหตุเครื่องประทุษร้ายกายที่มีอยู่ในภายใน ฯลฯ เหตุเครื่องประทุษร้ายวาจามีอยู่ในภายใน ฯลฯ เหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดเหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจไม่มีอยู่ในภายในของเรา ฯ

อัญญูะ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ การที่ท่านทราบชัดเหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายใจมีอยู่ในภายในของเรา หรือทราบชัดเหตุเครื่องประทุษร้ายใจที่ไม่มีอยู่ในภายในว่า เหตุเครื่องประทุษร้ายในไม่มีอยู่ในภายในของเรา อย่างนี้แล เป็นธรรมอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯ

อัญญูะ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งยิ่งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. เขมสุมนสูตร

[๓๒๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล ท่านพระเขมะและท่านพระสุมนะได้เข้า

ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระเขมะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว หมดสิ้นสังโยชน์ในภพแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นย่อมไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า คนที่ดีกว่าเรามีอยู่ คนที่เสมอเรามีอยู่ หรือคนที่เลวกว่าเรามีอยู่ ท่านพระเขมะได้กราบทูลดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัยครั้งนั้นแล ท่านพระเขมะทราบว่า พระศาสดาทรงพอพระทัยเรา จึงลุกจากอาสนะถวายบังคม ทำประทักษิณพระผู้มีพระภาคแล้วหลีกไป ครั้นเมื่อท่านเขมะหลีกไปแล้วไม่นาน ท่านพระสุมนะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ มีกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้วปลงภาระลงแล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว หมดสิ้นสังโยชน์ในภพแล้วหลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นย่อมไม่มีความคิดอย่างนี้ว่า คนที่ดีกว่าเราไม่มี คนที่เสมอเราไม่มี หรือคนที่เลวกว่าเราไม่มี ท่านพระสุมนะได้กราบทูลดังนี้แล้ว พระศาสดาทรงพอพระทัย ครั้งนั้นแล ท่านพระสุมนะทราบว่าพระศาสดาทรงพอพระทัยเรา จึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคม ทำประทักษิณพระผู้มีพระภาคแล้ว หลีกไป ครั้นเมื่อท่านเขมะและท่านพระสุมนะหลีกไปแล้วไม่นานพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรทั้งหลายย่อมพยากรณ์อรหัตผลอย่างนี้แล กล่าวแต่เนื้อความ และไม่น้อมตนเข้าไป ส่วนว่าโมฆบุรุษบางพวกในธรรมวินัยนี้ เหมือนจะร่าเริงพยากรณ์อรหัตผล เขาเหล่านั้นย่อมถึงความทุกข์ในภายหลัง ฯ

พระขีณาสพทั้งหลาย ไม่น้อมตนเข้าไปเปรียบบุคคลที่ดีกว่าไม่น้อมตน
เข้าไปเปรียบบุคคลที่เลวกว่า ไม่น้อมตนเข้าไปเปรียบบุคคลที่เสมอกัน
มีชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ประพฤติเป็นผู้หลุดพ้นจากสังโยชน์ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อินทรียสังวรสูตร

[๓๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออินทรียสังวรไม่มี ศีลของภิกษุผู้มีอินทรีย์สังวรวิบัติย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อศีลไม่มี สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีลวิบัติย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อ

สัมมาสมาธิไม่มี ยถาภูตญาณทัสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อยถาภูตญาณทัสนะไม่มี นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสนะวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เมื่อนิพพิทาวิราคะไม่มี วิมุตติญาณทัสนะของภิกษุผู้มีนิพพิทาวิราคะวิบัติ ย่อมมีอุปนิสัยถูกขจัด เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบวิบัติ แม้สะเก็ดของต้นไม้นั้น ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้กะพี้ก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ แม้แก่นก็ไม่ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออินทรียสังวรมีอยู่ ศีลของภิกษุผู้มีอินทรียสังวรสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อศีลมีอยู่ สัมมาสมาธิของภิกษุผู้มีศีลสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อสัมมาสมาธิมีอยู่ ยถาภูตญาณทัสนะของภิกษุผู้มีสัมมาสมาธิสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อยถาภูตญาณทัสนะมีอยู่นิพพิทาวิราคะของภิกษุผู้มียถาภูตญาณทัสนะสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เมื่อนิพพิทาวิราคะมีอยู่ วิมุตติญาณทัสนะของภิกษุ ผู้มีนิพพิทาวิราคะสมบูรณ์ ย่อมมีอุปนิสัยสมบูรณ์ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่มีกิ่งและใบสมบูรณ์ แม้สะเก็ดของต้นไม้นั้นก็ถึงความบริบูรณ์ แม้เปลือกก็ถึงความบริบูรณ์ แม้กะพี้ก็ถึงความบริบูรณ์แม้แก่นก็ถึงความบริบูรณ์ ฉะนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๘

๗. อานันทสูตร

[๓๒๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรท่านสารีบุตร ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ภิกษุจึงได้ฟังธรรมที่ยังไม่เคยฟังธรรมทั้งหลายที่เธอได้ฟังแล้วย่อมไม่ถึงความหลงลืม ธรรมทั้งหลายที่เธอได้เคยถูกต้องด้วยใจในกาลก่อน ย่อมขึ้นใจ และเธอย่อมทราบชัดธรรมที่ยังไม่ทราบชัด ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ท่านพระอานนท์แลเป็นพหูสูต ขอเนื้อความแห่งธรรมข้อนั้นจงแจ่มแจ้งกะท่านพระอานนท์เถิด ฯ

อา. ดูกรท่านสารีบุตร ถ้าอย่างนั้นท่านจงฟังธรรม จงทำไว้ในใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระสารีบุตรรับคำท่านพระอานนท์แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูกรท่านสารีบุตร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรม คือสุตตะ เคยยะ เวยยากรณ์ คาถา อุทาน

อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละเธอย่อมแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาแก่ผู้อื่น โดยพิสดาร ย่อมบอกสอนธรรมที่ได้ฟังมาได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ย่อมทำการสาธยายธรรม ตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาโดยพิสดาร ย่อมตรึกตรอง เพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียน มา ย่อมจำพรรษาอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุผู้เถระเป็นพหูสูตชำนาญคัมภีร์ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา อยู่ ย่อมเข้าไปหาภิกษุผู้เถระเหล่านั้นโดยกาลอันควร แล้วไต่ถามสอบสวนว่า ข้าแต่ท่าน ผู้เจริญ ภาษิตนี้เป็นอย่างไรเนื้อความของภาษิตนี้อย่างไร ภิกษุผู้เถระเหล่านั้นย่อมเปิดเผยภาษิต ที่ยังไม่แจ่มแจ้ง ย่อมทำภาษิตที่ยากให้ง่ายแก่เธอ และย่อมบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีประการต่างๆ ดูกรท่านสารีบุตร ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล ภิกษุจึงได้ ฟังธรรมที่ยังไม่เคยฟัง ธรรมทั้งหลายที่เธอได้ฟังแล้วย่อมไม่ถึงความหลงลืม ธรรมทั้งหลายที่ เธอได้เคยถูกต้องด้วยใจในกาลก่อน ย่อมขึ้นใจ และเธอย่อมทราบชัดธรรมที่ยังไม่ทราบชัด ฯ

สา. ดูกรท่านอานนท์ น่าอัศจรรย์ เรื่องไม่เคยมีได้มีแล้ว เรื่องนี้ท่านอานนท์ได้กล่าว ดีแล้ว และพวกผมจะทรงจำท่านพระอานนท์ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้ เพราะว่า ท่านอานนท์ย่อมเล่าเรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะเวยยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม เวทัลละ ท่านอานนท์ ย่อมแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดย พิสดาร ท่านอานนท์ย่อมบอกสอนธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร ท่าน อานนท์ย่อมทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาโดยพิสดาร ท่านอานนท์ย่อมตรึกตรอง เพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา ท่านอานนท์ย่อมจำพรรษาอยู่ในอาวาสที่มีภิกษุผู้เถระ ผู้เป็นพหูสูต ชำนาญคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา อยู่ ท่านอานนท์ย่อมเข้าไปหา ภิกษุผู้เถระเหล่านั้นโดยกาลอันควร แล้วไต่ถามสอบสวนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตนี้เป็น อย่างไร เนื้อความของภาษิตนี้เป็นอย่างไร ภิกษุผู้เถระเหล่านั้นย่อมเปิดเผยภาษิตที่ยังไม่แจ่มแจ้ง ย่อมทำภาษิตที่ยากให้ง่ายแก่ท่านอานนท์ และย่อมบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลาย อันเป็นที่ ตั้งแห่งความสงสัยมีประการต่างๆ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๑๐. ขัตติยาธิปปายสูตร

[๓๒๓] ครั้งนั้นแล ชานุสโสนิพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ กษัตริย์ทั้งหลาย ย่อมมีความประสงค์อะไร นิยมอะไรมั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ธรรมดากษัตริย์ทั้งหลาย ย่อมประสงค์โภคทรัพย์ นิยมปัญญา มั่นใจในกำลังทหาร ต้องการในการได้แผ่นดิน มีความเป็นใหญ่เป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็พราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมมีความประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาพราหมณ์ทั้งหลาย ย่อมประสงค์โภคทรัพย์นิยมปัญญา มั่นใจในมนต์ ต้องการบูชายัญ มีพรหมโลกเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็คฤหบดีทั้งหลาย ย่อมมีความประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจในอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาคฤหบดีทั้งหลาย ย่อมประสงค์โภคทรัพย์นิยมปัญญา มั่นใจในศิลป ต้องการการงาน มีการงานที่สำเร็จแล้วเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็สตรีทั้งหลาย ย่อมประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจในอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาสตรีทั้งหลาย ย่อมประสงค์บุรุษ นิยมเครื่องแต่งตัว มั่นใจในบุตร ต้องการไม่ให้มีสตรีอื่นร่วมสามี มีความเป็นใหญ่ในบ้านเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็โจรทั้งหลาย ย่อมประสงค์อะไร นิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาโจรทั้งหลาย ย่อมประสงค์ลักทรัพย์ของผู้อื่น นิยมที่ลับเร้น มั่นใจในศาตรา ต้องการที่มืด มีการที่ผู้อื่นไม่เห็นเขาเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็สมณะทั้งหลาย ย่อมประสงค์อะไรนิยมอะไร มั่นใจอะไร ต้องการอะไร มีอะไรเป็นที่สุด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมดาสมณะทั้งหลาย ย่อมประสงค์ขันติโสรัจจะนิยมปัญญา มั่นใจในศีล ต้องการความไม่มีห่วงใย มีพระนิพพานเป็นที่สุด ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ เรื่องไม่เคยมีได้มีแล้ว คือท่านพระโคดม ย่อมทรงทราบความประสงค์ ความนิยม ความมั่นใจ ความต้องการและสิ่งที่เป็นที่สุด แม้แห่งกษัตริย์ทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งพราหมณ์ทั้งหลาย ฯลฯแม้แห่งคฤหบดีทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งสตรีทั้งหลาย ฯลฯ แม้แห่งโจรทั้งหลาย ฯลฯ ย่อมทรงทราบความประสงค์ ความนิยม ความมั่นใจ ความต้องการและสิ่งที่เป็นที่สุด แม้แห่งสมณะทั้งหลาย ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. อัปปมาทสูตร

[๓๒๔] ครั้งนั้น พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ มีอยู่หรือหนอแล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพมีอยู่ ฯ

อัญญ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ เป็นไฉน

พ. ดูกรพราหมณ์ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพคือ ความไม่ประมาท ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนรอยเท้าชนิดใดชนิดหนึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ผู้สัญจรไปบนแผ่นดิน

รอยเท้าเหล่านั้นทั้งปวงย่อมรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวว่าเป็นเยี่ยมกว่ารอยเท้าเหล่านั้น เพราะรอยเท้าช้างเป็นรอยเท้าใหญ่ ฉันใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาท ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนกลอนชนิดใดชนิดหนึ่งแห่งเรือนยอด กลอนเหล่านั้นทั้งปวงย่อมโน้มน้อมรวมเข้าหายอดเรือน ยอดเรือนชาวโลกกล่าวว่าเป็นเยี่ยม (ที่รวม) แห่งกลอนเหล่านั้น ฉันใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉันนั้นเหมือนกันดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนบุรุษผู้เกี่ยวหญ้า เกี่ยวหญ้าแล้ว จับที่ยอด ถือคว่ำลงสลัดฟาดที่ต้นไม้ ฉันใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนเมื่อพวงผลมะม่วงถูกตัดที่ต้นขั้ว ผลมะม่วงลูกใดลูกหนึ่งที่ติดอยู่กับต้นขั้ว ผลมะม่วงเหล่านั้นทั้งปวง ย่อมเป็นของติดไปกับต้นขั้ว ฉันใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ เปรียบเหมือนพระราชาผู้ครองประเทศเล็ก พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง พระราชาเหล่านั้นทั้งปวง ย่อมเป็นผู้ขึ้นตรงต่อพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าจักรพรรดิ ชาวโลกกล่าวว่าเป็นเยี่ยมกว่าพระราชาเหล่านั้น ฉันใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ... ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์เปรียบเหมือนแสงสว่างชนิดใดชนิดหนึ่งแห่งดาวทั้งหลาย แสงสว่างเหล่านั้นทั้งปวงย่อมไม่ถึงส่วนที่สิบหกแห่งแสงสว่างพระจันทร์ แสงสว่างพระจันทร์ชาวโลกกล่าวว่าเป็นเยี่ยมกว่าแสงสว่างแห่งดาวเหล่านั้น ฉันใด ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาท ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรพราหมณ์ ธรรมข้อหนึ่งซึ่งเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยึดถือประโยชน์ทั้ง ๒ ไว้ได้ คือประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในสัมปรายภพ คือ ความไม่ประมาทนี้แล ฯ

พราหมณ์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

๑๒. ธรรมิกสูตร

[๓๒๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระธรรมิกะเป็นเจ้าอาวาสอยู่ในอาวาส ๗ แห่ง ที่มีอยู่ในชาติภูมิชนบททั้งหมด ทราบข่าวว่า ท่านพระธรรมิกะย่อมด่า บริภาษ เบียดเบียนทิ่มแทง เสียดสีซึ่งภิกษุทั้งหลายที่จรมาอาศัยด้วยวาจา และภิกษุผู้จรมาอาศัยเหล่านั้น ถูกท่านพระธรรมิกะด่า บริภาษ เบียดเบียนทิ่มแทง เสียดสีด้วยวาจาย่อมหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทคิดกันว่าพวกเราได้บำรุงภิกษุสงฆ์ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ก็แต่ว่า พวกภิกษุที่จรมาอาศัยย่อมหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พวกภิกษุผู้จรมาอาศัยหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไปครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทคิดกันว่า ท่านพระธรรมิกะนี้แลย่อมด่าบริภาษ เบียดเบียน ทิ่มแทง เสียดสีพวกภิกษุผู้จรมาอาศัยด้วยวาจา และพวกภิกษุที่จรมาอาศัยเหล่านั้น ถูกท่านพระธรรมิกะด่า บริภาษ เบียดเบียน ทิ่มแทงเสียดสีด้วยวาจา ย่อมหลีกไป ไม่อยู่ ละอาวาสไป ผิฉะนั้น พวกเราพึงขับไล่ท่านพระธรรมิกะให้หนีไป ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท ได้พากันไปหาท่านพระธรรมิกะถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกะท่านพระธรรมิกะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญขอท่านพระธรรมิกะจงหลีกไปจากอาวาสนี้ ท่านไม่ควรอยู่ในอาวาสนี้ต่อไป ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้จากอาวาสนั้นไปสู่อาวาสอื่น ทราบข่าวว่าแม้ที่อาวาสนั้นท่านพระธรรมิกะก็ด่า บริภาษ ... ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทได้พากันไปหาท่านพระธรรมิกะถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกะท่านพระธรรมิกะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านพระธรรมิกะจงหลีกไปจากอาวาสแม้นี้ ท่านไม่ควรอยู่ในอาวาสนี้ ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้จากอาวาสแม้นั้นไปสู่อาวาสอื่น ทราบข่าวว่า แม้ในอาวาสนั้น ท่านพระธรรมิกะก็ด่า บริภาษ ... ผิฉะนั้น พวกเราพึงขับไล่ท่านพระธรรมิกะให้หลีกไปจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมดครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทได้พากันไปหาท่านพระธรรมิกะถึงที่อยู่และได้กล่าวกะท่านพระธรรมิกะว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านพระธรรมิกะจงหลีกไปจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้คิดว่า เราถูกพวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทขับไล่ออกจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด บัดนี้ เราจะไปที่ไหนหนอ ครั้งนั้น ท่านพระธรรมิกะได้คิดว่า ผิฉะนั้น เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ลำดับนั้น ท่านพระธรรมิกะถือบาตรและจีวรหลีกไปทางกรุงราชคฤห์ไปถึงกรุงราชคฤห์และภูเขาคิชฌกูฏโดยลำดับ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เออ เธอมาจากที่ไหนหนอ ท่านพระธรรมิกะกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกพวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบทขับไล่ออกจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ ควรแล้ว จะมีประโยชน์อะไรแก่เธอด้วยการอยู่ในชาติภูมิชนบทนี้ เธอถูกขับไล่ให้ออกจากอาวาสนั้นๆ แล้วมาในสำนักของเรา ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว พวกพ่อค้าทางสมุทร จับนกที่ค้นหาฝั่งแล้วนำเรือออกเดินทางไปในสมุทร เมื่อเดินเรือไปยังไม่เห็นฝั่ง พ่อค้าเหล่านั้นจึงปล่อยนกที่ค้นหาฝั่ง มันบินไปทางทิศตะวันออก บินไปทางทิศตะวันตกบินไปทางทิศเหนือ บินไปทางทิศใต้ บินขึ้นสูง บินไปตามทิศน้อย ถ้ามันเห็นฝั่งอยู่ใกล้ ก็บินเข้าหาฝั่งไปเลยทีเดียว แต่ถ้ามันไม่เห็นฝั่งอยู่ใกล้ ก็กลับมาที่เรือนั้น ฉันใด ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอถูกขับไล่ให้ออกจากอาวาสนั้นๆ แล้วมาในสำนักของเรา ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะของพระเจ้าโกรัพยะมี ๕ กิ่ง ร่มเย็น น่ารื่นรมย์ใจ ก็ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะมีปริมณฑลใหญ่สิบสองโยชน์ มีรากแผ่ไป ๕ โยชน์ มีผลใหญ่ เหมือนกะทะหุงข้าวสารได้หนึ่งอาฬหกะ ฉะนั้น มีผลอร่อยเหมือนรวงผึ้งเล็กซึ่งไม่มีโทษ ฉะนั้นก็พระราชากับพวกสนมย่อมทรงเสวยและบริโภคผลไทรชื่อสุปติฏฐะเฉพาะกิ่งหนึ่ง เหล่าทหารย่อมบริโภคเฉพาะกิ่งหนึ่ง ชาวนิคมชนบทย่อมบริโภคเฉพาะกิ่งหนึ่ง สมณพราหมณ์ทั้งหลายย่อมบริโภคเฉพาะกิ่งหนึ่ง เนื้อแหละนกย่อมกินกิ่งหนึ่ง ก็ใครๆ ย่อมไม่รักษาผลแห่งต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ และไม่มีใครๆทำอันตรายผลของกันและกัน ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่งบริโภคผลแห่งต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ พอแก่ความต้องการแล้วหักกิ่งหลีกไป ครั้งนั้น เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะได้คิดว่า ท่านผู้เจริญ น่าอัศจรรย์หนอ ไม่เคยมีมาแล้วหนอ มนุษย์ใจบาปคนนี้ บริโภคผลของต้นไทรใหญ่ ชื่อสุปติฏฐะพอแก่ความต้องการแล้วหักกิ่งหลีกไป ไฉนหนอ ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะไม่ได้ออก

ผลต่อไปพระเจ้าโกรัพยะ เสด็จเข้าไปเฝ้าท้าวสักกะจอมเทพถึงที่ประทับ แล้วทูลถามว่า ขอเดชะ ท่านผู้นิรทุกข์ พระองค์พึงทรงทราบเถิดว่า ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะไม่ออกผล ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงบันดาลอิทธาภิสังขาร ให้มีลมฝนที่แรงกล้าพัดโค่นต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบน ลำดับนั้นเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะมีทุกข์ เสียใจ มีหน้านองด้วยน้ำตายืนร้องไห้อยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้เสด็จเข้าไปหาเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ แล้วตรัสถามว่า ดูกรเทวดา เหตุไรหนอท่านจึงมีทุกข์ เสียใจ มีหน้านองด้วยน้ำตา ยืนร้องไห้อยู่ ณ ที่ส่วนหนึ่ง เทวดานั้นทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ลมฝนที่แรงกล้าได้พัดมาโค่นที่อยู่ (ภพ) ของข้าพระองค์ล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบน ดังที่เห็นอยู่นี้ พระเจ้าข้า ฯ

ส. ดูกรเทวดา ก็เมื่อท่านดำรงอยู่ในรุกขธรรมแล้ว (ธรรมที่เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้จะต้องประพฤติ) ลมฝนที่แรงกล้า ได้พัดมาโค่นที่อยู่ของท่านล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบนได้อย่างไร ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ก็เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในรุกขธรรมอย่างไร ฯ

ส. ดูกรเทวดา พวกชนที่ต้องการราก ย่อมนำรากต้นไม้ไป พวกชนผู้ต้องการเปลือก ย่อมนำเปลือกไป พวกชนผู้ต้องการใบย่อมนำใบไป พวกชนผู้ต้องการดอกย่อมนำดอกไป พวกชนผู้ต้องการผลย่อมนำผลไป ก็แต่เทวดาไม่พึงกระทำความเสียใจหรือความดีใจเพราะการกระทำนั้นๆ ดูกรเทวดา เทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในรุกขธรรมอย่างนี้แล ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์ไม่ดำรงอยู่ในรุกขธรรมเป็นแน่เทียว ลมฝนที่แรงกล้าจึงได้พัดมาโค่นที่อยู่ให้ล้มลง ทำให้มีรากอยู่ข้างบน ฯ

ส. ดูกรเทวดา ถ้าว่าท่านพึงดำรงอยู่ในรุกขธรรมไซร้ ที่อยู่ของท่านก็พึงมิเหมือนกาลก่อน ฯ

ท. ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ข้าพระองค์จะพึงดำรงอยู่ในรุกขธรรม ขอให้ที่อยู่ของข้าพระองค์พึงมีเหมือนกาลก่อนเถิด ฯ

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพได้ทรงบันดาลอิทธาภิสังขาร ให้มีลมฝนที่แรงกล้าพัดต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะ ให้กลับตั้งขึ้นดังเดิม ต้นไทรใหญ่ชื่อสุปติฏฐะได้มีรากตั้งอยู่ดังเดิม

ฉันใด ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอก็ พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท ได้ขับไล่เธอผู้ดำรงอยู่ในสมณธรรมออกจากอาวาสทั้ง ๗ แห่งในชาติภูมิชนบททั้งหมด ฉันนั้นเหมือนกัน ท่านพระธรรมิกะทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สมณะย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในสมณธรรมอย่างไร ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ สมณะในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ด่าตอบบุคคลผู้ด่า ไม่เสียดสีตอบบุคคลผู้เสียดสี ไม่ประหารตอบบุคคลผู้ประหาร ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ สมณะย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ในสมณธรรมอย่างนี้แล ฯ

ธ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกอุบาสกชาวชาติภูมิชนบท ได้ขับไล่ข้าพระองค์ผู้ไม่ดำรงอยู่ในสมณธรรมออกจากอาวาสทั้ง ๗ แห่ง ในชาติภูมิชนบททั้งหมด พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว มีศาสดาจารย์ชื่อสุเนตตะ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลาย มีสาวกหลายร้อยคน ได้แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ก็สาวกเหล่าใดเมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อสุเนตตะแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ไม่ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก ส่วนสาวกเหล่าใด เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อสุเนตตะแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ได้ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เรื่องเคยมีมาแล้ว มีศาสดาจารย์ชื่อมูคปักขะ ฯลฯ มีศาสดาจารย์ชื่ออรเนมิ ฯลฯ มีศาสดาจารย์ชื่อกุททาลกะ ฯลฯ มีศาสดาจารย์ชื่อโชติปาละ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลาย มีสาวกหลายร้อยคน ได้แสดงธรรมแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ก็สาวกเหล่าใด เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อโชติปาละแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ไม่ยังจิตให้เลื่อมใสสาวกเหล่านั้น เมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสาวกเหล่าใด เมื่อท่านศาสดาจารย์ชื่อโชติปาละแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ไปเกิดในพรหมโลก ได้ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้น เมื่อตายไปแล้ว ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงด่าบริภาษ ท่านศาสดาจารย์ทั้ง ๖ นี้ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลาย มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมทั้งหมู่สาวก ผู้นั้นพึงประสบสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากหรือ ฯ

ธ. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงด่า บริภาษ ท่านศาสดาจารย์ทั้ง ๖ นั้น ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ผู้ปราศจากความกำหนัดในกามทั้งหลายมีบริวารหลายร้อยคน พร้อมทั้งหมู่สาวก ผู้นั้นพึงประสพสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากผู้ใดมีจิตประทุษร้าย ย่อมด่า บริภาษบุคคลผู้มีทิฐิสมบูรณ์คนเดียว ผู้นี้ย่อมประสพสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากกว่าผู้ด่าว่าบริภาษท่านศาสดาจารย์ทั้ง ๖ นั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเราหากล่าวการขุดโค่นคุณความดีของตนภายนอกศาสนานี้เหมือนการด่าว่าบริภาษในท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันนี้ไม่ ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่ประทุษร้ายในท่านผู้ประพฤติพรหมจรรย์ร่วมกันของตน ดูกรพราหมณ์ธรรมิกะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ได้มีท่านศาสดาจารย์ชื่อสุเนตตะ ชื่อมูคปักขะ ชื่ออรเนมิชื่อกุททาลกะ
ชื่อหัตถิปาละ และได้มีพราหมณ์ปุโรหิตของพระราชาถึง ๗ พระองค์ เป็น
เจ้าแห่งโค เป็นศาสดาจารย์ชื่อโชติปาละ ท่านศาสดาจารย์ผู้มียศเป็น
ผู้ได้รับยกย่องว่าเป็นเจ้าลัทธิในอดีต ท่านเหล่านั้นได้เป็นผู้หมดกลิ่นสาป
คือ ความโกรธ มุ่งมั่นในกรุณา ผ่านพ้นกามสังโยชน์คลายกามราคะ
เสียได้ เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก สาวกของท่านเหล่านั้นแม้หลายร้อย

ได้เป็นผู้หมดกลิ่นสาป คือความโกรธ มุ่งมั่นในกรุณา ผ่านพ้นกาม
สังโยชน์ คลายกามราคะเสียได้ ก็เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก นรชนใดมี
ความดำริทางใจประทุษร้าย ย่อมด่าบริภาษท่านเหล่านั้น ผู้เป็นฤาษี
ผู้เป็นนักบวชนอกศาสนา ปราศจากความกำหนัด มีจิตตั้งมั่นก็นรชน
เช่นนั้นย่อมประสพสิ่งที่ไม่เป็นบุญมาก ส่วนนรชนใดมีความดำริทางใจ
ประทุษร้าย ย่อมด่า บริภาษภิกษุผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้มีทิฐิ
สมบูรณ์รูปเดียว นรชนผู้นี้ย่อมประสพสิ่งที่ไม่เป็นบุญมากกว่าผู้ด่าว่า
บริภาษท่านศาสดาจารย์เหล่านั้น นรชนไม่พึงเสียดสีท่านผู้มีความดี ผู้ละ
ทิฐิบุคคลใดเป็นผู้มีอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา สติ วิริยะ สมถะ
และ วิปัสสนาอ่อน บุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม เรา

เรียกว่าเป็นบุคคลที่เจ็ด แห่งพระอริยสงฆ์ นรชนใดเบียดเบียน ทำร้ายบุคคลเช่นนั้นผู้เป็นภิกษุ ในกาลก่อน นรชนนั้นชื่อว่าทำร้ายตนเอง ย่อมบั่นรอนอรหัตผลในภายหลัง ส่วนนรชนใดย่อมรักษาตน นรชนนั้นชื่อว่าเป็นผู้รักษาตนที่เป็นส่วนภายนอก เพราะเหตุนั้น บัณฑิตไม่ขุดโค่นคุณความดีของตน ชื่อว่าพึงรักษาตนทุกเมื่อ ฯ

จบสูตรที่ ๑๒

จบธรรมิกวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

จบปฐมปัณณาสก์

ทุติยปัณณาสก์

มหาวรรคที่ ๑

๑. โสณสูตร

[๓๒๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ก็สมัยนั้น ท่านพระโสณะอยู่ที่ป่าชื่อ สีตะวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ครั้งนั้น ท่านพระโสณะหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดปริวิตกแห่งใจอย่างนี้ว่าสาวกของพระผู้มีพระภาคเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ปรารภความเพียรอยู่ เราก็เป็นผู้หนึ่งในจำนวนสาวกเหล่านั้น ก็แต่ว่าจิตของเรายังไม่หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ก็โภคทรัพย์ย่อมมีอยู่ในสกุลของเรา เราอาจเพื่อใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญได้ ผิฉะนั้น เราพึงบอกคืนสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโภคทรัพย์และพึงทำบุญเถิด ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบปริวิตกแห่งใจของท่านพระโสณะด้วยพระทัย แล้วทรงหายจากภูเขาคิชฌกูฏ ไปปรากฏตรงหน้าท่านพระโสณะที่ป่าสีตะวัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่คู้ หรือพึงคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น ทรงประทับนั่งบนอาสนะที่ได้ปูแล้ว แม้ท่านพระโสณะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระโสณะว่า ดูกรโสณะ เธอหลีกออกเร้นอยู่ในที่ลับ เกิดปริวิตกแห่งใจอย่างนี้มิใช่หรือว่า สาวกของพระผู้มีพระภาคเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เป็นผู้ปรารภความเพียรอยู่ เราก็เป็นผู้หนึ่งในจำนวนสาวกเหล่านั้น ก็แต่ว่าจิตของเรายังไม่หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น ก็โภคทรัพย์ย่อมมีอยู่ในสกุลของเราเราอาจเพื่อใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญได้ มิฉะนั้น เราพึงบอกคืนสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ใช้สอยโภคทรัพย์ และพึงทำบุญเถิด ท่านพระโสณะทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เธอเมื่อก่อนยังอยู่ครองเรือน เป็นผู้ฉลาดในการดีดพิณมิใช่หรือ ฯ

ส. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ก็สมัยใดสายพิณของเธอตึงเกินไป สมัยนั้น พิณของเธอย่อมมีเสียงไพเราะหรือ ย่อมควรแก่การใช้หรือไม่ ฯ

ส. ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน สมัยใดสายพิณของเธอหย่อนเกินไป สมัยนั้น พิณของเธอย่อมมีเสียงไพเราะ หรือย่อมควรแก่การใช้หรือไม่ ฯ

ส. ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโสณะ ก็สมัยใด สายพิณของเธอไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป ตั้งอยู่ในขนาดกลาง สมัยนั้น พิณของเธอย่อมมีเสียงไพเราะ หรือย่อมควรแก่การใช้หรือไม่ ฯ

ส. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรโสณะ ฉันนั้นเหมือนกันแล ความเพียรที่ปรารภมากเกินไปย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่หย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ดูกรโสณะ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอจงตั้งความเพียรให้สม่ำเสมอจงตั้งอินทรีย์ให้สม่ำเสมอ และจงถือนิมิตในความสม่ำเสมอนั้น ท่านพระโสณะทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงกล่าวสอนท่านพระโสณะด้วยพระโอวาทนี้ แล้วทรงหายจากป่าสีตวันไปปรากฏที่ภูเขาคิชฌกูฏ เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแขนที่คู้ หรือพึงคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น ฯ

ครั้นสมัยต่อมา ท่านพระโสณะได้ตั้งความเพียรให้สม่ำเสมอ ได้ตั้งอินทรีย์ให้สม่ำเสมอ และได้ถือนิมิตในความสม่ำเสมอนั้นต่อมา ท่านพระโสณะหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร ตั้งใจแน่วแน่อยู่ ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ต่อกาลไม่นานเลย ได้ทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ครั้งนั้น ท่านพระโสณะบรรลุอรหัตแล้ว ได้คิดอย่างนี้ว่าไฉนหนอ เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วพึงพยากรณ์อรหัตผลในสำนักพระผู้มีพระภาคเถิด ลำดับนั้น ท่านพระโสณะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้เป็นพระอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว บรรลุประโยชน์ของตนแล้ว หมดสิ้นกิเลสเครื่อง

ประกอบในภพ หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้น้อมไปยังเหตุ ๖ ประการ คือ เป็นผู้น้อมไปยังเนกขัมมะ ๑ เป็นผู้น้อมไปยังความสงัด ๑ เป็นผู้น้อมไปยังความไม่เบียดเบียน ๑ เป็นผู้น้อมไปยังความสิ้นตัณหา ๑ เป็นผู้น้อมไปยังความสิ้นอุปาทาน ๑ เป็นผู้น้อมไปยังความไม่หลงใหล ๑ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้พึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ อาศัยคุณเพียงศรัทธาอย่างเดียวเป็นแน่ เป็นผู้น้อมไปยังเนกขัมมะ แต่ข้อนั้นไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว ไม่พิจารณาเห็นกิจที่ตนจะต้องทำหรือไม่พิจารณาเห็นการเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้วอยู่ ย่อมเป็นผู้น้อมไปยังเนกขัมมะเพราะสิ้นราคะ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ เพราะสิ้นโทสะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้พึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ มุ่งหวังลาภ สักการะและการสรรเสริญเป็นแน่จึงน้อมไปยังความสงัด แต่ข้อนั้นไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุขีณาสพ อยู่พรหมจรรย์ได้ทำกิจที่ควรเสร็จแล้ว ไม่พิจารณาเห็นกิจที่ตนจะต้องทำ หรือไม่พิจารณาเห็นการเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้วอยู่ ย่อมเป็นผู้น้อมไปยังความสงัด เพราะสิ้นราคะ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ เพราะสิ้นโทสะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโมหะเพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ ละสีลัพพัตตปรามาส กลับให้เป็นแก่นสารเป็นแน่จึงเป็นผู้น้อมไปยังความไม่เบียดเบียน แต่ข้อนั้นไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุขีณาสพ ฯลฯ เป็นผู้น้อมไปยังความไม่เบียดเบียน เพราะสิ้นโมหะเพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้น้อมไปยังความสิ้นตัณหา เพราะสิ้นโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯลฯ ย่อมเป็นผู้น้อมไปยังความสิ้นอุปาทานเพราะสิ้นโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ท่านผู้มีอายุบางรูปในธรรมวินัยนี้พึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุรูปนี้ ละสีลัพพัตตปรามาสกลับให้เป็นแก่นสารเป็นแน่จึงเป็นผู้น้อมไปยังความไม่หลงใหล แต่ข้อนั้นไม่พึงเห็นอย่างนี้ เพราะว่าภิกษุขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์ ได้ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่พิจารณาเห็นในกิจที่ตนจะต้องทำ หรือไม่พิจารณาเห็นการเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้วอยู่

ย่อมเป็นผู้น้อมไปยังความไม่หลงใหล เพราะสิ้นราคะ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ เพราะสิ้นโทสะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโมหะ เพราะเป็นผู้ปราศจากโมหะ ฯ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้ารูปที่พึงเห็นแจ้งด้วยจักษุแม้ดีเยี่ยมมาสู่คลองจักษุของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ไซร้ รูปนั้นไม่ครอบงำจิตของท่านได้จิตของท่านย่อมเป็นจิตไม่เจือด้วยกิเลส เป็นจิตตั้งมั่น ถึงความไม่หวั่นไหวและท่านย่อมพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งจิตนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ฯลฯ รสที่พึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ฯลฯ โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย ฯลฯ ธรรมารมณ์ที่พึงรู้แจ้งด้วยใจ แม้ดีเยี่ยม มาสู่คลองจักษุแห่งภิกษุ ผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ไซร้ ธรรมารมณ์นั้นย่อมไม่ครอบงำจิตของท่านได้ จิตของท่านย่อมเป็นจิตไม่เจือด้วยกิเลส เป็นจิตตั้งมั่นถึงความไม่หวั่นไหว และท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นความเสื่อมไปแห่งจิตนั้น เปรียบเหมือนภูเขาศิลาที่ไม่มีช่อง ไม่มีโพรงเป็นแท่งทึบ ถึงแม้ลมฝนอันแรงกล้าพึงพัดมาจากทิศบูรพาไซร้ ก็ไม่พึงยังภูเขาศิลานั้นให้หวั่นไหว ให้สะเทือนสะท้านได้ ถึงแม้ลมฝนอันแรงกล้าพึงพัดมาจากทิศประจิมฯลฯ พึงพัดมาจากทิศอุดร ฯลฯ พึงพัดมาจากทิศทักษิณไซร้ ก็ไม่พึงยังภูเขาศิลานั้นให้หวั่นไหว ให้สะเทือนสะท้านได้ ฉะนั้น ฯ

ท่านพระโสณะครั้นกล่าวดังนี้แล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์ดังต่อไปอีกว่า

จิตของภิกษุผู้น้อมไปยังเนกขัมมะ ผู้น้อมไปยังความสงัดแห่งใจ ผู้น้อม
ไปยังความไม่เบียดเบียน ผู้น้อมไปยังความสิ้นตัณหา ผู้น้อมไปยังความ
สิ้นอุปาทาน และผู้น้อมไปยังความไม่หลงใหลแห่งใจ ย่อมหลุดพ้นโดย
ชอบเพราะเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งอายตนะทั้งหลาย กิจที่
ควรทำและการเพิ่มพูนกิจที่ทำแล้ว ย่อมไม่มีแก่ภิกษุนั้นผู้หลุดพ้นแล้วโดย
ชอบมีจิตสงบ ภูเขาศิลาเป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยลม ฉันใด
รูปเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ทั้งสิ้น ทั้งที่เป็น
อิฏฐารมณ์ และอนิฏฐารมณ์ย่อมยังจิตอันตั้งมั่นหลุดพ้นวิเศษแล้ว
ของภิกษุผู้คงที่ให้หวั่นไหวไม่ได้ฉันนั้นและภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็น
ความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งจิตนั้น ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ผัคคุณสูตร

[๓๒๗] ก็สมัยนั้น ท่านพระผัคคุณะอาพาธ มีทุกข์เป็นไข้หนัก ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระผัคคุณะอาพาธมีทุกข์เป็นไข้หนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงอาศัยความอนุเคราะห์ เสด็จเข้าไปเยี่ยมท่านพระผัคคุณะเถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ ครั้งนั้นเป็นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่เร้น เสด็จเข้าไปเยี่ยมท่านพระผัคคุณะถึงที่อยู่ ท่านพระผัคคุณะได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล แล้วจะลุกจากเตียง ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระผัคคุณะว่า อย่าเลยผัคคุณะ เธออย่าลุกขึ้นจากเตียง อาสนะเหล่านี้ที่ผู้อื่นได้ปูไว้มีอยู่ เราจักนั่งบนอาสนะนั้น พระผู้มีพระภาคได้ประทับนั่งบนอาสนะที่ได้ปูไว้แล้ว ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามท่านพระผัคคุณะว่า ดูกรผัคคุณะเธอพออดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาย่อมบรรเทาไม่กำเริบหรือปรากฏว่าบรรเทา ไม่กำเริบขึ้นหรือ ท่านพระผัคคุณะกราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ทุกขเวทนาของข้าพระองค์กำเริบหนักไม่บรรเทา ปรากฏว่ากำเริบนั้นไม่บรรเทาเลยข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เปรียบเหมือนบุรุษ มีกำลังพึงเฉือนศีรษะด้วยมีดโกนที่คมฉันใด ลมกล้าเสียดแทงศีรษะของข้าพระองค์ ฉันนั้นข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของข้าพระองค์กำเริบหนัก ไม่บรรเทา ปรากฏว่ากำเริบขึ้น ไม่บรรเทาเลยเปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเอาเชือกที่เหนียวแน่นพันศีรษะ ฉันใด ความเจ็บปวดที่ศีรษะของข้าพระองค์ก็มีประมาณยิ่งฉันนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้เปรียบเหมือนบุรุษฆ่าโค หรือลูกมือของบุรุษฆ่าโค เป็นคนขยันพึงใช้มีดสำหรับชำแหละโคที่คม ชำแหละท้องโค ฉันใด ลมกล้ามีประมาณยิ่งย่อมเสียดแทงท้องของข้าพระองค์ ฉันนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ...เปรียบบุรุษผู้มีกำลังสองคน จับบุรุษผู้อ่อนกำลังคนเดียวที่แขนคนละข้าง แล้วพึงลนย่างบนหลุมถ่านไฟ ฉันใด ความเร่าร้อนที่กายของข้าพระองค์ก็ประมาณยิ่งฉันนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์อดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ทุกขเวทนาของข้าพระองค์กำเริบหนักไม่บรรเทา ปรากฏว่ากำเริบขึ้นไม่บรรเทาเลย ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงด้วยธรรมี

กถาให้ท่านพระผัคคุณะเห็นแจ้ง ให้สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง แล้วเสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ท่านพระผัคคุณะได้กระทำกาละและในเวลาตาย อินทรีย์ของท่านพระผัคคุณะนั้น ผ่องใสยิ่งนัก ฯ

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากมาไม่นาน ท่านพระผัคคุณะก็กระทำกาละ และในเวลาตายอินทรีย์ของท่านพระผัคคุณะผ่องใสยิ่งนัก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ก็อินทรีย์ของผัคคุณภิกษุจักไม่ผ่องใสได้อย่างไร จิตของผัคคุณภิกษุยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ จิตของผัคคุณภิกษุนั้น ก็หลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์อานิสงส์ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ในการใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมโดยกาลอันควร ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน ดูกรอานนท์ จิตของภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ ในเวลาใกล้ตายเธอได้เห็นตถาคต ตถาคตย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น อันงามในท่ามกลางอันงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เธอ จิตของเธอย่อมหลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๑ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ ในเวลาใกล้ตาย เธอไม่ได้เห็นตถาคตเลย แต่ได้เห็นสาวกของพระตถาคต สาวกของพระตถาคตย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่เธอ จิตของเธอย่อมหลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๒ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุยังไม่หลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ ในเวลาใกล้ตาย เธอไม่ได้เห็นตถาคต และไม่ได้เห็นสาวกของตถาคตเลย แต่ย่อมตรึกตรองเพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา เมื่อเธอตรึกตรองเพ่งด้วยใจ ซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาอยู่ จิตของเธอย่อมหลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ ดูกรอานนท์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ ในการใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมโดยกาลอันควร ฯ

ดูกรอานนท์ จิตของมนุษย์ในธรรมวินัยนี้ ได้หลุดพ้นจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ แต่จิตของเธอยังไม่น้อมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ในเวลาใกล้ตาย เธอย่อมได้เห็นพระตถาคต พระตถาคตย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ... แก่เธอ จิตของเธอย่อมน้อมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๔ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุหลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์ อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ แต่จิตของเธอยังไม่น้อมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ในเวลาใกล้ตาย เธอย่อมไม่ได้เห็นพระตถาคตแต่เธอย่อมได้เห็นสาวกของพระตถาคต สาวกของพระตถาคตย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ... แก่เธอ จิตของเธอย่อมน้อมไปในนิพพานเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ เพราะได้ฟังธรรมเทศนานั้น ดูกรอานนท์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ ในการฟังธรรมโดยกาลอันควร ฯ

อีกประการหนึ่ง จิตของภิกษุหลุดพ้นแล้วจากสังโยชน์อันเป็นไปในส่วนเบื้องต่ำ ๕ แต่จิตของเธอยังไม่น้อมไปในนิพพาน อันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลส อันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ในเวลาใกล้ตาย เธอย่อมไม่ได้เห็นพระตถาคตและย่อมไม่ได้เห็นสาวกของพระตถาคตเลย แต่เธอย่อมตรึกตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมา เมื่อเธอตรึกตรองเพ่งด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ได้ฟังมาได้เรียนมาอยู่ จิตของเธอย่อมน้อมไปในนิพพานอันเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิกิเลสอันหาธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้ ดูกรอานนท์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อ ๖ ในการใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมโดยกาลอันควร ดูกรอานนท์ อานิสงส์ในการฟังธรรม ในการใคร่ครวญเนื้อความโดยกาลอันควร ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. ฉฬาภิชาติยสูตร

[๓๒๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปูรณกัสสป บัญญัติชาติ ๖ ประการ คือ บัญญัติชาติดำ ๑ ชาติเขียว ๑ชาติแดง ๑ ชาติเหลือง ๑ ชาติขาว ๑ ชาติขาวจัด ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญปูรณกัสสปบัญญัติคนฆ่าแพะ คนฆ่าสุกร คนฆ่านก พรานเนื้อ ชาวประมงโจร เพชฌฆาต เจ้าหน้าที่เรือนจำ ก็หรือคนที่ทำงานหยาบช้าอื่นใด ว่าเป็นชาติดำ บัญญัติพวกภิกษุ พวกผู้เชื่อไปในฝ่ายดำ หรือพวกกรรมวาท กิริยาวาทอื่นใด ว่าเป็นชาติเขียว บัญญัติพวกนิครนถ์ใช้ผ้าผืนเดียวว่าเป็นชาติแดง บัญญัติคฤหัสถ์นุ่งห่มผ้าขาว สาวกของอเจลก (นักบวชเปลือยกาย) ว่าเป็นชาติเหลืองบัญญัติอาชีวก อาชีวิกา ว่าเป็นชาติขาว บัญญัติเจ้าลัทธิชื่อนันทวัจฉโคตร ชื่อกัจจสังกิจจโคตร มักขลิโคสาล ว่าเป็นชาติขาวจัด ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปูรณกัสสปบัญญัติชาติ ๖ เหล่านี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ การที่ปูรณกัสสป บัญญัติชาติ ๖ นี้นั้น โลกทั้งปวงเห็นด้วยหรือ ฯ

อา. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เปรียบเหมือนคนทั้งหลายบังคับให้บุรุษผู้ยากจนขัดสน เข็ญใจ ผู้ไม่ปรารถนา ให้รับส่วนเนื้อว่า ดูกรบุรุษผู้เจริญ ท่านพึงกินเนื้อนี้และต้องใช้ราคาเนื้อ ฉันใด ปูรณกัสสปก็ฉันนั้นเหมือนกัน บัญญัติชาติ ๖แห่งสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยที่โลกไม่รับรอง เหมือนดังคนพาลไม่เฉียบแหลม ไม่รู้เขตบัญญัติ ไม่ฉลาด ดูกรอานนท์ ก็เราแลจะบัญญัติชาติ ๖ ประการเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็ชาติ ๖ เป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมดำ ๑ บางคนมีชาติดำ ประพฤติธรรมขาว ๑ บางคนมีชาติดำ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว ๑ บางคนมีชาติขาวประพฤติธรรมดำ ๑ บางคนมีชาติขาว ประพฤติธรรมขาว ๑ บางคนมีชาติขาวบรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาว ๑ ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมดำเป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดในสกุลต่ำ คือ สกุลจัณฑาล สกุลพรานป่า สกุลช่างจักสาน สกุลทำรถ สกุลเทหยักเยื่อ ซึ่งยากจน มีข้าวน้ำโภชนะน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มโดยยาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ ขี้โรค ตาบอด ง่อย กระจอก เป็นอัมพาตไม่ได้ข้าวน้ำเครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทีป เขายังประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย

ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ ประพฤติธรรมดำอย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ ประพฤติธรรมขาวเป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลต่ำ คือ สกุลจัณฑาล สกุลพรานป่าสกุลช่างจักสาน สกุลทำรถ สกุลเทหยักเยื่อ ซึ่งยากจน มีข้าวน้ำโภชนะน้อยเป็นผู้ฝืดเคือง ได้อาหารและเครื่องนุ่งห่มโดยยาก และเขาผู้นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ ขี้โรค ตาบอด ง่อยกระจอก เป็นอัมพาตไม่ได้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทีป แต่เขาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้นประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำ ประพฤติธรรมขาว อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติดำ บรรลุนิพพานที่ไม่ดำไม่ขาวเป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลต่ำ ฯลฯ มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เป็นคนแคระ เขาปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิตเขาบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุรพล เป็นผู้มีจิตตั้งอยู่ด้วยดีในสติปัฏฐานทั้ง ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง แล้วได้บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติดำบรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว ประพฤติธรรมดำเป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเกิดในสกุลสูง คือ สกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล สกุลคฤหบดีมหาศาล ซึ่งมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมากมีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจมาก มีทรัพย์ คือ ข้าวเปลือกมากและเขาผู้นั้นเป็นผู้มีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่ง ได้ข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ เครื่องประทีป เขาประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้นประพฤติทุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว ประพฤติธรรมดำ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว ประพฤติธรรมขาว เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เกิดในสกุลสูง ฯลฯ เขาประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ครั้น

ประพฤติสุจริตด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจแล้ว เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์ ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว ประพฤติธรรมขาวอย่างนี้แล ฯ

ดูกรอานนท์ ก็บุคคลผู้มีชาติขาว บรรลุนิพพานอันไม่ดำไม่ขาว เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้เกิดในสกุลสูง ฯลฯ เขาปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ ละนิวรณ์ ๕ ประการ อันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจ ทำปัญญาให้ทุรพล เป็นผู้มีจิตตั้งอยู่ด้วยดีในสติปัฏฐานทั้ง ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง แล้วได้บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาว ดูกรอานนท์ บุคคลมีชาติขาว บรรลุนิพพานอันไม่ดำ ไม่ขาว อย่างนี้แล ดูกรอานนท์ ชาติ ๖ นี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. อาสวสูตร

[๓๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ อาสวะเหล่าใด อันภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงละด้วยการสำรวมอาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการสำรวม ๑ อาสวะเหล่าใดอันภิกษุพึงละด้วยการซ่องเสพ อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการซ่องเสพ ๑ อาสวะเหล่าใดอันภิกษุพึงละด้วยการอดทน อาสวะเหล่านั้น เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการอดทน ๑ อาสวะเหล่าใดอันภิกษุพึงละด้วยการหลีกเลี่ยงอาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการหลีกเลี่ยง ๑ อาสวะเหล่าใดอันภิกษุพึงละด้วยการบรรเทา อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการบรรเทา ๑อาสวะเหล่าใด อันภิกษุพึงละด้วยภาวนา อาสวะเหล่านั้นเป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยภาวนา ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการสำรวม ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการสำรวมเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว เป็นผู้สำรวมด้วยการสำรวมจักขุนทรีย์ ซึ่งเมื่อเธอไม่สำรวม พึงเป็นเหตุให้อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนเกิดขึ้น เมื่อเธอสำรวมอยู่อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วย

ประการอย่างนี้ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วเป็นผู้สำรวมโสตินทรีย์ ... ฆานินทรีย์ ...ชิวหินทรีย์ ... กายินทรีย์ ... ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้ว เป็นผู้สำรวมด้วยการสำรวมมนินทรีย์ ซึ่งเมื่อเธอไม่สำรวม พึงเป็นเหตุให้อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนเกิดขึ้น เมื่อเธอสำรวมอยู่ อาสวะเหล่านั้น ที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อภิกษุไม่สำรวมอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอสำรวมอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอด้วยประการอย่างนี้ อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่าอันภิกษุพึงละด้วยการสำรวม ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการสำรวม ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการซ่องเสพ ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการซ่องเสพเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพจีวรเพียงเพื่อป้องกันหนาว ร้อน เหลือบ ยุง ลม แดดและสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพบิณฑบาต มิใช่เพื่อเล่น มิใช่เพื่อมัวเมา มิใช่เพื่อประดับ มิใช่เพื่อตบแต่ง เพียงเพื่อความดำรงอยู่ เพื่อความเป็นไปแห่งกายนี้เพื่อบรรเทาความหิว เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยคิดว่า เราจะบรรเทาเวทนาเก่าเสีย จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความเป็นไปแห่งร่างกายจักมีแก่เรา ความไม่มีโทษ และความอยู่สบายจักมีแก่เรา ด้วยการเสพบิณฑบาตนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพเสนาสนะ เพียงเพื่อป้องกันหนาว ร้อน เหลือบ ยุงลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อบรรเทาอันตรายที่เกิดจากฤดู และยินดีในการหลีกออกเร้น พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเสพคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เพียงเพื่อบรรเทาเวทนาที่เกิดจากอาพาธต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพื่อไม่มีความเจ็บไข้เป็นที่สุด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่เสพอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอเสพอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยการซ่องเสพ ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการซ่องเสพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยความอดกลั้นที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยความอดกลั้นเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเป็นผู้อดทนต่อหนาว ร้อน หิว ระหาย เหลือบ ยุง ลมแดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน ย่อมเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำหยาบ คำเสียดสี ย่อมเป็นผู้อดกลั้นต่อทุกขเวทนาทางกายที่เกิดขึ้นแล้ว

กล้าแข็ง เผ็ดร้อนดี ไม่เป็นที่พอใจ สามารถปลิดชีพไปได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่อดทนอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธออดทนอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยการอดทนที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการอดทน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะที่ภิกษุพึงละด้วยการหลีกเลี่ยงที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการหลีกเลี่ยงเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงช้างดุ ม้าดุ โคดุ สุนัขดุ งู หลักตอ ที่มีหนามหลุม ตลิ่งชัน บ่อโสโครก ท่อโสโครก พวกวิญญูชนที่เป็นพรหมจารี พึงลงความเห็นเธอผู้นั่งในที่ไม่ควรนั่ง เที่ยวไปในที่ไม่ควรเที่ยวไป คบปาปมิตรเช่นใด ในฐานะที่เป็นบาป เธอพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงที่ไม่ควรนั่ง ที่ไม่ควรเที่ยวไป และปาปมิตรเช่นนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอไม่หลีกเลี่ยงฐานะดังกล่าวแล้วอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอหลีกเลี่ยงอยู่ อาสวะเหล่านั้น ที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอหลีกเลี่ยงอยู่ อาสวะเหล่านั้น ที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยการหลีกเลี่ยง ที่เป็นอันภิกษุละได้ด้วยการหลีกเลี่ยง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะอันภิกษุพึงละด้วยการบรรเทา ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการบรรเทาเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมไม่รับไว้ ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นไป ย่อมทำให้หมดไป ซึ่งกามวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมไม่รับไว้ย่อมละ ย่อมบรรเทา ย่อมทำให้สิ้นไป ย่อมทำให้หมดไป ซึ่งพยาบาทวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งวิหิงสาวิตกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ซึ่งธรรมที่เป็นบาป อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอไม่บรรเทาอยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อน พึงเกิดขึ้น เมื่อเธอบรรเทาอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยการบรรเทา ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยการบรรเทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาสวะอันภิกษุพึงละได้ด้วยภาวนา ที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยภาวนาเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธน้อมไปเพื่อความสละ ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้ว ย่อมเจริญธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ... วิริยสัมโพชฌงค์ ... ปีติสัมโพชฌงค์ ... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์...

สมาธิสัมโพชฌงค์ ... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะอาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อความสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่เจริญโพชฌงค์อยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อเธอเจริญโพชฌงค์อยู่ อาสวะที่ทำความคับแค้นและความเร่าร้อนย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะเหล่านี้ เรากล่าวว่า อันภิกษุพึงละด้วยภาวนาที่เป็นอันภิกษุละได้แล้วด้วยภาวนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรกระทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

จบสูตร ๔

๕. ทารุกัมมิกสูตร

[๓๓๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ปราสาทสร้างด้วยอิฐใกล้นาทิกคาม ครั้งนั้น คฤหบดีชื่อทารุกัมมิกะ (พ่อค้าฟืน) เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรคฤหบดี ทานในสกุล ท่านยังให้อยู่หรือคฤหบดีชื่อทารุกัมมิกะได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังให้อยู่และทานนั้นแล ข้าพระองค์ให้ในภิกษุผู้เป็นอรหันต์ หรือผู้บรรลุอรหัตมรรค ผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ฯ

พ. ดูกรคฤหบดี ท่านผู้เป็นคฤหัสถ์ บริโภคกาม อยู่ครองเรือน นอนเบียดเสียดบุตร บริโภคจันทน์แคว้นกาสี ทัดทรงดอกไม้ ของหอมและเครื่องลูบไล้ ยินดีทองและเงินอยู่ พึงรู้ข้อนี้ได้ยากว่า ภิกษุเหล่านี้เป็นพระอรหันต์หรือเป็นผู้บรรลุอรหัตมรรค ดูกรคฤหบดี ถ้าแม้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว เห่อ ปากกล้า พูดพล่าม มีสติเลอะเลือน ไม่มีสัมปชัญญะมีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตพลุ่งพล่าน ไม่สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ถือตัว ไม่เห่อ ไม่ปากกล้า ไม่พูดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้าน เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้อยู่ใกล้บ้าน

เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้นถ้าแม้ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้รับนิมนต์ เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ฯลฯเมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้รับนิมนต์ เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ฯลฯ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ฯลฯเมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้ทรงคฤหบดีจีวร เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว เห่อ ปากกล้า พูดพล่าม มีสติเลอะเลือน ไม่มีสัมปชัญญะ มีใจไม่ตั้งมั่น มีจิตพลุ่งพล่าน ไม่สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ภิกษุนั้นพึงถูกติเตียนด้วยเหตุนั้น ถ้าแม้ภิกษุผู้ทรงคฤหบดีจีวร เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่านไม่ถือตัว ไม่เห่อ ไม่ปากกล้า ไม่พูดพล่าม มีสติตั้งมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจตั้งมั่น มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง สำรวมอินทรีย์ เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุนั้นพึงได้รับสรรเสริญด้วยเหตุนั้น ดูกรคฤหบดี เชิญท่านให้สังฆทานเถิด เมื่อท่านให้สังฆทานอยู่ จิตจักเลื่อมใส ท่านนั้นเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ คฤหบดีชื่อทารุกัมมิกะ ทูลสนองว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์นี้จักให้สังฆทานตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. จิตตหัตถิสาริปุตตสูตร

[๓๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนะมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ก็สมัยนั้น ภิกษุผู้เถระหลายรูปกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัต นั่งประชุมสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่ที่โรงกลม ได้ทราบว่า ในที่ประชุมนั้น ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร เมื่อพวกภิกษุผู้เถระกำลังสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่ พูดสอดขึ้นในระหว่าง ลำดับนั้น ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้กล่าวกะท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรว่า ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร เมื่อภิกษุผู้เถระกล่าวสนทนาอภิธรรมกถากันอยู่ พูดสอดขึ้นในระหว่าง ขอท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร จงรอคอยจนกว่าภิกษุผู้เถระสนทนากันให้จบเสียก่อน ฯ

เมื่อท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวอย่างนี้แล พวกภิกษุผู้เป็นสหายของท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร ได้กล่าวกับท่านมหาโกฏฐิตะว่า แม้ท่านพระมหาโกฏฐิตะย่อมรุกรานท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร (เพราะว่า) ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นบัณฑิต ย่อมสามารถกล่าวสนทนาอภิธรรมกถากับพวกภิกษุผู้เถระได้ ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้กล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่ทราบวาระจิตของผู้อื่นพึงรู้ข้อนี้ได้ยาก ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นดุจสงบเสงี่ยม เป็นดุจอ่อนน้อม เป็นดุจสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่อาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครูรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่ว่าเมื่อใด เขาหลีกออกไปจากพระศาสดา หลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อนั้น เขาย่อมคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชามหาอมาตย์ของพระราชา พวกเดียรถีย์ พวกสาวกเดียรถีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุย ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวน ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนโคที่เคยกินข้าวกล้า ถูกเขาผูกไว้ด้วยเชือกหรือขังไว้ในคอก ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า โคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนี้จักไม่ลงกินข้าวกล้าอีก ณ บัดนี้ ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ภิกษุเหล่านั้นกล่าวตอบว่า ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้นข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือโคที่เคยกินข้าวกล้าตัวนั้น พึงดึงเชือกขาดหรือแหกคอกแล้ว ลงไปกินข้าวกล้าอีกทีเดียว ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นดุจสงบเสงี่ยม เป็นดุจอ่อนน้อม เป็นดุจสงบเรียบร้อย ตลอดเวลาที่อาศัยพระศาสดาหรือเพื่อนพรหมจรรย์ ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครูรูปใดรูปหนึ่งอยู่ แต่ว่าเมื่อใด เขาหลีกไปจากพระศาสดา หรือหลีกออกไปจากเพื่อนพรหมจรรย์ผู้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นครู เมื่อนั้น เขาย่อมคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอมาตย์ของพระราชา เดียรถีย์ พวกสาวกเดียรถีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีอยู่ด้วยหมู่ ปล่อยจิตไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุย ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวนย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เขากล่าวว่า เราได้ปฐมฌาน (แต่) คลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือน

ฝนเม็ดใหญ่ (ลูกเห็บ) ตกลงที่ทางใหญ่สี่แพร่ง พึงยังฝุ่นให้หายไป ปรากฏเป็นทางลื่น ผู้ใด พึงกล่าวอย่างนี้ว่าบัดนี้ ฝุ่นจักไม่ปรากฏที่ทางใหญ่สี่แพร่งโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ มนุษย์หรือโคและสัตว์เลี้ยง พึงเหยียบย่ำที่ทางใหญ่สี่แพร่งแห่งโน้น หรือลมและแดดพึงแผดเผาให้แห้ง เมื่อเป็นเช่นนั้น ฝุ่นพึงปรากฏอีกทีเดียว ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารเพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ เขาย่อมกล่าวว่า เราเป็นผู้ได้ทุติยฌาน (แต่) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ ตกลงที่สระใหญ่ใกล้บ้านหรือนิคม พึงยังทั้งหอยกาบและหอยโข่ง ทั้งก้อนกรวดและกระเบื้องให้หายไป ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ หอยกาบ หอยโข่ง ก้อนกรวดและกระเบื้อง จักไม่ปรากฏในสระโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ มนุษย์หรือโคและสัตว์เลี้ยงพึงดื่มที่สระแห่งโน้น หรือลมและแดดพึงแผดเผาให้แห้ง เมื่อเป็นเช่นนั้นทั้งหอยกาบและหอยโข่ง ทั้งก้อนกรวดและกระเบื้อง พึงปรากฏได้อีกทีเดียว ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน บรรลุทุติยฌาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ มีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เขาย่อมกล่าวว่า เราได้ตติยฌาน (แต่) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนอาหารค้างคืน ไม่พึงชอบใจแก่บุรุษผู้บริโภคอาหารประณีต ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้อาหารจักไม่ชอบใจแก่บุรุษชื่อโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้นอาหารอื่นจักไม่ชอบใจแก่บุรุษผู้โน้นผู้บริโภคอาหารประณีต ตลอดเวลาที่โอชารสแห่งอาหารนั้นจักดำรงอยู่ในร่างกายของเขา แต่เมื่อใด โอชารสแห่งอาหารนั้นจักหมดไป เมื่อนั้น อาหารนั้นพึงเป็นที่ชอบใจเขาอีก ดูกรอาวุโสทั้งหลายบุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มีอุเบกขา

เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌาน ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เขากล่าวว่าเราได้จตุตถฌาน (แต่ว่า) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำในที่ไม่ถูกลม ปราศจากคลื่น ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ คลื่นจักไม่มีปรากฏที่ห้วงน้ำแห่งโน้นอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ ลมฝนที่แรงกล้าพึงพัดมาจากทิศตะวันออกก็พึงพัดให้เกิดคลื่นขึ้นที่ห้วงน้ำแห่งนั้น ลมฝนที่แรงกล้าพึงพัดมาจากทิศตะวันตก ... จากทิศเหนือ ... จากทิศใต้ ก็พึงพัดให้เกิดคลื่นขึ้นที่ห้วงน้ำแห่งนั้น ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันบรรลุจตุตถฌานไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ เขากล่าวว่าเราได้จตุตถฌาน (แต่ว่า) ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ฯลฯ ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุเจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่ใส่ใจถึงนิมิตทั้งปวงอยู่ เขาย่อมกล่าวว่า เราได้เจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต แต่ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชามหาอมาตย์ของพระราชา พวกเดียรถีย์ พวกสาวกเดียรถีย์ เมื่อเขาคลุกคลีด้วยหมู่ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุยอยู่ ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวนแล้ว ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ดูกรอาวุโสทั้งหลาย เปรียบเหมือนพระราชาหรือมหาอมาตย์ของพระราชา มีจตุรงคเสนาเดินทางไกล ไปพักแรมคืนอยู่ที่ป่าทึบแห่งหนึ่ง ในป่าทึบแห่งนั้น เสียงจักจั่นเรไร พึงหายไปเพราะเสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงพลเดินเท้า เสียงกึกก้องแห่งกลอง บัณเฑาะว์ สังข์และพิณ ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บัดนี้ ที่ป่าทึบแห่งโน้น เสียงจักจั่นเรไร จักไม่มีปรากฏอีก ผู้นั้นพึงกล่าวโดยชอบหรือหนอ ดูกรอาวุโส ข้อนี้ไม่เป็นเช่นนั้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่มีได้ คือ เมื่อใด พระราชาหรือมหาอมาตย์ของพระราชา พ้นไปจากป่าทึบแห่งนั้น เมื่อนั้น เสียงจักจั่นเรไร พึงปรากฏได้อีก ฉันใด ดูกรอาวุโสทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันบรรลุเจโตสมาธิอันไม่มีนิมิต เพราะไม่ใส่ใจถึงนิมิตทั้งปวงอยู่ เขากล่าวว่า เราได้เจโตสมาธิอันไม่มีนิมิตแล้ว แต่ยังคลุกคลีด้วยพวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา พระราชา มหาอมาตย์ของพระราชา พวกเดียรถีย์

พวกสาวกเดียรถีย์อยู่ เมื่อเขาคลุกคลีด้วยหมู่ ปล่อยจิต ไม่สำรวมอินทรีย์ ชอบคุยอยู่ ราคะย่อมรบกวนจิตเขา เขามีจิตถูกราคะรบกวนแล้ว ย่อมลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ฯ

สมัยต่อมา ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร ลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ครั้งนั้น พวกภิกษุผู้เป็นสหายของบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตร ได้เข้าไปหาท่านพระมหาโกฏฐิตะถึงที่อยู่ แล้วถามว่า ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้กำหนดรู้ใจบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรด้วยใจว่า บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ๆ และจักลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ หรือเทวดาทั้งหลายได้แจ้งเนื้อความนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ๆและจักลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ ท่านพระมหาโกฏฐิตะกล่าวว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้กำหนดรู้ใจบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรด้วยใจว่า เป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ๆ และจักลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ แม้เทวดาก็บอกเนื้อความนี้แก่ข้าพเจ้า ลำดับนั้น พวกภิกษุผู้เป็นสหายของบุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตร ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรเป็นผู้ได้วิหารสมาบัติเหล่านี้ๆ และได้ลาสิกขาสึกมาเป็นคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม่นานนัก บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรจักระลึกถึงคุณแห่งเนกขัมมะได้ ฯ

ครั้งนั้น ไม่นานเท่าไร บุรุษชื่อจิตตหัตถิสารีบุตรก็ปลงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสายะออกบวชเป็นบรรพชิต ท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตรหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตแน่วแน่ ไม่นานนัก ก็ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเทียวเข้าถึงอยู่ ได้ทราบชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มีอีก ก็แหละท่านพระจิตตหัตถิสารีบุตร ได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. ปรายนสูตร

[๓๓๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนะมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ก็สมัยนั้น เมื่อภิกษุผู้เถระหลายรูปกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัต นั่งประชุมกันอยู่ที่

โรงกลม ได้เกิดการสนทนากันขึ้นในระหว่างว่าดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ในปัญหาของเมตเตยยมาณพ ในปรายนสูตรว่า

ผู้ใดทราบส่วนสุดทั้งสองด้วยปัญญาแล้ว ไม่ติดอยู่ในส่วนท่ามกลาง เรา
กล่าวผู้นั้นว่าเป็นมหาบุรุษ ผู้นั้นก้าวล่วงเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้แล้ว ดังนี้ ฯ

ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ส่วนสุดที่ ๑ เป็นไฉนหนอ ส่วนสุดที่ ๒ เป็นไฉน อะไรเป็นส่วนท่ามกลาง อะไรเป็นเครื่องร้อยรัด ฯ

เมื่อสนทนากันอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ผัสสะเป็นส่วนสุดที่ ๑ เหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะเป็นส่วนสุดที่ ๒ ความดับแห่งผัสสะเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดผัสสะและเหตุเกิดขึ้นแห่งผัสสะนั้น เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อดีตเป็นส่วนสุดที่ ๑ อนาคตเป็นส่วนสุดที่ ๒ ปัจจุบันเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดอดีตอนาคต และปัจจุบันนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แลภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สุขเวทนาเป็นส่วนสุดที่ ๑ ทุกขเวทนาเป็นส่วนสุดที่ ๒ อทุกขมสุขเวทนาเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดสุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนานั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง ย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย นามเป็นส่วนสุดที่ ๑ รูปเป็นส่วนสุดที่ ๒วิญญาณเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดนาม รูป และวิญญาณนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้น

แห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แลภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย อายตนะภายใน ๖ เป็นส่วนสุดที่ ๑ อายตนะภายนอก ๖ เป็นส่วนสุดที่ ๒ วิญญาณเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัดเพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดอายตนะภายใน ๖ อายตนะภายนอก ๖ และวิญญาณนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แลภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย สักกายะเป็นส่วนสุดที่ ๑ เหตุเกิดสักกายะเป็นส่วนสุดที่ ๒ ความดับสักกายะเป็นส่วนท่ามกลาง ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัดสักกายะ เหตุเกิดสักกายะ และความดับสักกายะนั้นไว้เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แล ภิกษุชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุอีกรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุผู้เถระทั้งหลายว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พวกเราทั้งปวงเทียวได้พยากรณ์ตามปฏิภาณของตนๆมาเถิด เราทั้งหลายจักพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วจักกราบทูลเนื้อความนั้นให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่พวกเรา โดยประการใด เราทั้งหลายจักทรงจำข้อที่ทรงพยากรณ์นั้นไว้โดยประการนั้น ภิกษุผู้เถระทั้งหลายรับคำของภิกษุนั้นแล้ว ครั้งนั้น ภิกษุผู้เถระทั้งหลายได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลการที่สนทนาปราศรัยทั้งหมดนั้นแด่พระผู้มีพระภาค แล้วทูลถามว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คำของใครหนอเป็นสุภาษิต พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำของเธอทั้งปวงเป็นสุภาษิตโดยปริยาย อนึ่ง เราหมายเอาข้อความที่กล่าวไว้ในปัญหาของเมตเตยยมาณพ ในปรายนสูตรว่า

ผู้ใดทราบส่วนสุดทั้ง ๒ ด้วยปัญญา แล้วไม่ติดอยู่ในส่วนท่ามกลาง เรา
กล่าวผู้นั้นว่า เป็นมหาบุรุษ ผู้นั้นก้าวล่วงเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้แล้ว
ดังนี้ ฯ

เธอทั้งหลายจงฟังข้อความนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสะเป็นส่วนสุดที่ ๑ เหตุเกิดผัสสะเป็นส่วนสุดที่ ๒ ความดับผัสสะเป็นส่วนท่ามกลางตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะว่าตัณหาย่อมร้อยรัดผัสสะ เหตุเกิดผัสสะ และความดับผัสสะนั้นไว้ เพราะเป็นที่เกิดขึ้นแห่งภพนั้นๆ ด้วยเหตุเท่านี้แล ภิกษุจึงชื่อว่าย่อมรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เมื่อรู้ยิ่งธรรมที่ควรรู้ยิ่ง กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ ย่อมเป็นผู้ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในปัจจุบันเทียว ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อุทกสูตร

[๓๓๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของชาวโกศลชื่อทัณฑกัปปกะ ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคได้ทรงแวะลงจากหนทาง ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้แล้ว ณ โคนไม้ต้นหนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นได้พากันเข้าไปสู่นิคมชื่อทัณฑกัปปกะ เพื่อแสวงหาที่พัก ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์พร้อมด้วยภิกษุหลายรูป ได้ไปที่แม่น้ำอจิรวดีเพื่อสรงน้ำ ครั้นสรงน้ำในแม่น้ำอจิรวดีเสร็จแล้ว ก็ขึ้นมานุ่งอันตรวาสกผืนเดียวยืนผึ่งตัวอยู่ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วถามว่า ดูกรอาวุโสอานนท์พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยพระหฤทัยแล้วหรือหนอ จึงพยากรณ์พระเทวทัตว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ได้ หรือว่าพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้โดยปริยายบางประการเท่านั้น จึงได้ทรงพยากรณ์พระเทวทัตดังนี้ ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดูกรอาวุโส ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์อย่างนั้นแล ครั้งนั้นท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์กับภิกษุหลายรูป

ได้ไปยังแม่น้ำอจิรวดีเพื่อสรงน้ำ ครั้นสรงเสร็จแล้ว ก็ขึ้นมานุ่งอันตรวาสกผืนเดียวยืนผึ่งตัวอยู่ ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปหาข้าพระองค์ แล้วถามว่า ดูกรอาวุโสอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยพระหฤทัยแล้วหรือหนอ จึงได้ทรงพยากรณ์พระเทวทัตว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรกตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ได้ หรือว่าพระผู้มีพระภาคทรงกำหนดรู้โดยปริยายบางประการเท่านั้น จึงได้ทรงพยากรณ์พระเทวทัตดังนี้ เมื่อภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกับภิกษุนั้นว่า ดูกรอาวุโส ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคได้ทรงพยากรณ์อย่างนั้นแล ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็ภิกษุรูปนั้นจักเป็นภิกษุใหม่ บวชไม่นาน หรือว่าเป็นภิกษุเถระ แต่เป็นคนโง่เขลา ไม่ฉลาด เพราะว่าข้อที่เราพยากรณ์แล้วโดยส่วนเดียวจักเป็นสองได้อย่างไร ดูกรอานนท์ เราย่อมไม่พิจารณาเห็นบุคคลอื่นแม้คนหนึ่ง ที่เราได้กำหนดรู้เหตุทั้งปวงด้วยใจแล้วพยากรณ์อย่างนี้ เหมือนพระเทวทัตเลย ก็เราได้เห็นธรรมขาวของพระเทวทัต (ส่วนดี)แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทรายเพียงใด เราก็ยังไม่พยากรณ์พระเทวทัตเพียงนั้นว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ได้ แต่ว่าเมื่อใด เราไม่ได้เห็นธรรมขาวของพระเทวทัต แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทราย เมื่อนั้น เราจึงได้พยากรณ์พระเทวทัตนั้นว่าพระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ได้ ดูกรอานนท์เปรียบเหมือนหลุมคูถเป็นที่ถ่ายอุจจาระ ลึกชั่วบุรุษ เต็มด้วยคูถเสมอขอบปากหลุมบุรุษพึงตกลงไปที่หลุมคูถนั้นจมมิดศีรษะ บุรุษบางคนผู้ใคร่ประโยชน์ ใคร่ความเกื้อกูล ปรารถนาความเกษมจากการตกหลุมคูถของบุรุษนั้น ใคร่จะยกเขาขึ้นจากหลุมคูถนั้น พึงมา เขาเดินรอบหลุมคูถนั้นอยู่ ก็ไม่พึงเห็นอวัยวะที่ไม่เปื้อนคูถซึ่งพอจะจับเขายกขึ้นมาได้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทรายของบุรุษนั้น ฉันใด เราก็ไม่ได้เห็นธรรมขาวของพระเทวทัตแม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทราย ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อนั้น เราจึงได้พยากรณ์พระเทวทัตว่า พระเทวทัตจะต้องเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ได้ ถ้าว่าเธอทั้งหลายจะพึงฟังตถาคตจำแนกญาณเครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของบุรุษไซร้ ฯ

อา. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค บัดนี้เป็นกาลควร ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นกาลควร ที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงจำแนกญาณเครื่องกำหนดรู้อินทรีย์ของบุรุษ ภิกษุทั้งหลายได้สดับจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ท่านพระอานนท์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมาเรากำหนดรู้ใจบุคคลนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้แลหายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า กุศลมูลที่บุคคลนั้นยังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะกุศลมูลนั้น กุศลอย่างอื่นของเขาจักปรากฏด้วยประการฉะนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลมและแดดเผา เกิดในต้นฤดูหนาว เก็บไว้ดีแล้วอันบุคคลปลูก ณ ที่ดินอันพรวนดีแล้วในที่นาดี เธอพึงทราบไหมว่า เมล็ดพืชเหล่านี้จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้อยู่มี สมัยต่อมา เรากำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่กุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะกุศลมูลนั้น กุศลอื่นของเขาจักปรากฏ ด้วยประการฉะนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ ว่าอกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะอกุศลมูลนั้น อกุศลอื่นของเขาจักปรากฏ ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดาเปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ไม่หัก ไม่เน่า ไม่ถูกลมและแดดเผา เกิดในต้นฤดูหนาวเก็บไว้ดีแล้ว อันบุคคลปลูก ณ ที่ศิลาแท่งทึบ เธอพึงทราบไหมว่าเมล็ดพืชเหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ อย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ เพราะอกุศลมูลนั้นอกุศลอื่นของเขาจักปรากฏ ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจกำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจ อย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า ธรรมขาวของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปรายขนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยอกุศลธรรมฝ่ายดำอย่างเดียว เมื่อตายไปจักเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่หักเน่า ถูกลมและแดดแผดเผา อันบุคคลปลูก ณ ที่ดินซึ่งพรวนดีแล้วในนาดี เธอพึงทราบไหมว่า เมล็ดพืชนี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า ธรรมขาวของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปรายขนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยอกุศลธรรมฝ่ายดำอย่างเดียว เมื่อตายไป จักเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฉันนั้นเหมือนกันดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงสามารถบัญญัติบุคคล ๓ จำพวกนี้ออกเป็นส่วนละ ๓ อีกหรือพระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สามารถ อานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดีของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่กุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ กุศลมูลนั้นก็ถึงความถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนถ่านไฟที่ไฟติดทั่วแล้วลุกโพลงสว่างไสว

อันบุคคลเก็บไว้บนศิลาทึบ เธอพึงทราบไหมว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์ตกไปในเวลาเย็น เธอพึงทราบไหมว่า แสงสว่างจักหายไป ความมืดจักปรากฏ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนในเวลาเสวยพระกระยาหารของราชสกูลในเวลาเที่ยงคืน เธอพึงทราบไหมว่า แสงสว่างหายไปหมดแล้ว ความมืดได้ปรากฏแล้ว ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป อกุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่กุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ กุศลมูลแม้นั้นก็ถึงความถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ อกุศลมูลแม้นั้นก็ถึงความเพิกถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือนถ่านไฟที่ไฟติดทั่วแล้ว ลุกโพลงสว่างไสว อันบุคคลเก็บไว้บนกองหญ้าแห้ง หรือบนกองไม้แห้ง เธอพึงทราบไหมว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนเมื่อพระอาทิตย์กำลังขึ้นมาในเวลารุ่งอรุณ เธอพึงทราบไหมว่า ความมืดจักหายไป แสงสว่างจักปรากฏ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ อนึ่ง เปรียบเหมือนในเวลาเสวยพระกระยาหารของราชสกูลในเวลาเที่ยงวัน เธอพึงทราบไหมว่า ความมืดหายไปหมดแล้วแสงสว่างได้ปรากฏแล้ว ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เรากำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้หายไป กุศลธรรมปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า แต่อกุศลมูลที่เขายังตัดไม่ขาดมีอยู่ อกุศลมูลแม้นั้นก็ถึงความเพิกถอนขึ้นโดยประการทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลนี้จักเป็นผู้ไม่เสื่อมต่อไปเป็นธรรมดา ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ดูกรอานนท์ อนึ่ง เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยธรรมที่ไม่มีโทษ เป็นธรรมฝ่ายขาวอย่างเดียว จักปรินิพพานในปัจจุบันทีเดียว เปรียบเหมือนถ่านไฟที่เย็น มีไฟดับแล้ว อันบุคคลเก็บไว้บนกองหญ้าแห้ง หรือบนกองไม้แห้ง เธอพึงทราบไหมว่า ถ่านไฟเหล่านี้จักไม่ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ฯ

อา. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลบางคนในโลกนี้ด้วยใจอย่างนี้ว่า กุศลธรรมก็ดี อกุศลธรรมก็ดี ของบุคคลนี้มีอยู่ สมัยต่อมา เราย่อมกำหนดรู้ใจบุคคลนั้นด้วยใจอย่างนี้ว่า อกุศลธรรมของบุคคลนี้ แม้ประมาณเท่าน้ำที่สลัดออกจากปลายขนทรายไม่มี บุคคลนี้ประกอบด้วยธรรมที่ไม่มีโทษ เป็นธรรมฝ่ายขาวอย่างเดียว จักปรินิพพานในปัจจุบันทีเดียว ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรอานนท์ตถาคตกำหนดรู้ใจบุคคลด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ญาณเป็นเครื่องทราบอินทรีย์ของบุรุษด้วยใจแม้อย่างนี้ กำหนดรู้ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นต่อไปด้วยใจ แม้ด้วยประการฉะนี้ ดูกรอานนท์ บุคคล ๖ จำพวกนั้น บุคคล ๓ จำพวกข้างต้น คนหนึ่งเป็นผู้ไม่เสื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เสื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เกิดในอบาย ตกนรก

ในบุคคล ๖ จำพวกนั้น บุคคล ๓ จำพวกข้างหลังคนหนึ่งเป็นผู้ไม่เสื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้เสื่อมเป็นธรรมดา คนหนึ่งเป็นผู้จะปรินิพพานเป็นธรรมดา ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. นิพเพธิกสูตร

[๓๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมปริยายที่เป็นปริยายเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมปริยายที่เป็นปริยายเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลสนั้นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุเกิดแห่งกามความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกามเธอทั้งหลายพึงทราบเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความต่างแห่งเวทนา วิบากแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับเวทนา เธอทั้งหลายพึงทราบสัญญา เหตุเกิดแห่งสัญญา ความต่างแห่งสัญญา วิบากแห่งสัญญา ความดับแห่งสัญญา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับสัญญา เธอทั้งหลายพึงทราบอาสวะ เหตุเกิดแห่งอาสวะ ความต่างแห่งอาสวะ วิบากแห่งอาสวะ ความดับแห่งอาสวะปฏิปทาที่ให้ถึงความดับอาสวะ เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม เหตุเกิดแห่งกรรมความต่างแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกรรม เธอทั้งหลายพึงทราบทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับทุกข์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เรากล่าวนี้ว่า เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุเกิดแห่งกาม ความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกาม นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้คือ รูปที่พึงรู้แจ้งด้วยจักษุ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เป็นที่รัก ยั่วยวนชวนให้กำหนัด เสียงที่พึงรู้แจ้งด้วยหู ... กลิ่นที่พึงรู้แจ้งด้วยจมูก ... รสที่พึงรู้แจ้งด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจเป็นที่รัก ยั่วยวน ชวนให้กำหนัด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แต่ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ชื่อว่ากาม สิ่งเหล่านี้เรียกว่ากามคุณในวินัยของพระอริยะเจ้า ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้วจึงได้ตรัส คาถาประพันธ์นี้ต่อไปอีกว่า

ความกำหนัดที่เกิดด้วยสามารถแห่งความดำริของบุรุษ ชื่อว่ากาม
อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลกไม่ชื่อว่ากาม ความกำหนัดที่เกิดขึ้นด้วย
สามารถแห่งความดำริของบุรุษ ชื่อว่ากาม อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลก
ย่อมตั้งอยู่ตามสภาพของตน ส่วนว่า ธีรชนทั้งหลายย่อมกำจัดความ
พอใจ ในอารมณ์อันวิจิตรเหล่านั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเกิดแห่งกามเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกามทั้งหลาย ก็ความต่างกันแห่งกามเป็นไฉน คือกามในรูปเป็นอย่างหนึ่งกามในเสียงเป็นอย่างหนึ่ง กามในกลิ่นเป็นอย่างหนึ่ง กามในรสเป็นอย่างหนึ่งกามในโผฏฐัพพะเป็นอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่าความต่างกันแห่งกาม วิบากแห่งกามเป็นไฉน คือ การที่บุคคลผู้ใคร่อยู่ ย่อมยังอัตภาพที่เกิดขึ้นจากความใคร่นั้นๆให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญหรือเป็นส่วนมิใช่บุญ นี้เรียกว่าวิบากแห่งกาม ความดับแห่งกามเป็นไฉน คือ ความดับแห่งกามเพราะผัสสะดับ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดกามเหตุเกิดแห่งกาม ความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกาม อย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้น ย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส เป็นที่ดับแห่งกาม ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกาม ฯลฯ ปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกาม ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย พึงทราบเวทนา ฯลฯ ปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งเวทนา ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลายเวทนา ๓ ประการนี้ คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ก็เหตุเกิดแห่งเวทนาเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งเวทนา ก็ความต่างกันแห่งเวทนาเป็นไฉน คือ สุขเวทนาที่เจือด้วยอามิสมีอยู่ สุขเวทนาที่ไม่เจือด้วยอามิสมีอยู่ทุกขเวทนาที่เจือด้วยอามิสมีอยู่ ทุกขเวทนาที่ไม่เจือด้วยอามิสมีอยู่ อทุกขมสุขเวทนาที่เจือด้วยอามิสมีอยู่ อทุกขมสุขเวทนาที่ไม่เจือด้วยอามิสมีอยู่ นี้เรียกว่าความต่างแห่งเวทนา วิบากแห่งเวทนาเป็นไฉน คือ การที่บุคคลผู้เสวยเวทนาอยู่ย่อมยังอัตภาพที่เกิดขึ้นจาก

เวทนานั้นๆ ให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญหรือเป็นส่วนมิใช่บุญ นี้เรียกว่าวิบากแห่งเวทนา ก็ความดับแห่งเวทนาเป็นไฉน คือ ความดับแห่งเวทนาย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดอริยสาวกย่อมทราบชัดเวทนา เหตุเกิดแห่งเวทนา ความต่างกันแห่งเวทนา วิบากแห่งเวทนา ความดับแห่งเวทนาปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัด พรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส เป็นที่ดับเวทนานี้ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบเวทนา ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับเวทนา ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบสัญญา ฯลฯปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัญญา ๖ ประการนี้ คือ รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญารสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา ธรรมสัญญา เหตุเกิดแห่งสัญญาเป็นไฉน คือผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งสัญญา ก็ความต่างแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ สัญญาในรูปเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในเสียงเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในกลิ่นเป็นอย่างหนึ่งสัญญาในรสเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในโผฏฐัพพะเป็นอย่างหนึ่ง สัญญาในธรรมารมณ์เป็นอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่าความต่างแห่งสัญญา ก็วิบากแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ เราย่อมกล่าวสัญญาว่ามีคำพูดเป็นผล (เพราะว่า) บุคคลย่อมรู้สึกโดยประการใดๆ ก็ย่อมพูดโดยประการนั้นๆ ว่า เราเป็นผู้มีความรู้สึกอย่างนั้นนี้เรียกว่าวิบากแห่งสัญญา ก็ความดับแห่งสัญญาเป็นไฉน คือ ความดับแห่งสัญญาย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญาดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดสัญญา เหตุเกิดแห่งสัญญาความต่างแห่งสัญญา วิบากแห่งสัญญา ความดับแห่งสัญญา ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญาอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบสัญญา ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับสัญญา ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบอาสวะ ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะ ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลายอาสวะ ๓ ประการ คือ

กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ก็เหตุเกิดแห่งอาสวะเป็นไฉน คือ อวิชชาเป็นเหตุเกิดอาสวะ ก็ความต่างแห่งอาสวะเป็นไฉน คืออาสวะที่เป็นเหตุให้ไปสู่นรกก็มี ที่เป็นเหตุให้ไปสู่กำเนิดสัตวดิรัจฉานก็มี ที่เป็นเหตุให้ไปสู่เปรตวิสัยก็มี ที่เป็นเหตุให้ไปสู่มนุษย์โลกก็มี ที่เป็นเหตุให้ไปสู่เทวโลกก็มี นี้เรียกว่าความต่างแห่งอาสวะ ก็วิบากแห่งอาสวะเป็นไฉน คือ การที่บุคคลมีอวิชชา ย่อมยังอัตภาพที่เกิดจากอวิชชานั้นๆ ให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญหรือเป็นส่วนมิใช่บุญ นี้เรียกว่าวิบากแห่งอาสวะ ก็ความดับแห่งอาสวะเป็นไฉน คือความดับแห่งอาสวะย่อมเกิดเพราะความดับแห่งอวิชชา อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดอริยสาวกย่อมทราบชัดอาสวะเหตุเกิดแห่งอาสวะ ความต่างแห่งอาสวะ วิบากแห่งอาสวะ ความดับแห่งอาสวะ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัด พรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส เป็นที่ดับอาสวะนี้ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบอาสวะ ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งอาสวะ ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกรรม ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจาด้วยใจ ก็เหตุเกิดแห่งกรรมเป็นไฉน คือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม ก็ความต่างแห่งกรรมเป็นไฉน คือ กรรมที่ให้วิบากในนรกก็มี ที่ให้วิบากในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี ที่ให้วิบากในเปรตวิสัยก็มี ที่ให้วิบากในมนุษย์โลกก็มี ที่ให้วิบากในเทวโลกก็มี นี้เรียกว่าความต่างแห่งกรรม ก็วิบากแห่งกรรมเป็นไฉน คือ เราย่อมกล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประการ คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน ๑ กรรมที่ให้ผลในภพที่เกิด ๑ กรรมที่ให้ผลในภพต่อๆ ไป ๑ นี้เรียกว่าวิบากแห่งกรรมความดับแห่งกรรมเป็นไฉน คือ ความดับแห่งกรรมย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯสัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดอริยสาวกย่อมทราบชัดกรรม เหตุเกิดแห่งกรรม ความต่างแห่งกรรม วิบากแห่งกรรม ความดับแห่งกรรม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกรรมอย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งความชำแรกกิเลสเป็นที่ดับกรรมนี้ ข้อที่เรา

กล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกรรม ฯลฯ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกรรม ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ฯ

ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ ดังนี้นั้น เราอาศัยอะไรกล่าว แม้ชาติก็เป็นทุกข์ แม้ชราก็เป็นทุกข์ แม้พยาธิก็เป็นทุกข์ แม้มรณะก็เป็นทุกข์ แม้โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส อุปายาสก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ก็เหตุเกิดแห่งทุกข์เป็นไฉน คือ ตัณหาเป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ ก็ความต่างแห่งทุกข์เป็นไฉน คือ ทุกข์มากก็มี ทุกข์น้อยก็มี ทุกข์ที่คลายช้าก็มี ทุกข์ที่คลายเร็วก็มี นี้เรียกว่าความต่างแห่งทุกข์ ก็วิบากแห่งทุกข์เป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ถูกทุกข์อย่างใดครอบงำ มีจิตอันทุกข์อย่างใดกลุ้มรุม ย่อมเศร้าโศก ลำบาก รำพันทุบอก คร่ำครวญ ถึงความหลง ก็หรือบางคนถูกทุกข์ใดครอบงำแล้ว มีจิตอันทุกข์ใดกลุ้มรุมแล้ว ย่อมแสวงหาเหตุปลดเปลื้องทุกข์ในภายนอกว่าใครจะรู้ทางเดียวหรือสองทางเพื่อดับทุกข์นี้ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวทุกข์ว่ามีความหลงใหลเป็นผล หรือว่ามีการแสวงหาเหตุปลดเปลื้องทุกข์ภายนอกเป็นผล นี้เรียกว่าวิบากแห่งทุกข์ ก็ความดับแห่งทุกข์เป็นไฉน คือ ความดับแห่งทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งตัณหา อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้แล คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใด อริยสาวกย่อมทราบชัดทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ อย่างนี้ๆ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้นย่อมทราบชัดพรหมจรรย์อันเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส เป็นที่ดับทุกข์ ข้อที่เรากล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความต่างแห่งทุกข์ วิบากแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ ปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งทุกข์ ดังนี้นั้น เราอาศัยข้อนี้กล่าว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นธรรมปริยายที่เป็นปริยายเป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. พลสูตร

[๓๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของตถาคต ๖ ประการนี้ ที่พระตถาคตประกอบแล้ว เป็นเหตุให้ปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัทประกาศพรหมจักร กำลัง ๖ ประการเป็นไฉน คือ ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มิใช่ฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะในโลกนี้ แม้การที่ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มิใช่ฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัทประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัย โดยเหตุ แม้การที่ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัย โดยเหตุ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคตซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ แม้การที่ตถาคตย่อมทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ตถาคตย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ แม้การที่ตถาคตย่อมระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศด้วยประการฉะนี้ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ ฯลฯ ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม

ฯลฯ แม้การที่ตถาคตย่อมพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ ฯลฯ ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ฯลฯ นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ตถาคตย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ แม้การที่ตถาคตย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่นี้ย่อมเป็นกำลังของตถาคต ซึ่งตถาคตได้อาศัยปฏิญาณฐานะของผู้เป็นโจกบันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ดูกรภิกษุทั้งหลาย กำลังของตถาคต๖ ประการนี้แล ที่ตถาคตประกอบแล้วเป็นเหตุให้ปฏิญาณฐานะของผู้โจก บันลือสีหนาทในบริษัท ประกาศพรหมจักร ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกำลังของตถาคต ๖ ประการเหล่านั้น หากว่าชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มิใช่ฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะไซร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มิใช่ฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะ อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มิใช่ฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะ แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทาน ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน โดยปัจจัยโดยเหตุไซร้ ความรู้ตามความเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบันอันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้วย่อมพยากรณ์ ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทานที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิและสมาบัติไซร้ ความรู้ตามเป็นจริงซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติอันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมองความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ แก่ชนเหล่านั้นด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้ไซร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้ แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริงซึ่งจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายไซร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้ว ย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย แก่ชนเหล่านั้นด้วยประการนั้นๆ ฯ

หากว่า ชนเหล่าอื่นย่อมเข้ามาถามปัญหากับตถาคต ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายไซร้ ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย อันตถาคตทราบชัดด้วยประการใดๆ ตถาคตถูกถามปัญหาแล้วย่อมพยากรณ์ด้วยความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย แก่ชนเหล่านั้น ด้วยประการนั้นๆ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวแม้ซึ่งความรู้ตามเป็นจริงซึ่งฐานะ โดยความเป็นฐานะ และเหตุที่มิใช่ฐานะโดยความเป็นเหตุมิใช่ฐานะนั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริงซึ่งวิบากแห่งกรรมสมาทาน ที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบันโดยปัจจัยโดยเหตุนั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว ความออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัตินั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความระลึกชาติก่อนได้นั้นว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่นย่อมไม่กล่าวว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริงซึ่งจุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายนั้นว่า เป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น เราย่อมกล่าวแม้ความรู้ตามเป็นจริง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายนั้นว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจตั้งมั่น ย่อมไม่กล่าวว่าเป็นของบุคคลผู้มีใจไม่ตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความตั้งใจมั่นเป็นทางถูก ความไม่ตั้งใจมั่นเป็นทางผิด ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบมหาวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โสณสูตร ๒. ผัคคุณสูตร

๓. ฉฬาภิชาติยสูตร ๔. อาสวสูตร

๕. ทารุกัมมิกสูตร ๖. จิตตหัตถิสาริปุตตสูตร

๗. ปรายนสูตร ๘. อุทกสูตร

๙. นิพเพธิกสูตร ๑๐. พลสูตร ฯ

เทวตาวรรคที่ ๒

อนาคามิสูตร

[๓๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๖ ประการไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ความเป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ ความเป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ ๑ ความเป็นผู้เกียจคร้าน ๑ ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้มีปัญญาทราม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๖ ประการนี้ไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ความเป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ ความเป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ ๑ ความเป็นผู้เกียจคร้าน ๑ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล ฯ

จบสูตรที่ ๑

อรหัตตสูตร

[๓๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๖ ประการไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ถีนะ ๑มิทธะ ๑ อุทธัจจะ ๑ กุกกุจจะ ๑ ความไม่มีศรัทธา ๑ ความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังละธรรม ๖ ประการนี้ไม่ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ถีนะ ๑ มิทธะ ๑ อุทธัจจะ ๑กุกกุจจะ ๑ ความ

ไม่มีศรัทธา ๑ ความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้ได้แล้ว ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

จบสูตรที่ ๒

มิตตสูตร

[๓๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรลามก มีสหายลามก มีเพื่อนฝูงลามก เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้มิตรลามกและประพฤติตามมิตรลามกเหล่านั้นอยู่จักบำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ภิกษุไม่บำเพ็ญธรรม คือ อภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์แล้ว จักละกามราคะ รูปราคะ หรืออรูปราคะ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนฝูงดี เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้มิตรดี และประพฤติตามมิตรเหล่านั้นอยู่ จักบำเพ็ญธรรม คืออภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญธรรม คืออภิสมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญเสขธรรมให้บริบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์แล้ว จักละกามราคะ รูปราคะ หรืออรูปราคะ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

ฐานสูตร (อารามสูตร)

[๓๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ประกอบความยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ชอบคณะ ยินดีคณะประกอบความยินดีในคณะ จัก

เป็นผู้อยู่รูปเดียว ยินดียิ่งในวิเวก ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่อยู่รูปเดียว ยินดียิ่งในวิเวก จักถือนิมิตแห่งจิต ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ถือนิมิตแห่งจิต จักบำเพ็ญสัมมาทิฐิให้สมบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญสัมมาทิฐิให้สมบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่บำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์แล้ว จักละสังโยชน์ ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่ละสังโยชน์แล้ว จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ประกอบความยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ชอบคณะ ไม่ยินดีคณะไม่ประกอบความยินดีคณะ จักเป็นผู้อยู่รูปเดียวยินดียิ่งในวิเวก ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อเป็นผู้อยู่รูปเดียวยินดียิ่งในวิเวก จักถือนิมิตแห่งจิต ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อถือนิมิตแห่งจิต จักบำเพ็ญสัมมาทิฐิให้สมบูรณ์ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญสัมมาทิฐิให้สมบูรณ์แล้ว จักบำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ บำเพ็ญสัมมาสมาธิให้สมบูรณ์แล้ว จักละสังโยชน์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ละสังโยชน์ได้แล้ว จักกระทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๔

เทวตาสูตร

[๓๔๐] ครั้งนั้น เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไป มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสวแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดาตนนั้นกล่าวดังนี้แล้วพระศาสดาทรงพอพระทัย

ครั้งนั้น เทวดาตนนั้นได้ทราบว่า พระศาสดาได้ทรงพอพระทัยตนแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหายไปณ ที่นั้น ฯ

ครั้นเมื่อราตรีนั้นล่วงไป พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เทวดาตนหนึ่ง เมื่อปฐมยามล่วงไป มีรัศมีงามยิ่งนัก ยังวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว แล้วเข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกับเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญธรรม ๖ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ๖ ประการเป็นไฉนคือ ความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระธรรม ๑ ความเป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ ๑ ความเป็นผู้เคารพในสิกขา ๑ ความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ เทวดาตนนั้นได้กล่าวดังนี้แล้ว อภิวาท กระทำประทักษิณเราแล้ว ได้หายไป ณ ที่นั้น ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมทราบชัดเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสโดยย่อนี้ โดยพิศดารอย่างนี้ว่าภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้เคารพในพระศาสดาด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ย่อมชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่เคารพในพระศาสดาให้เคารพในพระศาสดา และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้เคารพในพระศาสดาตามเป็นจริง โดยกาลอันควร เป็นผู้เคารพในพระธรรมด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในสิกขาด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้ว่าง่ายด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้มีมิตรดีด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีมิตรดีชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีมิตรดีให้เป็นผู้มีมิตรดี และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้มีมิตรดีตามเป็นจริง โดยกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ย่อมทราบชัดเนื้อความแห่งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคได้ตรัสโดยย่อนี้ โดยพิศดารอย่างนี้แลพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร ดีละ ดีละ เธอย่อมทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวโดยย่อนี้ โดยพิสดารอย่างนี้เป็นการดีแล ดูกรสารีบุตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้เคารพในพระศาสดาด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้เคารพในพระศาสดา ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่เคารพในพระศาสดาให้เคารพในพระศาสดา และกล่าว

สรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้เคารพในพระศาสดาตามเป็นจริงโดยกาลอันควร เป็นผู้เคารพในพระธรรมด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในพระสงฆ์ด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้เคารพในสิกขาด้วยตนเอง ฯลฯ เป็นผู้ว่าง่ายด้วยตนเอง ฯลฯเป็นผู้มีมิตรดีด้วยตนเอง กล่าวสรรเสริญความเป็นผู้มีมิตรดี ชักชวนภิกษุเหล่าอื่นผู้ไม่มีมิตรดีให้เป็นผู้มีมิตรดี และกล่าวสรรเสริญภิกษุเหล่าอื่นผู้มีมิตรดีตามเป็นจริง โดยกาลอันควร ดูกรสารีบุตร เนื้อความแห่งคำที่เราได้กล่าวโดยย่อนี้ บัณฑิตพึงเห็นโดยพิสดารอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

สติสูตร

[๓๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่มีสมาธิอันสงบ ไม่มีสมาธิอันประณีต ไม่มีสมาธิที่ได้ด้วยความสงบ ไม่มีสมาธิที่ถึงความเป็นผู้มีอารมณ์เป็นหนึ่งจักแสดงฤทธิ์ได้หลายๆ อย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ข้อนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอจักฟังเสียงสองชนิด คือ เสียงทิพและเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ ข้อนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ จักกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจว่าจิตมีราคะจักรู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ หรือจิตยังไม่หลุดพ้นจักรู้ว่า จิตยังไม่หลุดพ้น ข้อนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ จักระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือ ระลึกได้ชาติหนึ่งบ้างสองชาติบ้าง ฯลฯ จักระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศด้วยประการฉะนี้ ข้อนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ จักเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติกำลังอุบัติ ฯลฯ ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ จักรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ข้อนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ จักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ข้อนี้ย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีสมาธิอันสงบ มีสมาธิอันประณีต มีสมาธิที่ได้ด้วยความสงบ มีสมาธิที่ถึงความเป็นผู้มีอารมณ์เป็นหนึ่ง จักแสดงฤทธิ์ได้หลายๆ อย่าง คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ฯลฯจักใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักฟังเสียงสองชนิด คือ เสียงทิพและเสียงมนุษย์ ทั้งที่อยู่ไกล

และใกล้ ด้วยทิพโสตอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่นของบุคคลอื่นด้วยใจว่า จิตมีราคะก็จักรู้ว่า จิตมีราคะ ฯลฯ หรือจิตยังไม่หลุดพ้นก็จักรู้ว่า จิตยังไม่หลุดพ้น ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง ฯลฯ จักระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก พร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ ฯลฯ จักรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ จักกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ข้อนี้ย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

สักขิสูตร

[๓๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมไม่เป็นผู้ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่าธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม ๑ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่าธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความดำรงอยู่ ๑ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่าธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งคุณวิเศษ ๑ ย่อมไม่ทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส ๑ เป็นผู้ไม่กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑ ไม่กระทำความสบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ธรรม ๖ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความเสื่อม ๑ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปในส่วนแห่งความดำรงอยู่ ๑ ย่อมทราบชัดตามเป็นจริงว่า ธรรมเหล่านี้ เป็นไปในส่วนแห่งการชำแรกกิเลส ๑ เป็นผู้กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑

เป็นผู้กระทำความสบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อถึงความเป็นผู้ควรเป็นพยานในคุณวิเศษนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่ ฯ

จบสูตรที่ ๗

พลสูตร

[๓๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุพลภาพในสมาธิ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ไม่กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑ไม่กระทำติดต่อ ๑ ไม่กระทำความสบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุพลภาพในสมาธิ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุพลภาพในสมาธิ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมเป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่แห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้ฉลาดในการออกแห่งสมาธิ ๑ เป็นผู้กระทำความเอื้อเฟื้อ ๑ เป็นผู้กระทำติดต่อ ๑เป็นผู้กระทำความสบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุพลภาพในสมาธิ ฯ

จบสูตรที่ ๘

ฌานสูตรที่ ๑

[๓๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ถีนมิทธะ ๑ อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิจฉา ๑ เธอย่อมไม่เห็นโทษในกามทั้งหลายด้วยปัญญาโดยชอบ ตามความเป็นจริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถีนมิทธะ ๑อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิจฉา ๑ เธอย่อมเห็นโทษในกามทั้งหลายด้วยปัญญาโดยชอบ ตามความเป็นจริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

จบสูตรที่ ๙

ฌานสูตรที่ ๒

[๓๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือกามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบเทวตาวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อรหันตวรรคที่ ๓

๑. ทุกขสูตร

[๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความเดือดร้อน คับแค้น เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไปพึงหวังได้ทุคติ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑วิหิงสาวิตก ๑ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความเดือดร้อน คับแค้น เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป พึงหวังได้ทุคติ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้น ไม่เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป พึงหวังได้สุคติ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อัพยาบาทวิตก ๑ อวิหิงสาวิตก ๑ เนกขัมมสัญญา ๑ อัพยาบาทสัญญา ๑ อวิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อนไม่คับแค้น ไม่เร่าร้อน ในปัจจุบันเทียว เมื่อตายไป พึงหวังได้สุคติ ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อรหัตตสูตร

[๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ มานะ ความถือตัว ๑ โอมานะ ความสำคัญว่าเลวกว่าเขา ๑ อติมานะ ความเย่อหยิ่ง ๑อธิมานะ ความเข้าใจผิด ๑ ถัมภะความหัวดื้อ ๑ อตินิปาตะ ความดูหมิ่นตนเองว่าเป็นคนเลว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ไม่ควร เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความถือตัว ๑ ความสำคัญว่าเลวกว่าเขา ๑ ความเย่อหยิ่ง ๑ ความเข้าใจผิด ๑ ความหัวดื้อ ๑ ความดูหมิ่นตัวเองว่าเป็นคนเลว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัต ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อุตตริมนุสสธรรมสูตร

[๓๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็นพระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ความโกหก ๑ การพูดเลียบเคียง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็นพระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็นพระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ ความเป็นผู้ไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ความโกหก ๑ การพูดเลียบเคียง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสนะชั้นวิเศษ อันสามารถกระทำความเป็นพระอริยะ ยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุขสูตร

[๓๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้มากด้วยสุขและโสมนัสอยู่ในปัจจุบันเทียว และย่อมเป็นผู้ปรารภเหตุเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ยินดีธรรม ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีภาวนา ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีการละ ๑ย่อมเป็นผู้ยินดีปวิเวก ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีความไม่พยาบาท ๑ ย่อมเป็นผู้ยินดีธรรมที่ไม่เนิ่นช้า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้มากด้วยสุขและโสมนัสอยู่ในปัจจุบันเทียว และย่อมเป็นผู้ปรารภเหตุเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อธิคมสูตร

[๓๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ไม่ฉลาดในเหตุแห่งความเจริญ ๑ เป็นผู้ไม่ฉลาดในเหตุแห่งความเสื่อม ๑เป็นผู้ไม่ฉลาดในอุบาย ๑ ไม่ยังฉันทะให้เกิดขึ้นเพื่อบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ไม่รักษากุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ๑ และไม่ยังฉันทะให้ถึงพร้อมเพื่อกระทำติดต่อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แลเป็นผู้ไม่ควรเพื่อบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ฉลาดในเหตุแห่งความเจริญ ๑ เป็นผู้ฉลาดในเหตุแห่งความเสื่อม ๑ เป็นผู้ฉลาดในอุบาย ๑ ย่อมยังฉันทะให้เกิดขึ้นเพื่อบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ ๑ ย่อมรักษากุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ๑ และย่อมยังฉันทะให้ถึงพร้อมเพื่อกระทำติดต่อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อกระทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญ ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. มหัตตสูตร

[๓๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมบรรลุความเป็นผู้มาก ความเป็นผู้ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนักธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความสว่างแห่งญาณ ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความเพียรเครื่องประกอบ ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความบันเทิงใจ (ปีติและปราโมทย์) ๑ ย่อมเป็นผู้มากด้วยความไม่ยินดีในอกุศลธรรม ๑ ย่อมเป็นผู้ไม่ทอดธุระในกุศลธรรมทั้งหลาย ๑ และย่อมพยายามให้ยิ่งขึ้นไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมบรรลุความเป็นผู้มาก ความเป็นผู้ไพบูลย์ในธรรมทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. นิรยสูตรที่ ๑

[๓๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในนรกเหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ๑ ลักทรัพย์ ๑ ประพฤติผิดในกาม ๑ พูดเท็จ ๑ มีความปรารถนาลามก ๑ และมีความเห็นผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ๑ จากอทินนาทาน ๑ จากกาเมสุมิจฉาจาร ๑ จากมุสาวาท ๑ไม่มีความปรารถนาลามก ๑ และมีความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. นิรยสูตรที่ ๒

[๓๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้กล่าวเท็จ ๑ กล่าวส่อเสียด ๑ กล่าวคำหยาบ ๑ กล่าวคำเพ้อเจ้อ ๑ เป็นผู้โลภ ๑ และเป็นผู้คะนอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ประการนี้แล ย่อมเกิดในนรก เหมือนถูกนำมาเก็บไว้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเกิดในสวรรค์ เหมือนเชิญมาประดิษฐานไว้ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้งดเว้นจากมุสาวาท ๑ จากปิสุณาวาจา ๑ จากผรุสวาจา ๖ จากสัมผัปปลาปะ ๑ เป็นคนไม่โลภ ๑ และเป็นผู้ไม่คะนอง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเกิดในสวรรค์

จบสูตรที่ ๘

๙. อัคคธรรมสูตร

[๓๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ไม่มีหิริ ๑ เป็นผู้ไม่มีโอตตัปปะ ๑ เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มีปัญญาทราม ๑ และเป็นผู้มีห่วงใยในร่างกายและชีวิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อควรกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มีหิริ ๑ เป็นผู้มีโอตตัปปะ ๑เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ เป็นผู้มีปัญญา ๑ และเป็นผู้ไม่มีความห่วงใยในร่างกายและชีวิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตอันเป็นธรรมชั้นเลิศ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. รัตติสูตร

[๓๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึงหวังได้ความเสื่อมในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังความเจริญเลย ตลอดคืนหรือวันที่ผ่านมา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความปรารถนามาก มีความคับแค้นใจ ไม่สันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ เป็นผู้ทุศีล ๑เป็นผู้เกียจคร้าน ๑ เป็นผู้มีสติเลอะเลือน ๑ และเป็นผู้มีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล พึงหวังได้ความเสื่อมในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังความเจริญเลยตลอดคืนหรือวันที่ผ่านมา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึงหวังได้ความเจริญในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังได้ความเสื่อมเลย ตลอดคืนหรือวันที่ผ่านมา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ไม่มีความปรารถนามาก ไม่มีความคับแค้นใจสันโดษด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ๑ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ เป็นผู้มีศีล ๑ เป็นผู้ปรารภความเพียร ๑ เป็นผู้มีสติ ๑ และเป็นผู้มีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล พึงหวังได้ความเจริญในกุศลธรรมอย่างเดียว ไม่พึงหวังได้ความเสื่อมเลย ตลอดคืนหรือวันที่ผ่านมา ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบอรหันตวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สีติวรรคที่ ๔

๑. สีติสูตร

[๓๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมไม่ข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม ๑ ไม่ประคองจิตในสมัยที่ควรประคอง ๑ ไม่ยังจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรให้ร่าเริง ๑ ไม่วางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย ๑ เป็นผู้น้อมไปในธรรมเลว ๑ และเป็นผู้ยินดียิ่งในสักกายะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม ๑ ย่อมประคองจิตในสมัยที่ควรประคอง ๑ ย่อมยังจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรให้ร่าเริง ๑ ย่อมวางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย ๑ เป็นผู้น้อมไปในธรรมประณีต ๑ และเป็นผู้ยินดียิ่งในนิพพาน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ภัพพสูตร

[๓๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้มีกรรมเป็นเครื่องกั้น ๑ ประกอบด้วยความเป็นผู้มีกิเลสเป็นเครื่องกั้น ๑ ประกอบด้วยความเป็นผู้มีวิบากเป็นเครื่องกั้น ๑ เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๑ ไม่มีฉันทะ ๑ และมีปัญญาทราม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ย่อมเป็นผู้ไม่ประกอบด้วยความเป็นผู้มีกรรมเป็นเครื่องกั้น ๑ ไม่ประกอบด้วยความเป็นผู้มีกิเลสเป็นเครื่องกั้น ๑ไม่ประกอบด้วยความเป็นผู้มีวิบากเป็นเครื่องกัน ๑ เป็นผู้มีศรัทธา ๑ มีฉันทะ ๑และมีปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อาวรณตาสูตร

[๓๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการแม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ฆ่ามารดา ๑ ฆ่าบิดา๑ ฆ่าพระอรหันต์ ๑ ยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อขึ้นด้วยจิตประทุษร้าย ๑เป็นผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ และเป็นผู้มีปัญญาทราม ใบ้ บ้าน้ำลาย ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เป็นผู้ฆ่ามารดา ๑ ไม่เป็นผู้ฆ่าบิดา ๑ ไม่เป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์ ๑ ไม่เป็นผู้ยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อขึ้นด้วยจิตประทุษร้าย ๑ ไม่ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ และมีปัญญา ไม่ใบ้ไม่บ้าน้ำลาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สุสสูสาสูตร

[๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบในกุศลธรรมทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ เป็นไฉน คือ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบุคคลอื่นแสดงอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ๑ ไม่เงี่ยโสตลงฟัง ๑ ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ๑ ถือเอาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ๑ ทิ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ ๑ และเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่ไม่สมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ไม่ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการแม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลายธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบุคคลอื่นแสดงอยู่ ย่อมฟังด้วยดี ๑ ย่อมเงี่ยโสตลงฟัง ๑ เข้าไปตั้งจิตเพื่อรู้ทั่วถึง ๑ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ๑ ละทิ้งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ๑ และเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล แม้ฟังสัทธรรมอยู่ ก็เป็นผู้ควรเพื่อก้าวลงสู่ความแน่นอน ความเป็นชอบ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ปหาตัพพสูตร

[๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลไม่ละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ และโมหะที่เป็นเหตุ

ไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลละธรรม ๖ ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑สีลัพพตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑โมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลละธรรม ๖ ประการนี้แลย่อมเป็นผู้ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งทิฏฐิสัมปทา ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. ปหีนสูตร

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ อันบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิละได้แล้ว ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑สีลัพพตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑โมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล อันบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิละได้แล้ว ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อุปปาเทตัพพสูตร

[๓๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อยังธรรม ๖ ประการให้เกิดขึ้น ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ สักกายทิฐิ ๑วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ ราคะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โทสะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ โมหะที่เป็นเหตุไปสู่อบาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อยังธรรม ๖ ประการนี้แลให้เกิดขึ้น ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. สัตถริสูตร

[๓๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระศาสดา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระธรรม ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระสงฆ์ ๑ และเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเป็นผู้ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในสิกขา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเข้าถึง ๑เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเกิดในภพที่แปด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. กัญจิสังขารสูตร

[๓๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารไรๆ โดยความเป็นของเที่ยง ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารไรๆ โดยความเป็นสุข ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารไรๆ โดยความเป็นอัตตา ๑เป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำอนันตริยกรรม ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือความบริสุทธิ์โดยมงคลตื่นข่าว ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อแสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. มาตริสูตร

[๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อฆ่ามารดา ๑เป็นผู้ไม่ควรเพื่อฆ่าบิดา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อฆ่าพระอรหันต์ ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อขึ้นด้วยจิต

ประทุษร้าย ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อถือศาสดาอื่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. สยกตสูตร

[๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่ตนเองกระทำแล้ว ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่ผู้อื่นกระทำแล้ว ๑เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่ตนเองกระทำแล้วและที่ผู้อื่นกระทำแล้ว ๑เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นเอง ที่ตนเองไม่กระทำไว้ ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นเอง ที่ผู้อื่นไม่กระทำไว้ ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นเอง ที่ตนเองไม่กระทำไว้ และที่ผู้อื่นไม่กระทำไว้ ๑ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า เหตุและธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากเหตุ อันบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐินั้นเห็นแล้วด้วยดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบสีติวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีติสูตร ๒. ภัพพสูตร

๓. อาวรณตาสูตร ๔. สุสสูสาสูตร

๕. ปหาตัพพสูตร ๖. ปหีนสูตร

๗. อุปปาเทตัพพสูตร ๘. สัตถริสูตร

๙. กัญจิสังขารสูตร ๑๐. มาตริสูตร

๑๑. สยกตสูตร ฯ

อานิสังสวรรคที่ ๕

๑. ปาตุภาวสูตร

[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งเหตุ ๖ ประการเป็นของหาได้อยาก ในโลก เหตุ ๖ ประการเป็นไฉน คือความปรากฏขึ้นแห่งพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑ ความเกิดขึ้นในมัชฌิมประเทศ (ที่มีพระอริยเจ้า) ๑ ความเป็นผู้มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ๑ ความไม่เป็นใบ้บ้าน้ำลาย ๑ ความพอใจในกุศลธรรม ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งเหตุ ๖ ประการนี้แลเป็นของหาได้อยาก ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. อานิสังสสูตร

[๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน คือบุคคลย่อมเป็นผู้แน่นอนในพระสัทธรรม ๑ ย่อมเป็นผู้มีความไม่เสื่อมเป็นธรรมดา ๑ เขาผู้กระทำที่สุดแห่งทุกข์แล้วย่อมไม่มีทุกข์ ๑ เป็นผู้ประกอบด้วยอสาธารณญาณ ๑ เขาเห็นเหตุแล้วด้วยดี ๑ และเห็นธรรมที่เกิดขึ้นแต่เหตุด้วยดี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ๖ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. อนิจจสูตร

[๓๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารไรๆ โดยความเป็นของเที่ยง จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อ

ไม่ก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผลหรืออรหัตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงโดยความเป็นของไม่เที่ยง จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. ทุกขสูตร

[๓๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารไรๆ โดยความเป็นสุข ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงโดยความเป็นทุกข์ ฯลฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. อนัตตสูตร

[๓๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมไรๆ โดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมทั้งปวงโดยความเป็นอนัตตา ฯลฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. นิพพานสูตร

[๓๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นทุกข์ จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้เธอไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควร

แล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอนข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอนจักกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรือ อรหัตผลข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นสุข จักเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จักก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่ความเป็นชอบและความแน่นอน จักกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรือ อรหัตผลข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อโนทิสสูตรที่ ๑

[๓๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอานิสงส์ ๖ ประการ เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังอนิจจสัญญาให้ปรากฏ อานิสงส์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ว่าสังขารทั้งปวงจักปรากฏโดยความเป็นของไม่มั่นคง ๑ ใจของเราจักไม่ยินดีในโลกทั้งปวง ๑ ใจของเราจักออกจากโลกทั้งปวง ๑ ใจของเราจักน้อมไปสู่นิพพาน ๑สังโยชน์ทั้งหลายของเราจักถึงการละได้ ๑ และเราจักเป็นผู้ประกอบด้วยสามัญญธรรมชั้นเยี่ยม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอานิสงส์ ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังอนิจจสัญญาให้ปรากฏ ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. อโนทิสสูตรที่ ๒

[๓๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอานิสงส์ ๖ ประการเป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังทุกขสัญญาให้ปรากฏ อานิสงส์ ๖ ประการเป็น

ไฉน คือ ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ว่านิพพานสัญญาในสังขารทั้งปวง จักปรากฏแก่เราเหมือนเพชฌฆาตผู้เงื้อดาบขึ้นอยู่๑ ใจของเราจักออกจากโลกทั้งปวง ๑ เราจักเป็นผู้มีปรกติเห็นสันติในนิพพาน๑ อนุสัยของเราจักถึงการเพิกถอน ๑ เราจักเป็นผู้กระทำตามหน้าที่ ๑ และเราจักบำรุงพระศาสดาด้วยความบำรุงอันประกอบด้วยเมตตา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้พิจารณาเห็นอานิสงส์ ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในสังขารทั้งปวง แล้วยังทุกขสัญญาให้ปรากฏ ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อโนทิสสูตรที่ ๓

[๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นอานิสงส์ ๖ ประการ เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในธรรมทั้งปวง แล้วยังอนัตตสัญญาให้ปรากฏ อานิสงส์ ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุพิจารณาเห็นอยู่ว่าเราเป็นผู้ไม่มีตัณหาและทิฐิในโลกทั้งปวง ๑ ทิฐิอันเป็นเหตุให้กระทำความถือตัวว่าเราของเราจักดับ ๑ ตัณหาอันเป็นเหตุให้กระทำการยึดถือว่าของเราของเราจักดับ ๑ เราจักเป็นผู้ประกอบด้วยอสาธารณญาณ ๑ เราจะเห็นเหตุด้วยดี ๑ และจักเห็นธรรมที่เกิดขึ้นแต่เหตุด้วยดี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นอานิสงส์ ๖ ประการนี้แล เป็นผู้สามารถเพื่อไม่กระทำเขตจำกัดในธรรมทั้งปวงแล้วยังอนัตตสัญญาให้ปรากฏ ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. ภวสูตร

[๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภพ ๓ นี้ควรละ ควรศึกษาในไตรสิกขา ภพ ๓ เป็นไฉน คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภพ ๓ นี้ควรละไตรสิกขาเป็นไฉน คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ควรศึกษาในไตรสิกขานี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล
ภพ ๓ นี้ เป็นสภาพอันภิกษุละได้แล้ว และเธอเป็นผู้มีสิกขาอันได้ศึกษาแล้วในไตรสิกขานี้

เมื่อนั้นภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ตัดตัณหาขาดแล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ได้ทำที่สุดทุกข์ เพราะละมานะได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

๑๑. ตัณหาสูตร

[๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตัณหา ๓ และมานะ ๓ ควรละ ตัณหา ๓ เป็นไฉน คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ ตัณหา ๓ นี้ควรละ มานะ ๓เป็นไฉน คือ ความถือตัวว่าเสมอเขา ๑ ความถือตัวว่าเลวกว่าเขา ๑ ความถือตัวว่าดีกว่าเขา ๑ มานะ ๓ นี้ควรละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ตัณหา ๓ และมานะ๓ นี้ย่อมเป็นธรรมชาติอันภิกษุละได้แล้ว เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ตัดตัณหาขาดแล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ได้กระทำที่สุดทุกข์ เพราะละมานะได้โดยชอบ ฯ

จบสูตรที่ ๑๑

จบอานิสังสวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปาตุภาวสูตร ๒. อานิสังสสูตร

๓. อนิจจสูตร ๔. ทุกขสูตร

๕. อนัตตสูตร ๖. นิพพานสูตร

๗. อโนทิสสสูตรที่ ๑ ๘. อโนทิสสูตรที่ ๒

๙. อโนทิสสูตรที่ ๓ ๑๐. ภวสูตร

๑๑. ตัณหาสูตร ฯ

จบทุติยปัณณาสก์

วรรคที่ไม่สงเคราะห์เข้าในปัณณาสก์

ติกวรรคที่ ๑

๑. ราคสูตร

[๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ราคะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการอันภิกษุพึงให้เจริญ เพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ อสุภะ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละราคะ เมตตา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละโทสะ ปัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑

๒. ทุจริตสูตร

[๓๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละกายทุจริต ๑ วจีสุจริต อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวจีทุจริต ๑ มโนสุจริต อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละมโนทุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๒

๓. วิตักกสูตร

[๓๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมวิตก ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละกามวิตก อัพยาบาทวิตก ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละพยาบาทวิตก อวิหิงสาวิตก ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสาวิตก ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๓

๔. สัญญาสูตร

[๓๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กามสัญญา ๑ พยาบาทสัญญา ๑ วิหิงสาสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการอันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมสัญญา ๑อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละกามสัญญา อัพยาบาทสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละพยาบาทสัญญา อวิหิงสาสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสาสัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๔

๕. ธาตุสูตร

[๓๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ กามธาตุ ๑ พยาบาทธาตุ ๑ วิหิงสาธาตุ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เนกขัมมธาตุ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละกามธาตุ อัพยาบาทชาตุ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละพยาบาทธาตุอวิหิงสาธาตุ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละวิหิงสาธาตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๕

๖. อัสสาทสูตร

[๓๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ อัสสาททิฐิ (สัสสตทิฐิ) ๑ อัตตานุทิฐิ (สักกายทิฐิ) ๑ มิจฉาทิฐิ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการอันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คืออนิจจสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอัสสาททิฐิ อนัตตสัญญา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอัตตานุทิฐิ สัมมาทิฐิ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละมิจฉาทิฐิดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๖

๗. อรติสูตร

[๓๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ อรติ ๑ วิหิงสา ๑ อธรรมจริยา ๑ (อกุศลกรรมบถสิบ) ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ มุทิตา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอรติ อวิหิงสา ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญ

เพื่อละวิหิงสา ธรรมจริยา ๑อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอธรรมจริยา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๗

๘. ตุฏฐิสูตร

[๓๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ๑ ความไม่มีสัมปชัญญะ ๑ ความเป็นผู้มีความปรารถนามาก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้สันโดษ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้ไม่สันโดษ สัมปชัญญะ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความไม่มีสัมปชัญญะ ความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้มีความปรารถนามาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๘

๙. อุทธัจจสูตรที่ ๑

[๓๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการอันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือความเป็นผู้ว่าง่าย ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้ว่ายาก ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความเป็นผู้มีมิตรชั่ว อานาปานสติ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความฟุ้งซ่านแห่งจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๙

๑๐. อุทธัจจสูตรที่ ๒

[๓๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ อุทธัจจะ ๑ อสังวร ๑ ความประมาท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม๓ ประการเหล่านี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ สมถะ ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอุทธัจจะ สังวร ๑ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละอสังวร ความไม่ประมาท ๑อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อละธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบติกวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ราคสูตร ๒. ทุจริตสูตร
๓. วิตักกสูตร ๔. สัญญาสูตร
๕. ธาตุสูตร ๖. อัสสาทสูตร
๗. อรติสูตร ๘. ตุฏฐิสูตร
๙. อุทธัจจสูตรที่ ๑ ๑๐. อุทธัจจสูตรที่ ๒ ฯ

พระสูตรที่ไม่รวมเข้าในวรรค

[๓๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๓๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ๑ ความเป็นผู้ชอบคุย ๑ ความเป็นผู้ชอบหลับ ๑ ความเป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ๑ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ ฯ

[๓๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นกายในกายเป็นภายในอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นกายในกายเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นกายในกายทั้งกายในภายนอกอยู่ ฯลฯ

[๓๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเป็นภายในอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ฯลฯ

[๓๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตเป็นภายในอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งในภายในทั้งในภายนอกอยู่ ฯลฯ

[๓๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ไม่ควร เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเป็นภายในอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเป็นภายนอกอยู่ ฯลฯ

เพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ... ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ไม่ควรเพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ฯ

[๓๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในภายนอกอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉนคือ ความเป็นผู้ชอบการงาน ฯลฯ ความเป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเพื่อพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายทั้งภายในภายนอกอยู่ ฯ

[๓๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตปุสสคฤหบดีประกอบด้วยธรรม ๖ ประการเป็นผู้พึงปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งอมตธรรมอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ๑อริยศีล ๑ อริยญาณ ๑ อริยวิมุติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตปุสสคฤหบดีประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้พึงปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งอมตธรรมอยู่ ฯ

[๓๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัลลิกคฤหบดี อนาถบิณฑิกสุทัตตคฤหบดี จิตตคฤหบดีชาวมัจฉิกาสัณฑนคร หัตถกคฤหบดีชาวเมืองอาฬวี เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ อุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี อุคคตคฤหบดี สูรอัมพัฏฐคฤหบดี ชีวกโกมารภัจ นกุลบิดาคฤหบดี ตวกัณณกคฤหบดี ปูรณคฤหบดีอิสิทัตตคฤหบดี สันธานคฤหบดี วิชยคฤหบดี วัชชิยมหิตคฤหบดี

เมณฑกคฤหบดี วาเสฏฐอุบาสก อริฏฐอุบาสก สาทัตตอุบาสก ประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ เป็นผู้ปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งซึ่งอมตธรรมอยู่ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ๑ ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ๑ อริยศีล ๑ อริยญาณ ๑ อริยวิมุติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาทัตตอุบาสกประกอบด้วยธรรม ๖ ประการนี้แล เป็นผู้ปลงใจเชื่อในพระตถาคต เห็นอมตธรรม ทำให้แจ้งอมตธรรมอยู่ ฯ

[๓๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ทัสสนานุตตริยะ ๑ สวนานุตตริยะ ๑ลาภานุตตริยะ ๑ สิกขานุตตริยะ ๑ ปาริจริยานุตตริยะ ๑ อนุสสตานุตตริยะ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๓๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ พุทธานุสสติ ๑ ธัมมานุสสติ ๑สังฆานุสสติ ๑ สีลานุสสติ ๑ จาคานุสสติ ๑ เทวตานุสสติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๓๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ อนิจจสัญญา ๑ อนิจเจทุกขสัญญา ๑ทุกเขอนัตตสัญญา ๑ ปหานสัญญา ๑ วิราคสัญญา ๑ นิโรธสัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แล อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่งราคะ ฯ

[๔๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อกำหนดรู้ราคะ ฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบแห่งราคะ เพื่อละราคะ เพื่อสิ้นไปแห่งราคะ เพื่อเสื่อมไปแห่งราคะ เพื่อความคลายกำหนัดราคะ เพื่อดับราคะเพื่อสละราคะ เพื่อปล่อยวางราคะ ฯลฯ

[๔๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการ อันภิกษุพึงให้เจริญเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อสิ้นไป เพื่อเสื่อมไปเพื่อคลายไป เพื่อดับ เพื่อสละ

เพื่อปล่อยวาง ซึ่งโทสะ โมหะ โกธะอุปนาหะ มักขะ ปฬาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาเถยยะ ถัมภะ สารัมภะมานะ อติมานะ มทะ ปมาทะ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้แลอันภิกษุพึงให้เจริญ เพื่อปล่อยวางปมาทะ ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาค ฉะนี้แล ฯ

จบฉักกนิบาต
